

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANA BİLİM DALI

**ANTİK YUNAN VE ROMA'DA CEZA YÖNTEMLERİ;
İŞKENCE TEKNİKLERİ VE İŞKENCE ALETLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEVİM ATEŞ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Makbule EKİCİ BULUT

GAZİANTEP
OCAK 2023

T.C. GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ARKEOLOJİ ANABİLİM DALI

Tezin Başlığı: Antik Yunan ve Roma'da Ceza Yöntemleri; İşkence Teknikleri ve İşkence Aletleri

Adı ve Soyadı: Sevim ATEŞ

Tez Savunma Tarihi: 18/01/2023

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof.Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI

SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof. Dr. Atilla ENGİN

Enstitü ABD Başkanı

Bu tez tarafımda (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Makbule EKİCİ BULUT

Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası

Dr. Öğr. Üyesi Makbule EKİCİ BULUT (Jüri Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Nimet Pınar ÖZGÜNER GÜLHAN

Prof. Dr. Mehmet Önal

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Sevim Ateş

Öğrenci Numarası: 190508111006

Tezin Savunma Tarihi: 18/01/2023

ÖZET

ANTİK YUNAN VE ROMA'DA CEZA YÖNTEMLERİ; İŞKENCE TEKNİKLERİ VE İŞKENCE ALETLERİ

ATEŞ, Sevim

Yüksek Lisans Tezi

Arkeoloji Anabilim Dalı

Arkeoloji Programı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Makbule EKİCİ BULUT

Ocak-2023, 193 sayfa

Antik Dönemlerden günümüze kadar gelen süreç içerisinde toplumlar değişip, gelişmişler ve bir arada yaşamanın getirdiği bir takım sorumlulukları yerine getirmek ve düzeni sağlamak için ceza ve işkenceye başvurmuşlardır. İşkencenin tam olarak ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte toplum içinde hızla kullanılıp, yayıldığı görülmektedir. Antik Yunan dönemine baktığımızda polislerin kurulup, hızla büyümesinin ardından toplumsal düzende de hızlı değişim görülmüş ve aristokrat kesimin oluşmasıyla hiyerarşik yapının belirgin şekilde görülmesi sorununu beraberinde getirmiştir. Toplumsal sınıf ayrımı belirginleşmiş ve kölelik kurum haline getirilmiştir. Köleler herhangi bir hakka sahip olmamakla birlikte köleyi mal olarak görüp, alıp, satmışlar, istedikleri gibi işkence yapmışlardır. Varlığını uzunca yıllar sürdüren Antik Roma'da ise sınırların çok fazla genişlemesiyle toplumu kontrol etmek zorlaşmış ve cezalar ağırlaştırılıp, farklı işkencelerin uygulandığı da bilinmektedir. Toplumun işkenceden hoşlanıp, eğlence gibi görmesi beraberinde gladyatör oyunlarını getirmiş ve kanlı gösterilere sahne olmuştur. Her iki toplumda gelişip, büyüdükçe insanlar arasındaki hiyerarşik fark daha da belirgin olmaya başlamıştır. Bu durum beraberinde işkencenin varlığını ve kime nasıl uygulanması gerektiği sorununu ortaya çıkarmıştır. O dönemlerde hangi suçun karşılığı hangi ceza ve işkenceydi net olarak belirlenmemiş olmakla beraber, kişinin statüsüne bakılarak cezanın ve işkencenin ağırlığına karar verilirdi. Ceza adı altında işkence yaparak, işkenceyi normalleştirmeye çalışmışlar ve basite indirgemişlerdir. Bu işkenceler yapılırken alet kullanılmadan yapılan yöntemler ve alet kullanılarak yapılan teknikler görülmektedir. Bazen acının derecesini artırmak için birkaç işkenceyi birlikte kullandıkları da görülmektedir. Zehir kullanımı, yüksekte atma, su işkenceleri gibi işkenceler alet kullanılmadan yapılan işkencelere örnek teşkil ederken, çarmıh, kırbaç, işkence tezgahı ve işkence çarkı gibi aletlerde işkence tekniklerine örnek verilebilir.

Anahtar Sözcükler: Antik Yunan, Antik Roma, Ceza, İşkence, Köle

ABSTRACT

PUNISHMENT METHODS IN ANCIENT GREECE AND ROME; TORTURE TECHNIQUES AND TORTURE TOOLS

ATEŞ, Sevim

Master Thesis

Archeology Department

Archeology Program

Supervisor: Dr. Öğr. Üyesi Makbule EKİCİ BULUT

January-2023, 193 pages

In the process from ancient times to the present, societies have changed and developed, and they have resorted to punishment and torture in order to fulfill some of the responsibilities brought by living together and to maintain order. Although it is not known exactly when the torture started, it is seen that it is used and spread rapidly in the society. When we look at the ancient Greek period, after the establishment and rapid growth of the police, there was a rapid change in the social order, and with the formation of the aristocratic segment, the hierarchical structure was clearly seen. Social class distinction became clear and slavery became an institution. Although the slaves did not have any rights, they saw the slave as a commodity, bought and sold them, and tortured them as they wished. It is also known that in Ancient Rome, which has existed for many years, it has become difficult to control the society with the widening of the borders, and the punishments have been aggravated and different tortures have been applied. The society's enjoyment of torture and seeing it as entertainment brought gladiator games with it and became the scene of bloody demonstrations. As both societies developed and grew, the hierarchical difference between people began to become more evident. This situation revealed the existence of torture and the problem of how it should be applied to whom. At that time, although the punishment and torture for which crime was not clearly determined, the severity of the punishment and torture was decided by looking at the status of the person. By using torture in the name of punishment, they tried to normalize torture and made it simple. While these tortures are being made, methods without using tools and techniques using tools are seen. Sometimes it is seen that they use several tortures together to increase the degree of pain. While tortures such as the use of poison, throwing from a height, and water torture are examples of torture without the use of tools, instruments such as the cross, whip, torture bench and torture wheel can be given as examples of torture techniques.

Key words: Ancient Greece, Ancient Rome, Punishment, Torture, Slave

ÖN SÖZ

Tez konusu olarak bu konuyu seçmemde ki sebep Antik Dönem insanını merak ediyor olmamdı. Antik Yunan ve Antik Roma döneminde yaşayan insanların ceza olarak işkenceyi kullanmaları, kimi zaman keyfi olarak işkenceye başvurmaları dikkatimi çekti ve bunun sebebini araştırmaya beni yönlendirdi.

Antik Yunan ve Roma’da toplumsal yapıda görülen hiyerarşi ile birlikte işkence kullanımı artırılmış, halk bunu normal karşılamaya başlayıp, kanlı işkencelerle dolu eğlenceleri izlemekten zevk alır olmuşlardır. Süreç içerisinde çeşitli işkence aletleri geliştirmişlerdir. Gerek keyfi gerek ceza adı altında uygulamışlardır. Uygulanan işkenceler veya verilen cezalar kişinin statüsüne, cinsiyetine ve başka bazı kriterlere göre farklılıklar göstermektedir. Antik Dönem Yunan ve Roma’da belli bir dönemle sınırlı tutularak, dönemin geneli hakkında kısa bir bilgi verilmiş, işkencenin ne olduğu, nasıl uygulandığı, dönemin toplumsal yapısına göre cezanın ve işkencenin farklılıkları, ne tür işkencelerin uygulandığı konuları incelenmiştir.

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Makbule EKİCİ BULUT’a teşekkür ederim. Tezimin gelişmesine katkıda bulunan, yorum ve önerileri için Prof. Dr. Mehmet ÖNAL’a ve Dr. Öğr. Üyesi Nimet Pınar ÖZGÜNER GÜLHAN’a teşekkür ederim. Ayrıca tez çalışmamın her aşamasında yanımda olup, bana sürekli destek veren aileme en içten ve sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

Sevim ATEŞ

GAZİANTEP 2023

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GÖRSEL LİSTESİ	vii

GİRİŞ

A.Konu	2
B. Kapsam	5
C. Amaç.....	6
D. Yöntem	8

I.BÖLÜM

ANTİK DÖNEMİN YUNAN MEDENİYETİ VE ROMA İMPARATORLUĞU

1.1. Antik Dönemde Yunanistan	10
1.1.1.Coğrafi Konumu	10
1.1.2.Siyasi Tarihi	11
1.2.Antik Dönemde Roma.....	17
1.2.1.Coğrafi Konumu	17
1.2.2.Roma'nın Kuruluşu.....	18
1.2.3.Roma'nın Siyasi Tarihi	20

II. BÖLÜM

İŞKENCENİN ANLAMI

2.1.Psikolojik İşkence.....	26
2.2.Fiziksel İşkence	28

III. BÖLÜM

CEZALANDIRMA TEKNİĞİ OLARAK İŞKENCE

IV. BÖLÜM

İŞKENCENİN TEMEL İLKELERİ

4.1.Devlet Otoritesi	32
4.2.İntikam Amaçlı.....	36
4.3.Nefret Psikolojisi.....	37
4.4. İşkencenin Toplumsal Açıdan Hoş Görülmesi.....	38

V. BÖLÜM

ANTİK YUNAN'DA İŞKENCE

5.1.Özgür Vatandaşlara Yapılan İşkence	41
5.2.Kölelere Yapılan İşkence	44
5.3.Tiranların İşkenceleri	50
5.4.Mitolojik Olayların Eserlere Yansıması.....	52

VI. BÖLÜM

ANTİK ROMA'DA İŞKENCE

6.1.Vatandaşlara Yapılan İşkence	91
6.2.Kölelere Yapılan İşkence	93
6.3.Romalı Gladyatörler.....	95
6.4.Siyasi Olaylar	99

VII. BÖLÜM

İŞKENCE YÖNTEMLERİ

7.1.Zehir	105
7.2.Diri Diri Yakmak.....	106
7.3.Haşlamak ve Kızartmak	108
7.4.Sakatlamak	112
7.5.Kafa Derisi Yüzmek.....	112
7.6.Suda Boğmak	114
7.7.Su İşkencesi.....	114
7.8.Banyo İşkencesi.....	116
7.9.Kuleden ya da Yüksek Bir Yerden Atmak.....	116

VIII.BÖLÜM

İŞKENCE TEKNİKLERİ

8.1.Kırbaçlamak	119
8.2.Çarmiha Germe	122
8.3.Dağlama.....	129
8.4.İşkence Tezgahı/Askı	131
8.5.İşkence Çarkı.....	133

8.6.Sandal İşkencesi	135
SONUÇ.....	138
KAYNAKLAR	143
GÖRSELLER.....	151

GÖRSEL LİSTESİ

GÖRSEL 1: <i>ANTİK DÖNEM YUNANİSTAN</i>	151
GÖRSEL 2: <i>M.Ö.400 CİVARI İTALYA YARIMADASI</i>	151
GÖRSEL 3: <i>DİŞİ KURT VE İKİZLER</i>	152
GÖRSEL 4: <i>FİRAVUN II. RAMSES DÜŞMAN BİRLİKLERİNİN ESİRLERİNİ KIRBAÇLATTIRIYOR</i>	152
GÖRSEL 5: <i>BAZI İŞKENCE ALETLERİ</i>	153
GÖRSEL 6: <i>İÇİ DEMİR ÇİVİLİ FIÇI VE REGULUS'UN FIÇI İÇERİSİNE YERLEŞTİRİLMESİ</i>	153
GÖRSEL 7: <i>İŞKENCE TEZGAHI</i>	154
GÖRSEL 8: <i>ATİNA KÖLE PAZARI</i>	154
GÖRSEL 9: <i>HAFİF SUÇLAR İÇİN KULLANILAN SCUTİCA</i>	155
GÖRSEL 10: <i>DÖVMESİ GÖRÜLEN KADIN KÖLE</i>	155
GÖRSEL 11: <i>DEMİR KIZ OLARAK ADLANDIRILAN İŞKENCE ALETİ</i>	156
GÖRSEL 12: <i>TUNÇTAN YAPILMIŞ BOĞA ŞEKLİNDEKİ İŞKENCE ALETİ</i>	156
GÖRSEL 13: <i>MARSYAS VE APOLLON'UN YARIŞMA SAHNESİ</i>	157
GÖRSEL 14: <i>MARSYAS'IN DERİSİNİN YÜZÜLEREK ÖLDÜRÜLDÜĞÜNÜN BETİMLENMESİ</i> .	157
GÖRSEL 15: <i>MEDEA KENDİ ÇOCUKLARINI ÖLDÜRÜRKEN</i>	158
GÖRSEL 16: <i>ODYSSEUS'UN GEMİSİ SİRENLERİ GEÇİYOR</i>	158
GÖRSEL 17: <i>APOLLON, LETO VE TİTYOS</i>	159
GÖRSEL 18: <i>APOLLO, LETO VE TİTYOS</i>	159
GÖRSEL 19: <i>ARTEMİS'İN, AKTAİON'U KENDİ KÖPEKLERİNE PARÇALATTIRIYORKEN</i>	160
GÖRSEL 20: <i>APOLLON VE ARTEMİS, NİOBE'NİN ÇOCUKLARINI OKLARIYLA ÖLDÜRÜRKEN</i>	160
GÖRSEL 21: <i>PROMETHEUS'UN KARTALLAR TARAFINDAN İŞKENCE EDİLİŞİNİN</i> <i>BETİMLENMESİ</i>	161
GÖRSEL 22: <i>GÖK'Ü OMZUNDA TAŞIYAN ATLAS</i>	161
GÖRSEL 23: <i>PROMETHEUS VE ATLAS</i>	162
GÖRSEL 24: <i>PERSEPHONE, SİSYPHOS'U CEZASINI ÇEKERKEN DENETLİYOR</i>	162
GÖRSEL 25: <i>KENTAUROS</i>	163
GÖRSEL 26: <i>İKSİON'UN CEZALANDIRILMASI</i>	163
GÖRSEL 27: <i>İKSİON, TANTALUS VE SİSYPHOS</i>	164
GÖRSEL 28: <i>PERSEUS MEDUSA'NIN BAŞINI KESERKEN</i>	164
GÖRSEL 29: <i>ORTADA MEDUSA SAĞDA TANRI HERMES VE SOLDA PERSEUS GÖRÜLMEKTE</i>	165
GÖRSEL 30: <i>GORGON RESSAMI TARAFINDAN YAPILMIŞ SİYAH FIGÜRLÜ DİNOS</i>	165
GÖRSEL 31: <i>ATHENA, PERSEUS VE MEDUSA'NIN BAŞI GÖRÜLMEKTE</i>	166
GÖRSEL 32: <i>MEDUSA'NIN GEMEL OLARAK ESERLERDE BETİMLENMESİ</i>	166
GÖRSEL 33: <i>PERSEUS'UN ANDROMEDA'YI DENİZ CANAVARINDAN KURTARDIĞININ</i> <i>BETİMLENMESİ</i>	167
GÖRSEL 34: <i>APOLLON VE DAPHNE</i>	167

GÖRSEL 35: <i>GIAN LORENZO BERNİNİ’NİN, OVIDİUS’UN YAZITINDAN ETKİLENEREK DAPHNE VE APOLLON’U BETİMLEMESİ</i>	168
GÖRSEL 36: <i>AD BESTİAS DENİLEN VAHŞİ HAYVANLARA PARÇALATILMA CEZASI</i>	168
GÖRSEL 37: <i>AYIYA PARÇALATTIRILAN BİR SUÇLU</i>	169
GÖRSEL 38: <i>EQUUELUS ADI VERİLEN İŞKENCE ALETİ</i>	169
GÖRSEL 39: <i>ROMA FLAGELLUMLARI</i>	170
GÖRSEL 40: <i>KÖLE KIZI EUHODİA’YA AİT MEZAR TAŞI</i>	170
GÖRSEL 41: <i>CRASSUS’UN 6000 KÖLEYİ ÇARMIHA GERDİRME CEZASI</i>	171
GÖRSEL 42: <i>ETRÜSK GLADYATÖR OYUNLARI TASVİRİ</i>	171
GÖRSEL 43: <i>ROMALI GLADYATÖRLER</i>	172
GÖRSEL 44: <i>ROMA GÖSTERİLERİNİ GÖSTEREN MOZAİK</i>	172
GÖRSEL 45: <i>LUDUS MAGNUS’UN O DÖNEM GÖRÜNÜŞÜNÜN İLLÜSTRASYONU</i>	173
GÖRSEL 46: <i>COLESSEUM’U LUDUS’A BAĞLAYAN TÜNEL</i>	173
GÖRSEL 47: <i>LUDUS MAGNUS’UN GÜNÜMÜZDEN KALINTISI</i>	174
GÖRSEL 48: <i>GLADYATÖR GÖSTERİLERİNİ DUYURAN BİR İLAN</i>	174
GÖRSEL 49: <i>CALIGULA’NIN UYGULADIĞI İŞKENCE BİÇİMİ</i>	175
GÖRSEL 50: <i>SOKRATES BALDIRAN ZEHİRİ İÇERKEN</i>	175
GÖRSEL 51: <i>DİRİ DİRİ YAKMA</i>	176
GÖRSEL 52: <i>MEDEA’NIN, KESTİĞİ KOÇUN PARÇALARINI KAZAN DA KAYNATIRKEN</i>	176
GÖRSEL 53 : <i>POENA CULLEİ</i>	177
GÖRSEL 54: <i>SU İŞKENCESİ</i>	177
GÖRSEL 55: <i>MARCUS’UN, TARPEİAN KAYALIĞINDAN ATILMASI</i>	178
GÖRSEL 56: <i>KIRBAÇLAMA</i>	178
GÖRSEL 57: <i>ÇARMIHA GERME</i>	179
GÖRSEL 58: <i>DAĞLAMA DEMİRİ</i>	179
GÖRSEL 59 : <i>DAĞLAMA İŞLEMİ</i>	180
GÖRSEL 60: <i>İŞKENCE TEZGAHININ MAKARAYLA KULLANIMI</i>	180
GÖRSEL 61: <i>İŞKENCE ÇARKI</i>	181
GÖRSEL 62: <i>SANDAL İŞKENCESİ</i>	181

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin varoluşundan itibaren günümüze kadar gelen süreçte gerek bireysel gerek toplumsal olarak değişip, gelişmiş olması ve bir arada yaşamanın kültürel farklılıklarla beraber kendi doğal ortamları ve dönemleri bağlamında ele alınıp, değişimini ve gelişimini anlayıp, verilere dayanarak açıklamak amacıyla bu konuyu araştırma gereği duyulmuştur. Bireysel ya da toplumsal olarak insanların birbirlerine davranışları zaman içerisinde dönemlerin değişikliğine bağlı olarak sindirme, korkutma ve ceza amaçlı bir takım eziyetler yapılmış ve zamanla vahşet ve eziyet derecesi artırılma yoluna gidilmiştir. Antik dönemlerden günümüze kadar gelen bu süreçte belli bir dönemi ve kültürle sınırlayarak araştırma kapsamını belirlenmesi uygun bulunmuştur. Bu süreç boyunca ilk olarak hafif uygulamaları görülmüş zaman içerisinde hemen her toplumda kendi vatandaşlarından olmayanlara, savaş esirlerine, suçlulara derken bunu Roma döneminde oyun adı altında sürdürüldüğü bilinmektedir. Bu tür işkencelerin ceza olarak kullanılması da yaygın olarak görülmekle birlikte aynı zaman da benimsenmiştir. Tabi zaman içerisinde inanç ile ilgili olarak çok fazla işkence yöntemleri kullanıldığı bazı uygarlıklarda görülmektedir.

Yine aynı dönem Anadolu ve Mısır uygarlıklarına bakıldığında benzer işkence yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. İşkence konusunda uygarlıkların birbirlerini etkilediği ve daha kanlı, acılı işkence yöntemleri arayışında oldukları yine yazıtlardan, duvar resimlerinden ve heykel gibi maddi buluntulardan bilinmektedir. Dönem içinde toplumlarda vahşet iyice abartılmış, borç köleliği adı altında bir uygulama çıkartılarak, kendi vatandaşlarını bile borçlarını ödeyemedikleri zaman köle olarak alıp, istediği şekilde davranıp, eziyet etmişler ve bu durum yasaklanana kadar bu uygulamaya devam etmişlerdir.

Tezin içeriği dahilinde mecburi olarak kapsamı kısıtlı tutulmuştur. Eldeki maddi verilere dayandığı için üzerinde bir deney, yeniden şekillendirme veya farklı yollardan deneyip yanılma, uygulama gibi araştırma imkanları bulunmamaktadır.

Bu durum sebebiyle araştırma kapsamı olarak antik dönem yazarları, yazıtlar, mozaikler, steller, duvar resimleri, heykeller, çanak çömleklere betimlenmiş sahneler gibi görsellerden faydalanılmıştır.

Tezin yazımı aşamasında yararlanılan önemli bazı kaynaklar ise; Antik Dönem yazarlarından Herodotos'un Tarih kitabından faydalanılmıştır. Yine Antik Dönem yazarı olan Plutarkhos'un eserlerinden ve Homeros'un İlyada ve Odysseia'dan, Aristoteles'in politikası, Sokrates'in savunmasını yazan Platon, Cassius, Ovidius gibi değerli kaynaklardan yazılara yer verilmiştir. Oğuz Tekin'in açıklayıcı olan kitaplarından, George Scott'un işkencenin tarihi adlı kitabı ayrıca Mark Donnelly-Daniel Diehl'in The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History isimli kitaptan ve daha buraya isimlerini yazamadığım fakat tezin kaynaklar kısmında bulunan yazar ve kitaplarından yararlanılmıştır. Tezin içerik kısmını erişilebildiği kadar görsel veriler eklenip anlatımı zenginleştirmeye ve kazılarda bulunan eserleri (mozaik, heykel gibi) mitolojik anlatımları da eklenmeye çalışılmıştır. Kaynaklar kısmında bir takım internet linki görülmektedir, bunun sebebi bu linklerden sadece çözünürlüğü daha kaliteli olduğu için eklenen görseller içindir.

A.Konu

Ceza olgusu antik çağlardan günümüze kadar gelen zaman içerisinde bir takım değişimlere uğramış, gelişip çeşitlenmiştir. İnsanlığın toplu yaşamaya başladığı zamanlardan itibaren toplum düzenini sağlamak adına bazı kurallar ve yaptırım türleri ortaya çıkmıştır. Tam olarak hukuk düzeni sayılabilecek sistematik bir bütünlüğü yoktur ancak çeşitli yaptırım türleri ile insanları kötü olduğu düşünülen işlerden uzak tutmak ya da yapılan eylemin, işlenen suçun cezasız kalmaması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu süreçte ceza adı altında işkence gelişmeye başlamıştır. Baskı ve güç uygulanarak insanlara ruhsal ve bedensel zarar veren, toplu ya da

bireysel davranışların tümü olarak adlandırılan şiddet, bir veya birden fazla kimsenin bir araya gelmesiyle, doğrudan veya dolaylı, kişisel veya kamusal açılardan bakılarak incelenmesi mümkündür. Buradaki ortak noktası ise yalnızca bir tarafın, doğrudan bir kişiyi veya topluca diğer tarafı şiddet yoluyla ötekileştirmesi ve baskı altına alması şeklinde görülmektedir.

Antik Dönemlerde de bu amaçlarla ceza adı altında işkenceler yapılmaya devam etmiş ve halk tarafından da normal karşılanmaya hatta desteklenmeye başlanmıştır.

Çalışmanın konusu olan Antik Yunan ve Roma da ceza ve işkence yöntemlerini bu yöntemlerde kullanılan işkence aletlerini hatta zaman zaman işkenceyi eğlenceye çeviren tiranlardan, yöneticilerden bahsedilip dönemin toplumsal yapısına değinilecektir. Bu konuyu seçmemin nedeni ilk olarak bu konuyu ilginç bulmam ve merak etmiş olmamdır. Bunun dışında bu konuyla ilgili lisans eğitimim boyunca aldığım derslerde Yunan ve Roma toplumlarının yapısı, kölelik sistemi, baskı ve şiddet eğiliminin sebepleri konusunda beni düşünmeye ve araştırmaya yönlendirmiş olmasıdır. Ayrıca Türkçe literatürde konuyla ilgili yapılan çalışmaların azlığı da beni bu konuyu seçmeye yönlendirmiştir.

Bu konu bize insanlığın daha karanlık, vahşi doğasına ilginç, bilgilendirici ve zaman içerisinde değişim ve gelişim yolculuğunu inceleme olanağı sunmasıdır. İşkencenin insanlık tarihinde görülmesinin başlangıcı büyük ihtimalle hayvanlarla sınırlıydı sonrasında kapsamı genişletilerek bir kabilenin ya da ırkın düşmanlarına yapılarak yaygınlaşıp, vahşileştirildi. Böylece işkenceye başlangıç yapılmış oldu, sonraki adımlar da ise eziyet derecesi arttırılıp, acı vermenin niteliğini genişletip işkence tekniklerini geliştirmek oldu. Bugün ses çıkarılmayan, normal karşılanan bu durumun yarın onaylanarak, desteklenmesi diğer birçok konuda olduğu gibi işkencede de geçerli oldu. İşkence gören insanlarda potansiyel birer işkenceci adayı olmaya başlamıştı. Çünkü kendilerine işkence yapılırken onay verilen ve kabul görülen durumu, kendisi de fırsat bulduğunda karşısındakine uygulamak isteyecekti. Buna örnek olarak; Roma dönemi imparatorlarından olan Nero'nun halka zulüm ederek, sevmediği insanları ya da istemediği şekilde davranan insanları işkence ederek öldürüyordu. Sonunda dayanamayan halk imparator Nero'yu ağır işkence uygulayarak öldürmek istediler. Bunu anlayan Nero kaçmıştı ve arkadaşının evinde

intihar etti. İntihar etmeseydi çırılçıplak şekilde caddelerde dolaştırılacak, başına çatal sokulacak ve ölünceye kadar bu işkencelere devam edip, baş aşağı sallandırılacaktı.

Böylece işkence gören insanlar, işkenceyi uygulamak için can atan tarafa dönüşmüştü. Herhangi bir eziyet ve acı verme yöntemlerinin onaylanıp, hoş görülmesi ile bu durum artık işkence olarak görülmekten ziyade bir ceza işlemi ve cezalandırma biçimi şeklinde kabul görür oldu. İşkencenin dozu ve şekli zaman geçtikçe arttı ve çeşitlenmeye başladı. Hatta antik dönem insanları bundan zevk almaya ve oyun adı altında işkenceleri normal karşılamaya başladılar.

Yunan ve Roma toplumlarının Antik Dönem boyunca uyguladıkları işkenceye yönelik çeşitli yöntem ve yaklaşımların bir incelemesi yapılmaya çalışılmıştır. Bu sınırlar içinde çalışılarak, yöneticilerin, krallıkların sözde suçlulara ve devlet düşmanlarına işkence yapmasının bazı temel nedenlere dayandırdıklarını görülmektedir.

Bunlardan biri, işkencenin bir ceza biçimi olarak kullanılmasıdır. Korkutma, caydırma ve baskılamak sebebiyle uygulanması şeklinde görülmektedir. Bu durumu sadece fiziksel işkence şeklinde de düşünmemek gerekir. Ceza olarak işkence, Antik Dönem de olduğu kadar yaygın olmasa da, günümüzde de dünyadaki birçok ülke ve kültürde rahatsız edici olacak şekilde psikolojik ve fiziksel işkence olacak şekilde gizli veya açıkça yapılmaya devam ettiği görülmektedir.

Diğeri ise, bilginin ya da itirafın alınmasıdır. Bu bilgi kişisel bir itiraf şeklinde olabilir veya bir insanı gerçek veya hayali bir komploda ortak komplocuların isimlerini açıklamaya ya da yalan ifadeye zorlamakla ilgili olabilir.

Bir diğer nedeni ise eğlence ve güç göstergesi amaçlı sergilenmesidir. Yapılan işkenceden keyif almak, karşıdakine güç gösterisi yapıp bundan korkmadığını ve kendisinin bunu yaptığını isterse çok daha fazlasını geniş kitlelere yapmaya ya da yaptırmaya gücünün yettiğini göstermek amaçlı işkenceler de tarihte görülmektedir.

Yani en erken biçiminde işkence suçun durumuna göre daha küçük ya da daha büyük bir biçimde olmasına bakılmaksızın genellikle gerçek suçluları cezalandırmanın bir yolu olarak uygulanıyordu. Bir suçlu veya kurallara karşı gelen bir kişi, topluma açık şekilde kırbaçlandığında, çarpmıha gerildiğinde, sakatlandığında

veya korkunç bir şekilde öldürüldüğünde bu durum yasanın onaylandığına, toplumun güvende tutulduğuna ve yasalara uyan insanların bu cezaları almayacağına dair çarpıcı bir örnek sağlardı. Bir nevi güvenli yaşam mesajı verilmiş olurdu. Hukukun gereğini yapan bu tür örnekler yöneticileri memnun eder ve onlara bu işkencelerin doğruluğu, haklılığı ve gerekliliği konusunda bu şekilde devam ettirilmesinin elzem olduğunun düşünmelerini sağlardı. Aynı zamanda bir tür ucuz eğlence sağlardı ve siyasi düşmanları ortadan kaldırmanın uygun bir yolunu bulup bu yolla isyan edecek veya iktidara muhalefet etmeye karar verebilecek herkese açık bir mesaj göndermiş olurdu.

B. Kapsam

Bu çalışmada Antik Dönemin önemli iki medeniyetinden olan Yunan ve Roma'nın coğrafi konumu, siyasi tarihi, sosyolojik yapısı, yönetim şekli, cezalandırma yöntemlerini, işkencenin varlığını ve ne derece şiddetli olduğunu anlamak amacıyla incelenmeye çalışılmıştır. Bu tezin kapsamı antik dönemle (M.Ö. 1000 - M.S.200 Civarı) sınırlamanın birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunun bir nedeni, toplumlarda işkencenin kullanılma biçimlerinin dönem ve gelişme süreci göze alındığında farklılık göstermesidir. Bu da hem dönemin toplumsal yapısını ve dönemin yönetiminin durumunu inceleyip antik kaynaklardan ve maddi deliller ışığında değerlendirip sınırlama gereği duyulmasına sebep olmuştur. Bu dönemler üzerinde yoğunlaşılmasının bir başka nedeni de Antik Yunan ve Roma toplumlarının tarihleri boyunca işkenceye başvurmalarıdır. Bu analizde, ceza olarak nelerin verildiği, işkencenin nasıl, neden kullanıldığını ve işkencenin hangi yöntemlerle yapıldığı gösterilecektir. Tarih boyunca ceza ve işkence kullanımında bazı değişiklikler görülebilir bunun sebebi toplumların değişimlere uğramış olmasıdır. Toplamların bir takım değişime uğraması sonucu orantısız güç ilişkisi gelişmiştir. Bu güç eşitsizliğinin toplum tarafından nasıl algılanıp uyum sağlandığını tezin kapsamı dahilinde açıklanmaya çalışılacaktır.

C. Amaç

Bu çalışma da Antik Yunan ve Roma da işkenceye değinip arkeolojik buluntular ışığında araştırılıp, incelenecektir. İlk olarak dönemin Yunan medeniyeti ve Roma İmparatorluğunun coğrafi konumu, siyasi tarihi gibi özelliklerinden bahsedilecektir. Daha sonra ise; işkencenin ne anlama geldiğini kaç tür işkence olduğunu insanlara fiziksel ve zihinsel işkencelerin antik dönemde nasıl uygulandığını, fiziksel işkencenin yanında aynı zamanda zihinsel işkence de kullanarak insanlık dışı hareketlere maruz kalmış oldukları açıklanacaktır. Çalışmanın devamında, işkencenin antik dönemde devletin de normal görüp uyguladığı, kişisel nefretin ya da intikam amaçlı kullanılmış olduğuna değinilecektir.

Antik Yunan medeniyeti ve Roma İmparatorluğu kendi dönemleri içerisinde ele alınmış olup toplumsal yapılarına ayrı ayrı değinilmiştir. Her iki medeniyette de işkencenin varlığı söz konusudur. Yine benzer olarak kölelik sisteminin varlığı ve toplumda değişken de olsa hiyerarşik yapı görülmektedir. Yunan Medeniyetinde yönetim şekli, aile ve toplumsal yapı, kölelerin varlığı ve kullanımı (mal olarak görülmektedir), heykel ve yazıtlara bakılarak mitolojik anlatımları olan işkence betimlemelerine ağırlıklı olarak yer verilmiştir. Atina'da özgür vatandaşa yapılan ceza ve işkence uygulamaları ile Yunan olan fakat kendi halkından olmayan vatandaşlara verilen cezalarda dahi farklılık görülmektedir. Köleler ise tamamen farklı ceza ve işkencelere tabi tutulmuş ve toplumsal rol olarak daha çok mal olarak görülüp, alınıp, satılmıştır. Yunan medeniyeti Sparta'ya bakıldığında hemen hemen aynı toplumsal yapı görülse de buradaki kadınların daha özgür ve hak sahibi olduğu görülmektedir. Buradaki kölelere ise heliot adı verilmiş ve Atina'da ki gibi muamele görmektedir. Hem Atina hem Sparta dönemin Yunan medeniyetleri olsa da aralarında bazı farklar vardır ve bu farklar dönemin yazarlarının eserlerine konu olmuştur. Konu kapsamında bu farklarda incelenmiştir.

Roma İmparatorluğunda ise genişleyen imparatorluk sınırlarına paralel olarak baskı ve korkutma amaçlı ceza ve işkencelerin uygulanmış olduğu da görülmektedir. O dönem de gladyatör okulları ve oyunları da dikkat çekmektedir. Roma'da ki Collesium yapısında da gladyatör oyunlarının sahnelendiği bilinmektedir.

Bu durum hem halka karşı imparatorların güç gösterisi olarak algılanması (bunun sebebi suçluların ceza olarak atılıp, halkın gözlerinin önünde kanlı ve vahşi şekilde öldürülmesi olabilmektedir) hem de bir nevi eğlence olarak düzenlendiğinin söylemi yazıtlardan bilinmektedir. Antik Yunan medeniyetine kıyasla bu dönemin köleleri biraz daha insancıl muamele görmüş ve az da olsa bazı haklara sahip olmuşlardır. Bu iki önemli medeniyet ayrı ayrı ele alınmış ve genel bilgiler verilerek, dönemin toplumsal yapısıyla birlikte ceza ve işkencenin varlığı açıklanmaya çalışılmıştır.

İşkence esnasında acı vermek için bir takım aletlerde kullanılmıştır. Bu yöntem ve aletlerin tümü bilinmemekle birlikte günümüze kadar gelen maddi buluntu ve antik yazıtlar ışığında bilinen yöntem ve aletler incelenmiştir. Bazı işkence yöntemleri alet olmadan yapılmıştır. Buna örnek olarak zehir, kule ya da uçurum gibi yüksek yerden atma, sakatlama, kesme, suda boğma gibi teknikler kullanılmıştır.

Bazı yöntemlerde ise aletler kullanılarak işkencenin verdiği acının arttırılması ve uzatılması sağlanmıştır. Buna örnek olarak çarpmaya gererek toplumun gözü önünde acılar içinde ölmesini izlemek olabilir. Tunçtan yapılmış bir alet içerisine konulup ısıcağa maruz bırakılıp, yanarak acı içinde ölmesini sağlamak, bir tezgaha bağlanıp iplerle ters yönlerde çekilmesini sağlayan bir düzenek kurup, yavaş yavaş vücudu gererek parçalanmasını izlemek verilebilir. Başka bir örnek ise yemek yedirip hareket edemeyecek şekilde bir sandala koyup, üzerine de bal veya benzeri bir madde sürerek böcekleri çekmesini sağlayıp, hareket edemediği içinde sandalın içine pisleyerek kurtların oluşup o kokuşmuşlukta ölmeye bırakmak gibi acımasız yöntemler denemişlerdir. Bu yöntemlerin varlığı günümüze kadar gelen süreçte gün yüzüne çıkarılmış maddi buluntular ve Antik Dönem yazıtlarda bulunan bilgilerden dolayı bilinmektedir.

D. Yöntem

Antik Yunan Medeniyeti ve Roma İmparatorluğunda görülen işkence yöntemlerini ve tekniklerini arkeolojik buluntular ve yazıtlara dayanarak açıklanmaya çalışılacaktır. Bu çalışma sekiz bölümde ele alınmıştır.

Başlangıçta çalışmanın konusu, kapsamı, amacı ve yöntemi ele alınmıştır. Böylece konunun ana hatları çizilmiştir.

Birinci bölümde Yunan ve Roma'nın antik dönemdeki coğrafi konumu, siyasi tarihiyle ilgili kısa bilgiler verilmiştir.

İkinci bölümde işkence kelimesinin anlamı açıklanmış, insanlar ve toplum nezdinde ne ifade ettiği açıklanmaya çalışılmıştır. İşkence türlerinden bahsedilip fiziksel ve psikolojik işkence olmak üzere iki başlık altında incelenip genel kapsamlarıyla bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde ceza adı altında işkence yapılmasına değinilmiştir. Cezalandırma denilerek aslında işkencenin vahşetinin daha basite indirgemek amaçlı bu şekilde tabir edilmeye çalışıldığından bahsedilmiştir.

Dördüncü bölümde işkence uygulanmasının temel ilkeleri açıklanmaya çalışılmıştır. Devlet tarafından teşvik edilmesi ve otoriteyi korumak amaçlı, intikam amacı güden ya da kin ve nefret uyandırması şeklinde temel başlıklara ayrılmıştır. Ayrıca belli bir süre sonra işkencenin toplumsal açıdan hoş görülmesine de değinilmiştir.

Beşinci bölümde Antik Dönemin Yunan dünyasındaki işkencelere dönemin tiranları, halkı, kölelere yapılan işkenceleri ve bu işkencelerde kullanılan bazı yöntemlere değinilmiştir. Ayrıca bazı heykellere yansıyan işkence betimlemelerini mitolojik anlatılarla, yazıtlarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Altıncı bölümde Roma dünyasındaki vatandaşa, kölelere, siyasi anlamda olan işkencelere değinilmiştir. Bu dönemde ayrıca görülen Gladyatör oyunları adı altında hayvana ve insana türlü işkenceler yapılmış ve oyun gibi sergilenmiştir.

Yedinci bölümde dönemin genelinde kullanılan işkence yöntemlerine değinilmiştir. Bu yöntemler herhangi bir işkence aleti olmadan sadece yöntem içeren genel tanı şeklindedir.

Sekizinci bölümde dönemin genelinde kullanılan işkence aletlerini kullanıldıkları şekilde incelenmeye çalışılmıştır. Tezin genelinde kapsam olarak kısıtlı olması sebebiyle Antik yazarların eserleri, maddi buluntular yani heykeller, steller (mezar taşı, yazılı taş veya dikili taş anlamlarına gelmektedir), mozaikler, Antik Dönem yapıları, çanak çömlekler üzerindeki betimlemeler, duvar resimleri gibi eserlerden yararlanılmıştır.

Son bölümde ise tezin sonuç kısmı yer almaktadır. Bu kısımda tezle ilgili ana hatlarına değinilerek, işkence ve yöntemleriyle ilgili değerlendirme yapılmıştır.

I.BÖLÜM

ANTİK DÖNEMİN YUNAN MEDENİYETİ VE ROMA İMPARATORLUĞU

1.1. Antik Dönemde Yunanistan

1.1.1.Coğrafi Konumu

Yunanistan, Avrupa'dan Akdeniz'e uzanan, batısında İon Denizi, doğusunda Ege Denizi, güneyinde ise Akdeniz ile çevrelenmiş bir yarımadadır. Yer şekilleri çeşitlilik göstermekle birlikte engebeli ve sıklıkla dağlık araziler bulunur ve ovaların olduğu yerler sınırlıdır. Yunanistan'daki en bilinen nehirler arasında Haliakmon, Akheloos, Alpheios ve Aksios'u saymak mümkündür.

Ülkenin en bilinen dağları arasında ise; kuzey-güney doğrultusunda uzanan Tesalya ile Epeiros kısımlarını ayıran Pindos Dağları, Ülkenin kuzey-doğusundaki Olympos'u ve orta bölgenin doğusuna doğru, Othrys Dağı görülmektedir. 2900 metre yüksekliği bulan Olympos, Yunanistan'ın en yüksek dağı olmakla birlikte ardından ikinci yüksek dağı Pindos ve Peloponnesos'taki Taygetos Dağı ise Yunanistan'ın en yüksek üçüncü dağıdır.

Dağların doğal olarak böldüğü bölgelere ayrılan Antik Yunanistan, kuzeyden güneye doğru ve batı kıyılarına yakın bölgesi Epeiros ve Akarnania bölgesi; iç kesimde ise Tesalya bölgesi bulunmaktadır. Güney tarafında ise Korint Körfezi ve körfezin kuzeyinde, Aitolia, Phokis ve Boiotia bölgeleri; körfezin doğusunda ise Attika bölgesi bulunmaktadır.

Ülkenin güneyinde ise Peloponnesos Yarımadası'nın kuzeyinde Akhaia bölgesi; batısında Elis; güneyinde Messenia ve Lakonia bölgeleri ile iç kesimde Arkadia bölgesi ve doğusunda ise Argolis görülmektedir.¹ (Görsel 1)

1.1.2.Siyasi Tarihi

1.1.2.1.Polis kavramı

Antik Yunan dönemindeki siyasal örgütlenme biçimi günümüzün ulus-devlet anlayışından farklı olarak polis² düzenine dayanmaktaydı. İlk dönem kent-devlet şeklinde tabir edebileceğimiz yerleşmeler kendi kendine yeten, belirli bir alanda toprağa sahip, tarımsal işlevi olan toplumsal yapıyı gösteriyordu.³

Yunanistan'da polis dediğimiz örgütün topluma hakim olması yönündeki gelişmeler uzun zaman aldı. Yarı göçebe toplulukların, ilk olarak belirli bir toprak parçası üzerine yerleşmeleri ve sonrasında ise bir polis oluşturmak için komşularıyla birleşerek tek bir ülke olacak şekilde örgütlenmeleri gerekiyordu.⁴ Bağımsız bir devlet olarak görülen polis, hem asty⁵ hem de kendisine bağlı köylerin bulunduğu khora⁶ bölgelerini kapsıyordu. Bu alanda kırsal kesim ile merkez arasında ortaklaşa bir yaşam söz konusudur.⁷ Genellikle kentin merkezi "akropolis" adı verilen yüksekçe bir tepe üzerine kurulan etrafı surla çevrili alandı. Akropolis'te, meclis ve yönetim binaları, tapınak gibi dinsel yapılar ve bazı önemli kamu binaları bulunurdu. Akropolis'in dışında kalan alanlarda ise vatandaşların evleri ve diğer kamu binaları yer alıyordu.⁸ Antik Yunanlıların siyasal yaşamları içinde fazlasıyla önem arz eden ilk şehir devletleri İyonya' da kurulmuştur. Bunun nedeni ise Aka'ların öncesinden beri şehir kavramının bulunmasıdır.⁹

Atina ve Sparta kontrol ettikleri geniş topraklar açısından bir istisna oluştururlar. Ekonomik olarak polis ticaret, üretim ve işleme merkezidir. Sosyal

¹ Oğuz Tekin, Hellen ve Roma Tarihi (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,2013),10.

² Polis: Şehir/site devleti anlamına gelmektedir.

³ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,25.

⁴ William Mcneill, Dünya Tarihi, çev. Alaeddin Şenel (Ankara: İmge Kitabevi, 2002), 149.

⁵ Asty: Polislerde ki kent merkezlerine verilen ad.

⁶ Khora: Her bir polisteki coğrafi engellerle sınırlanmış bölge. Kırsal alanda denilebilir.

⁷ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,25.

⁸ Tekin, Oğuz, Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş (İstanbul: İletişim Yayınları,2008), 58.

⁹ Friedrich Williams, Ege Medeniyetleri, çev.Muzaffer Kalaycıoğlu (İstanbul: Düşünen Adam Yayınları, 1993)57.

açından vatandaşlar phyle¹⁰, phratres¹¹ ve mntika denen yerel topluluklar gibi daha küçük akrabalık gruplarına ayrılmışlardır. Her bir polisin dini takvimi ve koruyucu tanrısı mevcuttu. Önemli kültlerin rahiplikleri aristokratik ailelere, diğerleri ise halkın seçtiği adaylara aitti.

Polisin odak noktası siyasidir. Halk siyasal haklara sahip yurttaşlardan, özgür olmakla birlikte siyasi haklardan yoksun olup, toprağa bağlı köylülerden ve hiçbir hakkı bulunmayan efendisinin malı sayılan kölelerden ibaretti.¹² Kadınların hiçbir siyasi hakkı yoktu ve kamu hayatından dışlanmışlardı. Aristokratik sistem içinde doğan polisin askeri gücü siyasi ve kurumsal hayatı kontrol ediyordu. Zaman içerisinde polisi köy ya da kasabadan ayıran kurallar kabul edilmeye başlandı. Bunlar; yıllık seçilen arkhonlar¹³ ve bir meclis olabilirdi. Komşu polisin vatandaşını proksenos¹⁴ olarak atayabilir ve bir tane theorodokos¹⁵ sahip olabilirdi. Bir federasyona katılmayı seçebilir, savaş ya da barış kararı verebilirdi. Sikke bastırma yetkisine sahipti. Ayrıca sadece bir şehir devleti Panhellen oyunlarında şampiyon çıkarabilirdi.

Fiziki anlamda bakılırsa polislerin kuruluşu ve yıkılışı bazı önemli sebeplere dayanmaktadır. Polis bir şehrin ortaya çıkma aşamaları, yeni bir şehir kurulduğunda veya mevcut şehir siyasi statüsünü değiştirdiğinde yeni bir polisin varlığı görülmektedir. Yunanistan'da çoğu şehir doğal gelişim sürecinde polis olmuştur. Bununla birlikte bazı şehirlerin geçmişinde ya apoikismos¹⁶ ya da synoikismos¹⁷ rol oynamıştır. Bunlar dışında amphiktyones¹⁸ denilen birlikler de kurmuşlardır. Bu tip birlik merkezlerine örnek verecek olursak, Korinthas Körfezi'nin kuzeyindeki Delphoi'yi ve Yunanistan'da Thermopylai yakınındaki Anthela'yı gösterebiliriz.¹⁹

¹⁰ Phyle: Kabile/Boy anlamlarına gelmektedir.

¹¹ Phratres: Aynı atadan geldiğine inanılan büyük aile toplulukları/klanlar anlamlarına gelmektedir.

¹² Williams, Ege Medeniyetleri, 57.

¹³ Arkhon: Antik Yunan'da, halkı aristokratların yönettiği dönemde yönetimde bulunan yüksek dereceli memurlardır. Yunan kent-devletlerinde baş yönetici olarak tanımlanan memura denmektedir.

¹⁴ Proksenos: Polisteki yabancıların resmi temsilcisi, günümüz için elçiler denebilir.

¹⁵ Theorodokos: Gelen elçileri karşılayıp, ağırlayan görevli.

¹⁶ Apoikismos: Kolonizasyon şehri anlamına gelmektedir.

¹⁷ Synoikismos: Birbirine komşu farklı yerleşimlerin birleştirilmesiyle oluşan şehir anlamına gelmektedir.

¹⁸ Amphiktyones: Komşu devletler bir araya gelerek dinsel yönleri ağırlıklı şehirler kurulması.

¹⁹ Tekin, Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, 45.

Polislerin yıkılışı ise iki türlü olabilmektedir: Polis, yıkılarak yerle bir edilir. Bu genelde savaş sonrası görülmüştür. Bununla birlikte polis bir idari yapı olarak sona erer fakat şehir olarak varlığını sürdürür ve nüfusu ya sürülür ya köleleştirilir ya da katledilir. Buna örnek olarak ise; M.Ö. 510'da Sybaris'in erkek vatandaşları öldürülmüş, kadınları ve çocukları köle olarak satılmıştır.

Aynı zamanda doğal afetlerle ömrü sona eren polisler de bulunmaktadır. Buna örnek olarak; M.Ö. 373'teki bir deprem sonucunda Akhaia'daki Helike kentinin tsunami tarafından yutulmuş ve kentin ömrünün böylece sona ermiş olduğu verilebilir.

1.1.2.2.Yönetim biçimi

Yunan topluluklarında, insanlar toprağa yerleşip, çoğaldıkça kendi aralarında sorunlar çıkmaya başladı. Buna karşılık, yerel halk bir kralın başkanlık ettiği kurulda toplanarak tartışmaları ve sorunları çözüme bağlamayı uygun buldular.

Tüm kurulun toplanamadığı zamanlar oluyordu bu durumlarda ise genellikle herkesi ilgilendiren sorunları çözecek, işlere bakıp, denetleyecek birini atamak uygun görüldü. Sadece belirli bir süre için atanan, devredilmiş bir yetkiye sahip olan ve zaman içerisinde bu yetkinin sınırları tanımlanan basileuslar böyle ortaya çıktı.²⁰

Yunan toplumunun kent-devleti henüz geliştiremeyip tam örgütlenmedikleri, daha yüzeysel bir çatı altında toplanmış oldukları dönemde (M.Ö. 11-9. yüzyıllar) ilk yönetim şekilleri monarşiydi²¹ ve basileus adını taşıyan krallar tarafından yönetiliyorlardı. Yunan kültüründe basileusların, kurtarıcı ve iyiliksever olduğu ya da yeni bir şehrin kurucusu olduğunu düşünüyorlardı.²² Basileuslar sarayda oturan krallardan ziyade belirli görevlerin yapılması için seçilen memurlar gibi düşünülebilirdi. Seferde orduyu sevk ve idare eden basileus barış zamanında sadece idare işlerine bakmakta, eli silah tutan erkeklerin toplantılarında görüşülmeyen sorunları çözmekte, kendisine sunulan anlaşmazlıklar ve bir takım adli işlere dair hükümler vermekte ve bazı durumlarda kabile ihtiyarlarına danışmaktadır.²³ Basileusların yönetiminde olan polisler giderek zengin bir sınıfın yani aristokratların oluşumu görülmektedir.

²⁰ Mcneill, Dünya Tarihi,149.

²¹ Monarşi: Bir kralın/hükümdarın devlet başkanı olduğu bir yönetim biçimidir.

²² Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,27.

²³ Arif Müfid Mansel, Ege ve Yunan Tarihi (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi,1999), 90.

Tek başlarına hüküm süren basileuslar böylece zamanla yanlarına aristokratları da almışlardır. Zaman ilerledikçe polislerin gelişmesiyle birlikte basileuslar yönetim mekanizmasının daha dışında kalmaya başlamışlar ve yerlerine aristokratlar geçmeye başlamıştır.

M.Ö. 8. yüzyıldan itibaren Sparta dışında ki tüm Yunan polislerinde krallık kalkmıştır. Sparta da ise önceleri bir basileus hüküm sürerken, daha sonra iki basileus yönetime ortak olmuşlardır. M.Ö. 7. Yüzyılda ise siyasal örgütlenmelerdeki gelişmelerle polislerde ki monarşik yapının değiştiğini ve aristokrat kesimin artmasıyla birlikte oligarşik yönetim²⁴ biçimine bıraktığı görülüyor. Bazı polislerde önde gelen aristokratlar için farklı birkaç ismin kullanıldığı görülse de genelde arkhon adı kullanılmıştır.²⁵

Arkhonların yetkilerinin genişletilmesiyle son dönemlerde Arkhonluk büyük bir önem kazanmıştır. Arkhon memurlarının ilk dönemlerde on yıl boyunca görev yaptıkları daha sonralarda ise yalnızca bir yıl için seçildikleri görülmektedir. Bu memurların işi, hukuk kurallarının yerine geçecek yasaları yazmak bu yazdıklarını ise davalar görüleceği zaman kullanılmak üzere saklamaktı. Arkhonların, baktığı davalarda, kimse müdahale etmeden kendi kendilerine karar vermek gibi yetkileri vardı. Arkhonlar yüksek soylu ve zengin kimseler arasından seçiliyorlardı. Ayrıca Areopagos Meclisi'ne üyeler Arkhonluk yapmış olanların arasından alınıyordu. Bu sebepten memurluklardan sadece meclis üyeliği, ölünceye kadar devam etme hakkını koruyabilirdi.²⁶

Bu arada birçok kent-devletinde tiranların egemenliği görülmeye başlandı. Özellikle M.Ö. 7 ve 6. yüzyıllarda yaygın olarak görülen bir yönetim biçimi olan tiranlık, bu dönemden sonra belirli durumlar dışında nadiren görülür. Bunlar yönetimdeki aristokratik ailenin marjinal üyelerinden çıkmışlardır. Tiranlarla basileuslar arasındaki fark tiranların yasa ya da kanunlara uygun olmayan bir şekilde hükümetlerin başına gelmiş olmalarıdır. Tiranlar çoğunlukla toplumun zengin ve soylu sınıfından çıkıyor ve alt kesimin desteğini alarak yönetimi ele geçiriyorlardı.

²⁴ Oligarşik Yönetim: Küçük ve ayrıcalıklı bir grubun iktidarda olduğu yönetim şeklidir.

²⁵ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,27.

²⁶ Aristoteles, Atinalıların Devleti, çev: Ari Çokona (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,2012),10.

Bazı kent-devletlerinde tiranlar, krallıkla demokratik yönetim arasındaki geçiş sürecinde ortaya çıkmışlardır.²⁷ Antik kaynaklarda genellikle baskıcı aristokratik yönetimleri ortadan kaldırarak iktidarı meşru olmayan yollardan ele geçiren zengin ve ihtiraslı liderler olarak geçerler. Tiranlar ilk zamanlarda egemen oldukları kent-devletlerinde iyi işler yapıyorlardı.

Çok zeki ve yetenekli kişiler olmakla birlikte, parti ve gruplar içerisindeki kavgaları ortadan kaldırarak kentteki düzeni, güvenliğini sağlayarak, askeri ve ekonomik açıdan gelişime önem vermekle, yaşadıkları şehirlerin imarı için çalışmak ve anıtsal yapılarla süslemekle, din işlerine ve güzel sanatlara karşı özel bir ilgi göstermişler ve böylece halkın sevgisini kazanmışlardır.²⁸ Yine de bunlara rağmen diktatör gibi davranmaları ve yönetimi zorla ele geçirmelerinin verdiği hoşnutsuzluk nedeniyle halkın ilgisini, sevgisini yitirmişler ve istenmeyen kişiler olarak kabul edilmişlerdir.²⁹

M.Ö. 6. yüzyıl sonlarına doğru Atina’da demokratik yönetimin kurulmasıyla, diğer kent-devletleri de demokratik yönetim şeklini benimsemeye başlamışlardır. Bir yönetim biçimi olarak demokrasi ilk kez Atina ‘da bu dönemde görülmektedir.³⁰

Demokrasi, demos (halk) ve kratos / kratia(güç) sözcüklerinden türetilmiş olup “halk egemenliği” anlamına gelmektedir.³¹ Devletin başında artık kral, aristokratlar ve tiran yer almamakta, demokratik yönetim gereği, yönetim doğrudan halkın elinde bulunmaktadır.

Demokrasinin; Herodotos, Sokrates ve Perikles gibi taraftarları vardı. Buna karşılık Aristophanes, Platon, Ksenophon ve Aristoteles gibi güçlü muhalifleri de vardı. Bu muhaliflere göre ancak zenginler, soylular ve eğitilmişler devleti iyi bir biçimde yönetebilirdi. Devlet yönetimi cahil halk tabakasına bırakılamayacak kadar ciddi bir işti.³²

Platon Yasalar kitabında demokrasi karşıtı olduğunu şu sözlerle ifade eder:

“Devlet, tek tek kişilerin kendine yetmemesi ve ekonomik gereksinmelerin bireyi öteki insanlarla bağlaması nedeniyle kurulur ama toplum filozoflarca yönetilirse, filozoflar ve savaşçılar varlık ortaklığına saygı gösterirlerse; evlenecek olanlar

²⁷ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,27.

²⁸ Mansel, Ege ve Yunan Tarihi,179.

²⁹ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,27.

³⁰ Herodotos, Tarih, çev. Müntekim Ökmen (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014), 434.

³¹ Tekin, Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş, 44.

³² Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,28.

yöneticiler tarafından seçilecek olursa; çocuklar da yine yöneticilerce eğitilecek olurlarsa kadınlar erkeklerle aynı eğitimi görüp, aynı ödevleri üstlenecek olurlarsa devlet mükemmel olacaktır.”

Platon'a göre, adaletsizlik yapmadan tek başına yönetecek bir insan bulmak imkansızdır. Bu sebeple yasaların konması zorunludur.

Yasalara göre tek kişinin, çok kişinin yönetimine göre, bozulmaların olacağını öne sürer. Böylece bu farklı yönetim biçimleri arasında sınıflandırılacak olursa en iyisi monarşi, kötüsü demokrasi, en kötüsü tiranlıktır³³

Aristoteles'e göre ise;

Devletin aramızdaki herhangi bir bireyden önceliği vardır. Çünkü bütün, parçadan önce gelmelidir. Öyleyse, devletin hem bireyden önce hem de doğal olduğu apaçıktır. Bir birey nasıl bir parçası ayrıldığı zaman tümüyle kendine yeterli olmazsa, o da tıpkı öteki parçalan gibi bütünle aynı ilişki içindedir.

*İnsan nasıl tam gelişme durumuna ulaştığı zaman en iyisiyse, yasa ve kurallardan ayrılınca da en kötüsü olur. Baş edilmesi en büyük kötülük, silahlı olanıdır. İnsan her ne kadar silahlarını elinde tutarken anlayış ve erdeme yatkın olabilse de, bunlara karşıt amaçlarla silahlarını kullanması çok kolaydır. Bu yüzden, erdemsiz insan varlıkların en vahşisi, en adalet bilmeyenidir. Oysa, adalet devletin orta direğidir çünkü siyasal topluluğun temeli hak'tır ve hak neyin adaletli olduğuna karar vermenin ayrıacıdır.*³⁴

Aristoteles'te demokrasi karşıtı ve monarşiyi savunmaktadır. Ona göre devlet kurulmalı yasalar olmalı fakat devletin yönetimi halka verilmemeli aristokrat kesim bu yönetimi gerçekleştirmeli ve yasaları koymalıdır.

³³ Platon, Yasalar, Çev.Candan Şentuna-Saffet Babür(İstanbul: Kabalcı Yayınevi,2007), 31.

³⁴ Aristoteles. Politika, çev. Mete Tunçay (İstanbul: Remzi Kitabevi,1993), 10.

1.2.Antik Dönemde Roma

1.2.1.Coğrafi Konumu

İtalya Yarımadası'nda MÖ 9. yüzyılda kurulan Roma şehrinden başlayarak, Akdeniz'i çevreleyen ve büyüyüp, genişleyip bir imparatorluk haline gelen uygarlığın adıdır.

Yaklaşık 1200 yıl boyunca varlığını sürdüren Roma uygarlığı ilk olarak monarşi ile başlayıp oligarşiye sonrasında demokrasiye ve daha sonra da otokratik bir imparatorluğa dönüşmüştür.

İtalya'nın uzunluğu yaklaşık 1000 kilometre, genişliği ise yaklaşık 240 kilometreyi bulmaktadır ve adeta bir çizmeye benzeyen şekliyle Akdeniz'e uzanan bir yarımadadır. Akdeniz'de yer alsa da, yarımada'nın batısındaki deniz Tiren Denizi, doğusundaki deniz ise Adriyatik Denizi olarak adlandırılır. İtalya'ya en yakın büyük adalar, hemen güney ucunda Sicilya, batıda ise Korsika ile Sardinya yer almaktadır.

Mesina Boğazıyla ayrılan İtalya Yarımadası ile Sicilya Adasında kıyı boyunca ovalık alanlar yer almaktadır. İtalya yarımadasının en büyük ovası, Po Ovası'dır. İtalya'nın en verimli ovası olan bu ova yaklaşık 650 kilometre uzunluğundaki Po Nehri ve kolları tarafından sulanmaktadır. Yarımada'nın doğu kıyıları ise nispeten daha düz olup gemilerin yanaşmasına elverişli olan körfezler yoğunlukla güney ve batı kıyılarındadır. Yarımada'nın kuzeyini Alp Dağları sınırlamaktadır. Apeninler ise yarımada'da kuzey-güney doğrultusunda uzanan dağ silsilesi olup yarımadayı doğu ve batı olarak ikiye ayırmaktadır.³⁵(Görsel 2)

Roma bölgesinin ilk yerleşimcileri, İtalya'ya yerleşen bir dizi İtalik halktan olan Latinler denilen insanlardı. Roma, kuzeyde Etruria (Etrüsklerin evi), doğuda Samnium ile orta İtalya'nın Latium olarak bilinen bir bölgesindeydi. Daha güneyde, Yunan yerleşimciler tarafından kurulan koloni şehirleri arasında bulunmaktaydı.

M.Ö. 1000 yılı civarında kurulan, Sabin ve Etrüsk ülkesi sınırında bulunan, bölgenin en kuzeyindeki Latin yerleşkesi daha sonra Roma adını aldı. Tiber'e 20

³⁵ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,77.

kilometre uzaklıkta, nehir yolu boyunca uzanan bir tepe silsilesinin üzerine kurulmuş sık bir orman ve bataklığın ortasında bulunan yedi çoban köyü olarak bilinmektedir.³⁶

Bu alan Roma için ilk yıllarında gelişmişlik ve zenginlik belirtileriydi. Yüzyılı aşkın bir zaman boyunca Romalılar sınır savaşlarıyla ülkelerini yavaş yavaş genişletmişler ve yine de bu süreç içerisinde bazen gerilernek zorunda da kalıyorlardı. M.Ö. 265 te, Apeninler'in güneyinden başlayarak bütün İtalya Roma'nın liderliği altında birleştirildi.

Sonrasında Romalılar M.Ö.146 da Makedonya'yı ve Yunanistan'ı, M.Ö.64'te Seleukos krallığının sınırları içinde kalan bölümlerini ve son olarak M.Ö.30'da Mısır'ı ele geçirmeleriyle, Doğu Akdeniz'i egemenliği altına almışlardır.³⁷

1.2.2.Roma'nın Kuruluşu

Geleneksel inanç, bazı yazıtlar ve mitolojik buluntulara göre, Roma M.Ö. 753'te kurulmuştu. Yıllık seçilen konsül listeleri dikkate alınarak Roma'nın kuruluş tarihinin M.Ö. 753 olarak önerilmiştir. O zamandan itibaren bu tarih Roma'nın geleneksel kuruluş tarihi olarak kabul görmüştür.³⁸

Efsaneye göre, Troia'nın yakılıp yıkılması esnasında Troialı prens Aineias, babası Ankhises ve oğlu Askanios'u yanına alarak Troia'dan kaçmıştır ve Latium'a gidip yerleşmiştir. Bu sırada Aineias'ın oğlu Askanios, Latium'da, Alba Longa şehrini kurmuştur. Uzun yıllar boyunca Askanios'un soyundan gelenler Alba Longa'da hüküm sürmüşlerdir. Burada hüküm sürmeye devam eden Numitor ve kardeşi Amulius arasındaki taht kavgası başlar. Bu kavgadan Amulius kral olmaya hak kazanarak çıkar ve kardeşi Numitor'u hapse atar.³⁹Numitor veya çocukları ileride taht için sorun yaratabilirdi. Böyle bir sorun yaşamak istemeyen Amuliu, kardeşinin (Numitor) çocuklarını öldürtür ve kızı Rhea Silvia'yı da Vesta Tapınağı'na bekar

³⁶ Vladimir Diakov- Sergey Kovalev, İlkçağ Tarihi-2 Roma, çev. Özdemir İnce (İstanbul: Yordam Kitap, 2011), 34.

³⁷ Mcneill, Dünya Tarihi,241.

³⁸ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,79.

³⁹ Azra Erhat, Mitoloji sözlüğü (İstanbul: Remzi Kitabevi,1996), 262.

kalacağına yemin eden Vesta rahibesi yapar.⁴⁰ Böylece Rhea yani kız çocuk sorununu da çözmüştü, evlenemeyecek ve çocuk sahibi olamayacaktı. Artık tüm varislerin önünü kesmiş oluyordu. Bir Vesta rahibesinin hamile kalmasının cezası ölümdü. Buna rağmen Rhea Silvia'nın, savaş tanrısı Mars'tan hamile kaldı ve ikiz erkek çocukları oldu. Adlarını Remus ve Romulus koydular. Amulius hemen harekete geçerek Rhea Silvia'yı Tiber Nehri'ne attı ve ikiz erkek çocukları da bir sepet içine koyarak nehrin sularına bıraktı. Nehir alçalıp yükselir bu hareketler esnasında, bebekleri sık bir yerde bırakır. Bırakılan yerde bir dişi kurt bunları bulur ve ikizleri emzirir.(Görsel 3)

Sonrasında ise Faustulus adlı bir çoban yetişir, ikiz çocukları alır, bakar, yetiştirir ve büyütür. Bu bilinçle büyüyen ikizler anne ve dedesinin intikamını almak ve hakları olan yönetime dahil olmak isterler. Böylece büyüyen ikizlerden Remus, Aventinus tepesinde kral Amulius'un sürülerini bekleyen çobanlara bilinçli olarak saldırır. Çobanlar Remus'u tutuklayıp kralın önüne çıkarırlar, kral onu sorguya çeker.

Bu olaylar esnasında orada bulunmayan Romulus, Faustulus'un yanına dönünce, çobandan gerçeği öğrenir ve hemen Amulius'un sarayına koşar. Sarayı ele geçirip, Amulius'u devirip yerine dedesi Numitor'u koyar. Sonra da ikizler kendilerine ait bir şehir kurmak için Alba Longa'dan ayrılırlar. Şehrin nerede kurulacağı konusunda fikir birliğine varamayan kardeşler arasında bir tartışma çıkar ve Romulus kardeşi Remus'u öldürür.⁴¹ Tek başına kalan Romulus kenti Palatinus tepesinin çevresine⁴² kurar ve nüfusu artırmak için kaçaklar, haydutlar ve suçlu erkekleri toplayarak şehre getirir.⁴³ Sonra da komşu ülke olan Sabinleri bir ziyafete davet eder. Ziyafete katılan Sabin kadınlarını zorla kaçıran bu haydut, kaçak ve suçlu erkekler kendilerine eş yaptılar. Bu şekilde yeni kurulan kentte bir toplum oluşturuldu.⁴⁴

⁴⁰ Plutarkhos, Plutarch's Lives I, Çev.George Long (Pdf: Yapımcı Jonathan Ingram, Stephen Schulze ve PG Online,2004), 97.

⁴¹ Erhat, Mitoloji sözlüğü, 262.

⁴²Plutarkhos, Plutarch's Lives I, 91.

⁴³ Erhat, Mitoloji sözlüğü,262.

⁴⁴ Plutarkhos, Plutarch's Lives I,127.

1.2.3.Roma'nın Siyasi Tarihi

Roma'nın siyasi tarihi uzun ve bu zaman sürecinde değişkenlik göstermektedir. Kısaca değinecek olursak, ilk olarak krallık rejimi görülmektedir. Romulus kurduğu kentte ilk kral olarak tarih yazımında yerini almıştır. Antikçağ geleneğine göre Roma'nın ilk yedi kralı Romulus, krallığı birkaç yıl boyunca Sabinlerden Titus Tatius ile paylaştığı anlatılmaktadır.

Bu yedi kralın, her biri ortalama 35 yıl olmak üzere toplam 244 yıl Roma'yı yönettiği söylenir. Bu sayı çok yüksek olduğundan, Roma'nın krallarının sadece yedi tane olduğundan şüphe duyulmasına yol açar fakat bulunan bir dizi kanıt bunun sorgulanmasına sebep olur. Bu kanıtların ilki, M.Ö. 8.ve 6. yüzyıl arasında Roma'da monarşik bir sistemin görüldüğüdür.

M.Ö.6. Yüzyılda Comitium'da bulunmuş, süngertaşından bir anıtsal taş ile forum bölgesinde, edebi kaynaklara göre kralın evi olan regia'nın bulunduğu yerde ortaya çıkarılmış kilden bir fragman "rex" kelimesinin geçiyor olması ve edebi kaynakların da Roma'nın bir kral tarafından yönetildiğini göstermektedir.⁴⁵ Roma Devleti'nin başında Rex olarak adlandırılan bir kral bulunmaktadır. Rex denen bu krala yaşlı vatandaşlardan oluşan bir grubun destek olduğu bilinmektedir. Bu grubun oluşturduğu kuruma ise senex denilen yaşlılar meclisi anlamına gelen senatus adı verilmiştir. Kral seçimi, Senatus'un⁴⁶ teklifi ile Curia Meclisi⁴⁷ tarafından yapıldı. Emir verme yetkisine sahip olan kral, dini, askeri ve hukuki gücü elinde tutardı. Başkomutan, baş rahip ve baş hakim ünvanları bulunmaktaydı. 300 üyeden oluşan senatus kralın danışma organı olarak görev yapıyordu. Bu üyelerin kim olacağı ise kral tarafından belirlenirdi.⁴⁸

Roma da son kralların taşkınlıkları ve diktatörlüklerine artık daha fazla dayanamayan elit kesim sonunda birleşip krallığı devirdiler. M.Ö.509'da Cumhuriyet dönemi başlamış oldu.⁴⁹ Cumhuriyet döneminde ise Roma'nın sosyal yapısı ise üç sınıfa ayrılmıştı. Bunlar; Patrici (kraliyet ailesi ve soylular) , Pleb (özgür Roma vatandaşı) ve servus (köleler) oluşturmaktaydı. Roma'yı yöneten senato, Patriciler ve

⁴⁵ Umberto Eco, Antik Roma, çev. Leyla Tonguç Basmacı (İstanbul: Alfa Yayınları, 2018), 29.

⁴⁶ Senatus: Senato anlamına gelmektedir.

⁴⁷ Curia: Soylulardan oluşan halk meclisi anlamına gelmektedir.

⁴⁸ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,79.

⁴⁹ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,81.

Pleblerden oluşmuştur.⁵⁰ Cumhuriyet döneminde kralın yetkileri üst düzey memurlar arasında paylaştırıldı. Bu memurlar zengin ve güçlü kesimlerden oluşmaktaydı. Praetor ünvanlı, Magistrat ve consul adı verilen bu memurlar iş başına seçimle geliyorlar ve bir yıl görev yapacak şekilde atanıyorlardı. İki kişi aynı göreve birden atanabiliyor her ikisi de eşit güçlere ve yetkilere sahipti.

Biri diğerini denetleyip uygunsuz hareketleri varsa gerekli önlemleri alabiliyordu. Her bir consul, diğerinin verdiği karara itiraz edebilirdi. Böylelikle sınırsız yetkiye tek kişi sahip değildi. Cumhuriyet idaresinin başındaki iki consul de imperiuma⁵¹ sahipti.

Bu consuller aynı zamanda ordunun da komutanıydılar. Yine bu dönemde bir lejyondan oluşan askeri birlik, bu iki consulün başına geçeceği iki küçük birliğe dönüştürüldü. Imperium yalnızca pomerium'un⁵² dışında etkiliydi.⁵³

MÖ II. yüzyılın üçüncü çeyreğinden itibaren Roma'da büyümenin de etkisiyle krizin belirtileri görülmeye başlandı. Şehir yapıları, imparatorluğun bu kadar büyümesini kaldıramadı ve bu büyümenin etkisi ile Cumhuriyet yapısının değişimine de sebep oldu. Roma devleti, demokrasi, monarşik ve aristokratik rejim gibi farklı yönetim şekilleri arasında dengeli durumdayken, demokrasiden tiranlığa dönüşen bir eğilim görülmeye başlandı. Kendi özgünlüğü bozulmuş dejenere olmaya başlamıştı. Zenginlik hırsı ve açgözlülükte artış yaşanmıştır. O zamana kadar özellikle equites⁵⁴ arasında fazlasıyla önemli olan ekonomik faktör artık bir hayat tarzı haline geldi ve bu ihtiyacı karşılamak için yeni yönelimlere eğilim sağlar oldu. Bunun sonucunda halkın daha da yoksullaşmasına ve iç savaşın temelini oluşturan sorunlara yol açmıştır. İç savaşlar da artık bu işi bir meslek edinmiş, profesyonel ordular arasında gerçekleşecektir.⁵⁵

Bunlara önlem olarak Gracchus kardeşler M.Ö. 133'de bazı reform çalışmaları yapsalar da başarılı olamazlar. Bu durumun sonunda senatusun

⁵⁰ Burks Andrew Mason. Roman Slavery: A Study of Roman Society and Its Dependence on Slaves (Johnson City: East Tennessee State University, The Faculty of the Department of History, 2008),10.

⁵¹ Imperium: Eşit şekilde emretme ve hükmetme yetkisine sahip anlamına gelmektedir.

⁵² Pomerium: Antik Roma kentinin kutsal merkezi anlamına gelmektedir.

⁵³ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,81.

⁵⁴ Equites: Süvari sınıfı anlamına gelmektedir.

⁵⁵ Eco, Antik Roma, 91.

egemenliği pekişmiş ve çiftçi sınıfı tümüyle yok edilmiştir. Roma'nın karşı karşıya olduğu siyasal ve sosyal sorunlar çözümsüz kalmıştır.⁵⁶

Roma askeri gücünün zayıflaması nedeniyle yine bir reform girişimi görülmektedir. M.Ö. 104 yılında Gaius Marius'un Roma ordusunda, reform kapsamında vatandaş ordusunun yerine donanımları devlet tarafından sağlanan profesyonel ordu kurmuştur. Bu durum ise komutanları devlet içinde fazlasıyla söz sahibi konumuna çıkarmış ve yüksek mevkideki memurlukların görevlendirilmesinde ise artık halk meclisleri değil de askeri güç ve yetenekleri ölçü olarak alınmıştır. Bu durum sonuncuda ise Roma'da komutanlar egemenliğinin başladığı anlamına gelmektedir. Senatus tarafından sınırsız süreyle diktatörlüğe seçilen Cornelius Sulla yeni bir anayasa reformu yapmış ve askeri bir diktatörlük kurmuştur.

Bu diktatörlük durumu M.Ö.44 yılı Caesar'a kadar devam etmiştir. Komplo sonucu öldürülen Caesar'dan sonra Triumvir'lik⁵⁷ kurularak yönetim devam etmiştir.

M.Ö.27'de ise Augustus ile birlikte yeni bir siyasal düzen olan imparatorluk dönemi başlar. Bu yeni yönetim biçimine 'princeps' yani 'birinci kişi' sözcüğünden türetilen 'Principatus' adı verilen 'birinci kişinin yönetimi' anlamına gelmektedir. Devletin bütün güçlerini elinde toplayan Augustus bu şekilde, ılımlı meşruti bir monarşiye karşılık gelen bir egemenlik biçimi kurmuş oluyordu. Yani yeni yönetim biçimi olan Principatus'ta eski cumhuriyet kurumları benzeri şekilde yaşamaya devam etmişlerdir. Augustus'tan sonra gelen İmparator Traianus Roma Devletini en geniş sınırlara ulaştırmıştır.

Diocletianus M.S. 284'te Nikomedeia'da imparator ilan edildiğinde, onlarca yıldır süren istikrarsızlık ve riskli sınırların çokluğundan dolayı savunma sisteminin giderek artan dengesizliği ve devletin içine düştüğü siyasal ve ekonomik çıkmazdan kurtulmayı amaçladığı için iktidarın daimi olarak paylaşılmasının çözüm olacağını düşünmüştür.⁵⁸

Devlet yönetiminde iki caesar ve iki augustus'dan oluşan dördü imparatorlar collegium'u kurulmuştur. Son karar yine Diocletianus'ta olduğundan bu durum devletin bölünmesi anlamına gelmiyordu. 'Dominatus' adı verilen bu yeni egemenlik

⁵⁶ Bülent İplikçioglu, Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları, (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007),87.

⁵⁷ Triumvir: Roma'da üçlü yönetim tarzı anlamına gelmektedir.

⁵⁸ Eco, Antik Roma,193.

biçiminde imparator, tüm Roma halkının efendisi olmuş ve yargı, yönetim ve yasama yetkilerini elinde toplamıştır. Bu sebepten yasa ve hukukun ötesinde sayılmış, hiçbir şekilde yaptıklarından dolayı hesap sorulmamıştır. Kısaca Roma Cumhuriyet kurumlarının biçim de bile olsa varlıklarını korudukları Principatus dönemi böylece sona ermiş ve salt monarşik bir yönetim şekli yerleşmiştir.⁵⁹

M.S.305'te doğuda hüküm süren Galerius'un gözetimi altında batının idaresini I.Constantius üstlenmişti. Britannia'da ki bir savaşta babasının ölmesi üzerine Constantinus imparator seçildi.⁶⁰ M.S.313'te Dacia doğumlu Licinius, Galerius tarafından imparator seçildi.

Böylece imparatorluk Licinius ve Constantinus'a kaldı ve bu durumda çok uzun sürmedi. M.S.324'te Licinius ile yaptığı savaştan zaferle çıkan Constantinus tek başına imparatorluğun hakimi oldu. Constantinus, eski Byzantion Kenti'ni M.S. 330'da Constantinopolis (İstanbul) kendi adına çevirip devletin başkenti yapmış ve Roma Senatus'unu da buraya taşımıştır.⁶¹ M.S.395'te Roma devleti doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılır. Batı Roma İmparatorluğu 476 yılında, Doğu Roma İmparatorluğu ise 1453 yılında yıkılmıştır.⁶²

⁵⁹ İplikçioğlu, Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları, 96.

⁶⁰ Eutropius, Roma Tarihinin Özeti, çev: Çiğdem Menzilioğlu (İstanbul: Kabalcı Yayınları,2007),257.

⁶¹ Tekin, Hellen ve Roma Tarihi,143.

⁶² İplikçioğlu, Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları, 97.

II. BÖLÜM

İŞKENCENİN ANLAMI

İşkence sözcüğü Farsça'dan dilimize geçmiş olup Türk Dil Kurumu sözlüğünde; “*bir kimseye maddi veya manevi olarak yapılan aşırı eziyet*” şeklinde tanımlanmıştır.

Mark Donnelly - Daniel Diehl ise işkenceyi şu şekilde tanımlayıp, kategorize etmişler; işkence kelimesi o kadar sık ve uygunsuz bir şekilde kullanılıyor ki kullanımları hakkında araştırmaya girmeden önce tam olarak ne anlama geldiğini tanımlamak gerekli görünüyor. İşkence kelimesinin anlamını tam olarak kavramak için bu terimi, karışık anlamlarından çıkarmak uygun olacaktır. Yani verilen herhangi bir ceza, fiziksel bir temas içerse bile bunu işkence olarak tanımlamak net bir sınır koymak mümkün değildir. İşkenceyi gerçek anlamıyla ele alacak olursak, insanın sapkın zekası tarafından tasarlanmış sayısız acı verme biçiminin genel adı ve genellikle insanlara (hayvanlara da işkence yapıldığı bilinmektedir) uygulanan bir davranış biçimidir. Bu açıdan bakıldığında, işkence genellikle iki amaç için uygulanmıştır.

- 1) Mahkumiyetten önce veya sonra bir tanıktan veya suçlanan bir kişiden itiraf almanın bir yolu olarak
- 2) Cezanın bir parçası olarak.

İşkencenin ceza olarak kullanımı çok eskilere dayanmaktadır. Kuralların çıkmasıyla kanunları uygulamak için kademeli olarak formüle edilerek ortaya çıkan bir itiraf aracı olarak hafif zorlamak ya da sadistçe zevk vermek için uygulandığı

görülmekle birlikte aynı zaman da fiziksel ya da psikolojik olarak dayanılmaz acılar vererek zorlamaktı.

Bu temel sıralamayı bir başlangıç noktası olarak kullanarak, fiziksel vahşetin işkence olarak nitelendirilebilmesi için önce çok özel hedefler göz önünde bulundurularak uygulanması gerektiği söylenebilir.⁶³

Jeremy Wisnewski göre ise devlet ya da otorite destekli olmadıkça verilen zararın işkence olmayacağı şeklindedir. Onun düşüncesine göre; bir grup birine ya da başka bir gruba saldırır, döver ve sistematik olarak taciz ederse, kurbanlarına işkence etmiş olarak sayılmazlar. Kesinlikle onlara saldırıyorlar ve ağır bedensel zarara neden olabilirler ancak herhangi bir devlet, askeri veya adli otorite altında hareket etmedikleri için saldırı teknik olarak işkence değildir.⁶⁴ Öte yandan aynı vahşeti işleyen bir yönetime veya devlete karşı asilik yapan veya baş kaldıran gruplar ise o durum işkence sınıfına girmektedir. O halde basit bir barbarlık eylemi ile tam anlamıyla işkence arasındaki temel fark daha yüksek ve yaptırım uygulayan bir otoritenin etkisidir. Doğasında var olan, ancak nadiren ifade edilen bu tanım, işkencenin hükümet otoritesinin emriyle gerçekleştirilmesinin bir şekilde haklı olduğunun ima edilmesidir. İşkence emri veren veya uygulayan kişiler denkleme yasal bir yaptırım getirerek kendilerine kişisel suçluluk lekesini ortadan kaldırma avantajını sağlarlar: "Ben sadece emirlere uyuyordum" şeklinde söyleyerek kendilerinin sorumlu olmadığını ifade ederler.⁶⁵

George Scott'a göre ise işkence şu şekilde tanımlanmaktadır; Cezalandırma ve işkence arasında net bir şekilde çizilmiş bir sınır çizgisinin olmadığını kavrayabilmek önemlidir. Aralarındaki farkın ise büyük oranda birey olarak kurbanın zihinsel ve fiziksel acıya verdiği tepkiye bağlıdır. Genel olarak birinin diğerini içerdiği de dikkatten kaçmamalıdır. İşkence organize şekilde yapılan şiddetin en acımasız, eziyetli ve kanlı olanlarından biridir.

İşkencede amaç, fiziksel ve ruhsal yapıyı etkilemektir. Vücuda zarar vermek, bir araç olarak hemen her zaman ve her dönem kullanılmaktadır. Bu sebeple, işkence

⁶³ Mark Donnelly - Daniel Diehl, The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History (United Kingdom: The History Press,2011),14.

⁶⁴ Jeremy Wisnewski, Human Rights: Torture (Dergi: International Human Rights and Counter-Terrorism,2019),2.

⁶⁵ Donnelly - Diehl, The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 14.

mağdurlarında pek çok bedensel sorunlarla beraber psikolojik sorunlar da bulunmaktadır.

Hukuki işkencede görülen, belli bir amaç yüzünden izin verilen ve uygulanan zulüm biçimleriyle ceza olarak uygulanan zulüm arasında kesin bir sınır çizerek suçluların hapisane veya ceza disiplini adı altında en zalim ve korkunç eziyet biçimlerine maruz bırakıldıkları zamanlarda bile işkence iddiaları reddedilebiliyordu.

Bununla birlikte şiddetli biçimde insan haklarını savunanların sıklıkla yaptıkları cezalandırma ve zulmün her biçiminin hangi şartlar altında olursa olsun işkence olarak kabul edilip sınıflandırılması şeklinde düşülmemelidir. Belli şartlar altında bir cezalandırma biçiminin bazı kesimler tarafından en dehşet verici işkence yöntemi olarak kabul görürken, diğer kesimler tarafından ise görece ılımlı kabul edilebildiği şeklinde görülebileceği de mümkündür. Aynı zamanda genel olarak, bugünkü modern ülkelerde ve yasa korumasında verilen cezalar fiziksel işkence sınıflaması içine dahil edilemez.⁶⁶

Günümüze kadar açığa çıkarılmış maddi buluntulara bakarak; işkenceye dair kaydedilmiş ilk belgenin, Mısırlı bir şairin M.Ö. 1300 civarında Hititlerin Mısır'a saldırısı sırasında düşman güçlerin yerlerini öğrenmek için Firavun II.Ramses tarafından tutsakların işkenceye maruz bırakıldığını tarif etmesidir.(Görsel 4) O zamanlarda savaş esirleri ya oldukları yerde öldürülür ya da köle olarak alınır ve birer köle olarak işkence için uygun görülürlerdi. Antik Yunan ve Roma'da da savaş esirleri alınır, satılır ve işkenceye maruz kalırdı.⁶⁷

2.1.Psikolojik İşkence

Psikolojik işkence, kişinin işkence görmesini sağlamak için psikolojik acıdan faydalanmaktadır. Onun hissettikleri başkaları tarafından görülemez ve hissedilemez. Fiziksel olmayan yöntemlerden farklı olarak duygusal, zihinsel ve psikolojik olarak kişinin acı çekmesi için yöntemler kullanılır. Psikolojik işkence kalple ilgili ciddi sonuçlara yol açabileceği gibi hastalıklara ve ölüme bile sebep olabilir.

⁶⁶ George Ryley Scott, İşkencenin Tarihi, çev. Hamide Koyukan (Ankara: Dost Kitabevi, 2001),17-18.

⁶⁷ Brian Innes, İşkencenin Tarihi. çev. Silya Zengilli (İstanbul: Paris Yayınları, 2018),15.

Tabi ki, bu tür fiziksel sonuçlar çoğunlukla amaçlanmamış olabilir. Netice de, ölüm istenilen ve beklenen hedefle çelişebilir çünkü işkencenin devam etmesine izin vermez.⁶⁸

İnsanların varoluşundan günümüze kadar gelen süreçte uygarlıklar kuruldu ve yıkıldı fakat işkencenin kullanım amacı ve işkence kullanılmasının mantığı sabitti. Ceza olarak işkencenin kullanılmasının ilk dönemlerinde uygulama olarak daha basitti. Örneğin; iki farklı grup arasında sorun çıktığında ve suç işlendiğinde bu suç araştırılıyordu. Sonucunda ise suçlu olan taraf bulunup, suçu ortaya çıkartıldığı için cezalandırılırdı. İnsanlar bir suç işlediklerinde psikolojik olarak ceza alacakları bilincine girdiler. Ancak zaman ilerledikçe ve işkencenin arkasındaki neden basit cezadan bir şeyler öğrenme, bilgi alma ihtiyacına dönüştükçe, işkence sürecine yaklaşım da değişti. Burada kişiye uygulandığı nadiren anlaşılan fiziksel şiddetten farklı bir işkence biçiminin daha varlığı görülmektedir.⁶⁹ Psikolojik işkence, bu tarz işkence tek başına görüldüğü gibi, fiziksel işkenceyle beraber de görülebilir. Suç ile mücadele etme yöntemine eski tarz fiziksel yöntemler yerine psikolojik yöntemlerin gelmesi, fiziksel olarak zarar verme veya işkence yöntemlerinin bir daha uygulanmadığı şeklinde düşünülmemelidir. Bunlar dışında uygulanan aşağılama da psikolojik işkence de sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Alıkoyanların gözünde tutsak olanın hiçbir değerinin olmadığı vurgulanır.⁷⁰

Psikolojik işkencenin önemi, ceza ve bilgi alma işlemlerindeki kolaylığı farkına varılır ve yalnızca işkence çarkı, dağlama, su işkencesi, işkence tezgahı ve buna benzer uygulamalarla görülen bedensel cezalandırma biçimindeki fiziksel işkencenin yerini geniş oranda daha detaylı ve başka yöntemlere bıraktığı anlamına gelir. Suçları ispatlanmış ve onaylanmış kişilerin, yasalara uyan ya da suçu ispatlanmamış veya yakalanmamış üyelerinden daha suça meyilli oldukları yönündeki genel düşünce doğru değildir. Yani kişinin suçunun ispatlanmamış olması kurallara uyan ve her söylenileni uygulayan, suç işlemeyecek insan olduğu anlamına gelmez.⁷¹

⁶⁸ Rüçhan Gökdağ, Torture Museums: What Has Changed Today?.(Dergi: Journalism and Mass Communication, Vol. 6, No. 2,2016),80.

⁶⁹ Scott, İşkencenin Tarihi,20.

⁷⁰ Lewis Lyons, Cezalandırmanın Tarihi. çev. Silya Zengilli (İstanbul: Paris Yayınları,2018), 191.

⁷¹ Scott, İşkencenin Tarihi,20.

2.2.Fiziksel İşkence

Fiziksel işkence, mağdurun işkence görmesini sağlamak için fiziksel acıdan faydalanmaktadır. Bu en çok ortak kullanılan işkence türüdür.⁷² Fiziksel cezalarda; suçların cinsi ve insanların statüleri bu cezaları çeşitlendirmektedir. Bazıları direk idam cezası alırken ya da acısız şekilde zehir verilirken kimileri de elleri kırılıp dilleri kesildikten veya delinip işkence edildikten sonra asılmasına karar verilebilir. Bunlardan başka; organların koparılması, canlı canlı yakılması, boğulması, kafalarının kesilmesi gibi işkencelere de maruz kalabiliyorlardı.⁷³ O kadar işkenceden sonra ölümün kendiliğinden olması, kasten meydana getirildiği birçok durumda bile bir fiziksel işkence biçimi sayılmaz. Acı ve eziyet verme eylemleri ile sonuçlanan ölümlerin olduğu yerde de işkence vardır. Kişiye eziyet ve acı yaşatmayı barındıran her sürecin, her koşulda ve ne amaçla olursa olsun, cezanın zulüm edilerek veya ölüm ile son bulmasına bakılmaksızın işkenceyi ortaya çıkardığına şüphe yoktur. Doğası ya da sonucu ne olursa olsun, zulmün amaçları ne kişiye işkence etmeyi ne de işkencenin başka bir isimle tanımlanmasını haklı çıkarır. Yasal tanımın kabulü, işkencenin yalnızca devlet tarafından ve açıkça tanımlanmış amaçlar için uygulanabileceği görüşünü kabul etmek anlamına gelir.⁷⁴

Böyle bir yorumun mantıken savunulamayacağı gibi bu açıklamada yeterli değildir. İşkence kurbanlarının benzer şekilde acı ve ıstırap veren hareketlere maruz kalmış kişi açısından, bu zulmün hangi terimle tanımladığının ve devlet memurunca veya devlet tarafından ya da kişisel intikam amaçlı bir şahıs tarafından yapıp yapılmaması çokta büyük bir fark içermemektedir.

Acı çeken kişiye yapılan uygulamanın, zulmün ya da eziyet derecesi yeterince şiddetli olduğunda, bu işlemin işkenceden başka bir kavramı olamayacağı açıktır. İşkencenin gerçekliği ve acısı konusunda ise en gerçek kanıt sağlayacak olan tek kişinin de bu duruma maruz kalan kişinin olduğu ortadadır.⁷⁵

⁷² Gökdağ, Torture Museums: What Has Changed Today?, 80.

⁷³ Michel, Foucault, Hapishanenin Doğuşu, çev. Mehmet Ali Kılıçbay (Ankara: İmge Kitabevi,1992),39.

⁷⁴ Scott, İşkencenin Tarihi,19.

⁷⁵ Edward, Peters, Torture (Oxford: Basil Blackwell,1996), 15.

İşkencenin ceza olarak verilmesi durumunda ise; cezayı veren hakim ve cezayı yerine getiren görevli, önyargılı tanıklar olabileceği gerçeği bir yana belirli bir cezanın işkence olup olmadığı yolundaki kararlarında kurbanın kendisi gibi güvenilir de olamazlar.⁷⁶

⁷⁶ Scott, İşkencenin Tarihi,19.

III. BÖLÜM

CEZALANDIRMA TEKNİĞİ OLARAK İŞKENCE

Cezanın varlığı insanın dünya üzerinde ki varlığıyla başlamıştır. Erken dönem topluluklarında suç unsuru olarak görülen her şeyin karşılığı cezaydı. İnsanlık tarımcılığa başlayıp köyler, kasabalar ve sonunda şehirlere yerleştiğinde toplumsal sınıf farkları ortaya çıkarak davranışın ve cezalandırma yöntemlerinin temellerini oluşturdular.⁷⁷ Genel olarak her toplumda suç kabul edilen adam öldürme, zina, sakatlama, hırsızlık gibi eylemlerin yanı sıra her yasada farklı kurallara ihlallerin bulunduğu ve aynı tip suçlara çoğunlukla farklı cezalar verildiği saptanmaktadır.⁷⁸

Tarihte, işkencenin bir tür yaptırım cezası olarak uzun süre kullanıldığı bilinmektedir. İşkencenin tarihi de insanlık tarihi kadar eskiye dayanır. Tarihin her dönemi istenmeyen işkencelerle doludur. Uygarlıkların kurulup yıkılmasında, kurulan otoritelerin devamının sağlanmasında, yoğun bir şiddet ve işkenceleri görmek mümkündür.⁷⁹ Cezalandırma kelimesinin işkencenin basite indirgenmiş bir karşılığı olarak kullanıldığı neredeyse gelenekselleşmiş olan bu uygulama yüzünden, eski dönemlerde ve hatta günümüzde bile neyin işkence sayıldığı ya da sayılmadığı tam olarak anlaşılmış değildir.

İşkencenin yaygınlığına ve derecesine ilişkin bu bilgi eksikliği, açıklayıcı ve kapsayıcı bir işkence tanımlaması yerine, yasal olan tanımın kabul görmesinden kaynaklanmaktadır. Bu kabul de, büyük ölçüde daha doğru bir tanımın sunulmamış

⁷⁷ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi.13.

⁷⁸ Belkıs,Dinçol. Eski Önyasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza (İstanbul: Ege Yayınları, 2003),4.

⁷⁹ Mehmet Esgin, İşkence Ve Engizisyon (Dergi: Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi S:3, 2016),39.

olmasına dayanır.⁸⁰ Klasik-liberal⁸¹ gerekçelerle suçu caydırmak için gerekli doğal halindeki insanların sadece toplumu güvence altına almak için gereken en küçük güç gösterisi, bunun ötesindeki özgürlüğü⁸² ve sorunsuz olarak birlikte yaşam için bireyin mümkün olan en küçük aile yapısına kadar cezalandırma hakkını oluşturur. İşkencenin uygulanması adalet getirmekten ziyade toplumu sürekli korkak olmaya koşullandırıyordu. Bu tür cezaların bazı durumlara aykırı olacağı da açıktı. Bunlar adaletin ve sosyal toplumun kendisinin doğasına aykırı çünkü toplumu köle sürüsüne dönüştürmek ve toplumun liberal anlayışına zarar verirdi. Bu durumun büyümesi ile liberal demokrasi, popüler egemenlik ideolojisi, cezalandırıcı işkence amacını insanlar yönetirse, işkencenin sorumluluğu insanlara ve ihtiyaca göre insanların etkileyebileceği bir eziyet gösterisi için kendilerine anlamlı görünüyordu. Bu durumda bu gücü elinde bulunduranlara orantısız güç veriyor adaletsiz toplum yapısının oluşmasına olanak sağlıyordu.

Yasalarda, hafif ya da ağır suç oluşturan benzer eylemlere uygulanan cezaların, toplumların karakterlerine ya da geleneklerine göre bazen aynı bazen de farklı türde olduğu gözlemlenebilir. Örneğin bazı yasalarda ölümle cezalandırılan hırsızlık suçlarına bazı yasalarda ise sadece para cezası verilmesi yeterli görülmüştür. Buna karşın bazı durumlarda ise aynı eylemlere aynı cezalar uygun görülmüştür. Örneğin evli bir kadının kocasını başka bir erkekle aldatması her yasada ölümü gerektiren ağır bir suç olarak kabul edilmiştir.⁸³ İnsanların diğer insanlara acı çektirme kapasitesi, hukuk adına, devlet adına ya da sadece kişisel tatmin adına olacak şekilde genişletmek mümkündür.

⁸⁰ Scott, İşkencenin Tarihi,18.

⁸¹ Klasik-liberal: Bireysel özgürlüğün güvence altına alınması demektir.

⁸² Patrick Lenta, Symposium: Torture and the Stoic Warrior, The Purpose of Torture. (Dergi: South Africa Journal of Philosophy vol:25 (1),2020),50.

⁸³ Dinçol. Eski Önasya Topluluklarında Suç Kavramı ve Ceza, 12.

IV. BÖLÜM

İŞKENCENİN TEMEL İLKELERİ

4.1.Devlet Otoritesi

Devlet otoritesine bakıldığında, devletin teşvik etmesiyle yapılan işkencelerin varlığı bilinmekteydi. Bunun içerisinde bilgi almak, itiraf ettirmek, korkutmak ve baskı altında tutma gibi sebepler de yatmaktaydı. Bütün işkence şekillerinin kendine özgü doğasında var olan bu intikam duygusunun altında, işkencenin, devlet için otorite, birey için iktidar ve diktatörce hükmetme isteği anlamına gelmesi yatmaktadır. Yönetenler tarafından cezalandırma olarak işkence sistemini meşrulaştırması, teşvik etmesi ve otoriteye itaati sağlamak için, otokratik bir ülkede hükümdar, oligarşi içinde ise devlet tarafından uygulanılmasına izin verilmiştir. Ayrıca daha küçük topluluklar arasında da disiplini korumanın ve huzursuzluk çıkarılmasına karşı önlem alınmasında bu yöntem yani ceza olarak işkencenin uygulanması etkili olmuştur.⁸⁴

İşkence, vücuda bir hasar verilmesi sonucu fizyolojik ve psikolojik bir reaksiyon ortaya çıkarır. Bu reaksiyon genellikle acı verir ve kişiler ağrıdan kaçınmaya çalışır. Kaçınma tepkisi önemli bir sağ kalım mekanizmasıdır ve ağrı deneyiminin merkezinde yer alır. Bu genel kurala ilişkin bazı anormalliklerin dikkate alınması gereklidir.

⁸⁴ Scott, İşkencenin Tarihi,23.

Fiziksel ve psikolojik işkenceye maruz kalan birey bilgi verip, itiraf ederek işkencenin sona ereceğini düşünüp içinde bulunduğu durumun da tetiklemesiyle yanlış bilgi vermesi de çok yüksek bir ihtimaldir.⁸⁵ Bu şartlar altında verilen bilginin doğruluğu da şüphelidir.

İşkence kendisini koşulları, derecesi ve yapısı ne olursa olsun otoriteyi elinde bulunduranların gözünde, kişinin düşüncesine ya da kendi adına bir eylemde bulunma özgürlüğünü kısıtlamanın en doğru ve geçerli yolu olarak bilinen bütün faktörlerden daha fazla etkiliydi. Otoriteye veya onun öğretilerine karşı olan bütün isyan girişimlerini baskı altında tutarak ve engelleyerek, diktatörce yargılamanın zorla kabul ettirilmesinde en vazgeçilmez yöntem olarak kendini meşrulaştırdı. Aleni şekilde anlamı binlerce yolla örtülmüş ve gizlenmiş olsa da, bugün de geçerli en etkili araç olmayı sürdürmektedir.⁸⁶ İşkence, yargının ortaya çıkarılmasında kullanılan devlet tarafından da desteklenen cezalandırmanın yanı sıra geleneksel bir faaliyetti.

Henüz suçluluk veya masumiyeti kanıtlamak için devlet tarafından yasal olarak izin verilen işkenceye başvurma ilk kanıtları; Ur-Nammu Sümer Kurallarında ve Babil Hammurabi Kanunlarında görülmektedir.⁸⁷

Antik Yunan'da da devlet destekli işkenceler görülmekteydi. Buna bir örnek olarak; Peleponnes Savaşı sırasında (MÖ 431-404) yakalanan Atinalı komutan Demostenes'in, Korintliler tarafından müttefikleri Spartalılarınca işkenceye maruz bırakılıp da Atinalılarla yaptıkları işbirliğini itiraf etmesini önlemek için öldürüldüğü bilinmektedir.⁸⁸

Antik Yunan dönemi Sparta da heliotlar⁸⁹ üzerinde tam bir devlet otoritesi görülmekteydi. Herhangi bir Spartalının emrine itaatsizlik etme olasılığı neredeyse sıfıra indirilmiş durumdaydı. Bunu sağlamak için çeşitli yöntemler kullanılmaktaydı.

⁸⁵Paul Kenny, The Meaning of Torture (Dergi: Northeastern Political Science Association V:9,2010), 17.

⁸⁶ Scott, İşkencenin Tarihi,25.

⁸⁷ Smith Watkins, Torture and coercive interrogation: A critical discussion Masters (Pdf: Sheffield Hallam University,2017), 6.

⁸⁸ Innes, İşkencenin Tarihi, 15.

⁸⁹ Heliot: Sparta toplumunda köle anlamına gelmektedir. Diğer Antik Yunan kentlerine göre bu kölelere bazı ayrıcalıklar verildiği bilinmektedir.

Örneğin kışla⁹⁰ da yaşayan erkek çocukları, aç bırakıyor ve yakalanmadan çalmasına göz yumuyorlardı. Yakalanırlarsa, acımasız biçimde kırbaçlıyor böylece acıma duygusundan yoksun biçimde yetiştiriliyorlardı. Bunlar eğitimin bir parçasıydı ve savaşçı yurttaşlar konumuna gelmek için bu sert ve acımasız sınavları geçmeleri gerekiyordu. En son sınav ise genç adayın sadece sırtına bir pelerin, eline bir hançer verilip kışladan çıkarılmasıydı.

Kışladan çok uzak bir yere bırakılıyor ve tek başına sağ olarak geri dönmesi bekleniyordu. Yolda heliot ailelerin evlerinden zorla bir şeyler almasına, ne bulursa çalmasına izin veriliyordu. Hatta mecburi kalırsa ya da gerekli görürse onları öldürmesine ses çıkarılmıyordu. Aslında, bunu yapmaları için yönlendiriliyorlardı. Bu tür devlet baskısı, terörü yöntemlerinde asıl gaye, savaşçı adaylarını güçlü ve acımasız olarak yetiştirmektir. Diğer amaç ise heliotlar arasında Spartalı korkusunun iyice yayılmasını sağlamaktır.⁹¹

Ksenophon ise On Binlerin Dönüşü kitabında Pers kralı olan Artakserkses'in kardeşi Cyrus ile yaptığı savaş anlatılmaktadır. Ksenophon'un yazdığına göre eser de, esirleri konuşturmak için onlara yaptıkları işkenceden bahsedilir.

İki düşman esiri yakaladıklarını, dar bir geçitte sıkıştıkları için başka bir yol göstermeleri için işkence yaptıklarından şu şekilde bahseder;

“ Bahsi geçen iki esir getirildi ve ayrı ayrı sorgulandı. Şu an bilinen yolun dışında başka bir yol bilip bilmediklerini sordular. Birincisi “hayır” dedi ve daha iyi bir cevap almak için yapılan onca işkenceye rağmen “hayır” demekte ısrar etti. Ondan bir şey çıkmayacağı anlaşıncı, arkadaşının gözleri önünde öldürüldü. Daha sonra ikinci esir şöyle bir açıklama yaptı: “Bu adamın herhangi bir yol bilmediğini söylemesinin nedeni, o bölgelerdeki bir aileye kızını gelin olarak vermesiydi. Fakat ben sizi yük hayvanlarınızın bile rahatlıkla geçebileceği bir yola doğru yönlendirebilirim.” Bahsettiği yol boyunca ilerlerken, yol üzerinde geçilmesi gereken herhangi zor bir geçit olup olmadığı sorulduğunda, önceden işgal edilmediği sürece geçmenin imkansızlaşabileceği bir dağ geçidi olduğunu söyledi.”

⁹⁰ Sparta halkı savaşçı bir toplum olduğu için erkek ve kız çocukları yaşları küçükken askeri eğitime tabi tutuyorlardı.

⁹¹ Alaeddin Şenel, Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi (Ankara: İmge Kitabevi, 2006), 691.

Böylece ülkelerine dönmek için general ve subaylarıyla birlikte düşman esirlerini konuşturmak için işkence yaparak istedikleri bilgileri öğrenmişlerdir.⁹²

Roma döneminde de senatör ve tribünler arasında sorun çıkmış ve senatör karşı tarafa saldırmıştır. M.Ö. 133'de Gracchus kardeşler bazı reform çalışmaları yapmışlar önceleri destek görmüşlerse de uzun vadede başarılı olamazlar. Tiberius'un M.Ö. 132'de tribünlük için yeniden aday olması bardağı taşıran son damla olmuştur. Yasanın reformlarından faydalanan ve kendisine borçlu olan vatandaşlar Roma'dan uzaktaki çiftliklere yerleştirdikleri için oy kullanmaları mümkün değildi.

Bu sebeple Tiberius'un seçilmemesi de mümkündü. Senato'nun başında bulunan konsül, tribün aleyhine karar almayı reddedince karmaşa koptu. Tiberius'un kuzeni olan Scipio Nasica'nın liderliğinde bir grup senatör sinirle görüşmeyi kesip tribünü ve destekçilerinin çoğunu linç etti. Gracchus'un kafasını bir sandalyenin ayağıyla kırdılar. Birçok destekçisinininkiyle birlikte cesedini Tiber Nehri'ne attılar. Roma da siyasi tartışmalar daha önce bu kadar yaygın ve ölümcül bir şiddetle son bulmamıştı.⁹³ Böylece çiftçi sınıfı yok edilmiş ve senatus egemenliğini pekiştirmiştir. Roma'nın karşı karşıya olduğu sosyal ve siyasal problemler çözümsüz kalmıştır.⁹⁴

Yine Roma da; Spartacus isyanı bastırılırken konsül Crassus tarafından 6.000 köleyi çarmıha gererek devlet otoritesiyle işkence yapıldığı görülmektedir. Buna göre, M.Ö. 73-71 yılları arasında gerçekleşen isyanda, Gladyatör Spartacus ve arkadaşları Romalılara karşı ayaklanmıştır. Bu ayaklanmaya kısa sürede İtalya'nın birçok kentinden gelen köleler de katılmış ve sayıları 70.000'i bulmuştur. Başlarda başarılı olan Spartacus, Crassus'un askerlerine yenilmiştir. Crassus'un öfkesinden herkes payını alır. Bunun üzerine Crassus, ceza olarak isyanın başladığı Capua şehrinden Roma'ya kadar olan Appia Yolu'nun iki kenarında 6.000 kişiyi çarmıha gerdirmiştir.⁹⁵ Bu olay, hem devlet otoritesi hem de intikam amaçlı cezaya örnek gösterilebilir.

⁹² Ksenophon, Anabasis On Binlerin Dönüşü, çev.Sinem Ceviz, (İstanbul: Parola Yayınları, 2014), 147.

⁹³ Adrian Goldsworthy, Caesar, Çev. Efe Kurtoglu (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,2014), 23.

⁹⁴ Bülent İplikçioğlu, Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları, 87.

⁹⁵ Eren Karakoç, Antik Roma'da Ölüm Cezaları (Pdf: Akademik Bakış Dergisi S:54, 2016), 513.

4.2.İntikam Amaçlı

En genel ve en basit biçimiyle işkence, intikam hırsının tatmin edici, etkili, hazır ve kaba bir aracıdır. Özellikle de devletten çok kişiyle alakalı intikam amacı güden biçimlerinde söz konusudur. Yani sıradan şartlar altında işkence, soyut ilkelerin çiğnenmesi veya topluma karşı işlenmiş bir suç karşısında devletin adaleti sağlamak için başvurduğu bir yol olmaktan çok, haksızlığa uğradığını, ailesine ya da kendisine saldırıda bulunulduğunu düşünen bireyde gelişen ceza verme duygusuyla ilişkilidir.⁹⁶

Tüm erkeklerin ve kadınların konu intikam olduğunda potansiyel işkenceci ruhuna sahip olduklarını söylemek mümkündür. Bir suçluya karşı intikam alma hırsı ve ölümden önce acı hissetmesini sağlamak için işkence normal görülebilmektedir.⁹⁷

Korkunç bir suçla yakından ilişkili olan kişiler tarafından sıkça söylenen idam cezasının adaleti yerine getirmede tatmin edici bulunmadığı görüşü de bu düşünceden kaynaklanmaktadır. Kişisel intikam isteği, suçlunun ölmeden önce uzun süre şiddetli ve yoğun ağırlı biçimde acı çekmesini ister. Daha açıkça ifade etmek gerekirse ölüm gerçekleşene kadar işkenceye maruz kalmalıdır.

Ksenophon'un eserinde, Pers kralı Artakserkses'in kendisine isyan eden diğer generalleri ölümlerin en hızlısı olarak gördüğü tek seferde başlarını keserek öldürürken, Cyrus'un generallerinden olan Menon'a, kardeşiyle bir olup kendisine baş kaldırdığı için intikam almak amacıyla işkence yapılarak acı ve sefillik içerisinde adi bir suçlu gibi öldürüldüğünden bahseder.⁹⁸

Romalı Marcus Atilius Regulus M.Ö. 267-256'da consül olarak görev yaptı. O ve meslektaşı Lucius Manlius Vulso Birinci Pön Savaşında, Sicilya'nın güneydoğusundaki Ecnomus Dağı'nda Kartaca filosunu mağlup etti ve Afrika'ya bir ordu çıkardı. Vulso daha sonra geri çağrıldı ve Regulus'u savaşı bitirmek için orada bıraktı. Regulus, Kartaca yakınlarındaki Adys'te düşmanı ciddi şekilde yendi. Ancak kayıtsız şartsız teslim olma talepleri, karşılığında mücadeleyi sürdürmeye karar veren General Regulus, Kartacalıları kızdırdı. M.Ö. 255'te Kartacalılar, Romalı generali mağlup edip ele geçirdiler. Kartacalıların tutsağı olarak

⁹⁶ Scott, İşkencenin Tarihi,23.

⁹⁷ Gökdağ, Torture Museums: What Has Changed Today?, 81.

⁹⁸ Ksenophon, Anabasis On Binlerin Dönüşü,103.

çürüdükten sonra müzakereler başarısız olursa tutsak olarak geri dönme sözüne bağlı olarak Roma ve Kartaca arasında bir barış müzakeresi yapmak için anavatanına dönebileceğine karar verildi Barış müzakereleri başarısız olunca, Kartacalıların tüm öfkesi, kahraman askeri liderin üzerine düştü. İnfazı beklerken en az bir hafta boyunca tamamen karanlıkta tutuldu, ardından kavurucu Kuzey Afrika güneşine maruz kaldığı için göz kapakları kesildi.

Sonunda, içi demir çivili bir fıçıya çıplak olarak yerleştirildi, (Görsel 6) mühürlendi ve ardından bir uçurumdan aşağıdaki denizin azgın dalgalarına atıldı.⁹⁹ Hem intikam hem nefret amaçlı işkencenin ikisi de bu örnekte görülmektedir.

Bu ilkel intikam isteği, bugünün uygar ülkelerinde de, Antik topluluklardaki yerlilerin kazığa bağlayıp yaktıkları vb. işkence çeşitleriyle, kişilerin çevresinde attıkları çığlık kadar yaygın ve ısrarcıdır. Zamanında, kanunlar kişisel intikam duygusu ile dolmamış olan yurttaşlarca yapıldığından, toplum bu dürtüyü baskılamıştır fakat bu durum, bireysel ve genel anlamda, söz konusu bu dürtünün var olmadığı anlamına gelmez.¹⁰⁰

4.3.Nefret Psikolojisi

İnsanların içgüdüsel olarak kendini koruma savaşında nefretin fiziksel bir ifadesini temsil eden, zulmün gücüdür. Nefretin potansiyel varlığı, bilinçsiz veya bilinçli çetelerin, örgütlerin, birliklerin ortaya çıkmasına yol açar ve kendini korumak için gruplar oluşur. Yarışmacılar veya rakipler aynı ırktan bile olsalar potansiyel birer düşmandırlar. Bu belirtilere baktığımızda güven sorunlarıyla birleşen sömürü ve ötekileştirme düzeninin, işleyebileceği insanlık suçlarının boyutlarını da bize açık bir şekilde yansıtıyor. Bir insanın diğer insanlara karşı duyabileceği sempati, empati, acıma gibi insanca duyguların ve değerlerin bile bastırılabilceğini hatta unutturulabileceğini gösteriyor.¹⁰¹

İnsanların doğası gereği içgüdüsel olarak kendisini kötülük ve zararlardan korumak ve bencilce düşünüp bu düşünceye göre hareket ederek bir takım faaliyetler gösterebilir. Bu tutuma göre daha ilkel dönemlerde yaşayanlar ve kalabalık toplumlar

⁹⁹ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 216.

¹⁰⁰ Scott, İşkencenin Tarihi,23.

¹⁰¹ Şenel, Kemirgenlerden Sömürgecilere İnsanlık, 691.

için bu faaliyet, gerçekte durum böyle olmasa bile kendilerine göre daha güçlü komşu, kabile veya ulusun birer düşman olabileceği ve zarar verme ihtimalini göz önünde bulundurmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bu durumu fark eden karşı tarafta (kişi, kabile ya da ulus olabilir) aynı şekilde yani düşman olarak yaklaşıldığını fark ederek aynı şekilde düşmanca karşılık verir.

Yani bu örnekten anlaşılmaktadır ki sorun bireyi, aileyi, kabileyi ya da bir ulusu ilgilendirsin, birine karşı herhangi bir şekilde yansıtılabilecek en ufak zarar verme ya da düşmanlık içeren bir davranış hali karşılıklı olacak şekilde düşman olma olasılığı her zaman var olabilmektedir. Bu düşmanlık hali duyulan korkudan ve zarar görme endişesiyle sürekli tetikte olmayı düşündürtecek ve sorunlu bir durum ortaya çıktığında zulüme başvurmayı ve zarar verme ihtimalini artıracaktır.¹⁰² Böylece kişiler ya da toplumlar arasında aniden gelişen bir nefret psikolojisi varlığını gösterir.

4.4. İşkencenin Toplumsal Açıdan Hoş Görülmesi

Günümüze kadar gelen süreç içerisinde bazı toplumlarda insanlar işkencenin ıslah ettiğine ve suç işlemekten alıkoyduğuna inanmışlardır. Evrensel olarak hatta örgütlü olacak şekilde işkence uygulayan ve geliştiren de toplumun kendisinin olduğu da dikkatlerden kaçmamalıdır. Hayvanlara işkence edilmesi, daha ileri dönemlerde kendi vatandaşlarından olmayanlara işkence edilmesi, savaş esirlerine, kölelere veya suçlulara (bu örnekler artırılabilir) ceza adı altında ya da bazı uygulamalarda tamamen keyfi olarak işkence ediliyor olması bu duruma örnek teşkil eder. Böylece işkence Antik Dönem boyunca çoğu uygarlık tarafından, gerek halk gerek yönetici sınıfın uygulamakta sakınca görmediği ve işkencenin kullanım alanı artarak, çeşitlenerek, yeni ve şiddetli olacak şekilde arayış içine girmişlerdir. Bu vahşi cezalandırma biçimi ya da keyfi olarak uygulanması hoşgörü içinde sıradan bir yöntemle dönüşmüştür. Bu normalleştirilmiş tutumun bazı yansımaları da inanç ve ahlak alanlarında veya suç işlediği düşünülen bireylere yapılan eziyetler şeklinde

¹⁰² Scott, İşkencenin Tarihi,26.

görülmeye başlanmıştır. Suçlulara, yabancı düşmanlara ve cinsel sapıklara karşı uygulanan en vahşi ve acımasız yöntemler de böylelikle hoş görülür ve onaylanır olmuştur.¹⁰³

Bu tutumlara istinaden genel olarak her toplumda kölelere karşı işlenen suçlarda cezalar yarı yarıya hafifletilmektedir. Kölelere ölüm ve sakatlama cezalarının uygulanması da yine her toplumda sık sık görülmektedir. Yasalar köleleri başka insanlara karşı yarı nispetinde de olsa korumakla birlikte, efendilerine karşı gelmelerini bağışlamıyordu. Özgür insanlar tarafından işlenen ve ölüm gerektiren belli başlı suçların gözden geçirilmesi fakat köle işlediğinde hemen cezanın verilmesi insanlar tarafından normal karşılanıyor ve onaylanıyordu.¹⁰⁴

Ahlak anlayışı ve genel düşüncenin dışında bir sebeple ölen insana sempati ile bakılmaz çoğunlukla kaba ve daha farklı bir adla anılırdı. Kitlelerin hoşgörü ve sempatisi yalnızca çevre ve anlayış olarak onlara yakın olanlarla sınırlıydı.¹⁰⁵ Ayrıca kocalarını aldatan kadınlar da toplumda hoş karşılanmaz ve cezaları hemen hemen her toplumda ölüm olmuştur.

¹⁰³ Scott, İşkencenin Tarihi,28.

¹⁰⁴ Dinçol. Eski Önasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza, 12.

¹⁰⁵ Scott, İşkencenin Tarihi,28.

V. BÖLÜM

ANTİK YUNAN'DA İŞKENCE

Aslında işkence tarihi oldukça spesifik olabilir. Örneğin, Yunanlılar işkence prosedürlerini belli bir ölçüde Mısırlılara ve Perslere borçluydu, bu yüzden Yunanlılar hakkında bildiklerimizle başlamak mantıklıdır çünkü yasalarının bazıları Roma yasalarını da etkilemiştir.¹⁰⁶

Antik Yunanlılar arasında işkence tarihinin başlangıcında, batı tarihinde ilk kez ve büyük ölçüde toplumsal olandan geçiş kast sistemi ve özgür insan ile köle arasındaki ayrımın özellikle çarpıcı olduğu karmaşık bir hukuki sistem görülmektedir. Bu erken dönem yasalarda, muhtemelen kanıttan çok az yararlanıldı. Kişisel yaralanmadan farklı olarak çok az suç kavramı yansıtıyordu veya hiç yansıtmıyordu. Davanın sonucu daha çok davacıların sosyal konumlarına ve topluluğun en önemli üyelerinin görüşüne bağlıydı.¹⁰⁷ Birçok Yunan eyaletinde dönemin medeni kanunu özgür vatandaşlara işkence yapılmasına izin vermemektedir. Ancak diğer yandan köleler ve yabancılar ki Yunan toplumunda bunların hiçbirinin varlığı yasal olarak kabul edilmemektedir bu konuda tamamen korunmasızlardı. Özellikle de köleler, sahiplerinin yerine kullanılmaya son derece uygundular. Yasal süreçlerde davacıların işkence için kendi kölelerini teklif etmeleri ya da karşı tarafın kölelerine işkence etme hakkını istemeleri gayet normal karşılanan yaygın bir davranıştı.

¹⁰⁶ Peters, Torture, 21.

¹⁰⁷ Peters, Torture, 29.

O dönemde işkence genellikle halka açık bir alanda yapılır ve davacıların, işkence eylemlerini bizzat uygulamaları istenirdi. Bununla birlikte davacılar genelde, devletin sağladığı ve böylesine eylemleri özgür insanlara yakıştırmadıklarından dolayı çoğunlukla önceden köle olanlar arasından seçtikleri ve basanisteslerden¹⁰⁸ yararlanırlardı.¹⁰⁹

5.1.Özgür Vatandaşlara Yapılan İşkence

Çeşitli yazarlar tarafından sıkça tekrarlanan ifadelerde Yunanistan da işkencenin qucestio¹¹⁰ ancak kölelerle sınırlı kaldığı söylenir. Bu terim, tarihçileri ve diğerlerini yanıltmış olan itiraf ettirme usulüyle sınırlı kaldığı düşünülür. Örneğin; işkence, tanıklık yaptırmak veya itiraf ettirmek amacıyla özgür vatandaşlara asla uygulanmamakla birlikte bütün sınıflara uygulanabilir bir cezalandırma yöntemi olarak kullanılmıştı.¹¹¹

Özgür vatandaşlar, kişisel eylemleri üzerinde öfkeye neden olabilecek birçok kısıtlamaya isteyerek boyun eğmişlerdir. Çünkü yasalara ve onları yönetenlere saygı duyuyorlardı. Yasal prosedür özgür vatandaşlara bile zorlayıcı olabilmekteydi. Yine de genel olarak faydalı olduğunu kabul ediyorlardı.

Tespit edilebilir bir onur veya vatandaşlık statüsüne sahip olmayanlar yani yabancılar, köleler, utanç verici mesleklerde olanlar herhangi bir hakka, zorlamaya ve dava açma hakkına sahip olmadığı alenen kabul edilmiştir.¹¹²

Yunan toplumunda bazı nadir suçlar dışında özgür vatandaş ölüm cezaları almazdı. Aynı suçtan dolayı bir köle işkence görürken özgür vatandaş hafif şekilde suçlanabilir ya da kendisi yerine cezayı kölesine uygulanabilirdi. Yunan toplumunda aile kavramı önemli yer teşkil etmektedir. Bu sebeple aile arasındaki olaylarda ölüm cezası verildiği bilinmektedir. Platon'a göre, ölüm cezaları şu şekilde görülmekteydi; Bir çocuk anne ya da babasını kasıtlı olarak yaralarsa, cezası ölümdür. Erkek ya da

¹⁰⁸ Basanistes: İşkence uygulayıcıları anlamına gelmektedir.

¹⁰⁹ Innes, İşkencenin Tarihi, 16.

¹¹⁰ Qucestio: Bir sorgu çeşiti.

¹¹¹ Scott, İşkencenin Tarihi, 62.

¹¹² Peters, Torture, 32.

kız çocuk, erkek ya da kız kardeşini yaralarsa ve kasıtlı olarak yaralamaktan suçlu bulunursa, cezası ölümdür.¹¹³

Antik Yunan'daki bir cinayet olayında; Herodes adlı bir tüccar, Midilli'den çıktığı bir deniz yolculuğu sırasında ortadan kaybolur ve yol arkadaşı Euxitheus, onu öldürmüş olmakla suçlanır çünkü Herodes'in kölelerinden biri işkence altındayken bu bilgiyi vermiştir.¹¹⁴

Kayboluşundan haberdar olan Herodes'in ailesi, bir oyunun kurbanı olduğuna ikna olmuş ve Euxitheus'tan şüphelenmiştir. Herodes'in garip bir şekilde Midilli'ye ulaştığı tekne doğrudan, soruşturma yapmak için araştırıldı. Bazı kan lekeleri ortaya çıktı. Mürettebat üyesi işkence altında sorgulandı ancak Euxitheus'un söz konusu gece boyunca gemide kaldığını açıkça savundu. Mürettebatın ikinci bir üyesi bir köle benzer inceleme için sahiplerinden satın alındı. Ancak, işkence görmeden hemen önce, Euxitheus'tan belirli bir süre önce Likya'da, Euxitheus'un Herodes'i öldürdüğü sonucuna dair bir söylenti olduğu iddia edildi. Sonra köle incelendi ve itiraf edip Euxitheus'un cinayeti işlemesine yardım ettiğini söyledi. Euxitheus, Herodes'in kafasına bir taşla vurduğunu, vücudunu bir tekneye taşıdığını ve sonra kendisinin denize doğru açıldığını ve denize atıldığını iddia etti. Bu kabulün ardından, köleyi suçlu taraf olarak öldürdüler. Köle için hemen karar verilip ceza uygulanmıştı. Euxitheus, yargılanmayı beklemek için hapse atıldı, kefalet reddedildi. Cinayet vakalarında genellikle izlenen prosedür, yetkili kişi tarafından önce suçlamalarını Basileus'a kaydettirmek zorunda kalmıştır. Eğer itiraf etmeyi kabul ederse, sanıklar Agora'dan ve tüm tapınaklara girilmesi yasaklanır. Aslında toplumun kamusal ve dini yaşamında herhangi bir rol almak yasaklanır ve yetkili kişi tarafından bu durum ilan edilirdi. Başka birinin kanının ellerinde olduğundan şüphelenen hiç kimsenin arkadaşlarını kirletmesine veya kutsal binaları kirletmesine izin verilemezdi. Sonra Basileus tarafından sanıkların ve gerekli tanıkların katılımını güvence altına almak için duyuru yapılırdı. Mahkeme görevlisi tarafından savcı, sanık ve tanıklar tarafından özel olarak ciddi bir yemin verilmesiyle açılan bir ön sorgulama takip edilirdi. Suçlamanın kaydedilmesini izleyen üç ay içinde iki başka tutanak tutuldu ve davanın dördüncü aya kadar uzaması mümkün değildi. Duruşmada her iki taraf da iki

¹¹³ Platon, Yasalar, 375.

¹¹⁴ Innes, İşkencenin Tarihi, 17.

kez konuştu ve mahkumun cezası ölümdü.¹¹⁵ Burada ki örnekte olduğu gibi suç itirafı almak için özgür yurttaşlara da işkence yapıldığı görülmekte ve bildirilmektedir. Bu olayın savunmasını yapan Yunanlı filozof/hatip Antiphon'dur.

Yine Antiphon'un kendisi de özgür bir vatandaş olarak işkence gördüğü ve işkence tezgahında öldürüldüğü bilinmektedir. Tezgahın işlevi şu şekildeydi; her iki ucunda da aksları ve kolları olan, genellikle ahşap bir masa şeklindeydi. Mağdur uzanmaya zorlanırdı, ardından deri kayışlar/kemerler bileklerini ve topukları bağlanacak şekilde masaya yatırıldı. Kayışlarda, aksların üzerine sarılmış zincirler veya halatlar vardı. Bir veya birkaç işkenceci daha sonra kolları yavaşça iterek dingillerin dönmesine ve zincirlerde gerilim oluşturmaya neden olacak şekilde tasarlanmıştı. Bu, kayışların mahkumun cildini esnetmesine ve vücudunu yavaş yavaş dışarı doğru germesine neden oldu. Kişinin maruz kalacağı içsel fiziksel kargaşayı dışarıdan net gözlemlemek zordu. Omurlar genişledi, eklemler, kaslar ve tendonlar yer değiştirdi, duruş değişti, göğüs kafesi akciğerlere baskı yaptı, kemikler paramparça oldu, sinir uçları açığa çıktı ve acı neredeyse hayal edilemez olurdu. Bazı durumlarda ise daha zorlamak adına, sırt kısmında çivili aksların bulunduğu alanlara yerleştirildiler.¹¹⁶ (Görsel 7)

Antik Dönemin ünlü kahinlerinden olan Elis yurttaşı Hegesistratos'ta, Spartalılar tarafından işkenceye maruz kalmıştır. Spartalıların yakalayıp, öldürmek üzere hapse atmışlardır. Bunun sebebi ise ondan gördükleri düşmanlıktan bıkmışlardı ve artık canlarına yetmişti. Bu tehlikenin yarattığı korku ile başını kurtarmak için çabalayan ve yaşadığı sürece çok fazla işkence görmüş bir adam olarak kaçmaması için önlem almışlar ve ayağına demir zincire bağlı tahta bir bukağı¹¹⁷ takmışlardı. İçeri de bir şekilde demir bir araç bulan Hegesistratos kimsenin yapamayacağı bir iş yaptı ve ayağını parmaklarıyla birlikte belli bir parçası bukağı dışında kalacak şekilde kesti. Sonrasında ise, kapıda nöbetçi gardiyanlar olduğu halde duvarı deldi ve gece yürüyerek, gündüz ise ormana gizlenerek Tegea'ya kaçıp canını kurtardı. Bütün Lakedaimonlular peşine düştükleri halde kendisini ele geçiremediler. Üçüncü gece Tegea'ya ulaştı, adamın kesik ayağını bulan Spartalılar, bu adamın kendisine zarar

¹¹⁵ Antiphon, Ancocides. Minor Attic Orators, Volume I: Antiphon, Andocides. Çev. Kenneth John Maidment (Cambridge: Maidment, Loeb Classical Library, MA: Harvard University Press, 1941), 151.

¹¹⁶ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 51.

¹¹⁷ Bukağı: Ağır cezalıların ayaklarına takılıp ucuna pranga bağlanan halka.

verebilen ve soğuk kanlılığı karşısında donup kalmışlardı. Lakedaimonluların elinden bu şekilde kaçıp kurtulduktan sonra, o sıralar Lakedaimon ile arası iyi olmayan Tegea'da kendisine yer bulmuştu. Yarası iyileşince kendisine tahta bir ayak yaptırmış ve Lakedaimonlulara aleni şekilde düşman kesilmişti. Sparta'ya karşı oluşu ve giriştiği zorlu düello, sonunda ölümü ile sonuçlanmıştır. Spartalılar onu, kahinlik yaptığı sebebiyle Zakynthos'da yakalayıp öldürmüşlerdir.¹¹⁸

5.2.Kölelere Yapılan İşkence

Aristoteles'e göre; Yunanlı bir ailenin en küçük parçalarını oluşturun üç önemli unsur vardır. Bunlar: Efendi ile köle, baba ile çocukları ve karı ile kocadır. Bu görüşe bakarak kölenin aslında aile yapısının içinde önemli bir yere sahip olduğunu görmekteyiz.¹¹⁹ Ev yönetiminde de köle evin malı gibi görülmektedir. Bu sebeplerden dolayı kölelik oldukça yaygın olup, ekonomik yaşamda önemli bir yer teşkil etmekteydi. Söz konusu dönem de yaşamış nüfusun yaklaşık %30'unu oluşturan köleler¹²⁰ genel olarak üretim ve ev hizmetlerinde çalıştırılmaktaydılar. Köleler, daha çok Yunanlı olmayıp dış ülkelerden getirilmiş kimselerdi. Dönemin genel görüşü çerçevesinde, köleler ile yabancılar doğaları gereği bir sayılmaktaydılar. Bu nedenle Yunanlılar yabancılardan üstün bir konumda yer almakta, onları yönetmesi gereken grup olarak görülmekteydiler.¹²¹ Yunan toplumu köle insanların yanında kendi içerisinde yaşayan özgür vatandaşlara da önyargılı bir şekilde yaklaşıyordu. Bir insanın diğer insanlarla sosyal aktivitelere katılacak ve onlarla vakit geçirmeye zamanı olmadığını düşündüklerinde o insanın özgürlüğünü hak etmediği yönünde görüşlerde bulunuyorlardı.¹²² Yunanistan da kölelere işkence yapılması normal karşılanmakla birlikte bu duruma karşı çıkıldığı pek görülmemiştir. Filozoflar dahi buna taraftardı.

¹¹⁸ Herodotos, Tarih, 652.

¹¹⁹ Aristoteles, Politika, 11.

¹²⁰ Charles, Freeman. Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları, Çev. Suat Kemal Angı (Ankara: Dost Kitabevi, 2010), 204.

¹²¹ Nihal Petek Boyacı, Platon'un İdeal Toplum Modelinde Köleler: Kölelik (Pdf: Kilikya Felsefe Dergisi, Sayı: 1, 2014), 42.

¹²² Zubritski Mitropolski Kerov, İlkel, Kölecî ve Feodal Toplum, çev. Sevim Belli (Ankara: Sol Yayınları, 2002), 88.

Aristoteles köleliğin doğuştan ve doğadan olduğunu savunuyordu. Köleler vatandaş olarak kabul edilemez fakat devlet yapılanması içinde üretime katılma ve hizmet etme şeklinde katkısı olabilirdi. Hatta kadınlar ve erkeklerde eşit değildi. Buna rağmen kadınlarla köleleri de aynı sınıfa almıyordu. Devlet yönetimine gelince, belirli bir kapasiteye sahip olan özgür vatandaşların kurması gerektiği bir yapı olarak kabul ediyor ve bu özgür vatandaşlarında tek tip olmamalarını savunuyordu. Doğa, özgür vatandaşlar ve kölelerin bedenlerini birbirinden farklı bir şekilde yaratıp biçimlendirmiştir.

Bunun sebebini ise kölelerin bedenleri elle yapılan işler için uygun ve yeterince güçlü iken, özgür insanların zihin kapasiteleri gelişmiştir. Özgür insanlar kamu ve devlet işlerini yürütme konusunda gerekli beceri ve bilgiye sahiptirler. Doğa, özgür vatandaşları erdemler açısından kölelerden daha üstün yaratmıştır. Kölelerin bazılarının aklını kullanma iradesine sahip olmadığını söyler ve evcil hayvanlarla özdeşleştirip sadece söz dinleyerek itaat etmeleri gerektiğini savunur. Bu aşama da, kölenin fiziki gücünü eyleme geçiren şey, efendinin emir vermesi ve yönlendirmesidir. Kölelik insan doğası ve yaratılışı ile ilgilidir. Bu sebepten kölelik statüsü sonradan değişmez.¹²³

Platon ise Yasalar adlı kitabında köleler için şu şekilde yazmıştır: Köleleri mal olarak görür alması ve kullanması kolaydır ama elde tutulması zor olduğundan bahseder. Erdemli köleler yetiştirmeleri ve edinmeleri gerektiğini söyler fakat kölelerin yaratılış ve doğasında sağlıklı bir şeylerin olmadığını aklı olan vatandaşların kölelere güvenmemesi gerektiğini vurgular. Onları iyi yetiştirmek gerektiğini savunur ama bu kölelere iyilik için değil daha çok kendi çıkarları içindir. Onları iyi yetiştirmek şu şekilde mümkündür; dinsizlik ve adaletsizlikten uzak durmak, kölelere karşı gereksiz şiddet kullanmamak, kendilerinden daha zayıf olduklarını bile bile üzerinde güç kullanarak egemenlik sağlamaya çalışmamak. Halkın bir kısmının kölelere çok kötü davrandığını, hayvanmışlar gibi sopa ve kırbaçlarla işkence ettiklerinden bahsederken kimilerinin de tam tersi davranıp onlara fazla iyi muamele ettiklerini söyler. Köle ile vatandaş ilişkisinin şu şekilde olmasını gerektiğini savunur; şımartmamak, kadın veya erkek fark etmez şakalaşamamak,

¹²³ Aristoteles, Politika, 13.

onlara yöneltilen her söz emir şeklinde olmalı ve gerektiğinde aşırıya kaçmadan hakkı neyse o şekilde cezalandırılmalıdır.

Bunların aksini yapar şımartırlarsa hem onları yönetilmesi zor kişiler yaparlar, hem de kendilerini yönetemeyecek duruma sokarlar.¹²⁴ Özgür vatandaşların işlediklerinde sadece kınandıkları bir suçu köleler işlediklerinde kırbaçlanmaları gerektiğini savunan uygulama onaylanıyordu ve özgür vatandaş para cezasıyla kurtulurken, köleye ölüm cezasına kadar veriliyordu.

Köleler, başlangıçta, savaş veya yağma seferlerinde ele geçirilenlerle sınırlıydı. Yunanlılar, düşmanlarını öldürmek veya zindana kapatmak yerine onları alçaltıcı ve onur kırıcı bütün günlük işleri yaptırmaya mecbur bırakmanın çok daha iyi bir çözüm olduğunu anlamışlardı. Bu durum zaman ilerledikçe çoğunluğa çekici gelmeye başladı. Gitgide daha çok sayıda insan günlük, zor ve zahmetli işlerin, bunları yapmak zorunda olan, karın tokluğuna çalışan ve bir karşılık beklemeyen biri tarafından yapılmasından hoşlanır oldular.¹²⁵ Köleler, toplum içinde her alanda kullanılıyordu ve her hanede kendisine bağlı ortalama üç veya dört köle bulunmaktaydı. Yunan vatandaşlarının genel olarak kendilerinin yapmak istemediği işler ve her türlü meslek altında çalıştırılıyordu. Çiftliklerde, gemilerde, madenlerde, imalathanelerde, restoranlarda, kamu alanlarında, marangozlarda hemen hemen her yerde görevlendiriliyorlardı.¹²⁶ Esirlerin sayısı yetmemeye başlayınca, gözler başka ve yeni kaynaklara çevrildi. Mahkumlar veya cürüm¹²⁷ işleyenler köleliğe zorlandılar. Sonra insan ticareti başladı. Köleler mal gibi alınıp satıldı. Atina'nın dile düşmüş köle pazarında erkekler ve kadınlar çıırılçıplak sergilenip açık artırmada en yüksek fiyatı verene satıldılar.¹²⁸

Kölelik kurumu gelişme göstermiş olmasına rağmen Atina'da gidişat pekte iyi değildi. Gelişen pazar ekonomisinin sınıflar arasında geçiş kolaylığına olanak vermesiyle, özgür halkında borçlandırılıp, borçlarına karşı kendilerinin ya da aile üyelerinin borcunun bulunduğu aileye hizmet ederek ödemesi sağlanmıştı. Borç köleliği de böylece başlamış oldu. Çok sayıda özgür vatandaşlar topraklarını kaybederken, topraklar az sayıdaki aristokratların elinde toplandı. Artık sınıf

¹²⁴ Platon, Yasalar, 247.

¹²⁵ Scott, İşkencenin Tarihi,64.

¹²⁶ Charles, Freeman. Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları, 204.

¹²⁷ Cürüm: Suç anlamına gelmektedir.

¹²⁸ Scott, İşkencenin Tarihi,64.

çatışması kaçınılmazdı Kylon adlı bir Atinalı, toprağını kaybetmiş hatta borç köleliğine itilmiş kitleleri M.Ö. 632 de örgütlendirip, ayaklandırdı.

Amacı, bu eşitsizliği ortadan kaldırmak ve siyasi yönetimi halk adına ele geçirmektir. Bu ayaklanma aristokrat kesim tarafından güçlükle engellendi ve sert cezalar verildi. Aristokratlar aynı olay tekrarlamasın diye Drakon adlı yandaşlarına ceza yasası hazırlatırlar. Çıkarılan bu yasayı tarihte Drakon Yasaları olarak görüyoruz. Bu yasada ağırlıklı olarak, aristokratların canları ve mallarına karşı olacak saldırılara çok sert cezalar getirilmiştir.¹²⁹ Aristokratlar bile şaşırmış ve neden bu kadar fazla ölüm cezası koydun? şeklinde tepki göstermişlerdir. Drakon ise düzeni bozan eylemlerin ölümü hatta daha ağır cezaları hak ettiğini düşünüyordu. Çünkü ölüm, hemen hemen her suçun cezasıydı, öyle ki, aylıklıktan hüküm giymiş insanlar bile idam edildi. Açlıktan ot ve meyve çalanlar tıpkı günahkarlar, soyguncular ve katiller gibi acı çektiler.¹³⁰

Bu düzen ve karışıklığa karşı Solon da M.Ö. 594 de yeni düzenlemeler ve reformlar getirerek borç köleliğini kaldırdı. Borçlar silindi, toprak üstündeki ipotekleri kaldırdı. Ayrıca sahip olunması gereken toprak büyüklüğüne de sınır getirdi. Bu ekonomik nitelikli reformları, toplumun çeşitli kesimleri arasında kurulan yeni dengenin bozulmaması amacıyla toplumsal ve siyasal reformlar yapmaya devam etti.¹³¹ Plutarkhos ise borçların silinmesinin dışında faiz oranını düşürüp ödeme kolaylığı yaptığından da bahseder. Yani borçları tamamen ortadan kaldırarak değil daha düşük bir faiz oranı kurarak borçlulara fayda sağladığını ifade eder ve bu tedbire ise '*yüklerden kurtulma*' adı verdiğini ve onunla birlikte, tedbirlerin ve paranın değerinin genişletilmesine yönelik, aşağı yukarı aynı zamanlarda kabul edilen her iki tedbirin de olduğunu söyler.¹³²

Tipik bir Atinalı köle efendisinin evinin bir parçasıydı ve başlangıçta törenle karşılanırdı. Tıpkı yeni bir gelin gibi fındık ve meyve ikram edilirdi. Atina vatandaşlarının sahip olduğu yargı haklarının çoğu reddedilirken, Atinalı köleler birkaç kişisel özgürlüğe sahipti. Kendi dini geleneklerini yaşayabilirler ve efendileri tarafından vurulamazlardı.

¹²⁹ Şenel, Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık, 696-697.

¹³⁰ Plutarkhos, Plutarch's Lives I, 449.

¹³¹ Şenel, Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık, 698.

¹³² Plutarkhos, Plutarch's Lives I, 443.

Devlet işkence konusunda bazı düzenlemeler yapsa da kölenin keyfi şekilde cezalandırılıp, işkence görmesine engel olmuyordu. Efendisi, kölesini gerçek ya da gerçek dışı her kusuru için, istediği şekilde cezalandırma hakkına sahipti. Bu duruma örnek olarak, köle bir suça yalnızca tanık olsun ya da suç işlemekle suçlansın, suçu itiraf ettirmek ya da tanık olduğu olayı söyletmek amacıyla ona işkence edilebilirdi. Bununla beraber, hiçbir köle, efendisine karşı tanıklık edemezdi.¹³³

Devlet tarafından izin verilen işkencenin biçimlerinde, işkence tezgahı en eski ve en temel işkence aletiydi. Kollara bağlanan ipleri sakın ve yavaş yavaş gererek suçluyu ya da tanığı konuşmaya ikna etme yöntemi sıkça kullanılırdı. Köleler üzerinde kullanılan bir başka işkence yöntemi ise kırbaçlanmaktı. Birçok köle kırbaç cezasını çekerken ölmüştür. Daha hafif suçlar için scutica¹³⁴ (Görsel 9) küçük kusurlar için ferula¹³⁵ kullanılırdı. Mahkemede verilen cezalardan ayrı olarak efendiler, kırbacı her gün ve her türlü şartlar altında kullanabilirlerdi. Bu özel cezalandırmaların kullanılan kırbacın türüne ya da şiddetine ilişkin yasal bir düzenleme yoktu. Köle sahipleri mahkemelerce kullanılanlardan daha korkunç cezalandırma aletleri icat etmek için bütün becerilerini kullandılar.

Metal parçalar eklenir ve iplere kemik bağlanırdı kimi zaman uçlarına ayrıca kancalar, kurşun toplar veya çiviler takılırdı. Kırbacı kendisi kullanamayan kadınlar, onları diğer kölelerine ya da kamu cellatlarını kiralar ve zorla kırbaçlattırırldı. Kırbaçlamanın dışında, kölelere uygulanan çok fazla ceza biçimi vardı ve bütün cezalara işkence denilmese de çoğu insanlık dışıydı ve zalimceydi. Ceza ölüm olduğunda ise çarmıha germek en başta gelen infaz yöntemi idi. Çarmıha gerilerek ölüme mahkum edilen köleye V harfi biçiminde bir tür tasma olan furca zorla takılırdı. Furca enseden bağlanır ve uçları omuzlara otururdu. Suçlunun elleri uyluklarına bağlanırdı. Yol boyunca arkasından gelen insanlar sopalarla vurup kırbaçlarken, bu halde idam alanına yürürdü.¹³⁶ Bu denli eziyet ve işkencelere dayanamayan köleler kaçmaya teşebbüs ederlerdi. Efendiler bu duruma da çözüm bulmuşlardı, dağlamak/damgalamak.

¹³³ Scott, İşkencenin Tarihi,65.

¹³⁴ Scutica: Parşömen iplerinden yapılmış olan kırbaç çeşiti.

¹³⁵ Ferula: Düz deriden yapılmış kayış biçimli kırbaç çeşiti.

¹³⁶ Scott, İşkencenin Tarihi,66.

Kaçmaya çalışan ve yakalanan kölelerin alınına Yunanca. ‘Ben bir kaçağım, beni yakalayın.’ anlamına gelen ‘Katekhe me, pheugo’ yazılmıştır. Ayrıca savaş esirleri ya da kölelerini, ‘delta’, kaçak köleleri ve onlarla aynı durumda kabul edilen soyguncuları ise ‘fugitivus’¹³⁷ sözcüğünün ilk harfi olan ‘F’ harfiyle ya da ‘Fucitivus Hic Est’¹³⁸ sözünün ilk harfleri olan ‘FHE’ harfleriyle damgalamışlardır. ¹³⁹ Cezai damgalama kasıtlı olarak görünen yere yazılırdı ve utandırmak için tasarlanmış bir yazıt biçimiydi. (Görsel 10)

Kölenin vücudunda yani yanak, omuz, alın, gövde gibi kalıcı bir iz olan damga geçen süreç içerisinde, kölenin satış değerini düşüren, vücutta bir deformasyondur. Bu unsur kusur konumuna gelmiş ve kölenin ekonomik değerinin zarar görmesi sebebiyle köle damgalama geleneği zaman içerisinde azalmıştır. Buna rağmen kölelerin özellikle de kaçan kölelerin cezalandırılması amaçlı köle damgalama geleneği devam etmiştir.

Köleler bir araya geldiklerinde sık sık başkaldırdıklarını, hırsızlık eylemleri planladıklarını ve her türlü zarar verdiklerini de söyleyen Platon çareyi aynı ülke halkından olmayan aynı dili konuşmayan insanlardan köleleri seçmeleri gerektiğini söyler.¹⁴⁰

Köleleri, Küçük Asya'nın bazı bölgeleri, Mısır, Libya, Sicilya, Trakya, Güney Rusya, Lidya ve Karia gibi birbirinden çok farklı yerlerden getirterek son derece heterojen bir karaktere sahip ve ortak bir dil ya da kültür paylaşmayan insan topluluklarından oluşturuyorlardı. Farklı ırk ve dillere sahip köleler seçmek çözüm olarak kabul ediliyordu.¹⁴¹ Atina, Aegina, Korint ve Sakız Adası gibi Yunan şehirlerinde de köle ticaretinin yapıldığı görülmektedir.¹⁴²

¹³⁷ Fugitivus: Kaçak anlamına gelmektedir.

¹³⁸ Fucitivus Hic Est: Bu daha önce kaçmıştır anlamına gelmektedir.

¹³⁹ Çerikan, Fidan Uğur.-Alanko, Mehmet Rıza. Dövmenin Çeşitli Dillerdeki Etimolojisi ve Kısa Tarihçesi. Pdf: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 25/1, 2016. S. 176.

¹⁴⁰ Platon, Yasalar, 247.

¹⁴¹ Geoffrey Ernest Maurice de Sainte, Croix. Antik Yunan Dünyasında Sınıf Mücadelesi. Çev. Çağdaş Sümer (İstanbul: Yordam Kitap, 2014), 192.

¹⁴² Keith, Bradley – Paul, Cartledge (ed.) The Cambridge World History of Slavery Volume I: The Ancient Mediterranean World (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 112.

5.3.Tiranların İşkenceleri

Erken dönemlerde Yunan şehirleri, tiran adı verilen ve iktidarı herhangi bir yasal yöntemle elde etmeyen zengin ve güçlü insanlar tarafından yönetilirdi. Tiran Hieronymos kendisine karşı komplo kurulacağını duymuştu. Bu komployu kurduğu şüphelenen Theodere'ye arkadaşlarının adlarını vermesi istenmiş ve bu sebepten kırbaçlanma, gerilme ve dağlama işkencelerine maruz bırakılmıştı. Sonunda verdiği isimse Hieronymos'un sağ koluydu ve o anki öfkesiyle tiran bu kişiyi anında öldürttü, ancak sonrasında kandırıldığı ortaya çıkacaktı.¹⁴³

Sparta tiranı Nabis, kendisini rahatsız edenlere işkence etmenin çok kişisel ve eğlenceli bir yolunu icat etti, Kadın biçiminde bir işkence aleti "Demir Kız". Ödemelerini zamanında yapmayan kurbanlara bunun içinde haraçlarını verinceye kadar sıkıştırılırlardı.¹⁴⁴ Bakirenin öpücüğü de denilen bu işkence aleti ileri zamanlarda da kullanılmaya devam etmiştir.¹⁴⁵

Bu işkence aleti, muhteşem giyinmiş ve olabildiğince güzel şekilde yapılmış bir kadın görünümündeymiş.¹⁴⁶ Kolları menteşeler üzerinde açılacak şekilde inşa edildi, kolların ve göğsün iç yüzü çok sayıda, uzun, keskin sivri uçlu çivilerle doluydu.¹⁴⁷ (Görsel 11)

Vatandaşlarının herhangi birinden para almak istediğinde onu evine davet eder, son derece resmi bir şekilde önce Akhalar tarafından maruz kaldıkları saldırılar yüzünden, elinde tutması gereken paralı asker sayısından ve ülkelerinin içinde bulunduğu tehlikelerden gibi konulardan bahsedermiş. Yinede bunların sonunda bütün bu çabalar sonuçsuz kalırsa şöyle dermiş: "*Seni ikna edecek bir güce sahip olmak isterdim, ama inanıyorum ki Agepa seni ikna edebilir.*" Agepa onun karısının adıymış. Bu sözler üzerine adı geçen kadın hemen oracıkta beliriverirmiş.¹⁴⁸ Sonra Nabis, o ikna etmeye çalıştığı kişinin elinden tutarak oturduğu yerden kalkmasına yardım eder, ardından da kollarını attırıp onu kadına yaklaştırmış.

¹⁴³ Innes, İşkencenin Tarihi, 18.

¹⁴⁴ Scott, İşkencenin Tarihi,62.

¹⁴⁵ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi, 166.

¹⁴⁶ Innes, İşkencenin Tarihi, 18.

¹⁴⁷ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 57.

¹⁴⁸ Scott, İşkencenin Tarihi,155.

Kadının göğüsleri, elleri ve kolları kıyafetlerinin ardında saklanmış bir sürü çiviyle dolu olduğunu kurban bilmemektedir, Ardından kadının arkasında bulunan gizli bir noktaya ellerini bastırıldığında, ikna etmeyi çalıştığı adamı kadına sıkı sıkıya bağlayan gizli yaylar harekete geçer ve çok geçmeden o kişiden istediği her şeyin sözünü almış.¹⁴⁹ Buna rağmen emirlerine itaat etmeyi reddedip bu işkencede ölenler de olmuştur.

Tiranların işkencelerine başka bir örnek olarak Heredotos'un Tarih adlı eserinde de rastlamaktayız. Kaynağa göre; Korinthos'un tiranlığını alınca Kypselos şöyle bir adam oldu: Pek çok Korinthosluyu kovdu, sürdü, başka birçoklarının varını yoğunu ve daha da çoğunun canını aldı. Otuz yıl hüküm sürdü ve hep mutlu olarak yaşadı. Sonra oğlu Periandros tiran oldu. Periandros önceleri babasından biraz daha yumuşaktı ama elçileri Miletos tiranı Thrasybulos ile görüştüktan sonra Kypselos'dan daha da kan dökücü oldu. Yurttaşları arasında sivrilenleri öldürmesi gerektiğini anladı ve o da bunu uygulamaya başladı. Bundan sonra yurttaşlarına karşı son derece kanlı, kıyıcı ve acımasız şekilde davrandı. Kypselos'un elinden ölmeden ya da sürülmeden kalmış olanları da Periandros hakladı.¹⁵⁰ Tiranların ne kadar acımasız olduğu kıyım ve işkenceden çekinmedikleri de görülmektedir.

İşkence aletleri o kadar çoğalmış ve çeşitlenmişti ki, bu artık bir sanat olarak görünüyordu. Nitekim bağlı bulunduğu tirana yaranmak ve gözüne girmek amacıyla insan aklının tasarlamış olduğu en korkunç işkence aletlerinden birini icat etmiş olan Atinalı Perilaus isimli bir adam tarafından tasarlanan, tunçtan yapılmış bir boğaydı. Antik dönem yazarı Lucian bize aleti ve tirana tanıtılmasını şu şekilde aktarır; Boğasını büyük bir gururla tirana tanıttı. Metalden yapılmış bu alet bir fırın gibi işleyecek ve çabucak dokunulamayacak kadar sıcak hale gelecekti ve gerçekten bir boğanın ölçüleri ve biçimindeydi. İçinde boş bir bölüm ve arkasında giriş için kapak şeklinde bir kapı vardı.¹⁵¹ (Görsel 12) Mucid Perilaus aleti tanıtırken, suçlu kimse boğanın içine kapatılıyor ve altından bir ateş yakılıyordu.

¹⁴⁹ Innes, İşkencenin Tarihi, 19.

¹⁵⁰ Herodotos, Tarih, 405.

¹⁵¹ Lucian. Lucian I. Çev. A. M. Harmon (London: The Loeb Classical Library, 1960), 17.

Kapatılan mahkum, öyle büyük acılar çekecekti ki, aralıksız acının pençesinde inleyecek ve titreyecek, kopardığı çığlık ve feryatlar boğanın burun deliklerine çok zekice yerleştirilmiş flütler aracılığıyla ahenkli bir böğürtüye dönüşecekti.¹⁵² Aletin mucidi olan kişi, tiran Phalaris'e suçluyu içeri nasıl sokacağını, boğanın altından yakılacak ateş ve kafasına yerleştirdiği müzikal borular sayesinde kurbanın acı dolu çığlıklarının nasıl da tatlı bir ezgiye dönüşeceğini anlattı.¹⁵³ Aletin kendisinden memnun gibi görünse de, Phalaris dalkavuklara yaltaklanmaya vakti yoktu ve hemen mucidi Perilaus'u ilk kurbanı olmaya mahkum etti.¹⁵⁴ 'Evet, şimdi, Perilaus,' dedi, 'madem icadına bu kadar güveniyorsun, bize hemen ispat et. Gir şunun içine ve işkenceye maruz bırakılmışçasına çığlıklar at da iddia ettiğin gibi güzel bir müzik duyup duymayacağımızı görelim.' Perilaus kabul etti ve boğanın içine girdi. Hemen kapıyı kilitledi Phalaris ve altında bir ateş yaktı. 'Hadi bakalım' dedi, 'bunu, mucidi olduğun aletten yüksелеcek ilk notaların da sahibi olma şerefi olarak kabul et!'¹⁵⁵ Böylece mekanik yeteneklerini böylesine bir alet üretmeye kullanan zalim kendi yarattığı eziyeti çekti. Yine de bu muhteşem icat onun içinde ölerек kirletmemesi gerekiyordu, o yüzden daha ölmeden çıkarılmasını ve bir uçurumdan atılıp gömülmemiş halde orada bırakılmasını emretti.¹⁵⁶

5.4.Mitolojik Olayların Eserlere Yansıması

Antik Yunan döneminden kalma bazı heykeltıraşlık eserler de ceza olarak işkence çektirilmesi, başka bir canlıya veya nesneye dönüştürülmesi ve işkence ile öldürölme sahnelerine yer verilmiştir. Bunlardan bir tanesi Marsyas efsanesidir. Efsaneye göre; Tanrı Pan'ın yapıp kullandığı syrinks denilen yedi borulu kavala karşı, Marsyas iki borulu kavalın bulucusu sayılır fakat asıl efsaneye göre; Bu kavalı bulan tanrıça Athena imiş, günün birinde kaval çalarken bir derenin suyundan yüzüne bakacak olmuş, kavalın yüzünü nasıl buruşturup çirkinleştirdiğini görmüş.¹⁵⁷

¹⁵² Ahmet Efe, Nasıl Öldürölldüler? (Ankara: Alperen Yayınları, 2007),16.

¹⁵³ Lucian. Lucian I,17.

¹⁵⁴ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 55.

¹⁵⁵ Lucian. Lucian I,18.

¹⁵⁶ Innes, İşkencenin Tarihi, 19-20.

¹⁵⁷ Erhat, Mitoloji sözlüğü, 200.

Bir başka anlatıma göre ise; Athena geyik boynuzundan bir çifte kaval yapar ve Olympos'ta verilen bir şölende çalar. Bu müziği dinleyen tanrıların hepsi kendinden geçmiş şekilde severek dinlerken Hera ve Aphrodite, kötü ve alay ederek güler, elleriyle yüzlerini örterler. Bu davranışla şaşırان Athena bir ağaçlığa giderek çalmasını orada sürdürür, diğer yandan da bir akarsudaki yansımına bakar. Yanaklarını şiş, yüzünü renkten renge girdiğini görünce özgüvenini öylesine kaybeder ki elinde tuttuğu müzik aletini fırlatır ve onu her kim bulacaksa o kimseyi lanetler.¹⁵⁸ Bu lanetin masum kurbanı şanssız Marsyas oldu. Kendi halinde dalgın biçimde dolaşırken ayağı bir kavala takıldı. Marsyas onu eline alır almaz kendi kendine çalmaya başladı; bu olanlardan habersiz olan köylüler kendisini dinledikten sonra onun bu çalgıdan çıkardığı müziği öve öve bitiremediler ve daha da ileri gidip Apollon'un kendi liriyle bile bundan daha güzel çalamayacağını dahi söylediler. Bir ölümlünün tanrıdan bile daha iyi becerilere sahip olduğu dedikodusu, bir Olymposlu için katlanılamayacak bir hakaretti. Bunun üzerine Apollon Marsyas'ı yarışmaya davet etti. (Görsel 13) Kazananın kaybedene istediği cezayı verebileceği bir yarışmaydı bu.¹⁵⁹ Yargıç olarak Phrygia kralı Midas'ı almışlar. Birinci yarışma sonuç vermemiş, ikincisinde Apollon, Marsyas'a meydan okuyarak kavalını tersine tutup çalmasını buyurmuş, kendisi lyra'yı ters tutunca aynı sesleri çıkardığı halde, Marsyas kavalını öttürememiş, bu yüzden de yenik düşmüş. Yarışmayı izleyen Phrygia kralı Midas yine de kavalın lyra'dan üstün olduğunu söyleyince tanrı, Midas'ın kulaklarını eşekkulakları haline getirmiş. Marsyas'ı ise tutmuş, bir ağaca bağlamış ve derisini yüzmüş. (Görsel 14) Marsyas bu korkunç işkence içinde can vermiş.¹⁶⁰

Ovidius'un eserinde gördüğü işkence şu şekilde geçmektedir.

“Anlatmış. Minerva, eski bir kaval çalma yarışında, Apollon'a yenik düşen Marsyas'a Lato oğlunun uygun gördüğü cezayı. Bağardı Satyr: bilmem, neden parçalarsınız beni?

Pişmanım şimdi, böyle ağır bir karşılık mı görecekti kavalım? Böyle yakınırken soyulup çıktı bütünü derisi. Yara oldu baştan ayağa değin, kan boşaldı. Sinirler çıktı açığa, derisiz damarların titreyişi. Devinen bağırsaklar, saydam kaslar, hepsini saymak kolaydı göğsünde.

¹⁵⁸ Rosa Agizza. Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler. Çev. Zühre İlkelen (İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları,2006), 48.

¹⁵⁹ Robert, Graves. Yunan Mitleri. Çev. Uğur Akpur (İstanbul: Say Yayınları,2010), 93.

¹⁶⁰ Erhat, Mitoloji sözlüğü, 200.

Orman, kır tarlaları, Faun'larla kardeşleri Satyrler, sevgili Olympos'lu nymphalar ağlardı, dağlarda inek uzun tüylü koyun sürüsü güdenler de ağlardı.

Toprak emmiş bu dökülen gözyaşlarını ıslanmış, sonra bir su oluşturup gönderdi göğe. Dik bir bayırdan dökülür denize doğru Marsyas denen bu ırmak. Bu çay daha parlaktır Frigya çaylarından.”¹⁶¹

Bir başka efsane ise Euripides'in Medea isimli eserinde görülmektedir. Bu efsaneye göre; İason ve Medea evlidir Korinthos'a gider ve oraya yerleşirler. İason gemisini Poseidon'a adanmış bir tapınağa bağışlar. Birkaç yıl boyunca mutlu mesut yaşarlar ve Medea iki oğul doğurur. Fakat İason zamanla, sağı solu belli olmayan bu kadından sıkılır ve Korinthos kralı Kreon'un kızı Glauke ile evlilik hazırlıklarına başlar.¹⁶² Medea çok fazla ağıt yakar ve feryat eder.

“Ama başıma gelen bu beklenmedik felaket perişan etti ruhumu. Yolumu yitirdim dostlarım, hiçbir şeyden keyif almaz oldum ve ölmek istiyorum. Her şeyim olan adam -bundan eminim-erkeklerin en kötüsü çıktı. Yaşayan ve düşünebilen bütün varlıklar içinde en acınacak halde olanı biz kadınlarız. Önce, açık artırmaya girercesine, kendi paramızla bir koca, bedenimize bir efendi satın alırız. Kötülük üstüne daha da beter bir kötülüktür bu yaptığımız. Aldığımız adam iyi mi, kötü mü, tamamen şansa kalır. Boşanmak, kadının kusuru gibi görünür, hayır diyemez hiç kocasına. Başka bir ortamda, farklı geleneklerle karşılaşan, erkeğine nasıl davranması gerektiğini babasının evinde öğrenemeyen kadın ise kahin olsa yeridir.

Büyük zahmetlere katlanarak bunları başarır, kocamıza evlilik bağlarının baskısını hissettirmesek ne mutlu bize, başaramazsak ölsek evladır. Oysa erkek, eşiyle birlikte yaşamaktan sıkıldı mı evden dışarı çıkıp ruhunu dinlendirebilir.

Kadınlar ise tek bir kişiye yönelmeli dikkatlerini. Bizim, evimizde, güya tehlikelerden uzak yaşadığımızı, oysa kendilerinin ellerinde silahlarla savaştıklarını söylerler. Büyük yanlışları var! Bir kez doğuracağıma, üç savaşta savaşmayı yeğlerdim. Ama bu sözlerin anlamları bile senin ve benim için farklı.

Burası senin kentin, baba evin var, dostların var, yaşayabiliyorsun hayatın güzelliklerini. Oysa ben yapayalnız ve vatansızım, yaban elden getirilmiş bir ganimetmişim gibi kocam beni küçük düşürüyor. Böylesi bir felaketten sonra sığınacak bir limanım, bir annem, bir kardeşim ya da bir akrabam yok.

¹⁶¹ Ovidius, Dönüşümler, Çev. İsmet Zeki Eyuboğlu (İstanbul: Payel Yayınları,1994),147.

¹⁶² Barry Powell. Klasik Mitoloji. Çev. Sinan Okan Çavuş (İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları,2018), 543.

Tek bir isteğim olacak senden: Bana yaptığı kötülükler için kocamdan intikam almanın bir yolunu bulursan, sessiz kalmanı istiyorum senden. Kadın her zaman korku içindedir, gücü yoktur savaşılmaya, bakmaya bile dayanamaz silahlara. Ama evliliğinde ihanete uğradığını fark ederse bulamazsın ondan vahşi kan dökücüyü.”¹⁶³

Hikayenin devamında kral Kreon gelir ve Medea ile konuşur. Ona çocuklarıyla beraber ülkeyi terk etmesini söyler. Ülkeden gittiğini görmeden sarayına dönmeyeceğini söyler. Medea bunun üstüne Kreon’a sorar neden kendisini ülkeden göndermek istediğini. Kreon ise, kızına ve damadına bu öfkesiyle zarar vermesinden korktuğu için gitmesini istediğini söyler. Sonradan pişman olup ağlamaktansa öncesinde nefret kazanmayı tercih ettiğini söyler. Kreon bu düşüncesinde haksız sayılmaz. Çünkü Medea bu yaşadıklarını cezasız bırakmayacaktı, zarar vermek için planlar kurmuştur bile. Medea toparlanmak için bir gün ister. Kreon’da bir günde ne zarar verebilir ki der, kabul eder ve ekler bir günü geçerse öldürülürsün. Sonraki kısımda Medea intikam için böyle davrandığını söyler.

“Kötülük sarmış dört bir yanıma, kim inkar edebilir? Ama sanmayın bu işin böyle biteceğini. Yeni evlileri zorlu bir mücadele bekliyor, gelinin ailesi de büyük yaralar alacak. Aklımda bir şeytanlık, bir beklenti olmasa yaltaklanır mıydım sanırsınız bu adama? Onunla konuşmaz, ona dokunduramazdım elime bile. Öyle aptal ki, beni sürgün ederek bozabilecekken bütün planlarımı, bir gün daha kalmama izin verdi. İşte bugün, düşmanlarımdan üçü yaşamlarını yitirecek, babayla kızı ve benim kocam. Birçok yöntemim var onları öldürmek için, hangisiyle başlasam bilemiyorum dostlarım.

Ateşe mi versem gerdek odasını, yoksa yataklarına sessizce yaklaşarak, keskin bir hançer mi saplasam böğürlerine? Ama bir sorun var beni düşündüren. Emelime ulaşmak üzere saraya girerken yakalanıp öldürülürsem, rezil rüsva olacağım düşmanlarımdan karşısında. En iyisi doğru yoldan şaşmayayım, en iyi bildiğim zanaata başvurarak onları zehirleyeyim.

Ama başarılı olursam, beni hangi kent kabul eder bundan sonra? Hayatımı korumak üzere hangi dostum bana güvenli bir köşe, sığınacak bir ev sağlar? Kimse! Bu yüzden biraz daha kalmalıyım. Sığınacak bir yer bulursam kendime, sessizce ve kurnazlıkla işlerim cinayetimi. Karşı konulamaz bir engel çıkarsa önüme, en cesur yola başvurur, kendi ölümüm pahasına, bir kılıç kapıp ikisini de öldürürüm. Bütün tanrılardan daha çok saydığım, ocağımın başköşesine oturttuğum, destekçim Hekate adına yemin ediyorum. Kalbimi kıran hiç kimse cezasız kalmayacak. Acıklı ve acılı yapacağım düşünlerini. Ağır olacak evlenmelerinin, beni sürgüne yollamalarının bedeli. Haydi, Medea planlar kurar ve düşünürken yararlan ustası olduğun zanaatların her birinden. At o korkunç adımı, burada sınınsın cesaretin.

¹⁶³ Euripides. Medea. Çev.Ari Çokona (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2010), 9-11.

Nasıl acı çektiğini görmüyor musun? Güneşin soyundan gelen soylu bir babanın kızı olarak, milletin diline düşmemelisin. Neler yapacağını iyi bilirsin! Ayrıca... Biz kadınlar kararsız kalırken iyilikler hususunda, yaratıcı ustasınız her türlü kötülüğün."¹⁶⁴

İason da Medea'nın gitmesini ister. Sonunda Medea kabul eder fakat çocuklarının onunla gelmesini istemez ve İason ile kalması için ricacı olur. İason'a söyler ve eşi olacak Glauke'ye söylemesini onu ikna etmesini söyler. İason ile birlikte çocuklarını ve ikna olması için hediyeler yollar. Medea'nın intikamı muhteşem olur. Glauke'ye çok güzel ince dokunmuş duvak ve taç gönderir. Çok geçmeden bir haberci, prenses ile Kreon'un öldüğü haberini getirir.

"Dünyanın en güzel armağanlarını, [altın işlemeli bir taçla ince dokunmuş bir duvak] sunmak üzere, çocuklarımı ona göndereceğim, iyi bilirim bu işleri. Kölelerden biri eve koşup armağanları getirsin. Senin gibi mükemmel bir erkek bulan ve bir zamanlar babamın babası Güneş'in torunlarına bıraktığı armağanlara sahip olan karın bir kez değil, binlerce kez mutlu olacak. Alın bunları çocuklarım ve şansı güzel geline götürüp verin. Dudak bükülecek armağanlar değil bunlar."¹⁶⁵

Çocukları yanında getirdiğini görünce Glauke'nin yüzü asılır ve çocukları istemez. İason onu ikna etmek için diller döker ve hediyeleri gösterir. Hediyelerin güzelliğinden aklı başından giden ve hemen duvağa sarılıp tacı takar sarayda gezinmeye başlar. Kendisini nasıl zehirlediğinden habersiz etrafta keyifle gezinir.

Bu durum Euripides'in eserinde şu şekilde devam etmektedir;

"Uzun süredir haber bekliyorum dostlarım, orada işlerin nasıl gittiğine dair. İşte, şimdi göründü, İason'un maiyetinden biri. Koşarak geliyor, nefesi kesilmiş gibi, kötü bir haber getiriyor sanırım.

-HABERCİ araba ya da gemi ayırmadan, zaman yitirmeden, uzaklaş hemen buradan.

-MEDEA Nedir aceleyle gitmemi gerektiren sebep?

-HABERCİ Az önce Kral Kreon ile kızı onlara verdiğin zehirle öldüler.

-MEDEA Haberlerin en güzelini getirmişsin. Bundan böyle velinimetim ve dostum olarak kabul edeceğim seni.

-HABERCİ Neler diyorsun be kadın, aklını mı yitirdin? Kralın ocağını söndürdüğüne seviniyor musun? Hiçbir şeyden korkun yok mu senin?

-MEDEA Sana verilecek yanıtlım varsa da dostum, aceleye gerek yok. Önce nasıl öldüklerini anlat. Acılar içinde kıvranarak öldüklerini söylersen iki misli olacak sevincim.

¹⁶⁴ Euripides, Medea, 14-16.

¹⁶⁵ Euripides, Medea, 36-37.

-HABERCİ İki oğlunla babaları saraya gelip gerdek odasına girdiğinde, çektiklerinize kahrolan biz köleler çok sevindik. Anında kulaktan kulağa yayıldı kocanla düşmanlığını sona erdirdiğin. Kimimiz çocukların ellerini, kimimiz de sarışın başlarını öpüp kokladık. Ben de sevinçle peşlerine takılarak onlarla gerdek odasına girdim. Şimdilerde senin yerine hanımımız olan genç gelin, çocukları görmeden önce hayranlık ve sevgiyle bakıyordu İason'a. Çocukların odaya girmesiyle öyle rahatsız oldu ki, gözlerini kapatarak diğer tarafa çevirdi apak yüzünü. Kocasını tatlı sözlerle gidermeye çalıştı kızın öfkesiyle düşmanlığını: 'Nefret etme sevdiklerimden, öfkene hakim ol ve yüzünü bana çevir. Senin de dostun olsun kocanın sevdikleri. Armağanları al ve hatırım için babana rica et sürgün edilmesin çocuklarım.' Kız armağanları görür görmez dayanamadı ve hak verdi kocasının her dediğine. İason'la çocuklar daha saraydan ayrılmadan duvağı sardı bedenine, parlak aynanın karşısına geçerek altın tacı taktı başına. Saçlarını tararken, aynaya yansıyan cansız suretine gülümsedi. Sonra, tahtından kalktı ve sarayın odalarında dolaşmaya başladı neşeyle, bembeyaz ayaklarını zarafetle uzatarak. Ayak parmaklarının ucunda dönerek duvağın uçuşup dalgalanışını seyretti. Sonra korkunç bir şey oldu gözlerimizin önünde. Birden rengi attı, iki büklüm oldu bedeni ve titreyen ayakları sendeleyerek, yere yıkılmamak için zorlukla tahta tutundu.

Yaşlı kölelerden biri, kızın üzerine Pan'ın ya da başka bir tanrının laneti çöktü sanarak dua okumaya başladı. Ama prensesin gözlerinin döndüğünü, ağzından köpükler çıktığını, kanının çekilerek teninin bembeyaz kesildiğini görünce duası dövünmeye dönüştü.

Bildirmek için taze gelinin başına gelenleri bir hizmetçi kralı çağırmaya koştu, bir başkası da yeni evlenen damadı. Sarayda yer yerinden oynadı koşuşturmalardan. Hızlı bir koşucunun iki yüz metreyi koştuğu süre kadar geçmişti ki, o ana kadar gözleri kapalı sessizce yatan bahtsız kız korkunç çılgınlık atarak yerinden kalkmayı denedi. Birden çifte bir felaketle çarpıldı acımasızca. Başındaki altın taçtan, her şeyi kasıp kavuran doymak bilmez alevler fışkırıyor, oğullarının armağanı zarif duvak da zavallının apak tenini paralıyordu. Alevler içinde tahtından kalktı, başındaki ateşten kurtulmak istercesine, saçlarını sağa sola savurarak koşmaya başladı. Ama parlak altın yerinden oynamıyor, hareket ettikçe alevler daha da güçleniyordu. Felaketine boyun eğerek yere yıkıldı. Bu haliyle, babası dışında onu kimse tanıyamazdı. Ne gözleri, ne de güzel yüzü seçilebiliyordu. Sadece alevler içindeki başının tepesinden kan damlıyor, zehrin görünmeyen çenesiyle çiğnenmişçesine parçalanmış etleri, çam ağacından süzülen sakız gibi akıyordu kemiklerinden. Korkunç bir sahneydi, gördüklerimizden ders alarak cesaret edemiyorduk ona dokunmaya. Birden odaya dalan bahtsız babası, olan biteni bilmeden ölü bedenine üzerine kapandı, öpüp koklayarak onunla konuşmaya başladı. 'Zavallı kızım, hangi tanrı layık gördü sana böyle bir sonu? Bir ayağı çukurda olan beni öksüz kıldı sana. Ben de ölseydim keşke yavrum seninle.' Bir süre sonra durduğunda dövünmesi, yaşlı bedenini doğrultmak isteyince, defne dallarına yapışmış

sarmaşık gibi bağlandı kaldı ince dokunmuş duvağa. Bundan sonra korkunç bir mücadeleye başladı. Kral dizine dayanıp kalkmaya çalıştıkça kızı onu aşağıya çekiyor, zorlayınca da yaşlı eti sıyrılıyordu kemiklerinden. Birazdan, son nefesini bırakarak teslim oldu bahtsız kral, yenemedi başına gelen kötülüğü. Şimdi baba kız yan yana uzanmış cansız yatıyorlar. Söyleyeceklerim bu kadardı, sana gelince, kendin bulmalısın cezadan kurtulmanın yolunu.

İlk kez değil, daha önce de benzetmişim insanlığı gölgelere ve korkmadan söylüyorum, bilge geçinenlerle güzel konuşanlar en akılsızlarıdır insanların. Çünkü hiçbirisi mutlu değildir ölümlülerin. Zenginlik içinde yaşayan biri, başkalarından şanslı olabilirse de daha mutlu değildir.”¹⁶⁶

Grauke ve babası Kreaon acı içinde işkenceler çekerek ölmüştü. Medea’nın planı bununla sınırlı değildi. İason’a acı çektirmeye devam etmek cezalandırmak için kendi çocuklarını öldürecek. Sarayda ölen Kral ve kızını gören İason hemen Medea’nın yanına koşar. Hem olanların hesabını sormak hem çocuklarını kurtarmak için. Eve yaklaştıkça içini korku kaplar. Medea çocuklarını hançerleyerek öldürmüştür. (Görsel 15) İason eve gelir ve kapının açılması için kölelere talimat verirken Medea’yı görür. Dedesi olan Güneş onu almak için araba göndermiştir. Medea’da öldürdüğü çocuklarının cansız bedenleriyle birlikte uçan arabayla uzaklaşır. O dönemlerde ölümlüler akraba kanı akıttıklarında toprağı kirletirler diye inanılır ve tanrılar ağır cezalar yağdırırdı suçluların ocaklarına. Eserde şu şekilde devam etmektedir;

“Planladıklarımı yapmanın zamanı geldi geçiyor dostlar. Hemen çocuklarımı öldürüp ayrılıyorum bu topraklardan, çünkü geç kalırsam daha kaba ellerden olacak ölümleri. Mutlaka ölmeleri gerekiyor ve onları doğuran anneleri alacak canlarını. Haydi yüreğim, silahlan! Kaçınılmaz cinayeti işlemekte neden kararsız duruyorsun böyle? Haydi zavallı elim, kılıcı kavrayıp aşiver hayatının bu acı dönüm noktasını. Çekinme, hatırlama ne kadar çok sevdiğini ve nasıl doğurduğunu çocuklarını. Bugün, sadece bugün unut, sonra tutarsın yaslarını. Öldürmüş de olsan çok sevmiştin onları ve mutsuz bir kadınsın şimdi.”

¹⁶⁶ Euripides, Medea, 42-46.

Uçan arabayla uzaklaşan Medea, çocuklarının babasına dönüp konuşmayı şu şekilde devam ettirip, bitirdi.

“Mümkün değildi evliliğine ihanet ettikten sonra güzel bir hayat yaşayıp arkamdan gülmen, mümkün değildi eşinin ve seni kızıyla evlendiren Kral Kreon'un beni sürgün ettikten sonra cezasız kalması. Seni hak ettiğin şekilde cezalandırdım ya, artık bana dişi aslan ya da Tyrheneli Skylla¹⁶⁷ desen de hiç umurumda değil!”¹⁶⁸

Ovidius da eserinde Medea'nın çocuklarının babası ve eski kocasından kaçtığından bahseder;

“Görünce Colchis ağısıyla İason'un öldüğünü yeni karısının iki denizde kral konağının yanışını boyadı Medea uğursuz kılıcını kanyla çocuklarının. Sonra bu kötü anne kaçındı İason'un pusatlarından.”¹⁶⁹

Medea, ejderler tarafından çekilen arabasıyla Atina'ya kaçar. Çünkü Theseus'un babası Aigeus Medea'ya söz vermiş, başına bir şey gelirse kendisine yardımcı olacağını ve kabul edeceğini söylemiştir. İason bu olaylardan sonra bir türlü kendine gelemmez. Hayata küsmüş, hasta ve yaşlı biridir artık. Bir gün, Poseidon tapınağının yakınında, kumsalda çürümeye bırakılmış eski gemisi Argo'nun pruvasının altına oturur. Tam o sırada çürük pruva direği koparak İason'un başına düşer ve oracıkta can verir.¹⁷⁰

Güzel sesli fakat tehlikeli Sirenlerden bahsedecek olursak; sirenler farklı birkaç antik kaynakta görülmektedir. En meşhuru Homeros'un Odysseia'sında geçmektedir. Odysseus memlekete yani Yunanistan'a dönüş yolunda sirenlerin olduğu alandan geçmek zorunda kalır. Burada yaşadığı maceralar bazı eserlere ve yazıtlara konu olmuştur.

Sirenler, kadın başlı, kuş gövdeli efsanevi yaratıklardır ve benzerleri Harpyalar gibi ölüm perileridir. Harpyalar sadece ölmüşlerin ruhlarını Hades'e taşımakla kalırlar, Sirenlerse ölüme aşkı da karıştırırlar. Bu aşk özlemini de sesleri, ezgileriyle dile getirirler.¹⁷¹

Homeros, Skylla'yı eserinde şu şekilde tarif etmektedir;

¹⁶⁷ Skylla: Sirenler olarakta bilinen söyledikleri güzel şarkılarla denizcileri yollarından sapıtıp ölüme sürükleyen yaratıklara denmektedir. Homeros'un eserlerinde bu adla anılmaktadır. Bir sonraki sayfada anlatılacaktır.

¹⁶⁸ Euripides, Medea, 50.

¹⁶⁹ Ovidius, Dönüşümler, 168.

¹⁷⁰ Powell, Klasik Mitoloji, 551.

¹⁷¹ Homeros, Odysseia, Çev. Azra Erhat-Abdulkadir Meriçboyu (İstanbul: Can Yayınları, 2008), 36.

“Skylia oturur mağarada, ulur acı acı, sesi benzer yeni doğmuş bir eniğin sesine, ama kendisi öyle korkunç bir canavardır ki, istemez kimse onu görmek, istemez bir tanrı bile. On iki ayağı var, biçimsiz ve güdük on ikisi de, upuzun boyunları var, tam altı tane, her boynun üstünde korkunç bir kafa var, her kafada üç sıra diş, üst üste, sımsıkı, kapkara ağızlar durmadan ölüm saçar. Mağaranın kovuğuna bele kadar gömülüdür o, uzatır başlarını korkunç uçurumdan dışarı, gezdirip bakışlarını kayalarda, olduğu yerden avlar yunus balıklarını, köpekbalıklarını ve indirir gövdeye sürülerle deniz canavarını, uğuldayan Amphitrite'nin beslediği canavarlardır bunlar.”¹⁷²

Bir efsanede; Amphitrite Poseidon' un denizlerdeki aşkıydı. Ölümlüler, Nymphalar ve tanrıçalarla yaşadığı aşklarla Zeus' dan geri kalmayan Poseidon, karısında Hera'ninkine benzer kıskançlıklara yol açtı. Özellikle de onun Phorkys'in kızı Skylia'yla gizli aşkından nefret ediyordu onu cezalandırmak için Skylia'nın her gün yıkandığı göle sihirli otlardan hazırladığı iksiri dökerek genç kadını altı başlı ve on iki ayaklı bir yaratığa dönüştürdü.¹⁷³ Diğer anlatıya göre; deniz tanrısı Poseidon genç kızı baştan çıkarmış ve bu da Tanrıça Aphrodite'i öfkelenmişti. Tanrıça da ceza olarak onu bacakları yerinde yüzlerce başlı köpek olan bir canavara çevirmişti. Skylia, babası Nisos'un saçlarını keserek onun ölümüne neden olan ve ceza olarak da rahmine onlarca vahşi köpek yerleştirilen bir yaratıktı.¹⁷⁴

Ovidius'a göre kızlar cezalandırılmıştı

“Böyle bir cezayı gerektirirdi boşboğazlığı, uygunsuz sözleri Ascalaphus'un; oysa siz Achelaus kızları nedir bu kuş kanatlılar? Bu kuş ayakları sizde, birer kız iken? Yoksa bahar çiçekleri dererken arkadaşınız Proserpina mı bunu yapan, söyleyin ey Sirenler? Yeryüzünde aramayın onu, sezmiş sular onu sevdiğinizi.

Kürek değil, kanatlarla aşmak istediniz suları. Kolaylık verdi size tanrılar, oldu dileğiniz, sarı tüylerle örtündünüz, gördünüz. Kulakları büyüleyen tall sesinizden, işbilir ağzınızdan yoksun kalmayın diye kızlık yüzünüz, bir de insana özgü sesiniz kaldı.”¹⁷⁵

Odyseus'un dönüş yolundaki engellerinden biri de Siren tuzakları, ikizler Skylia ve Kharybdis'in tuzaklarıdır. Kharybdis suları birden çekip sonra tekrar boşaltan korkunç bir akıntıydı, girdap misali.

¹⁷² Homeros, Odyseia, 216.

¹⁷³ Graves. Yunan Mitleri, 71.

¹⁷⁴ Graves. Yunan Mitleri, 419.

¹⁷⁵ Ovidius, Dönüşümler, 132.

Ondan kurtulmayı başaran dikkatli denizciler sonrasında korkunç Skylla ile mücadele etmek zorunda kalıyorlardı.¹⁷⁶ Okeanos nehrini geçtikten sonra Odysseus, pek çok ruhla konuşur. Sonra tekrar gemisine dönüp yelken açar ve büyülü şarkılarına kimsenin karşı koyamadığı Sirenlerin adasına gelir.

Odysseus, Kirke'nin ¹⁷⁷ tavsiye ettiği gibi, adamlarının kulaklarını bal mumuyla kapatır fakat kendisinininkine karışmaz ve onlara kendisini yelken direğine sıkıca bağlamalarını, kendisinde hareketlilik görünce açmamalarını ve ipleri daha da sıkmalarını buyurur. Ayaklarının altında, tatlı şarkılarına kapılıp ölümlerine giden denizcilerin çürüyen cesetleri yatar. Odysseus da şarkıyı duyar ve çılgına döner, adamlarına ipleri çözmeleri için yalvarır, ancak sadık yoldaşları, gemi güvenli sulara çıkana dek düğüm üstüne düğüm atarlar. (Görsel 16) Sirenlerden böylece kurtulduktan sonra meşhur Skylla ile Kharybdis geçidine gelirler. Daracık geçidin bir tarafında duran Kharybdis, koca denizin suyunu günde üç kez yutup yutup geri tüküren dev bir girdaptır. Öbür tarafta, sarp ve geçit vermez bir kaya duvarının altında ise hepsi de eciş bücüş on iki ayaklı, altı başlı canavar Skylla beklemektedir. Altı başının her birinde üç sıra diş vardır. Belden aşağısı bir mağarada gizlidir, upuzun boyunları, geçide giren gemileri dişleri arasına alıp parçalamaya hazır, dışarıdadır. Kharybdis'ten kurtuluş olmadığı için Odysseus şansını Skylla ile denemeye karar verir ve adamlarına, kayalıklara mümkün olduğunca yakın kürek çekmelerini emreder. Kendisi ise kılıcını çekip, pruvaya çıkar. Geçidin tam orta yerinde Skylla'nın başları bir kabus gibi geminin üzerine çöreklenir ve altı gemiciyi kapıp, diğerlerinin korku dolu bakışları altında mideye indirir. Kalan kürekçiler var güçleriyle küreklere asılıp geçitten geçmeyi başarırlar.¹⁷⁸

Bu hikaye Homeros'un eserinde ayrıntılı şekilde anlatılmaktadır. Ovidius, Apollodoros ve Apollonios gibi antik dönem yazarları da eserlerinde bu konuya yer vermişlerdir. Kısa kısa değinilerek ve özetleyerek alıntılanmaya çalışılmıştır.

¹⁷⁶ Lucilla Burn, Yunan Mitleri. Çev. Nagehan Tokdoğan (Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009), 75.

¹⁷⁷ Kirke: Odysseus'a yardımcı olan büyücü kadın olarak geçmektedir.

¹⁷⁸ Powell. Klasik Mitoloji, 645-646.

Kirke dönüş yolu için Odysseus'a yardımcı olmaya çalışmaktadır. Homeros'un eserinde şu şekilde anlatılır;

“Ulu Kirke dinledi beni, sonra şu sözleri söyledi bana:

-Demek her şey böyle oldu, bitti şimdi kulak ver sen benim diyeceklerime, hep hatırlatsın bir tanrı sana bu dediklerimi: Seirenlere varacaksın sen en önce, onlar büyüler yakınlarına gelen bütün insanları, kim yaklaşırsa bilmeden ve dinlerse onları, yandı, bir daha evinde onu ne karısı karşılar, ne çocukları.

Seirenler onu çayırdı çınlayan ezgileriyle büyüler, çayırın çevresinde kemikler vardır, öbek öbek, bunlar kemikleridir etleri çürüten insanların, büzük büzük durur kemiklerin üstünde deriler. Durma orada yürü, arkadaşlarının da tıka kulaklarını, tatlı balmumuyla tıka ki, onların sesini dinlemesinler, istersen dinle sen, ama bağlasınlar ayakta seni, hızlı geminin içinde iplerle bağlasınlar kollarından hacaklarından orta direğe, ondan sonra dinle Seirenleri doya doya. Ama dostlarına yalvarır da, dersen ki ne olur iplerimi çözün, bağlasınlar onlar senin bağlarını bir kat daha sıkı.

Orayı aşır geçtikten sonra adamların, danış yüreğine ve karar ver iki yoldan hangisini seçeceğini, ben bir şey demem, yalnız anlatının sana bu iki yolu: Denize dimdik inen iki kayanın önünden geçer yolun biri, çarpar durur bu kayalara gürleye gürleye lacivert gözlü Amphitrite'nin kocaman dalgaları, Kıranlar denir ölümsüz tanrılar katında bu kayalığa, aşamadı bir tek kuş bu kayaları şimdiye dek, Zeus'a tanrı balı taşıyan ürkek güvercinler bile aşamadı. Yalçın kaya, uçan kuşların birini kapar boyuna, Zeus da, azalmasın diye kuşlar, katar bir başkasını, hiçbir insan gemisi vararnadı öbür kayaya sağ salım, bir gemi yaklaştı mı alır götürür denizin dalgaları ve öldürücü bir ateşin kasırgaları alır götürür geminin tahtalarını ve gövdelerini tayfaların ama bir tanesi aşabildi bu kayayı denizde yüzen gemilerden, dillere destan Argo gemisiydi bu da, aştı kayayı Aietes'in ülkesinden dönerken, dalgalar onu engin kayaların üstüne atmıştı ya, neyse, bereket İeson'u seviyordu da Hera, kurtardı gemiyi. Öbür yol da çıkar gene iki kayaya, biri yükselir sivri doruğuyla engin göklere, hiç dağılmayan bulutlar sarar çevresini, koyu bulutlar, aşılmaz hiçbir zaman bu kayanın doruğu, hiçbir adam tırmanamaz üstüne, ne yazın ne güzün, üstünde duramaz olsa yirmi kolu, yirmi bacağı çünkü yalçındır kaya ve de cilalanmış gibi. Karanlık bir mağara vardır kayanın ortasında. Kuzey yönünden açılır Erebos'a, yönelt oraya, şanlı Odysseus, koca karınlı gemiyi. Ama en usta okçu bile düşüremez mağaranın içine koca karınlı geminin teknesinden attığı oku. Şimdiye dek övünemez hiçbir denizci, diyemez ben gemimi sağ salım geçiririm oradan, canavar uzanır lacivert pruvalı geminin dibine kadar, her başıyla bir adam kapar geminin içinden.

Göreceksin, Odysseus, daha alçak öbür kaya, çok yakınlar birbirlerine bu kayalar, vurursun birinden öbürünü bir okla, bir incir ağacı var üstünde, yaprak dolu, kocaman, tanrisal Kharybdis sömürür yutar kara suları ağacın altından.

Üç kez kusar günde ve çeker içine sömürür üç kez, suları yuttuğu sıra varayım deme oraya sakın, yeri sarsan tanrı bile seni yıkımdan kurtaramaz.

Sen Skylla kayasına yaklaşmaya bak, en iyisi bu, gemiyi çabucak geçir kayanın önünden, tutsanız yalnız altı arkadaşın yasını, ne olur sanki yok olup gideceğinize şuracıkta topunuz birden.

-0 böyle dedi, ben de karşılık verdim, dedim ki:

-Öyle ama şunu da söyle bana Tanrıça, dosdoğru: Hem uğursuz Kharybdis'ten kaçıp kurtulsam, hem öbürüyle savaşısam, dostlarımı tam kapacakken?

-Böyle dedim, ulu Tanrıça da ossaat karşılık verdi:

-Aklın fikrin savaşta dövüşte, bahtsız adam, ölümsüz tannlara da mı boyun eğmezsin sen? Ölümsüz bir beladır Skylla, ölümlü değil, yok edilmez korkunç bir canavardır o, karşı gelemezsin ona, savunamazsın kendini, sana bir tek yol var: kaçmak ondan. Sen kayanın önünde davranayım derken silaha. bir daha saldırırsa üstünüze, ne yaparsın, başının sayısı kadar adam kapacak o zaman gene. Haydi vazgeç, sen buradan çabucak sıvışmaya bak, bir yandan da Kratais'e seslen, Skylla'nın anasına, insanlara nasıl bu belayı salan oysa, önleyecek olan da odur bu belayı insanlardan.”¹⁷⁹

Apollodoros ise sirenlerin Akhelus ve Melpomene'nin kızları olduğundan bahseder;

“Sirenler Akhelus'la Musalardan biri olan Melpomene'nin kızları Pisione, Aglaope ve Thelksiepie'ydi. Biri lir, diğeri flüt çalıyor, öbürü de şarkı söylüyordu. Böylece yoldan geçen denizcileri kendileriyle beraber kalmaya ikna ediyorlardı, kalçalarından aşağısı kuş şeklindeydi. Yanlarından geçerken Odysseus onların şarkısını dinlemek istedi, Kirke'nin tavsiyesiyle yoldaşlarının kulaklarını balmumuyla kapadı, kendisini geminin direğine bağlamalarını emretti. Sirenler onu kalmaya ikna edince yoldaşlarına çözsünler diye yalvardı ama onlar daha sıkı bağladılar, bu durumda yanlarından geçip gitti. Sirenlerin yanından bir gemi geçip giderse öleceklerine kehanet edilmişti, nitekim öldüler. Bundan sonra karşısına iki yol çıktı. Bir yanda Gezgin Kayalar, öte yanda kocaman iki yar, birinde Kratais'le Trienos'un veya Phorkos'un kızı, kadın yüzlü, kadın göğüslü ama yan taraflarında altı köpek başıyla on iki köpek ayağı bulunan Skylla vardı. Öbür yarda günde üç kez suyu doldurup boşaltan Kharybdis.

Kirke'nin tavsiyesiyle Gezgin Kayalardan geçmekten kaçındı, Skylla yarını geçerken tepeden tırnağa silahlı pupada durdu. Fakat Skylla göründü, altı yoldaşını yakalayıp hemen yiyip bitirdi.”¹⁸⁰

¹⁷⁹ Homeros, Odyssea,216-217.

¹⁸⁰ Frazer James George. Apollodoros: Bibliotheka Yunan mitolojisi: sunuş, ekler ve notlar. çev.Nur Nirven (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017), 430-432.

Apollonios ise Argonautika eserinde şu şekilde bahsetmektedir;

“Onlara baktığın zaman bedenlerinin yarısının kuş, diğer yarısının da genç kız olduğunu görürdün. Güzel sığınaklarından yolu gözetleyerek birçok yolcunun sıla hasretini söndürmüş, onları eritip yok etmişlerdi. Ansızın kızların dudaklarından tekneye doğru kulakları okşayan bir ses yayılırdı.

Suya atlayan kurbanlar acı içinde sirenlerden uzaklaşırken, onları denizlerin birleştiği yerde tekneyi yok edebilecek daha büyük tehlikeler bekliyordu. Bir yanda kaygan Skylla kayası, diğer yanda aralıksız uluyarak sular püskürten Kharybdis. Başka bir yerden de güçlü dalgaların altından Gezinen Kayalar'ın boğuk uğultusu geliyordu. Orada kısa süre önce ateş içinde kavrulan kayadan bir alev fışkırıp kayalığın tepesinden yükselmiş, gökyüzünü kesif bir dumanla kaplamıştı ve güneş ışınları görünmüyordu. Deniz perileri sakın havada derinlerden gelip denizde süratle kayan teknelerin etrafında yüzerek tayfaları neşelendiren yunus sürüleri gibiydiler. Kah teknenin önünde, kah arkasında, kah yanı başında ortaya çıkıyorlardı.”¹⁸¹

Bu efsane de hem Homeros'un Odysseia'sında hem Apollodoros'un eserinde Tityos'yan bahsedilir. Bazı betimlemelere de yansımış olan bu efsane de; Orkhomenos kızı Elara'yla Zeus'un oğlu olan Tityos, Tanrıça Leto'yu arzular ve ona sahip olmak ister. Bu sebeple cezalandırılır. Zeus Elara'yla seviştikten sonra Hera'nın korkusuyla onu yerin altına saklar, Elara karnında taşıdığı oğlu dev Tityos'u doğurur. Leto Delphoi'ye geldiğinde Tityos ona bakar ve arzusuna yenik düşer, Leto'yu kollarının arasına almaya çalışır. Fakat Leto çocuklarını yani Artemis ve Apollon'u yardıma çağırır, onlar da oklarıyla Tityos'u vurup öldürürler.(Görsel 17-18) Tityos öldükten sonra bile cezalandırılıp, işkence görmeye devam eder. Yüreğini, Hades' te akbabalar sürekli olarak yer.¹⁸²

Homeros'un Odysseia'sında ise şu şekilde yazmaktadır:

“ Tityos'u gördüm sonra da, çok şanlı toprağın oğlunu, toprağa uzanmış, dokuz dönüm yer kaplamıştı toprakta, iki akbaba, konmuş iki yanına, bağrını deşip didikliyordular, ciğerini ama o, elleriyle kovamıyordu akbabaları bir türlü, çünkü Leto'ya saldırmıştı, Zeus'un ulu karısına, güzel alanlı Panopeus'tan geçip Pytho'ya giderken.”¹⁸³

¹⁸¹ Apollonios, Rodoslu. Argonautika. Çev.Ari Çokona (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018), 161.

¹⁸² Frazer, Apollodoros: Bibliotheka Yunan mitolojisi: sunuş, ekler ve notlar, 80.

¹⁸³ Homeros, Odysseia, 212.

Orion takımyıldızının da efsanesinden bahsetmemek olmaz sanırım. Gigant Orion, Poseidon ve Euryale'nin oğlu iyi bir avcı ve Artemis'in hayranıdır. Babası ona su üzerinde yürüyebilme, denizi atlayarak aşma yeteneklerini vermiştir.¹⁸⁴

Khios krallarından biri olan Oinopion'un kızına aşık olur ve uzunca bir süre peşinde koşar. Kral, kızını vermek istemez, Orion ise artık sabredemez ve kızla zorla ilişkiye girer. Oinopion çok öfkelenir ve cezalandırmak için Orion'un uykusunda gözlerini çıkararak alır. Orion ise tekrar görmek için çabalar ve yol göstermesi için bir erkek çocuğunu omzuna alarak doğuya doğru yola çıkar. Doğuya ulaştığında güneşin ışınları gözünü kamaştırarak mucizevi bir şekilde gözlerinin iyileşmesine sebep olur. Oinopion'u bulup öldürmek ister fakat saklandığı yeri bulmayı başaramaz. Bu arada şafak tanrıçası Eos ile aralarında bir ilişki başlar.¹⁸⁵ Homeros ise şu şekilde bahsetmiştir:

*"Amma da kıskançsınız, tanrılar, yazık size! Çok görürsünüz bir erkekle yatmasını bir tanrıçanın, sevdiği erkeği koca diye almasını, açıkça, gül parmaklı şafak tanrıçası bir vakitler Orion'u almıştı hani, rahat yaşayan tanrılar, çok gördüydünüz onu da, bereket altın tahtlı kızıoğlankız Artemis bir gün öldürdüydü onu tatlı oklarıyla."*¹⁸⁶

Başka bir rivayete göre de Artemis'e tecavüze yeltenmiştir.¹⁸⁷ Bu ilişki yüzünden mi yoksa Artemis'e tecavüze yeltenmiş olmasından mı net bilinmemekle birlikte Artemis Orion'un kafasının üstüne bir zehirli akrep koyar, o da Orion'u sokup öldürür. Bu yaptığı karşılığında Artemis akrebi bir takımyıldızına yani Scorpio takımyıldızına çevirir. Orion ise şuanda da kendi adıyla anılan bir takımyıldızına dönüştürür.¹⁸⁸

Bir başka rivayete göre ise; Eos, Orion'u sever ve onu kaçıtır. Bunun üzerine kıskanan Artemis, Orion'u okla öldürür. Diğer bir inanışa göre ise, Apollon kıskançlık eder ve kardeşi bunu fark etmez ve Orion' u öldürmeye teşvik eder.¹⁸⁹ Apollon, kız kardeşinin gönül verdiği avcının bir zamanlar kutsal Delos Adası'nda Eos'la birlikte olduğunun öğrenmiştir. Yer Tanrıçası'na giderek ona Orion'un söylediklerini hemen anlattı.

¹⁸⁴ Frazer, Apollodoros: Bibliotheka Yunan mitolojisi : sunuş, ekler ve notlar, 81.

¹⁸⁵ Powell. Klasik Mitoloji, 246.

¹⁸⁶ Homeros, Odysseia,112.

¹⁸⁷ Agizza. Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler, 55.

¹⁸⁸ Powell. Klasik Mitoloji, 246.

¹⁸⁹ Colette Estin - Helene Laporte, Yunan ve Roma Mitolojisi, Çev. Musa Eran (Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2002),197.

Tanrıça bunun üzerine bu ölümlüye haddini bildirmek için dev bir akrep musallat etti. Orion akrebi görür görmez ona ilk önce mızrağı, daha sonra da kılıcıyla saldırdı. Ancak hiçbirinin bu akrebin derisini geçerek ona işlemediğini görünce, düştüğü bu çaresiz durumdan kurtuluşu kaçmakta buldu ve kendini denize atarak Delos Adası'na doğru yüzmeye başladı. Amacı, akrepten kurtulmak için Eos'tan yardım almaktı. Tam bu sırada Apollon kız kardeşi Artemis'e seslenerek, 'Şu denizdeki Ortygia'ya doğru giden siyah yaratığı görüyor musun? O, sana ibadet eden Hyperborealı rahibe Opos' a tecavüz eden, zalimliğiyle ün yapmış Kandaon adındaki birinin kafasıdır. Senden onu okunla vurmanı istiyorum!' dedi. Aslında Kandaon Orion'a Boiotialıların taktığı bir isimdi, ancak bundan haberi olmayan Artemis uzaktan siyah bir nokta kadar görünen kişinin sevgilisi olduğunu anlayamadı ve yayını gerip okunu dikkatlice nişan aldığı hedefe yolladı. Avını denizden çıkarmak için cesedin yanına geldiğinde, avının sevgilisi olduğunu anladı. Artık olan olmuş, Orion Tanrıça'nın attığı okla can vermişti. Tanrıça çektiği büyük acıyla son bir çare olarak sevgilisine tekrar hayat vermesi için Apollon'un oğlu Asklepios'a başvurdu. Ama Zeus ünlü hekime gönderdiği yıldırımla onun görevini tamamlamasına engel oldu. Artemis bunun üzerine sevgilisinin imajını, onu sonsuza dek Akrebin kovalayacağı yıldızlar arasına koydu. Bütün bunlar olurken Orion'un ruhu çoktan gitmişti.¹⁹⁰

Başka bir efsaneye göre; Aktaion da, cinsel sınırları çiğneme nedeniyle Artemis'in gazabına uğramış kurbanlardan biridir. Hikayenin bir versiyonunda Aktaion'un, Dionysos'un annesi ve kendi öz teyzesi Semele ile evlenmek istediğinden bahsedilir fakat sonraki kaynaklara göre Thebai yakınlarındaki Kitharion Dağında avlanırken, tesadüfen, derede yıkanmakta olan Artemis'i çıplak gördüğü için cezalandırılıp, işkence içinde Artemis¹⁹¹ tarafından öldürülür ve bu durum hem yazarlar tarafından aktarılmış hem de bazı eserlere yansımıştır.¹⁹²(Görsel 19)

¹⁹⁰ Graves. Yunan Mitleri, 191.

¹⁹¹ Artemis'in kaynaklarda geçen bir diğer ismi Diana'dır.

¹⁹² Powell. Klasik Mitoloji. 246.

Bu ünlü hikayeyi Ovidius şöyle aktarır:

“ Cadmus oğlu işi bırakmış dolaşırken uğramış ormana yolu, girmiş oyuğa bilmeden, Böyle gerektirmiş demek yazgı. Görünce bir erkeğin Geldiğini serin suların fışkırdığı pınara doğru, Utanmış nymphalar örtmüşler göğüslerini, ürperten

Bir çılglıkla çınlatmışlar ormanı. Koşup sardılar Diana'yı, gövdeleriyle sakladılar. Hepsinden uzun olan Tanrıça açıkta kalıyordu gene. Güneş ışığında Aurora, bulutlar kızıla boyanırsa öyle oldu bir erkeği görünce Diana, böyle çıplak.

Arkadaşları arasındayken yine yana doğru eğildi, çevirdi yüzünü, ne çok isterdi elinde bir mızrak olmasını şimdi. Mızrak yoksa ne var, su serpti yüzüne, sudan kendisine bakan erkeğin. Islatırken sularla saçlarını Cadmus oğlunun durmadı,

Şu yıkımlı sözleri söyledi: Git şöyle bakalım beni çıplak gördüğünü, hadi yap elinden geleni. Korku salan sözlerini kesti, oğlanın başında çevik bir geyiğin boynuzları çıkıverdi. Uzadı boynu, diklendi iki kulağı da.

Eller ayaklara dönüştü, kollar da uzun bacaklara. Bir alaca deri kapladı gövdesini, korku sarmış onu ayrıca, kaçmış yarı tanrı şaşmış kendisi de hızlı kaçışına. Görünce suda yansıyan yüzünü, boynuzlarını

Bağırarak istemiş "oy ben zavallı" diye. Ağzından bir söz bile çıkmamış.”

Buradan sonraki kısımda kendi köpeklerinden bahseder ve isimlerini tek tek sayar ve devam eder :

“Bol besine susamış bir sürü köpek. Atılmış Aşılmaz kayalar arasına, geçit vermeyen. Koşuştular bütün hızlarıyla, kendi köpeklerinden kaçıyordu şimdi, eskiden buralarda avlanan Aktaion. Bağırarak istedi: tanımadınız mı beyiniz Aktaion'um

Diye. Sözleri uymuyordu dileğine, havlamalar boşluğa yayılıyordu ancak. İlk yarayı Melanchtaetes açmış Sirtında, sonrakileri Theridamas, asılmış omuzlarına Oresitrophus ısırtıyor bırakmıyordu hep. Ötekilerden Sonra çıkmış bu köpekler yola, kestirmelerden geçmiş,

Böyle bir yol vardı. Bunlar tutarken beylerini yetişmiş öteki sürü saldırmış diş diş koparmaya koyulmuş Aktaion'un gövdesini. Yaralar içinde bütün. İnledi, insan sesine benzemezdi sesi, bir geyik sesi olmadığı da sezilirdi. Bu acı iniltiler

Doldururdu çok iyi bildiği dağları. Dizlerini Bükmüş, yalvarır gibi uzatmış öne, kollarından yoksun kalınca boynunu, bakınmış çevresine sessizce, tanımamış onu arkadaşları bile. Durmadan saldıran. Kışkırtılan köpekler, araştırıyordu gözleriyle

Aktaion'u, ortada yokmuş gibi yüksek seslerle arkadaşları çağırırken onu. Çevirmiş başını duyunca adını, yakınıyordu arkadaşları bulamayınca Onu, ellerine geçen böyle bir avı kaçırırcasına, ağır davranmalarına sızlanıyordu. Ne çok isterdi Avlansın köpekler, kendine dokunmasın.

*Çevresi köpek dolu, dişlerini geçirmişler gövdesine. Parçalamış bir geyik kılığına giren beylerini. Derler ki Pek çok yara içinde ölünce, geçmiş korkunç sadaklı Diana'nın da hıncı.*¹⁹³

Tantalos'un kızı ve Pelops'un kız kardeşi olan Niobe'nin altı oğlu, altı kızı vardı. Eşi Thebai kralı Amphion ile birlikte ailesiyle gurur duyarlardı. Niobe babasından sadece tanrısallık değil, aşırı şişme huyunu da miras olarak almış olmalı ki Tanrıça Leto'yu küçümsemiştir.¹⁹⁴ Çocuklarıyla sürekli övünen Niobe, günün birinde bazı kadınların Artemis ve Apollon'un annesi Leto'ya kurban hazırlığında olduklarını görür ve sitem eder. '*Neden onu kutsuyorsunuz ki? O, önü ardı, yalnız bir oğul, bir de kız sahibidir. Ben ise daha fazlasına sahibim*' der. Tanrıça Leto bunu duyunca hemen kendi çocuklarından öcünün alınmasını ister.¹⁹⁵

Artemis ve Apollon, analarına gösterilen bu saygısızlığa daha fazla dayanamayıp silahlanarak Niobe'nin çocuklarını öldürmeye başlarlar. Tek tek çocukları anne ve baba gözlerinin önünde işkence ederek, oklarıyla öldürürler. Apollon oğlan çocuklarını, Artemis ise kızları öldürür.(Görsel 20) Bu felaketten sonra ana ve baba dayanamaz, fazla yaşayamadan ölürler. Amphion kendini öldürür.¹⁹⁶

Durmaksızın ağlayan Niobe acıdan taş kesilir ve Zeus tarafından Phrygia'da Sipylos Dağı'nda bulunan ve içinden bir su pınarının fışkırdığı ağlayan kayaya dönüştüğüne inanılır.¹⁹⁷ Homeros'un İlyada'sında ise Akhilleus'un ağzından bu konu şu şekilde aktarılmaktadır:

"Güzel saçlı Niobe'nin de yemek geldi aklına, oysa on iki çocuğu olmuştu sarayında, altı kızı, ergen altı oğlu. Apollon öfkelenmişti Niobe'ye, öldürmüştü oğullarını gümüş yayıyla, kızlarını da okçu Artemis öldürmüştü, Niobe güzel yanaklı Leto ile bir tutuyordu kendini, diyordu, Leto iki çocuk doğurdu, ben ise bir düzine. İki kişi, Apollon'la Artemis, öldürdü hepsini. Ölüler yatıp kaldılar kanlar içinde, kimsecikler yoktu onları gömecek, herkesi taşa cevirmişti Kronosoğlu. Göklü tanrılar gömdü ölüleri onuncu günü, işte o gün yemek geldi Niobe'nin aklına, gözyaşı dökmekten yorgun düşmüştü.

¹⁹³ Ovidius, Dönüşümler, 76-77.

¹⁹⁴ Agizza, Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler, 53.

¹⁹⁵ Estin - Laporte, Yunan ve Roma Mitolojisi, 196.

¹⁹⁶ Agizza, Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler, 53.

¹⁹⁷ Powell. Klasik Mitoloji. 245.

*Bugün Sipylos kayalarında, ıssız doruklarında, Akhelos Irmağı kıyısında
oynaşan su perilerinin yatakları var derler ya, işte oralarda, tanrı buyruğuyla taş
olmuştur Niobe, yüreğine sindirir durur acılarını.*”¹⁹⁸

Bir başka efsane de ise; Titanları yenen Olimposlular karşılıklı uzlaşma ile evreni bölüşürler. Sıra insanlarla anlaşmazlıklarını düzenlemeye geldiğinde Titan İapetos’ın oğlu Prometheus insanlardan yana olur. Bundan böyle tanrıların yiyeceği ile insanların yiyeceğini belirlemek için çok büyük bir öküz kurban eder ve kurbanı iki bölüme ayırır. Bir yanda hayvanın eti, iliği ve sakatatı, bunların üzerine tiksinti veren bir görünümle hayvanın derisini örter. Diğer yanda ise yağ tabakası altında eti sıyrılmış kemikler kalır.¹⁹⁹ Bu Hesiodos’un eserinde şu şekilde yazmaktadır:

*“Ölümsüz tanrılarla ölümlü insanların Mekone’de çatıştığı zamanlarda, O
günlerden bir gün, Prometheus yaranmak için koca bir öküzü ikiye bölüp getirdi
sofraya: Zeus’u aldatmak istiyordu aslında; Öküzün yarısı sırf yağlı et ve bağırsaktı
karın derisinin altında saklı, öbür yarısıysa sırf kemikti beyaz yağlar altına kurnazca
saklanmış ...”*²⁰⁰

Zeus’tan payını seçmesini ister diğer pay ise insanlara kalacaktır. Zeus ise kendini iştah kabartıcı yağa kaptırır ve kemiklerle karşılaşır. İçinde Prometheus’a karşı aşırı öfkeyle dolar.

Ölümlüleri ve onların koruyucusunu cezalandırmak amacıyla Zeus, bu şekilde edinilmiş eti pişiremesinler diye ateşi saklar.

Prometheus, yıldırım atan Zeus ‘tan ateş kıvılcımlarını aşırır ve bunları rezene sapı içinde yere indirir. Zeus’un öfkesi artık sınırsızdır.²⁰¹ Bu olay yine Hesiodos’un eserinde şu şekilde yazmaktadır:

*“Ve o günden sonra, unutmayıp bu oyunu kayın ağaçlarının üstüne salmaz oldu.
Dünyalıların işine yarayan ateşi. Ama İapetos’un yaman oğlu bir oyun daha etti. Bir
kamışın içinde aldı kaçırıldı coşkun ateşin pırıl pırıl kıvılcımını.”*²⁰²

Aiskyhlos’un eserinde ise şu şekilde geçmektedir:

*“Hepsinin huylarını, dostluklarını, düşmanlıklarını, hangilerinin bir arada
uçtuklarını ve hayvan bağırsaklarının nasıl, hangi kayganlıkları hangi renkleriyle safralı
kesesinin ve karaciğer bölümlerinin.*

¹⁹⁸ Homeros. İlyada. Çev. Azra Erhat-Abdulkadir Meriçboyu (İstanbul: Can Yayınları, 2008), 532-533.

¹⁹⁹ Colette Estin - Helene Laporte, Yunan ve Roma Mitolojisi, 128.

²⁰⁰ Hesiodos, Theogonia-İşler ve Günler, Çev. Azra Erhat-Sabahattin Eyüpoğlu (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016), 118.

²⁰¹ Estin - Laporte, Yunan ve Roma Mitolojisi, 128.

²⁰² Hesiodos, Theogonia-İşler ve Günler, 122.

Hangi biçimleri ve görünüşleriyle tanrıların hoşuna gideceğini. Hayvanlarının kollarını; bacaklarını, sırtlarını yağlara sardırıp yaktırdığını. Ölümlülere erdirmek için kahinlik sanatının, karanlık sırlarına. Açıkladım. İnsanlara alevlerin dumanlara bürülü kalmış anlamlarını. Kim yaptı bütün bunları? Ben yaptım. Ya toprağın insanlardan sakladığı hazineler? Tunç, demir, gümüş, altın ve bütün madenler. Kim buldum diyebilir bunları benden önce? Hiç kimse, yalan söyler kim buldum derse. Uzun sözün kısası şunu bilmiş ol. Bütün sanatları Prometheus verdi insanlara.”²⁰³

Aiskyhlos yazdıkları şu şekilde devam etmektedir:

“Görün başıma gelenleri, yıllar yılı çekeceklerimi bu çileyi layık gördü bana tanrıların başına geçen. Yazıklar olsun, yazıklar olsun! Çektiğim çekeceğim acılar parlıyor yüreğimi. Bütün bu işkencelerden sonra kurtulacak mıyım bir gün? Ama neler söylüyorum, her şeyi önceden bilmiyor muydum? Hepsini biliyordum başıma geleceklerin. Payıma düşeni gönül ferahlığıyla taşımalıyım, Kaderin önüne durulmaz, bilmeliyim bunu. Ama susmak da olmuyor, söylemek de Bu benim başıma gelenleri. Evet, ben, karabahtlı ben başımı bu derlere soktum insanlara iyilik edeyim derken. Bir gün bir narthex'in kamışı içinde çaldım götürdüm insanlara ateşin tohumunu.

Bu tohum bütün sanatların anahtarı oldu. Bütün yolları açtı insanlara. Suçum bu işte benim tanrılara karşı, Bu yüzden zincire vuruldum bu göklerin altında.”²⁰⁴

Prometheus'u Kafkas Dağı üzerine zincirlemeye Hephaistos'u gönderir. Oraya yüzyıllar boyu her gün Ekhidna ve Typhon'dan doğma bir kartal Prometheus'un her seferinde yenilenen karaciğerini yemek üzere gönderecektir.²⁰⁵ Her kasını zorlayan Prometheus acı içinde çılgılık atar.(Görsel 21) Suçunun aleti, meşale ise ayaklarının altında betimlenmiştir.

Başka bir efsaneye göre ise; Atlas, Titan Iapetos ve Okeanos kızı Klymene (başka bir kaynağa göre Asia olabilir) oğludur. İki tanrı kuşağı arasında bulunup Olympos'lulara bu dev yapılı yaratıklara baş kaldıran olarak bilinen Atlas'ı, Hesiodos şu şekilde tanımlamaktadır;²⁰⁶

“İapetos aldı Klymene'yi, güzel topuklu Okeanos kızını, girdi onunla gerdeğe ve bir oğlu oldu. Azgın yürekli tanrı, çılgınlığı ve aşırı gücü yüzünden Atlas muazzam bir baskı altında kaldı. Dünyanın bittiği bir yerlerde güzel sesli akşam perilerinin karşısında dimdik durup ayakta tutuyor Gök'ü, başı ve yorulmaz kolları üstünde. Akıllı Zeus'un ona biçtiği kader bu ”²⁰⁷ (Görsel 22)

²⁰³ Aiskyhlos, Zincire Vurulmuş Prometheus. Çev. Azra Erhat-Sabahattin Eyüpoğlu (Ankara: Bilgi Yayınevi,1968), 52.

²⁰⁴ Aiskyhlos, Zincire Vurulmuş Prometheus, 37-38.

²⁰⁵ Estin - Laporte, Yunan ve Roma Mitolojisi, ,129.

²⁰⁶ Erhat, Mitoloji sözlüğü, 67.

²⁰⁷ Hesiodos, Theogonia-İşler ve Günler, 23.

Bu şekilde cezalandırılmasının sebebi ise; titanlar ve tanrılar savaşında Zeus'a karşı titanlar tarafında yer aldığı içindir. Titanlar yenilirler ve bir kısmı Tartarus'a²⁰⁸ gönderilmiştir. Zeus, Atlas'ı gökyüzünü omzunda tutmaya mahkum etmiştir. Homeros'un Odysseia eserinde ise Atlas'tan şu şekilde bahsedilmektedir;

*“Bol ağaçlı bir ada, içinde bir peri, kara yürekli, uğursuz Atlas'ın kızı, bu Atlas görür denizin bütün uçurumlarını ve koca direkleri omuzlarında taşır, yeri göğü birbirinden ayıran direkleri.”*²⁰⁹ Bu eserde Atlas'ın yeri göğü ayıran direkleri omzunda taşıdığından bahsetmektedir.

Bir başka efsaneye de Homeros'un Odysseia eserinde rastlamaktayız. Homeros kitabında şu şekilde bahseder;

*“Sisyphos'u gördüm, korkunç işkenceler çekerken. Yakalamış iki avcuyla kocaman bir kayayı ve de kollarıyla bacaklarıyla dayanmıştı kayaya, ha bire itiyordu onu bir tepeye doğru, işte kaya tepeye vardı varacak, işte tamam, ama tepeye varmasına tam bir parmak kala, bir güç itiyordu onu tepeden gerisin geri, aşağıya kadar yuvarlanıyordu yeniden baş belası kaya, o da yeniden itiyordu kayayı tek mil kaslarını gere gere, kopan toz toprak habire aşarken başının üstünden, o da habire itiyordu kayayı, kan ter içinde.”*²¹⁰

Tanrılar, yararsız ve umutsuz çabadan daha korkunç bir ceza olmadığını düşünmüşlerdi. Aslında haksız sayılmazlardı. Sisyphos ölümlülerin en uyanığı, en bilgesiydi. Bu cezanın sebebi ise; tanrı ırmak (Nehir tanrısı) Asopos'un kızı Aigina kaçırılmıştır.

Kızın babası bu kayboluşa çok şaşırır. Aiolos'un oğlu, Korint kralı Sisyphos, Asopos'a, kızı Aigina'nın Zeus tarafından kaçırılmış olduğunu söyleyerek Zeus'u ele verir. Buna karşılık olarak ise kalesi içinde bir pınarın akıtılmasını sağlar. Bu hainlik tanrı Zeus'un öfkesine sebep olur. Zeus ona ölüm meleği Thanatos'u gönderir. Tanrıları hafife almıştır Sisyphos, Thanatos'u zincire vurur. Zeus, Thanatos'u özgürlüğüne kavuşturmak için müdahale etmek zorunda kalır. Ölümlüler ülkesine götürülen Sisyphos kaderine razı olmaz. Kendisine cenaze töreni yapmamasını karısından istemiştir. Törensizliği hadsizlik olarak karşılayan Hades, dinsiz karısını cezalandırmak ister.²¹¹

²⁰⁸ Tartarus: Yunan Mitolojisinde ruhların acı ve işkence çekmesi için gönderilen yerin/çukurun adıdır.

²⁰⁹ Homeros, Odysseia, 44.

²¹⁰ Homeros, Odysseia, 212.

²¹¹ Estin - Laporte, Yunan ve Roma Mitolojisi, 198.

Cezanın uygulanması için Sisyphos yeryüzüne dönmeyi teklif eder ve Hades buna izin verir. Sisyphos böylece yeraltından çıkmıştır fakat sözünü tutmaz, yıllarca yeryüzünde yaşayacaktır. Sonuç olarak gerçek ölümünde cezasını çekecektir. Sisyphos istekleriyle olduğu kadar, sıkıntılarıyla da uyumsuzdur. Tanrıları hor görüşü, yaşam tutkusu, ölüme kin duyması, bütün varlığı bitmeyecek bir şey için didindirten bu anlatılmaz işkenceye sebep olur.²¹² Burada tek başına kocaman taşı kaldırmak, yuvarlamak, yüz kez yeniden başlanan bir yokuşu tırmanışı, gerilmiş bedenin bütün çabası görülmektedir. Kırışmış yüz, taşa bastırılmış yanak, balçık kaplı kitleyi yüklenen bir omuz, kollarla yeniden toparlama, onu indiren bir ayağın desteği, toprak dolu iki elin tümüyle ne kadar zorluk çektiği görülmektedir.(Görsel 24)

İksion cehennemde sonsuza kadar cezaya çarptırılan büyük suçlulardan biridir. Tesalya'da yaşayan en eski soylardan Lapithlerin kralıdır. Ares' e benzeyen bu tanrı tanımaz kral, örnek olacak bir cezaya çarptırılır. Deioneus'un kızı Dia'ya talip olmuş ve babasına birçok armağanlar vermeye ant içmiş, ama evlendikten sonra sözünü tutmamış. Kayınpederi Deioneus, İksion'dan kızıyla evlenmesi karşılığında kendisine söz verdiği armağanları isteyince, İksion, kayınpederini kor haline gelmiş kömürle dolu bir kuyuya atarak öldürür. Böylece mitolojide ilk defa bir oğul babasını öldürmüş olur.²¹³ Böylece yemin bozma suçuna bir de ailesinden bir kişiyi öldürme suçu eklenmiştir. Hiç kimse İksion'u bu günahlarından arındırmak için gereken töreleri yapmaya yanaşmamış.

Bir gün Zeus ona acımış, tutulduğu çılgınlıktan İksion'u kurtarmış, fakat İksion tanrıya karşı da nankörlük göstermiş.²¹⁴

Zeus katili bağışlamayı kabul eder ve misafirperverliğini göstererek İksion'u tanrıların evinde ağırlar. Ama İksion Zeus'un karısı Hera'ya göz koyar ve ona şehvetle baktığı için cezalandırılması gerektiğini söyler. Zeus, İksion'u denemek için bir tuzak hazırlar ve ona, Hera'ya benzeyen bir bulut gönderir.²¹⁵

²¹² Albert Camus, Sisyphos Söyleni, Çev. Tahsin Yücel (İstanbul: Adam Yayınları, 1988),131

²¹³ Yves Bonnefoy, Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü. Çev. Levent Yılmaz (Ankara: Dost Kitabevi, 2000),467.

²¹⁴ Erhat, Mitoloji sözlüğü, 163.

²¹⁵ Lucian. Lucian VII. Çev.M. D. Macleod (London: Harvard University Press, 1961), 279.

İksion bulutu kolları arasına alır ve bu birleşmeden canavara benzeyen bir çocuk dünyaya gelir: Kentauros.²¹⁶ (Görsel 25) Zeus bu korkunç günahı cezasız bırakmayacaktır. İksion'u cezalandırmak için onu sonsuza kadar havada dönüp duracak cayır cayır yanıp alevler saçan kanatlı bir tekerleğe zincirler ve onun sonsuzluğa dek dönüp yanmasını sağlar. (Görsel 26) Bu cezaya mahkum olan İksion, "sana iyilik edene her zaman minnettar kalmalısın" diyerek ebediyen dönüp duracaktır.²¹⁷ Tanrı Zeus, İksion'a ayrıca ambrosia yani ölümsüzlük şarabı içirdiği için İksion'un cezasından ölüm yoluyla kurtulması da mümkün değildir.

Lydia kralı Tantalos efsanede dallanıp budaklanmış lanetli bir soyun atası, hem de ölümler ülkesinde çektiği ceza ile ünlüdür. Tantalos Sipylös (Manisa) dağında krallık kurmuş, zengin ve çok güçlü bir adammış. Asıl sorunun bu üstünlüğü, tanrıların kendisine bağışladığı nimetlerden gurur duyması, şımarıp ölçüyü kaçırmaması olduğu ileri sürülse de gerçekte sebebi; Tantalos da diğer Anadolu tanrı ve kahramanlar gibi, Olymposluların düzenine ters düşen efsane ve bir din çemberinin kişileridir. Başka bir düzen ve din adına baş kaldırdıkları içindir ki cezaya çarpılmışlar, lanete uğramışlardır. Tantalos bir söylentiye göre Hermes'e, Zeus'un köpeğini vermemek için yalan yere yemin etmiş, Zeus'un öfkesi bu yüzdenmiş. Diğer; ilk nesil ölümlülere, Olympos Dağı'nda tanrılarla yemek yeme ayrıcalığı verildi. Buna rağmen Tantalos, tanrı sırlarını açığa vurmuş veya tanrı balıyla şarabı aşmış. Bu iki günah yeterince kötüydü. Tanrılar ve insanlık arasındaki düzen dengesini tehdit ediyordu ancak en popüler olanı üçüncü versiyon daha da çirkin bir eylemden bahsediyordu. Kendisine yüklenen çok daha büyük bir suç tanrıları denemek için oğlu Pelops'u doğrayıp tanrıların önüne çıkarmasıdır.

Tantalos işkencesi diye dillere geçmiş olan cezasını Homeros Odyssieia'da şöyle anlatır.²¹⁸

"Tantalos'u da gördüm, korkunç işkenceler çekerken: Duruyordu bir gölün içinde, ayakta, yüksele yüksele çıkıyordu su çenesine kadar, ama içmek için davrandı mıydı, damlasını alamıyordu suyun, ihtiyar adam eğiliyor, eğiliyor, eğiliyordu su da çekiliyor, çekiliyor yok oluyordu emen toprakta ve bir çamur peyda oluyordu ayaklarının dibinde, kapkara, o saat bir tanrı kurutuveriyordu gölü.

²¹⁶ Kentauros: At adam, insan başlı at vücutlu yaratık.

²¹⁷ Bonnefoy, Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü.467.

²¹⁸ Erhat, Mitoloji sözlüğü, 277.

Yemişler sarkıyordu başının üstünde dalı budaklı ağaçlardan armutlar, narlar, pırlı pırlı elmalar, ballı incirler, tombul zeytinler sarkıyordu ama ihtiyar adam, koparayım diye ellerini uzattı mıydı, bir yel geliyor, savuruyordu onları kara bulutlarA.”²¹⁹

Bunların karşılığında Zeus tarafından bir su havuzunda ve neredeyse bir meyve ağacının yakınında olmasına rağmen Hades'te sonsuza dek susuz ve aç kalmasıyla cezalandırıldı. Onun korkunç cezası, insanlığa ölümlüler ve tanrılar arasındaki çizgiyi geçmemesi için bir uyarı olarak belirlendi.

Ovidius'un eserinde ise Sisypnos, Tantalus, İksion ve Tityos şu şekilde geçer;

“Kıyımlar yurdu denen yerlerinden parçalanmış bağırsaklarını gösteriyordu Tityos, uzanmış dokuz yılanın üzerinde. Kaçıyor boşuna senden Uzandığın ağaç, eğilip içmek istediğin su, Ey Tantalus, koşardı bıkmadan Sisypnos bir yuvarlanan taşın ardından, İksion döner, kaçınır hep.”²²⁰

Sisypnos her gün bir tepeye sonsuza kadar bir taş yuvarlamak zorundaydı. İksion asla durmayan alevli bir tekerleğe bağlıydı ve Hades'teki en talihsiz üçlüyü tamamlayan Tantalus bir su birikintisi içinde durmak zorunda kaldı ama asla içemedi. Susuzluğunu gidermek ve içmek için eğildiği zaman boşalan doyumsuz susuzluğunu gideremedi. Ek bir zorluk olarak, bir ağacın altına yerleştirildi, ancak dallarından sarkan sulu meyveyi asla yiyemedi. (Görsel 27)

Günümüzde örümcekler, akrepler, pireler ve 'akar'ları içeren eklembacaklıları tanımlamak için kullanılan araknid teriminin Athena ile Arakhne mitosundan türemiş olacağı düşünülmektedir. Bu Mitosa göre, Athena, kadınların çocuk doğurma dışında başlıca görevi dokuma işleri olduğunu düşünürdü.

Anadolu'nun Lydia bölgesinde yaşayan Arakhne adlı genç bir kız, dokumacılıktaki hünerinin Athena/Minerva'ya eş olduğunu söyleyerek böbürlenir. ²²¹Arakhne, minicik bir kızken dokumayı öğrendi ve acemiyken bile yeteneğiyle hemen kendini gösterdi. Büyüdükçe, zanaatını yıllarca uygulamaya ve üzerinde çalışmaya devam etti. Ünü tüm ülkeye yayıldı ve birçok kişi onun örgüsünü izlemeye geldi. Arakhne o kadar yetenekli ve kendini işine adanmış bir dokumacıydı ki keteni icat etti.

²¹⁹ Homeros, Odysseia, 212.

²²⁰ Ovidius, Dönüşümler, 105.

²²¹ Powell. Klasik Mitoloji. 252.

O kadar iyi dokuyabiliyordu ki kumaşlarındaki görüntüler o kadar mükemmeldi ki insanlar gerçek sandılar. Dokumasına gösterilen tüm ilgi, ün ve hayranlık, Arakhne'nin gururunu öyle bir noktaya getirdi ki kibirlendi. Çevresindekiler, onun yeteneğini ilahi ve tanrıların, özellikle de dokuma tanrıçası Athena'nın bir armağanı olarak adlandırdığında, bu fikirle alay etti. 'Yeteneğim ne tanrılardan ne de Athena'dan geliyor.' Kalabalık dehşet içinde nefesini tuttu çünkü tanrıların karşısındaki küstahlık çoğu zaman onların gazabına uğrardı. Sevenlerinden biri ona söylediklerini geri almasını söyledi.

'Athena'dan cüretini bağışlamasını iste,' dedi, 'seni bağışlayabilir.' Ama Arakhne bunların hiçbirini dinlemedi. 'Neden ondan af dileyeyim?' meydan okudu. 'Ben ondan bile daha iyi dokumacıyım. Daha iyiysen, yeteneğim nasıl onun hediyesi olabilirdi?' O sırada parlak bir ışık oluştu ve Athena kendisinin ve seyircilerin karşısına çıktı. 'Kızım bunları yüzüme karşı söyler misin?' diyerek Arakhne'ye sordu. Arakhne başını salladı. 'Yapacağım, tanrıça. Ve dilerseniz sözlerimi de yaptıklarım ile ispat ederim! Dokuma yarışması yapabiliriz!' Athena meydan okumayı kabul etti. Tanrıça ve ölümlü dokumak için oturdular. İnsanlar harika gösteriyi izlemek için gittikçe daha fazla toplandı. Dokuma günlerce sürdü, ta ki sonunda hem Arakhne hem de Athena, üzerinde tanrıların sahnelerinin olduğu bir duvar halısı yapana kadar. Athena'nın duvar halısı, ölümlü gözlerin gördüğü en mükemmel şeydi. Bir tanrıça olarak kullandığı iplik, dünyanın kendi dokusundan geliyordu. Olimpos Dağı'ndaki tanrıları tüm görkemiyle resmetmişti. Her biri kahramanca işler yaparken görkemle gösterildi. O kadar gerçekçiydiler ki bulutlar ve gökyüzü bile üç boyutlu ve mükemmel renklerle görünüyordu. Arakhne'nin bu kadar kusursuz bir şeyin üstesinden gelebileceğine kimse ihtimal vermiyordu. Ama Arakhne kendinden emindi, kendi duvar halısını açtı. İnsanlar gözlerine inanamadıkları için bir kez daha nefesleri tutuldu.

Athena, canlı iplikler kullanmış olmasına rağmen Arakhne'nin halısının sahnelerinin canlı, gerçeğe yakın ve güçlü olduğunu görünce şaşırdı. Arakhne de tanrıları tasvir etmişti ama büyük bir fark vardı. Arakhne'nin tasvirlerinde, tanrıların görkemi, erdemi, nezaketi yoktu. Sahneler de tanrıların en küçük, en sarhoş, ölümlülere karşı en tacizci oldukları sahnelerdi. Athena'nın tanrısal gözleri için bile kusursuzdu.

Tasvir ettiği sahnelerin detayı ve karmaşıklığı da Athena'ninkinden çok daha üstündü ve bu nedenle Arakhne'nin duvar halısı ikisi arasında daha iyiydi. Bu Athena'yı şaşırttı ve onu çok kızdırdı. Arakhne sadece ondan daha iyi değildi, aynı zamanda herkesin görmesi için tanrılara ve kusurlarını sahnelemeye cesaret etmişti. Böyle bir hakaret kabul edilemezdi. Athena büyük, ürkütücü bir öfkeyle duvar halısını paramparça etti, tezgahını parçaladı ve Arakhne'yi herkesin içinde döverek, ona küfretti. Arakhne şok oldu, utandı ve çaresizlik içinde kaçtı. Olanlara dayanamadı ve bu yüzden kendini bir ağaca astı. İşte o zaman Athena, onu cezalandırdı ve en çok nefret ettiği canlı olan bir örümceğe çevirdi.

Kendisini asmaya kalkıştığı ipi de hayvanın sarılarak kurtulduğu örümcek ağına çevirdi.²²² Kendi ağıyla bir ağaçtan sarkan, sekiz bacaklı, kıllı, küçük bir yaratık. Artık bir örümcek olan Arakhne, hemen ağı taradı ve daha çok dokumaya başladı. Athena, 'şu andan itibaren ve sonsuza dek senin ve senin için böyle olacak' dedi. 'Enfes eserlerini sonsuza kadar dokuyacaksın ve insanlar onları gördüklerinde onları yok edecekler.'

Ovidius ise şöyle aktarır;

"Dedi, yok etmeyi düşündü Maeonia'lı Arakhne'yi. Duymuştu yün örme, dokuma sanatında ona eşit olduğunu, doğduğu yerden, soyundan değil, sanatından geliyordu Arakhne'nin bütün ünü. Babası Kolophon'lu İdmon erguvan boyasıyla

Boyardı Phocacia'nın yüzünü, ölmüştü annesi. Halktandı o da babası gibi, Lydia illerinde büyük bir ün kazanmıştı, küçük bir soydan gelmesine, Hypaepa'da küçük bir evde oturmasına karşın, sanatıyla Arakhne. Timolus Nymphaları

Bayır bağlan, Pactale Nymphaları da suları bırakır giderdi onun olağanüstü işlerini görmeye. Dokuduğu kumaşları yalnızca bitince değil, yapılırken de görmeyi çok severlerdi. Öylesine becerikliydi işinde, onu ilkin işlenmemiş

Yünü yumak yaparken, parmaklarıyla yuvarlarken, Topallayıp yumuşatırken bir bulut yığınınına benzeyen yünleri, çevik başparmağıyla örekeyi döndürür oya işlerken gören, iğneyle anlar Pallas'ın²²³ öğrencisidir. Bunu yadsır Arachne, küçüklük sayar böyle bir ustası olduğunu. Üstelik: yarışalım, yenilirim boynum kıldan ince, derdi. Bir kocakarı kılığına girdi Pallas, Yapmacıktan ak saçlar çıktı şakaklarında, dayandı değneğe güçsüz gövdesiyle. Şöyle başladı söze: Yalnızca iğrenç sayrılıklar değil yaşlılığı üleş,

²²²Graves. Yunan Mitleri, 119.

²²³ Pallas: Athena'nın adlarından biridir.

Yıllar yetiştirir bizi. dinle öğütümü ölümlüler arasında işinle önde gitmeye çalış, ün kazan, Tanrıçaya karşı gelme, bağışlanmanı dile yalvaran bir sesle yumuşar yüreği yakarışınla. Gelip bağışlayacak seni, dedi. Hınçla baktı ona Arachne,

Bıraktı başladığı örgüyü. Güç tutuyordu elini, Yüzünde okunan bir hınçla şöyle dedi; tanıyamadığı Pallas'a: yaşlılık almış usunu senin, tükenmiş, çok yaşam işte böyle yıkım da getirir başa. Git gelinin varsa gelinin, kızın varsa kızın dinlesin sözlerini,

Öğütün bana yeter, sanma beni etkilediğini öğütünle, değişmemiş düşüncem, neden kendi gelmiyor? Neden kaçınır yarışmadan? O zaman tanrıça: O geldi, dedi, çıktı kocakarı kılığından, gösterdi

Pallas olduğunu. Saygı duydu ona Frigya kızları, Nymphalar. Bir Arakhne aldırmadı, yüzü kızardı sonra gitti bu kızarma da. Böyle olurdu gün doğar doğmaz Doğu da, biraz sonra aklaşır ufuk Işınlarıyla güneşin. Direndi düşüncesinde, başarı

Kazanma tutkusu uçuruma sürükledi onu sonunda. Artık ne geri dönüyor Jüpiter²²⁴ kızı, ne öğüt veriyor, ne de yarışmayı geciktiriyor. Birden Karşılıklı iki dokuma aygıtı kurdular, iki dizi İplik gerdiler, bağladılar. Bir kamış ayırıyordu.

Aralarını. Mekik erişi dağıtıyor, eriş parmaklar arasında genişliyor, ırgaca karışıyor, vuruyor sivri dişli tarak iğnesine. Bağlamışlar kemerle giyeklerini bellerine, bir yarış tutturmuşlar düşünmeden yorgunluğu, oynatıp duruyorlar

Becerikli kollarını. Tyr'de tunç bir vazoda yapılan erguvan boyası, bir de pek az ayrımlı başka koyu boyalar kullanılırdı dokumaların boyanmasında.

Buradan sonrasında Athena ve Arakhne'nin işledikleri sahneler kullandıkları boyalardan bahsedilir. Arakhne'nin sahnelerini, tanrı ve tanrıçaları nasıl küçümseyerek sahnelerinde tasvir ettiği detaylı şekilde yazılmıştır. Son kısımda ise ceza olarak nasıl örümceğe çevirdiğinden ve Niobe'nin başına gelenleri bildiği halde Arakhne'nin bundan ders almadığından bahseder.

"Sarı saçlı tanrıça. Yırttı tanrısal suçları gösteren oyaların işlendiği dokumayı. Elinde tutuyordu Cytos ağacından mekiği. Vurdu onunla üç dört kez

İdmon kızı Arakhne'nin alınına. Dayanamadı bu yergiye, yapıştı bir kaytana kendini boğmak için. Acıdı Ona Pallas, yumuşattı cezasını asıldığını görünce. Yaşa be Pallas. böyle asılı kalacaksın boyuna ettiğini bulmak için. Soyun da çekecek çektiğini.

Son kuşağına dek dedi. Sonra Hecataios'un seçtiği otun özünden yapılan ilacı serpti üzerine, büzüldü saçları, yok oldu kulakları, burnu, başı ufaldı, nesi varsa.

²²⁴ Jüpiter: Zeus'un adlarından biridir.

Böğürlerine yapıştı ince parmakları, kanat oldu bütün karın. Buradan çıkarır bugün örümcek adıyla eskisi gibi ördüğü iplikleri.”²²⁵

Gorgon kardeşlerin efsanesine göre ise; bu efsane bazı eserlerin tasvirlerine yansımış ve hikayesi oldukça popülerdir. Bu efsaneye göre; Gorgonlar için ölüm saçan üç kız kardeş olarak bahsedilir. Phorkys ile Keto'nun kızları Gorgoların isimleri şöyledir: Stheno, Euryale ve Medusa. Stheno güçlü anlamına, Euryale uzağa sıçrayabilen ve Medusa muhtemelen geniş topraklara hükmeden anlamlarına gelen ve herhangi biriyle karşılaşp da hayatta bıraktıkları kimse bulunmamaktadır. Aslında çok güzel kızlardı ve batıda Hesperidlerin Bahçesi yakınlarında oturlardı. Medusa dikkatsiz ve düşüncesiz davranarak, Pallas Athena'nın bir tapınağında Poseidon ile birlikte olmuştu. Buna öfkelenen Pallas Athena da kızı ceza olarak, kanatlı korkunç bir yaratığa dönüştürmüş, kız vücudu baştan aşağı pullarla kaplı, saçlarının yerine yılanbaşları, elleri tunçtan ve biçimsiz ağzından çok uzun dişler çıkıyor, mor bir dil sarkıyordu.²²⁶ Klasik sanatta genellikle gorgonlar alınlarından fırlayan kocaman domuz dişleri ve bakan herkesi taşla döndüren korkunç bakışları olan, tunçtan elleri, yılanlı saçlar ve altından kanatları olan yaratıklar olarak tasvir edilmişlerdir.

Onlara yaya olarak yaklaşılabaksa adımlarına dikkat etmesi gerekir, çünkü yaşadıkları yer dünyanın kenarındır.²²⁷ Aralarından Medusa hariç diğer ikisi ölümsüzdür. Buna karşılık Medusa'ya her kim bakacak olursa o kişi hemen taşla dönüşmektedir.²²⁸

Perseus, annesi Danae ile birlikte olmak isteyen Polydektes'i annesinden uzak tutmak ister. Danae'den uzaklaşmak istemeyen ve onu çok arzulayan Polydektes'in ise vazgeçmek gibi bir niyeti yoktur. Bunun üstüne bir plan yapar ve başkasıyla evleneceğini duyurur. Düğün hediyesi olarak adadaki her delikanlıdan güzel, iyi bakılmış bir at ister. Perseus'un hiç atı yoktur fakat onun yerine, Polydektes'in isteyeceği başka herhangi bir şeyi bu istek ne olursa olsun, Gorgon'un başlarından biri bile olsa yapacağını ve getirebileceğini söyler.

²²⁵ Ovidius, Dönüşümler, 136-140.

²²⁶ Agizza, Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler, 169.

²²⁷ Powell, Klasik Mitoloji, 384.

²²⁸ Burn, Yunan Mitleri, 98.

Annesiyle arasında engel olduğunu düşündüğü Perseus'tan kurtulmak isteyen Polydektes için bu bir fırsattır ve kabul eder.²²⁹ Gorgonlardan sadece Medusa'nın başını getirebilirdi. Çünkü sadece Medusa ölümlüydü ve bu nedenle Perseus onun başını getirmeye gönderilmişti.²³⁰ Medusa'nın başını getirmek için Athena da Perseus'a yardım eder. Athena Perseus'a görünür ve ona, gorgonlarla savaşırken çok işine yarayacak bilgiler verir. Önce, Gorgonların diğer kız kardeşleri olan Graialardan bunlar ak saçlı kadınlar/kocakarılarıdır. Sayıları iki veya üç olan Graialar fazlasıyla çirkin yaratıklardır. Ağzlarında tek dişleri ve aralarında ortaklaşa kullandıkları, bir şey yemek ya da etrafa göz atmak istediklerinde kullandıkları bir tek gözleri vardır. Perseus kız kardeşlerin gözünü ve dişini ele geçirir ve Medusa'yla savaşması için gereken silahları ona verecek su perilerinin yerini göstermezlerse göz ve dişi geri vermeyeceğini söyler. Perilerin yerini öğrenir ve sonra da gözü kocakarılarına geri verir. Bazı kaynaklara göre, sırf kötülük olsun diye yakındaki Tritonis gölüne attığı da söylenmektedir.²³¹

Su perilerine gittiğinde ise ona Medusa'nın bakışına yakalanmaması için Hades'in, giyeni görünmez yapan görünmezlik şapkası, kaçabilmesi için kanatlı sandaletler ve Medusa'nın kopan kafasını koymasına için de deri bir torba verirler. Hermes de orak biçiminde bir bıçak, Athena ise Perseus'a tunçtan bir kalkan verir. Son olarak periler Gorgonları nerede bulacaklarını anlatırlar. Perseus, Medusa'yı bulmak için yola koyulur.²³² Perseus, Odysseus'un ölümlerin ruhlarını çağırdığı yer olan Okeanos Nehrine kadar uçarak gider. Orada gorgonları yatmış uyurken bulur. Etraf, onlara fazla yaklaşan ölümlülerin taşlaşmış bedenleriyle doludur. Gorgonlarla doğrudan göz teması kurmak kesin ölüm olduğunu bilen Perseus tunçtan kalkanın arkasına saklanarak, Stheno ile Euryale'nin (diğer gorgon kardeşler) yanından sürünerek geçti.²³³ Perseus, geri geri yürürken ölümlü Gorgo'nun ölümsüz kalkan üzerindeki yansımasını gördü ve korktu. Medusa'nın o korkunç saçlarını oluşturan yılanların sağır edici tıslamaları kulağından silinmeyecekti.

²²⁹ Burn, Yunan Mitleri, 98.

²³⁰ Frazer, Apollodoros: Bibliotheka Yunan mitolojisi: sunuş, ekler ve notlar, 141.

²³¹ Powell, Klasik Mitoloji. 384.

²³² Burn, Yunan Mitleri, 98.

²³³ Powell, Klasik Mitoloji. 384.

Orağı kesin, kararlı bir hareketle savurup Medusa'nın başını kesti. Hemen duydu düşme sesini, o iğrenç başın bir daha yerine gelmemek üzere koptuğunu anlamıştı. Başını tılsımlı torbaya koyup hemen koşmaya başladı.²³⁴ (Görsel 27) Kanatlı sandaletleri sayesinde oradan uçarak Seriphos' a kaçır. O sırada uyanan Stheno ile Euryale Perseus'un peşine düşmek ister, fakat Hades'in başlığı yüzünden hiçbir şey göremezler.²³⁵

Bu arada, Medusa'nın başsız gövdesinin boynundan iki varlık doğmuştu. Bunlardan biri ölümsüz ve kanatlı at Pegasus²³⁶ öteki ise insan görünümünde bir şeytan olan Khrysaor idi.²³⁷ Şeytani bir varlık olarak düşünülen Khrysaor, Okeanos'un kızı Kallirroe'nin kocası ve üç vücutlu Geryoneus'un babasıdır.²³⁸ Apollonios ise şu şekilde tanımlamaktadır; Bu varlığın soyu, tanrılara eş değer Eurymedon, Perseus (annesi ona bu isimle seslenirdi) öldürdüğü Gorgon'un kesik başını krala götürürken, Libya üzerinden uçtuğu sırada kesik baştan toprağa damlayan kara kan damlalarından doğmuştu.²³⁹

Ovidius'un eserinde ise şu şekilde anlatılmaktadır;

"Sormuş bildiğini, anlat demiş, yiğit Perseus, hangi güçle, beceriyle kazandın bu saçları, Bu yılanlı başı? Anlat yakarırız sana. Başlamış anlatmaya Agenoroğlu: Soğuk, yalçın kayalarla çevrili Issız bir yer vardır Atlas'ın altında, iki kız kardeş Durur girişte, Phorcus kızları. İkisinin de bir gözü var değişik tokuş kullanırlar. Çaldım bu gözü, verirken biri ötekine, elimi eli yerine koydum da gizlice, geçtim ayak basmadık sarp yollardan, sık ormanlarla kaplı yerlerden aştım, geldim Gorgonlar ülkesine. Geniş yollardan, tarlalardan taş kesilmiş insan, hayvan gövdeleriyle karşılaştım, gördüm Medusa'yı, bakmadım yüzüne, soldan tunç kalkanımda yansımasını gördüm, dalmış derin uykulara kendi de, yılanları da Medusa'nın. Bir vuruşta ayırdım başını gövdesinden... Anlattı, daha sonra uçan, kanatlı Pegasus'la kardeşinin doğuşunu, anasının kamından, Geçirdiği uzun, korkulu yolculuğu, karalan. Aştığı denizleri, kanatlarının gücüyle yaklaştığı yıldızları, anlattı bir bir. Birden sustu Perseus. Bundan sonra söz aldı konuklardan soylu bir kişi, sordu neden Kız kardeşleri arasında yalnızca Medusa'nın saçlarının yılanlı oluşunu. Perseus'tan. Ey konuk, dedi o da, anlatmaya değer sorduğun. Dinle, anlatayım nedenlerini bu olayın. Sevenler Bölüşemiyordu güzelliğiyle ünlü Medusa'yı, kışkırmıyordu bütün güzellikleri içinde saçları göze batardı. Gören biri anlatmıştı bunları. Kızlığını deniz tanrısı bozmuş derler, Athena

²³⁴ Agizza, Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler, 170.

²³⁵ Powell. Klasik Mitoloji. 384.

²³⁶ Pegasus: Deniz Tanrısı Poseidon ve Medusa'nın oğlu olarak bilinmektedir.

²³⁷ Khrysaor: İsmi altın kılıç anlamına gelmektedir.

²³⁸ Agizza, Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler, 170.

²³⁹ Apollonios, Argonautika, 180.

Tapınağında, utanmış Zeus'un kızı, çevirmiş başını, örtmüş yüzünü kalkanyla, o da karşılıksız kalmasin diye bu suç korkunç yılanlara dönüştürmüş Gorgon'un saçlarını. Korkutmak içindir yılanbaşı Göğsünün üstünde, yavılarını.”²⁴⁰

Medusa başı kesildikten sonra bile baktığı kişileri taşla çevirmeye devam etmiştir. Hatta, Perseus'un asla geri dönemeyeceğinden emin Polydektes iyice kudurmuş ve Danae'yi elde etmek için işi şiddete, işkenceye dökmeye başlamıştır. Bunları döndüğü anda öğrenen Perseus öfkelenir. Annesini, Polydektes'ten korumak için doğruca Polydektes ile arkadaşlarının eğlendiği yere gider ve Gorgon'un başını getirdiğini söyler. Bu dediğine kimse inanmayınca, Perseus başını yana çevirir ve Medusa'nın başını tılsımlı torbasından çıkarır. Polydektes ile adamları anında taş kesilirler. Sonrasında ise iyiliksever perilere iade etmesi için sihirli eşyalarını Hermes'e verir ve Medusa'nın başını Athena'ya sunar.²⁴¹ O günden sonra Athena göğüs zırhında ya da kalkanında bu simgeyi sürekli taşır.²⁴²

Homeros'un İlyada'sında ise şu şekilde geçer;

“Tanrıça kavgaya, savaş narasına susamıştı, güzel altın hamudu geçirdi okun ucuna, attı ustune parlak, altın dizginleri, çevik ayaklı atları koştu. Athene, Kalkanlı Zeus'un kızı, bedenini saran rubayı attı babasının avlusuna, o alacak rubayı işlemişti kendi eliyle. Giydi bulutları devşiren Zeus'un gömleğini, kan ağlatan savaş için silahlarını kuşandı, püsküllü kalkanını attı omuzlarına; o korkunç kalkanda çepeçevre diziliydi. Korku, Kavga, Savunma, adamı donduran Saldırış, bir de korkunç canavar Gorgo'nun başı, korku, yıldı salan azman. Kalkanlı Zeus'un belirtisi.”²⁴³

Medusa'nın başı kesildikten sonra Perseus'un hikayesinin devamının olduğu ve tamamlandığı görülür. Hikayenin devamına göre, Perseus dönüş yolunda uçmasını sürdürüyordu ki Philistia kıyısında, bir kayaya zincirlenmiş çıplak bir genç ve çok güzel bir kadın gördü. Üzerinde takılardan başka bir şey bulunmayan bu kızın adı Andromeda idi annesi Kassiepeia, babası loppe ülkesi hükümdarı Aithiopialı Kepheus idi.

²⁴⁰ Ovidius, Dönüşümler, 114-115.

²⁴¹ Gorgon ve Medusa betimlemeleri çok sayıda esere konu olmuştur. Burada mümkün olduğu kadar dönemi, biçimi, tasviri, kırmızı ve siyah figürlü olacak şekilde farklı eserler eklenmeye çalışılmıştır. Gorgon ve Medusa ile ilgili görsellerin çoğunu Louvre Müzesinin internet sitesinden alınmıştır. Daha fazla görsel görmek isteyenler ilgili kısımdan bakabilirler. Tezin kaynaklar kısmında linki de bulunmaktadır. Ayrıca Dinos (uzun ayaklı, kulpsuz, büyük bir kadehi andıran seramik kaptır) gibi farklı biçimleri olan çanak çömleklerde eklenmiştir.

²⁴² Powell. Klasik Mitoloji. 386.

²⁴³ Homeros, İlyada, 169.

Kayaya bağlı olan bu genç kız, annesinin yaptığı büyük bir hatanın cezasını çekmekteydi.²⁴⁴ Alımlı Kassiepeia kendi güzelliğini Nereus kızlarınıninkinden üstün bulurdu. Bu söylemleri duyan ve öfkelenen deniz perileri gidip Poseidon'a şikayet etmiş²⁴⁵ ve Poseidonda, Philistia'da korkunç bir fırtına çıkarmış ardı arkası kesilmeyen su baskınlarıyla ve anlatılmaz yabanılıktaki canavarla cezalandırmıştı.²⁴⁶ Halkının sürekli olarak yakınmasından umutsuzluğa düşen Kepheus, bir kahine başvurduysa da aldığı yanıt huzursuzluğunu artırmaktan başka işe yaramamıştı. Çünkü sorunu çözmek için Andromeda'yı canavara kurban etmesi gerektiğini öğrenmişti. Bir kahin çıkararak, başlarına musallat olan felaketten kurtulmanın tek yolunun kralın kızını kurban vermek olduğunu söylemiştir. Andromeda'nın zincire bağlı olmasının nedeni budur.²⁴⁷ Perseus Andromeda'yı görür görmez aşık olur ve deniz canavarının hakkından gelir. (Görsel 33)²⁴⁸ Perseus, Hermes'ten aldığı keskin orakla genç kızın bağlandığı kalın zincirleri kırarak onu kurtardı. Sıra deniz canavarına gelmişti. Tam bu esnada deniz canavarı avını kurtaran genci fark etmiş ve ona doğru yaklaşmaya başlamıştı. Perseus onu Medusa'nın başı olmaksızın öldüremeyeceğini anladı ve hemen sihirli torbasından çıkardığı kesik başı ona gösterdi. Deniz canavarının vücudu taşa dönüştü ve büyük bir gürültüyle yere yığıldı. Kral ve kraliçeyle beraber diğer insanlar da ülkelerini kurtaran bu gence minnettar kaldılar.²⁴⁹

Bu kısmı Ovidius eserinde ise şu şekilde anılmaktadır;

“Yeniden takındı kanatlarını Perseus ayaklarına, kuşandı eğri kılıcını. Uçtu uçtu parlak gökte kanat çırpıp izler bırakarak. Sayısız ulus bırakmış çevresinde, arkasında Habeşistan ülkesini, Cephea yurdunu görmüş. Anasının dilinden bulmuş suçsuz Andromeda, Acımasız Ammon'un buyruğu üzerine cezasını burada.

Birden görmüş Abas oğlu kaskatı kayalara kollarından bağlanan kızı, esen yeller yavaşça oynatırdı saçlarını, ılık yaşlar dökülmeseydi gözlerinden bir mermer yontu sanırdı onu. Düşmüş gencin içine sevgi yalımları, bilmeden geçmiş kendinden kapılmış bu güzelliğe, Unutmuş gökte kanat çırpmayı bile, kondu yakına, durdu. Dedi ki kıza: yakışmıyor sana bu bağlar, Sana yaraşan ancak yüreği taşıyan sevenlerinin sunduğu bileziklerdir. Yanıtla sorduğumu, nedir senin, bu yerlerin adı? Nedendir bağlanışın? Önce sustu kız, engeldi bir erkekle konuşmasına yetkin kız olması. Utancından elleriyle

²⁴⁴ Agizza, Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler, 170.

²⁴⁵ Frazer, Apollodoros: Bibliotheka Yunan mitolojisi : sunuş, ekler ve notlar,142.

²⁴⁶ Powell. Klasik Mitoloji. 386.

²⁴⁷ Agizza, Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler, 170.

²⁴⁸ Görsel Berlin Altes Müzesinden.

²⁴⁹ Graves. Yunan Mitleri, 314-315.

örtecekti yüzünü bağlı olmasaydı, yaşlar boşaldı gözlerinden ağlamaktan başka ne gelirdi elinden. Daha çok yakardı, söylemek istemiyor sanılmasın suçlarını kendinin, yurdunun adını. Anasının güzelliğine güveni yüzünden olmuş bu, dedi, bitirmeden sözü Sular çalkandı gelirken kocaman denizi geniş göğsüyle kaplayan dev. Bağırды genç kız, koşup gelmiş üzgün atası, anası, ey iki mutsuz ey, ne var ellerinde yardım edecek, katıldılar acısına o gün genç kızın ağladılar, bağlanan gövdesini kucakladılar. O sıra, dedi ki yabancı: Gözyaşları yüzünden uzun bir süre geçirdiniz, Durmaya gelmez artık bir soluk bile. Ben Zeus'un oğlu Perseus'um, içeri tıklandığımda, Zeus'un akıttığı altın damlayla döllen kadın. Ben, yılan saçlı Gorgon'u yenen Perseus. Kanatlarımı çarparak yiğitçe gökleri aşıp gelen, güvenim var, benimle yarışanlar arasından beni koca seçeceksiniz kızınıza. Yardım ederse tanrılar bana, bir yenisini daha katarım şanlarıma. Sözüm söz, verin kızı bana, kurtarayım yiğitçe. Onayladılar, kim kuşku duyardı? Yalvardılar, And içtiler tanrıya, yardım için. İşte bu sıra yüzlerinden ter boşalan genç gemicilerin kürek çekerek yürüttüğü suları yaran bir gemi gibi göğsüyle dalgaları yaran bir dev yaklaşıyordu durdukları kayalara. Bir ok atımı yaklaşınca kıza, delikanlı birden vurmuş ayağını yere, yükselmiş Bulutlara. Orada, görünce gencin gölgesini sulara, Bütün gücüyle atılmış gölgenin üstüne dev.”²⁵⁰

Yazının devamında Perseus ve deniz canavarının karşılıklı dövüşüp, boğuşması anlatılır. Devamında ise Medusa'nın başıyla nasıl taşla çevirdiği anlatılacaktır.

“Alkışlar geldi Deniz kıyısından, sevinç çılgınları yükselmiş tanrılar konağına değin. Kassiopeia, baba Kepheus benimsediler, ona evlerini kurtaran, yardımcı dediler. Kurtulmuş bu olayın nedeni kız da bağlardan, bir andaç olmuş bu olguya. Yıkamış suyla bulaşık ellerini kendince incinmesin diye kumlardan yılanlı başı, yerden yumuşak yapraklar, suyun üzerinde yüzen otlar toplayıp sermiş yastık gibi, dayamış Phocys kızı Medusa'nın başını. Yaşam özsuğu var bu yeni kopmuş otlarda. Katı dal kesildiler değince korkunç başa. Dallar, yapraklar katılaştı, birden, görülmedik. Özenmiş bu olaya deniz kızları, Becermişler de. Bir sazla suya salmışlar çiğitlerini bu yeni bitkinin, art arda. Bu niteliği bugün de korur mercanlar, katılaşıp çıkınca yüze taşla dönüşür, oysa çok yumuşaktır suyun içinde.”²⁵¹

Artık krallığın üzerindeki lanet ortadan kalkmıştı. Bu rahatlıkla, kral ve eşi kızlarını Perseus ile evlendirmekten vazgeçtiler.²⁵² Andromeda'nın ısrarlarıyla düğün hazırlıklarına hemen başlandı.

²⁵⁰ Ovidius, Dönüşümler, 112.

²⁵¹ Ovidius, Dönüşümler, 113.

²⁵² Graves. Yunan Mitleri, 314-315.

Düğünün olmasını istemeyen, Andromeda'nın ilk nişanlısı Kepheus'un kardeşi Phineus, Perseus' a düğün gecesinde zorla içeri girerek, Andromeda'nın kendisine çok önceden verildiğini söyleyip Perseus'a meydan okudu.²⁵³ Phineus'un oraya gitmesini, Perseus' a verdikleri sözden vazgeçtikleri için babası Kepheus ve annesi Kassiopeia sağlamışlardı. Perseus, kralın da Phineus'un saflarına geçtiğini görünce kendisine tuzak kurulduğunu anladı, ardından anne Kassiopeia hiddetle 'Perseus ölmeli!' diye bağırdı. Kahramanlığı ile ün salan genç, çıkan kavgada onların birçoğunu öldürdü. Fakat Kepheus'un adamlarının da sayılarının gittikçe artmasıyla bu ordu karşısında sihirli torbasından Medusa'nın kafasını çıkarmaya mecbur kaldı. Henüz hayatta olan iki yüz kadar asker de bu şekilde birer taşla dönüştürdü.²⁵⁴ Sonrasında ise Perseus Scriphas' a doğru yolculuğuna karısı Andromeda ile devam eder.²⁵⁵

Apollon'un en meşhur aşklarından biri, nehir tanrısı Tesalyalı Peneus'un kızı ve bir su perisi olan Daphne'dir. Daphne tarafından reddedilen Apollon, peşine düşer ve onu dağlara kadar kovalar.(Görsel 34) Sonunda tam yakalamış, ırzına geçecekken Daphne, kendisini kurtarması için babasına yakarır,²⁵⁶ babası da onu bir defne ağacına çevirir. Defne ağacının adı buradan gelir.²⁵⁷

Bu nedenle defne ağacı, Apollon'un kutsal ağacı olarak kabul edilmiş ve gerek Delphoi'deki atletizm yarışmalarında gerekse Apollon'la ilişkilendirilen sanat dallarında üstün başarı gösterenlere defneyapraklarından yapılma taç takılmaya başlanmıştır ve bazı tasvirlerde Apollon defneyapraklarından yapılmış taç ile betimlenmiştir.

Ovidius'un eserinde Apollon ve Daphne hikayesi çok güzel şekilde anlatılmış ve bu hikaye sanat eserlerine de konu olmuştur. (Görsel 35)²⁵⁸

²⁵³ Frazer, Apollodoros: Bibliotheka Yunan mitolojisi: sunuş, ekler ve notlar,143.

²⁵⁴ Graves. Yunan Mitleri, 314-315.

²⁵⁵ Burn, Yunan Mitleri, 100.

²⁵⁶ Powell. Klasik Mitoloji. 197-198.

²⁵⁷ Agizza, Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler, 49.

²⁵⁸ Gian Lorenzo Bernini'nin eseri olan Daphne ve Apollon heykeli. Borghese Müzesinde bulunan bu heykel Ovidius'un yazıtından etkilenecek yapılmıştır. 1622-1625 gibi yakın döneme tarihlenen eseri eklenmesinin sebebi mitolojiyi güzel şekilde yansıtmayı ve antik dönem yazarından etkilenecek, yontulmasıdır.

Ovidius'a göre; *"Bir yel dağıtırdı saçlarını yavaştan bir başka güzeldi kaçışı bile. Kesilmiş gücü genç tanrının konuşamıyordu güzelce, deprendi sevginin gücüyle gitti kızın ardınca, ovada tavşan gören bir Gallia köpeği gibi. Biri koşuyordu yakalamak için avını, biri de kurtarmak için canını. Tuttu tutacak tavşanı, uzatmış boynunu sıkıştırıyor avı yakından, bilmez tavşan yakalanıp yem olacağını köpeğe kaçır durur kurtulmak için. Böyle durumu kızla tanrının, birinde umut, birinde korku. Sevgiden kanat takmış seven, hız almış. Yakalar kaçan kızı sonunda, değerdi soluğu uçuşan saçlarına kızın. Tükenmiş kızın gücü, ezilmiş bu yorucu koşuştan sarardı bakınca Peneid sularına korktu. Göster kendini yetiş. Ey baba kurtar beni, ey yeryüzü varsa senin gibi tanrılık gücü ırmaklarının da ... Dönüştür beni kaldır güzelliğimi, kurtar beni. Bir gevşeme başlamış elinde kolunda yavaştan yakarınca. incecik kabuklar örtmüş yumuşacık göğsünü. Saçları yaprağa dönüşmüş kolları dallara. Birer kök olmuş çevik ayakları toprakta sımsıkı başı ağaç doruğu alımlılığı kalmış bir. Seviyor Phoebus onu gene sarmış sağ kolunu kütüğe, bir yürek vuruşu sezdi kabukta. Kucakladı dallan canlıymış gibi kollarıyla, öptü bir süre kütüğü, ağaç duymadı öpücükleri. Bağırdı yürekten tanrı: Karım olmadın adımla anılan bir ağaç oldun artık. Seninle süslenecek saçlarımız, sadağımız, kavalımız...*

Sen süsleyeceksin Latium yiğitlerini giderken sevinçli bir sesle türküler söyleyerekten Triumph'un şenlik alayları dizi dizi Capitol'a. Augustus konaklarının kapılarında güvenle duracaksın, koruyacaksın meşeden tolgayı ortada. Başım durdukça duracaksın sen de yeşil yeşil."²⁵⁹

Apollon'un şifacılıkla yani hastalıkları iyileştirme ile de ilgisi vardı. Gönül maceralarının birinin sonucunda, Yunan tıbbının ve bütün doktorların babası Asklepios doğar. Ölümlü bir kadın olan Koronis (Arsonie de olabilir), Apollon'dan hamile kalır. Kadın büyük bir hata yapar ve Asklepios'a hamileyken, yine ölümlü bir insan olan İskhis ile beraber olur. Bu kaçamağa şahit olan bir karga hemen gidip Apollon'a haber verir.²⁶⁰ Apollon kadını ve bebeği öldürmek ister. Bebeğe kıyamayacağını anlayınca annesinin karnından çekip çıkararak Kentauros Khiron'a götürür. Kendisini aldatan kadını ise cezalandırır ve işkence çektirerek öldürür. Asklepios ise Khiron'un desteğiyle tıp alanında kendini fazlasıyla ilerletir ta ki Zeus onu cezalandırıp öldürene kadar. Çünkü Asklepios, Athena'dan gorgon Medusa'nın damarlarından dolaşan kanı almayı başarmış. Bu kandan zehir ve ölüyü diriltir karışımlar elde etmiştir.

²⁵⁹ Ovidius, Dönüşümler, 36-37.

²⁶⁰ Powell. Klasik Mitoloji. 197-198.

Ölüyü dirilttiği için Hades sinirlenmiş ve onu öldürmesi için Zeus'a şikayet etmiştir. Zeus ise onu cezalandırmış ve yıldırım göndererek öldürmüştür. Apollodors ve Ovidius bu hikayeden bahsederler.

Apollodoros, Apollon ve Asklepios'tan eserinde şu şekilde bahseder:

“Apollon'un aşk hayatı devam etmiş ve Arsinoe ile cinsel ilişkiye girmiş. Bu birleşmeden Asklepios'u doğurmuştu. Fakat bazıları Asklepios ' a Leukippos kızı Arsinoe' nin değil, Thessalia' da Phlegyas kızı Koronis' in²⁶¹ olduğunu der. Apollon'un onu sevdiğini, hemen onunla cinsel ilişkiye girdiğini ama onun, babasının kararına rağmen Kaineus'un kardeşi İskhys'i tercih edip onunla yaşadığını söylerler. Apollon bu haberi getiren kuzguna lanet etti, daha önceki beyaz rengini siyaha çevirdi; ama Koronis'i öldürdü. Koronis yanarken Apollon bebeği odun yığınının üzerinden aldı, Kentauros Khiron' a getirdi, onu kentauros büyüttü, iyileştirme ve avlanma sanatlarını öğretti.

Asklepios cerrah oldu, bu sanatı zirveye taşıdı, bazılarının ölümünü önlemekle kalmadı, ölüleri de diriltti; zira Athena'dan Gorgo'nun damarlarında dolaşan kanı almış; sol taraftaki damarlarda dolaşan kanı insanı zehirlemek için kullanırken, sağ tarafından akan kanı sağ tutmak için kullandı, bu yolla ölüleri diriltti.”²⁶²

Ovidius'un eserinde Apollon ve oğlu Asklepios'dan şu şekilde bahsetmektedir:

“Yokken daha güzeli Larissalı Coronis'ten tüm Haemonia'da ne çok beğenirdin onu ey Delphis tanrısı, kılına dokundurmadığı, kendini koruduğu oynak günlerinde. Gene kaçmamış Phoebus²⁶³ kuşunun gözünden, kaypak davranışları, uçmuş efendisine boşboğaz kuş bütün gizemlerini, suçlarını iletmek için, uçmuş tüm gücüyle gitmiş ardından kanatlarının çenesi düşük karga bırakmamış onu, öğreysin diye hepsini.²⁶⁴ Düşmüştü defne başlığı duyunca bu yıkımı karısını çılgınca seven tanrının. Değiştirdi yüzü, gözü düştü kavalı elinden, içi yalımlandı. Aldı çok sevdiği silahlarını, germiş yayını, delip geçmiş bağına bastığı karısını ok. Basmış çılgınlığı vurulan kadın, çıkarınca gövdesinden oku kızıla boyamış ak tüylerini katılaştıran kan. Bağırması: Ey Phoebus doğurunca vereydin cezamı, Vurduğun bir kişi ölümün aldığı can iki. Gitmiş kanı da canı da bunu söyleyince. Ayrılmış gövdeden can, ölümün soğukluğu gelmiş ardından. Üzüldü bu kanlı cezayı verdiğine, bir dedikodu yüzünden öfkelenmiş. Bitmiş iş, kargışlar yağdırmış kendi kendine, bu acı savı veren kan döktüren kuşa. Atmaz olsam demiş, yermiş elini de, yayını da, çekince atılan okları da, mızrakları da.

²⁶¹ Ovidius'un eserinde geçmektedir. Bir sonraki sayfa da bu konuya değinilmiştir.

²⁶² Frazer, Apollodoros: Bibliotheka Yunan mitolojisi: sunuş, ekler ve notlar,271-273.

²⁶³ Phoebus: Apollon'un isimlerinden biridir.

²⁶⁴ Ovidius, Dönüşümler,60.

Yerden kadını kaldırıyor sarılıyor, ısıtıyor, yenmek istiyor acılanın, gecikmiş yardımlarla, işe yaramaz onarımlarla, didinmelerle. Görmüş, odunların yığıldığını ölüyü yakmak için, hepsi boş. Yalınlar yayılırken inledi, sarsıldı yüreği. Islatmaz gözyaşları tanrıların yüzünü, bilinmez ağlamaları. Emzirdiği genç bir boğanın ezilirken güçlü elin tuttuğu çekiç vuruşlarıyla başı, dağıtılırken, böyle çıkar onu gören ineğin böğürmeleri. Kadının sevmediği kokuları serpmiş göğsüne, sonra kucaklamış onu, doğru olmayan bir ölüm ne gerektirmişse yapmış.

Phoebus acıdı, istemedi soyundan gelenin yok olmasını, çıkarmış anasının karnından, götürmüş dölü bozuk Chiron'un oyuğuna, önlemiş yanmasını. İstemedi Phoebus yalan sözlerle ödül bekleyen boşboğaz karganın ak tüylü kuşlar arasında kalmasını, kovulsun demiş."²⁶⁵

Apollon Zeus'un gazabına, sadece bir kez o da kardeşleriyle bir olup onu tahttan indirmeyi amaçladığı o meşhur plandan sonra uğradı. Bu, Apollon'un ünlü bir hekim olan oğlu Asklepios'un Zeus tarafından cezalandırılıp, öldürüldüğü zamandı. Asklepios ölü bir insana Medusa'dan aldığı kan ile tekrar hayata döndürerek Hades'i öfkelen-dirmiş ve ölülerin tanrısı Olympos'a çıkarak onu baş tanrıya şikayet etmişti. Bunun üzerine Zeus yıldırımıyla cüretkar Asklepios'u öldürdü. Bu olay üzerine Apollon da Zeus'dan intikam almak ister ve Kyklopları öldürdü. Zeus savaşçı-larını kaybettiği için öfkeden deliye döndü ve oğlu Apollon'u sonsuza dek Tartaros'a hapsedecekti. Araya Apollon'un annesi Leto girdi. Zeus, Leto'nun yalvarmalarına dayanamadı ve cezasını hafifleterek bir yıllık ağır işçiliğe indirdi. Bu cezaya göre Apollon'un Pherai Kralı Admetos'un yanına gidip onun ağıllarında çalışması gerekiyordu. Apollon, Leto'nun tavsiyesine uyarak cezaya ses çıkarmadı ve yalnızca kendisine verilen cezayı alçakgönüllülük ile yerine getirmekle kalmadı; aynı zamanda krala büyük yardımlarda bulundu.²⁶⁶

²⁶⁵ Ovidius, Dönüşümler, 61-62.

²⁶⁶ Graves. Yunan Mitleri, 95.

VI. BÖLÜM

ANTİK ROMA'DA İŞKENCE

Roma'nın ulaştığı geniş sınırlardan dolayı, eyaletlerden kaynaklanan bu zenginlik, aslında küçük bir azınlığın işine yaramıştır. Optimati²⁶⁷ denilen, egemen durumdaki bu azınlık, para işlerinden büyük ölçüde zenginleşmiş bulunan şövalyeler ve memuriyet aristokrasisi Nobilitaslardan²⁶⁸ Roma'nın burjuva sınıfı oluşuyordu. Bu azınlığın karşısında ise, üçüncü sınıf olarak Roma'da geniş bir proletarii²⁶⁹ vardı.²⁷⁰ Antik Romalılar, kültürlerini benimsedikleri Yunanlılar gibi bir toplum inşa etmeye çalıştılar. MÖ. 5. yüzyılda, Roma'nın altıncı kralı Servius Tullius, sivil suçları cezai suçlardan ayırdı. Bu yeni daha aydınlanmış adalet yaklaşımı altında, ölüm cezası ve buna sıklıkla eşlik eden korkunç acı, cinayet, ihanet, kundakçılık, yalan yere yemin etme ve kurallara uymayan tapınak bakireleri gibi suçlara ayrıldı. Kundakçılık gibi bazı durumlarda, ceza göze göz olarak kaldı ve kundakçılar yakılarak öldürüldü.²⁷¹ Eski uygarlıkların çoğunluğunda kisasın ceza olarak uygulanması da görülmektedir.

Eski Önasya hukuklarında da cezaların genellikle talion yöntemi²⁷² uygulandığı bilinmektedir.²⁷³ Böylece insanlar işledikleri suçun aynısıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu ceza tabi ki her suça karşı verilemiyordu. Yalan yere yemin edenler uçurumdan atılırdı ve bakire olmayan bakireler diri diri gömülürdü. Fiziksel saldırı veya soygun gibi ciddi sivil suçlar bile genellikle yalnızca ağır para cezalarıyla cezalandırılıbiliyordu.

²⁶⁷ Optimati: En iyiler anlamına gelmektedir.

²⁶⁸ Nobilitas: Senatör anlamına gelmektedir.

²⁶⁹ Proletarii: Fakir Vatandaş kitlesi anlamına gelmektedir.

²⁷⁰ İplikçioglu, Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları, 85.

²⁷¹ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 58.

²⁷² Talion yöntemi: kisas/göze göz-dişe diş olacak şekilde verilen cezalara denir.

²⁷³ Dinçol. Eski Önasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza, 2.

İstisna olarak bir çiftçinin mahsulünün çalınması bazen asılarak cezalandırılıbiliyordu. Rahipler, on dört yaşından küçük çocuklar ve hamile kadınlar her türlü işkenceden muaf tutuldu.²⁷⁴

Roma toplumunda önemli bir diğer etken de köleler olmuştur. Roma'nın savaş yoluyla edindikleri köleler oldukça yüksek bir sayıya ulaştı. Ayrıca, sahip olunan zenginlik imparatorluk, zengin Romalıların dünyanın ötesinden daha fazla köle satın almasına fırsat verdi.²⁷⁵ Kitle köleliliğine dayanan iş sisteminde köleler, Roma devlet ve ekonomisinin önemli bölümünü oluşturmuştur. Devletin ya da özel şahısların malı sayılan kölelere, temel insan hakları hiçbir zaman tanınmamış ve tamamen hukuksuz bırakılmışlardır.²⁷⁶

Roma kanunlarına göre köle ve yabancılara işkence yapılabilirdi. Ama Yunan kanunlarından farklı olarak: Efendisi hakkında bir itirafta bulunan köleye inanılmamalıydı çünkü efendileri hayatlarını kölelerinin ağızlarından kaçıracakları şeylere bağlamış olamayacak kadar dikkatliydi. Bu kural hainlik, ensest ve zina haricindeki durumlarda kölelerin efendileriyle işbirliği içinde olduğu tüm suçlarda da geçerliydi. Bu suçlar için yapılan suçlamalarda ve ayrıca kocasını zehirlemekle suçlanan kadınlar için işkencenin de izin verildiği bir sorguya tabi tutulurlardı bu sorguya quaestio adı verilirdi.²⁷⁷ Devletin herhangi bir kademesine karşı yüksek ve zengin statüdekiler suç işlediklerinde yapılan mahkemelerde çoğunlukla hafifletilmiş cezalara çarptırılırlardı. En ağır sayılabilecek cezalar arasında bir adaya sürgüne yollanmak olurdu. Buna rağmen çoğu zaman bu ceza kalıcı değildi ve uzun süreli olmazdı.

Böylelikle üstün statüde bulunanlar, ağır cezaların başlıcaları olan madende çalıştırılma, çarpmıha gerilme veya Ad bestias (Görsel 36) denen vahşi hayvanlara parçalatılma gibi cezalara çarptırılmaz, muaf tutulurlardı. Geriye kalan eyaletlerde yer alan buyrukların, sosyal sınıflarda olan fakir yurttaşların ve kölelerin hepsi bu sayılan ağır cezalara çarptırılabilirlerdi. Lakin fakir bile olsa özgür olan Romalı yurttaşlara, diğer statüdekilerden farklı olarak bu ağır cezalardan çarpmıha gerilme cezası çoğu zaman uygulanmazdı.

²⁷⁴ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 58.

²⁷⁵ Peter Hunt, Ancient Greek and Roman Slavery (Wiley-Blackwell, 2017), 40.

²⁷⁶ İplikçioğlu, Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları, 85.

²⁷⁷ Innes, İşkencenin Tarihi, 20.

Bütün bunlara rağmen işlenmiş suçlar aynı bile olsa, kuşku götürmez şekilde zengin yurttaşlara göre daha ağır cezalandırılırlardı. Örnek verecek olursak; Antik yazarların kaynaklarına göre birçok suçta, fakir yurttaşlar madenlerde çalışmaya yollanıp, daha da ağır ölüm cezasına çarptırılırken aynı suçu işleyen zengin yurttaşlar ya sürgüne gönderilme cezasına çarptırılır ya da mallarının üçte birine devlet tarafından el konulurdu. Sosyal statünün en altında bulunan köleler ise, en vahim durumda olanlardı. Bu insanların çoğunun hayatı, efendileri tarafından zulme uğrayıp, eziyet görerek geçer, ölüm ise aralarındaki en yaygın olay olurdu. Ayrıca efendileri istedikleri an bu köleleri öldürebilirdi.²⁷⁸ Ayrıca borçlu olanlar ve ödeyemeyenler içinde ceza ve işkence uyguladıkları da görülmektedir. Vatandaşların kendilerine borcu olan kişileri paralarını alana kadar özel hapislerine hapsedmelerine ve işkence yapmalarına izin verilirdi.²⁷⁹

Roma'daki temel işkence aletlerinden biri de equuleus²⁸⁰ adı verilen işkence aletiydi. (Görsel 38) Latincede genç at anlamına gelen karşılığıyla aslında kurbanın üzerine ağırlıklar yerleştirildiği için bir müsabaka atını çağrıştırmaktadır. Köleler ayrıca ayaklarına ağırlık bağlanmış bir şekilde ellerinden asılarak bu pozisyonda kırbaçlanırlardı.²⁸¹

Roma'daki kamçılama kırbacı, flagellum herkesi korkuturdu.(Görsel 39) Ucu dana derisinden ve bazen kurşunla ağırlaştırılmış olan kırbaç ette derin yarıklar açardı. Bazı insanlar o kadar sert kamçılama emri verirlerdi ki işkence uygulayıcıları yorgun düşerler ve cezayı tamamlayamazlardı. Birçok Romalı köle kamçılanma esnasında öldü.²⁸² Kölenin konumu her zaman için belirsizdi ancak Roma döneminde görülen farklı bir uygulama dikkat çekmektedir. Zengin efendilere ait bazı kölelerin zenginleşmelerine ve hatta Latincede vicarii²⁸³ durumuna izin verilirdi. Roma Principate'si ve Geç imparatorluk dönemlerinde imparatorluk köleleri azat ediliyor ve sonrasında özgür olarak para kazanmaya devam etmek için uygun konuma geliyorlardı. Bunu gösteren iki önemli örnek bulunmaktadır.

²⁷⁸ Karakoç, Antik Roma'da Ölüm Cezaları, 508.

²⁷⁹ Innes, İşkencenin Tarihi, 23.

²⁸⁰ Equuleus: Bir Tür Germe aleti.

²⁸¹ Innes, İşkencenin Tarihi, 24.

²⁸² Scott, İşkencenin Tarihi, 66.

²⁸³ Vicarii: Kendi kölesine sahip olma anlamına gelir.

Bunlardan İlki Tiberius'un hükümdarlığı sırasında taşralı bir veznedar olan Musicus Scurranus'tur. Kendisine ait en az on beş erkek ve bir kadın vicarii'si olduğu bilinmektedir. İmparatorluk kölesinin servet sahibi olduğunu gösteren bir diğer örneğe Claudius döneminden. Usta olan yaşlı Pleny, gümüş eşyalarının üretime devam etmesi için bir atölye kurması amacıyla birden fazla köleye ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Zengin imparatorluk kölelerine ilişkin bu olağan dışı örnekler bir imparatorluk hanesinde, bazı kölelerin azatlılardan daha yüksek bir statüye sahip olduğunu gösterir.²⁸⁴

Kölelerin birleşmelerinden doğan çocuklarda aynı ailenin kölesi olarak statüsü belli şekilde dünyaya gelirdi. Statüsü köle olsa da nispeten daha insancıl yaklaşan aileler de Roma toplumunda görülmektedir. Buna örnek olarak; M.S. 2. Yüzyıl da bulunan bir mezar taşının köle bir kız çocuğuna ait olması verilebilir.(Görsel 40) Bu mezar taşının yazıtına göre; Euhodia'ya ait olduğu görülmektedir. Lusitania'da²⁸⁵ bulunan bu yazıtta köleleri Mellinus ve Callityche'nin kızı olarak geçmektedir. Euhodia'nın köle ebeveynlerinin on beş yaşındaki kızlarının zamansız ölümünden sonra onu bir mezar taşıyla anma arzusunu hissettiler. Euhodia bir köle ailesinin parçası olmasına rağmen, annesinin sahibiyle olan ilişkisi daha önemliydi ve bu yakın ilişkiden dolayı sonrasında anılması için sahipleri tarafından mezar taşı yaptırılmıştı.²⁸⁶

6.1.Vatandaşlara Yapılan İşkence

Roma'da özgür vatandaş, normal şartlarda zorla itiraf ettirmek amacıyla işkenceye maruz kalmazdı. Bu kuralın bir tek istisnası bulunmaktaydı, hainlikle suçlanmak. Hainlik vakaları özgür vatandaşlar arasında az görülmesiyle birlikte yaygınlaşmaması için yasal olarak işkence uygulanmaktaydı. Hainlik gibi bir suçta, suçlanan kişinin sınıfı onu korumuyordu çünkü böyle bir suç karşısında herkesin eşit olduğu düşünülüyordu.²⁸⁷

²⁸⁴ Croix. Antik Yunan Dünyasında Sınıf Mücadelesi, 188.

²⁸⁵ Lusitania: Günümüz Merida, İspanya.

²⁸⁶ Bradley – Cartledge, The Cambridge World History of Slavery Volume I: The Ancient Mediterranean World, 347.

²⁸⁷ Scott, İşkencenin Tarihi,63.

Çok ender olarak, özgür insanın işleyebileceği bazı suçlarda da işkence uygulanıyordu. Tanıklığı sırasında yanıltıcı ifade veren kişi ya da kocasını zehirlenmekle suçlanan bir kadın quaestioya alınabiliyordu. İlerleyen dönemlerde de bazı çeşitli suçlardan özgür vatandaşa da işkence yapılabilirdi. Mesela; hamile kadınlara, on dört yaş altı çocuklara, aristokratlara veya din adamlarına da uygulanabiliyordu. Dava gününden önce mahkumlara ve tanıklara uygulanamazdı. Başkasını hainlikle suçlayıp bunu kanıtlayamayan kişiye de quaestio uygulanması da görülmekteydi. Özgür vatandaşlara uygulanan diğer ceza yöntemlerinden bazıları ise; ölümüne dövme, kamçılama ve baş kesme gibi uygulamalardı. Suçlu, herkese açık bir meydanda bir ağaca veya benzer bir şeye bağlanır ve derileri açılıp kemikleri görülünceye kadar kamçılanırdı.²⁸⁸ Sapkınlıktan mahkum olan biri ise yine herkese açık bir alanda uçları kurşunla ağırlaştırılmış kırbaça dövülürdü. Bu tanımlanmış suçlar ile cezası kamçılanma ve burnun kesilmesi gibi tuhaf cezalarda bulunmaktaydı. Ayrıca zinanın dışında, özgür vatandaşlar kamçılanamazdı. Kamçılama, genellikle kölelere verilen cezaydı. Aşağılanma ve çok derin bir onursuzluk işaretiydi, özgür bir Romalı vatandaş, kamçılanmaktansa ölümü tercih ederdi.²⁸⁹

Ağır olan ceza türlerinden biri ise; özellikle pater familias²⁹⁰ öldürme gibi suçlarda, bu suça parricidium adı verilmiş olup cezası Romalı yurttaşlara da verilirdi. Poena Cullei denen çuval cezası en korkunç işkence türlerinden biriydi. Muhtemelen Romalılara özgü olan, babalarını öldürenlere verilen cezaydı. Büyük bir çuvala konulur ve çuval dikilmeden önce bir avuç zehirli yılan içeri atılırdı ve tüm paket daha sonra uygun bir nehre, göle veya Akdeniz'e atılırdı.²⁹¹ Bu cezanın en kötü ve ağır yanı hayvanla birlikte suya atılan insanın bütün haysiyeti ayaklar altına alınır, aşağılık gözle bakılır, boğularak öldükten sonra ise bir hayvanla birlikte olduğundan dolayı cenaze töreni düzenlenmezdi.

Poena Cullei cezası çoğunluklu olarak daha düşük sosyal statüdekilere uygulanırdı fakat vatandaşlara da istisnai olarak uygulandığı bilinmektedir. Bu ceza Parricidium suçunu işlediklerinde uygulanabilirdi.²⁹²

²⁸⁸ Karakoç, Antik Roma'da Ölüm Cezaları, 511.

²⁸⁹ Scott, İşkencenin Tarihi, 64.

²⁹⁰ Pater familias: Aile reisi baba demektir.

²⁹¹ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 61.

²⁹² Karakoç, Antik Roma'da Ölüm Cezaları, 511.

Cumhuriyet zamanında ise borcu olan kişiler borçlarını ödeyene kadar özel hapisanelere kapatılıp ölüme sebep olmayacak biçimde ödemelerini alana kadar borcu olanlara her türlü işkenceyi yapmaya hakları vardı. Bu işkencelerin içinde sakatlama da yer alırken önceki dönemlerde ki gibi el ayak ve ayakların ikisi de kesilmez tek elin veya ayağın kesilmesiyle sınırlayarak şiddeti hafifletilirdi.

6.2.Kölelere Yapılan İşkence

Romalıların Cumhuriyet döneminin son iki yüzyılında yaptıkları savaşlar, özellikle Hellenistik-Yunan dünyasından çok sayıda savaş esirinin getirilmesine sebep olmuştur, öyle ki, bunlar İtalya'da ki köle piyasasında geniş çapta paya sahip bir mal çeşidi oluşturmuşlardır. Yenilen şehirlere vatandaşlık verilmediği için ele geçirilen düşman savaşçıların savaş ganimeti sayıldığını ve açık arttırma usulüyle satıldığını da vurgulamak gerekir. Bu sebepten MÖ 4-3. yüzyıllar arasında Roma'da kölelik olgusu oldukça gelişir ve savaşlar devam edip Roma büyüdükçe, büyümeye de devam edecektir. Köle sahibi olmak Romalı toprak sahiplerini çok da zengin olmasalar bile bu ucuz iş gücünü tarım faaliyetlerinde kullanmaya yönlendirecektir.²⁹³ Köleler Dönemin ekonomik temelini oluşturdukları için iş yükü bakımından kölelerin kullanım alanı ile genel bir düzen hazırlanmış ve yedi temel alana bölünmüştür.

Buna göre kölelerin kullanım alanı; devlet işleri, askeriye, eğlence, üretim (endüstri, maden gibi) tarım, ev işleri, ve kadın köleler olmak üzere belirlenmiştir.²⁹⁴ Bu büyük mal talebi, kölelerin büyük kısmının kullanıldığı çiftlik işlerinde sert, çoğu zaman insanlık dışı uygulamaları beraberinde getirmiştir.²⁹⁵

Roma hukukunda tanımlanmış olduğu şekilde köle söz konusu olduğunda çoğu zaman ve genellikle tercih edildiği üzere doğruyu söyletmenin tek yolu işkenceydi.

²⁹³ Eco, Antik Roma,61.

²⁹⁴ Burks, Roman Slavery: A Study of Roman Society and Its Dependence on Slaves, 6-8.

²⁹⁵ Horst Blanck, Eski Yunan ve Roma'da Yaşam, Çev. İslam Tanrıkut (İstanbul: Arion Yayınları, 1999), 208.

Efendisi, kölenin hayatı üstünde mutlak söz sahibi olduğundan, köle ise mal olarak görüldüğü için en zalim ve hayvani şekilde sürekli olarak cezalandırılmaktaydılar. Romalı kadınlar ise cinsel zevklerini tatmin ederken yanlışlıkla hamile kalma riskini ortadan kaldırmak için genç, yakışıklı erkek kölelerini hadım ettirirlerdi.²⁹⁶ Evin dışında bile Romalı köleler savunmasız görünüyorlardı. Cezai takibatta işkence yapabilirler veya sivil durumlarda gelişi güzel de işkence yapma hakkına sahiptiler.²⁹⁷

Antik Roma kaynaklarına bakıldığında çarmıha germe cezaları en fazla kölelere uygulanmıştır. Çarmıha germe cezalarının kısa sürede geniş çaplı uygulandığı örnek ise Spartacus İsyanı'nın sonunda görülmüştür. M.Ö. 73-71 yılları arasında gerçekleşen isyanda, gladyatör Spartacus ve arkadaşları Romalılara karşı ayaklanmışlardır. Bu ayaklanmaya kısa sürede İtalya'nın birçok yerinden gelen köleler de katılmış olup ve sayıları 70.000'i bulmuştur. Başlarda başarılı olan Spartacus ve kölelerden oluşan ordusu, yine köleler arasında oluşan anlaşmazlıklar ve fikir ayrılıklarından ötürü, sonunda consül Crassus'un lejyonlarına yenilmiştir. Bunun üzerine Crassus, ceza olarak isyanın başladığı Capua kentinden Roma'ya kadar olan Appia Yolu'nun iki kenarında 6.000 köleyi çarmıha gerdirmiştir. (Görsel 41) Bu korkunç görüntüye şahit olan Roma vatandaşı ve kölelerin gözünde bu olay uzun süre unutulmamıştır. Ayrıca köleler, herhangi bir vatandaş gibi yasadışı olaylara veya efendisine karşı yaptığı küçük bir yanlış anlama sebebiyle bile çarmıha gerilebilirlerdi.²⁹⁸

Ayrıca her köle kayıtsız şartsız efendisinin kontrolü altında olduğundan ve onların malı sayıldığından diledikleri takdirde onları gladyatör olarak dövüştürme hakkına sahiptiler. Yinede M.S. 2. yüzyılda İmparator Hadrianus tarafından kölelerin haklarını düzeltmek amaçlı bir dizi önlemler alınmıştır. Buna göre fiziksel durumu uygun olan kölelerin gladyatör olarak dövüştürülebileceklerine karar verilmiştir. Ayrıca kölesini böyle bir gösteriye katılmaya zorlayan efendinin, yetkili bir memura bu kararı niçin aldığını bildirmesi gerekiyordu. Köle sahipleri, güçlü ve yetenekli kölelerinin sırtından para kazanmak için gladyatörlüğe yöneltirlerdi.

²⁹⁶ Scott, İşkencenin Tarihi,66.

²⁹⁷ Peters, Torture, 42.

²⁹⁸ Karakoç, Antik Roma'da Ölüm Cezaları, 513.

Kazandıkları para köle sahiplerine kalacaktı çünkü kölelerin mülkiyet hakları yoktu. Bunlar dışında bazı efendilerin, sadece ceza olsun diye kölelerini arenaya gönderdikleri de bilinmektedir.²⁹⁹

6.3.Romalı Gladyatörler

Antik dönemlerde gladyatör dövüşlerinin kılıçla yapıldığını bildiğimize göre gladyatör isminin, Latince'deki 'kılıç' anlamına gelen 'gladius' isminden türetildiği düşünülmektedir. Bu oyunların Etrüsk Döneminden beri olduğu arkeolojik verilerle desteklenmektedir. Etrüsklerden kalan bir kül veya kemik kabı olan lahitçik adı verilen eser üzerindeki Etrüsk gladyatör tasvirleri görülmektedir.(Görsel 42) Etrüsklerin savaşlarda kaybettikleri kişilerin onuruna düzenledikleri cenaze törenlerinde düşmanın kanı akıtılarak ölünün ruhunun rahatlayacağına inanılmaktaydı. Bu sebeple savaş esirlerini dövüştürerek 'kendi ölülerinin kanına karşılık düşman kanı akıtma' geleneğini devam ettirmişlerdir.³⁰⁰

Roma'da M.Ö. 264 yılında ölen iki oğlu Decimus ve Marcus için, Brütüs Pera adında biri ilk gladyatör gösterilerini yaptırdığı kabul edilmektedir. Oğulları için cenaze töreni düzenleyen baba üç çift gladyatör dövüştürmüştü. Başlangıçta sadece cenaze törenleri için aralıklarla düzenlenen bu gösteriler giderek artmış ve Roma halkının beğenisini kazanmıştır.

M.Ö. 105'te Roma senatosu gladyatör dövüşlerini halkın bir eğlence aracı olarak kabul etmişler ve G.Manlius ile P.R.Rufus adındaki iki memuru gladyatör gösterileri ile ilgilenmekle görevlendirilmişlerdi.³⁰¹

Munus denilen gladyatör gösterilerinin resmen kabulü ile birlikte halkın sempatisini kazanmak için birçok Romalı yetkili rekabete girişmiştir. Bu oyunların arasına venatio³⁰² adı verilen bir gösteri türü de eklenmişti.³⁰³

²⁹⁹ Hasan Malay - H Silay. Antik Devirde Gladyatörler (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2013), 12.

³⁰⁰ Malay - Silay, Antik Devirde Gladyatörler, 7.

³⁰¹ Malay - Silay, Antik Devirde Gladyatörler, 8.

³⁰² Venatio: Gladyatörlerin vahşi hayvanlarla dövüştürülmesi.

³⁰³ Malay - Silay, Antik Devirde Gladyatörler, 8.

Bu gösterilerde insanlar birbirleriyle karşı karşıya getirilerek veya vahşi hayvanlarla dövüştürülürlerdi. Çevrelerine güçlü, kuvvetli bir şekilde görünen gladyatörler, genel düşünüşün aksine, yarışmaya can atan, yetenek, kuvvet ve cesaretlerini sergilemek için kendilerini göstermek için çabalayan kişiler değillerdi.³⁰⁴ Varsa da gladyatörlerin ancak birkaç tanesi gönüllü katılımcı olmuştur. Genel olarak gladyatörler ele geçirilen tutsaklardan ya da suçlulardan seçilirlerdi. Cezaları infaz edilecekse bu durum büyük bir izleyici kitlesinin önünde gerçekleşirdi. İşkence aletleri geniş bir yelpazedeydi, vahşi aslanlar, ayılar, kaplanlar, boğalar, kurtlar, kudurmuş köpekler ya da aynı kudurmuşlukta diğer erkekler ama sonuç hep aynı olurdu.³⁰⁵

Munus ve venatio'lar Romalılara çok çekici gelmiştir. Bunu yapımı hızla artan amphitheatrum³⁰⁶ sayısını görerek anlamak mümkündür. İlk gösteriler ise Antiokheia'da M.Ö. 174-164 yılları arasında Suriye krallarından Antiokhos Epiphanes tarafından düzenlendiği bilinmektedir. Bu ilk gösterilerde ülkenin yerlileri değil, Roma'dan getirtilen gladyatörler dövüştürülmekteydi.³⁰⁷ Amphitheatrumlar da yapılan venatiolarda neredeyse her türlü vahşi hayvan kullanılırdı. Aslanlar, leoparlar, ayılar, panterler, kaplanlar ve kurtlar ölümüne yapılan bir dövüşte insanlara karşı kışkırtılırdı. Daha baştan itibaren insanların çabalarının yersiz ve umutsuz olduğu belliydi. Düşman yabani köpek ya da kurt olduğunda, gladyatör de çoğu zaman kazığa bağlanırdı. Kimileri mutlak ölümü cesurca karşılayarak, hayvanla ellerinden geldiğince dövüşürdü. Daha az güçlü olanlar veya zayıf olanlar arenaya çıkmayı reddederlerdi ve bunun karşılığında fikirlerini değiştirene kadar kırbaçlanırlar ya da ne olduğunu anlayamadan bekleyen hayvanlara fırlatılırlardı.

Esirler veya eldeki suçlular istenilen ihtiyacı karşılamadığı durumlarda onların yerini alacak köleler satın alınırdı. Zaman zaman kadınlar da arenada dövüşmeye zorlanırdı. Durum ne olursa olsun, ölüm biçimleri seyredilemeyecek kadar korkunçtu. Bu zorlu ölüm gelmeden önce, ölümün çabucak ve acısız olması için yalvaran kurbanlara bunun bağışlanması istisnaydı.³⁰⁸

³⁰⁴ Scott, İşkencenin Tarihi,67.

³⁰⁵ Innes, İşkencenin Tarihi,25.

³⁰⁶ Amphitheatrum: Gladyatör dövüşlerinin düzenlendiği bir arena içeren tiyatro, amfitiyatro.

³⁰⁷ Malay - Sılay, Antik Devirde Gladyatörler, 8.

³⁰⁸ Scott, İşkencenin Tarihi,68.

Arena yetkilileri cezalı gladyatörlerin gösteri öncesinde intihar etmemeleri için katı bir gözetim uygularlardı. Ama her zaman başarılı olamazlardı. Konsül Quintus Aurelius Symmachus'un oğlu şerefine düzenlediği bir gösteride, arenaya çıkacak mahkumların sırayla birbirlerini boğdukları ortaya çıkmıştı.³⁰⁹

Dövüş sanatının en ince ayrıntılarını bilen bu güçlü kuvvetli gladyatör ordusu Roma için bir tehlike oluşturmaya başlamıştı. Böylece M.Ö.73 yılında Capua'daki gladyatör okulunda başlayan ve üç yıl kadar Spartacus ayaklanması Roma'nın varlığını tehdit edecek boyutlara varmıştı.³¹⁰ Bu olay çoğu kaynakta geçmektedir. Gladyatör Spartacus Capua'da ki gladyatör kampından arkadaşlarıyla birlikte kaçarak Roma'da aniden yeni bir savaş, isyan çıkmasına sebep oldu. Eutropius'un söylemine göre;

*“Spartacus, Crixus ve Oenomaus'un komutasındaki yetmiş dört gladyatör Capua'daki gladyatör okulundan kaçtılar. İtalya'da başıboş dolaşarak ülkeyi ciddi bir savaşa sürüklediler. Aynı anda iki consül ve pek çok Romalı komutanı yendikten sonra yaklaşık altmış bin silahlı askerden oluşan bir ordu topladılar ama proconsul Marcus Licinius Crassus tarafından Apulia'da bozguna uğratıldılar. İtalya'da pek çok felaketin yaşanmasına sebep olan bu savaşa ancak üç yıl sonra bitti.”*³¹¹

Burada topladığı ordudan köleler şeklinde söz etmese de o ordunun kölelerden oluştuğu bilinmektedir. Bu sebeple M.Ö. 65 yılından itibaren gösteri gruplarındaki köle sayısı Senato tarafından sayılmaya başlanmış ve bir grupta en fazla 300 gladyatör bulunabileceği kararlaştırılmıştı. Daha sonraki zamanlarda ise gladyatörlerin bir arada bulunmaları tehlikeli görülmüş ve topluca yemek yemeleri de yasaklanmıştı. Devlet tarafından gladyatörler üzerinde bu sıkı denetim uygulamaları uzun süre devam etmiştir.³¹²

Gladyatör savaşlarının artması üzerine gladyatör ihtiyacını karşılamak ve onları eğitecek okullar açılmaya başlanmıştı. Bu okullara 'ludus' adı verilmektedir.³¹³ Pompei, Capua gibi merkezi yerlerde ludusların açılmasına karar verilmiştir.³¹⁴

³⁰⁹ Innes, İşkencenin Tarihi,25.

³¹⁰ Malay - Sılay, Antik Devirde Gladyatörler, 9.

³¹¹ Eutropius, Roma Tarihinin Özeti, 145.

³¹² Malay - Sılay, Antik Devirde Gladyatörler, 9.

³¹³ Malay - Sılay, Antik Devirde Gladyatörler, 35.

³¹⁴ Burks, Roman Slavery: A Study of Roman Society and Its Dependence on Slaves,48.

Roma'daki gladyatör okullarının en büyüğü olan Ludus Magnus, İmparator Domitian M.S. 81-96 tarafından Roma Colosseum'un hemen yanına inşa ettirilmiştir.(Görsel 45) Zaman içerisinde eklemeler de yapılmıştır. En çok eklemeye ise imparator Traianus zamanında yapılmıştır. Ludus Magnus ve Colosseum arasındaki hareketi kolaylaştırmak için geniş bir yeraltı galerisi inşa edildi.(Görsel 46) Amphitheatrum'un 2.17 metre genişliğinde bir girişin altından başlayarak güneybatı köşesindeki Ludus'a geçilir. Ludus Magnus'un merkezinde, sınırlı sayıda seyirci için ayrılmış küçük bir cavea'nın³¹⁵ basamaklarıyla çevrili bir antrenman arenası vardı.

Cavea, traverten sütunlu, her bir kenarı yaklaşık 100 metre olan kare bir portikoya sahipti. Gösteriler için gerekli olan gladyatörleri ve malzemeleri barındırmak için kullanılan bir dizi dış oda görülmektedir. Sütunlardan yalnızca birkaç traverten parçası kalmıştır ve sütunların muhtemelen orijinal olarak bulunduğu yer hala görülmektedir.(Görsel 47) Okullardaki disiplin ve eğitim aşırı derece sıkı olmuş ve gladyatörler tamamen kölelerden oluşan savaşçılar olduğu için, okul içerisinde gerçek silah kullanmaları yasaklanmıştır. Roma ordusundan daha disiplinli bir eğitimi olan okulda, gladyatörlere aşılarmaya çalışılan düşünce, birlikte yemek yiyip, aynı havayı soluduğu kişileri arenada öldürmek zorunda kalmaları nedeni ile sevgi ve bağıllık duygularından yoksunlaştırmak olmuştur.³¹⁶

Gladyatörler köle olarak satılan savaş esirleri arasından seçilirlerdi fakat nadir de olsa özgür insanların da gladyatörlüğe soyundukları bilinmektedir. Halkın ilgisini dorukta tutmak ve dünyanın dört bir yanına Roma'nın egemen olduğunu kanıtlamak için farklı kavimlerden gelen gladyatörlerin seçildiği de görülmekteydi. Cumhuriyet döneminde arenalarda Trakyalı ve Gallialar yer alırken, imparatorluk döneminde sınırlarını genişlettiği için daha çok Afrika ve Asya kökenli gladyatörler rağbet görmüşlerdi. Gladyatör dövüşlerinde önemli bir başka husus ise, arenaya çıkan her gladyatörün kendi ülkesini simgeleyen giysiler ve kendi ülkesine özgü silahlarla kuşanıp, dövüşmesiydi.

³¹⁵ Cavea: Antik dönem tiyatrolarında oturulan bölümlere verilen isimdir.

³¹⁶ Tugay Saydam, Roma Cumhuriyetinde Kölelik: Spartaküs Örneği (Pdf: Journal of Social Sciences and Humanities, 2017), 84.

Bu gösterileri halka duyurmak için gladyöterlerin isimlerini praecones'lar³¹⁷ aracılığıyla anons ettirilirdi veya isimlerin yazılı olduğu levhaları (Görsel 48) dolaştırırlar, resmi yapılara, evlerin duvarlarına hatta anayolların kenarlarındaki anıtsal mezarların duvarlarına görevliler tarafından astırıp olabildiğince çok müşteri toplamaya çalışırlardı. Tabi ki bu görevlilerde kölelerden oluşmaktaydı. Ayrıca bu gösterilere değişik bir renk katan bazı imparatorlarda görülmektedir. Buna örnek olarak Parth kralı onuruna, Nero'nun düzenlediği gösteride yalnızca zencilerin dövüştürmüştür. Domitianus'un ise sadece cüceleri dövüştürdüğü bilinmektedir.³¹⁸

Roma'nın en görkemli günlerinde ortaya çıkan işkenceler arasında hiçbir işkence çeşidi, gladyatörlerin halkı eğlendirmek için boyun eğmeye zorlandıkları ve mecbur bırakıldıkları dehşetin yanına yaklaşamazdı. Antik Roma'nın gladyatör gösterileri günümüze kadar gelen bir saygınlık ve ün kazanmıştı. Bu vahşiliğinin büyük bölümü zaman içinde örtülmüş veya bilerek silinmiştir ve spora düşkünlüklerinin bir kanıtı olarak sayılmıştır.³¹⁹

6.4.Siyasi Olaylar

Kartacalı komutan Hannibal tarafından Romalılara ikinci Kartaca savaşı ilan edildi. Hannibal daha yirmi yaşlarındayken, yüz elli bin askerden oluşan bir ordu toplayıp Hispania'daki Saguntum kentine hücum etmeye kalkışmıştı. Romalılar elçileri aracılığıyla onu savaştan vazgeçmesi konusunda uyarıp ayrıca onlardan Roma halkının müttefiklerine karşı savaşmaması konusunda Hannibal'a emirler yağdırmalarını talep ettiler. Buna rağmen Kartacalıların yanıtı sert oldu. O sırada Saguntum halkı kıtlığa yenildi ve Hannibal tarafından esir alındı, ağır cezalara çarptırıldı. Daha sonrasında, L. Aemilius Paulus ve P. Terentius Varro, Hannibal'a karşı gönderildiler. Varro'nun sabırsızlığı yüzünden Apulia'da, Cannae adı verilen bir koy'un yakınlarında savaşıldı ve her iki consul da Hannibal tarafından yenildi. Bu çarpışmada üç bin Afrikalı öldü, Hannibal'ın ordusunun ise büyük bölümü yara aldı.

³¹⁷ Praecones: Tellal anlamına gelmektedir.

³¹⁸ Malay - Sılay, Antik Devirde Gladyatörler, 11.

³¹⁹ Scott, İşkencenin Tarihi,67.

Romalılar hiç bir Kartaca savaşında buradaki kadar ağır bir darbe almadılar. Çünkü çok fazla asker ya esir düştü ya da öldürüldü. Romalılar bu felaketler esnasında barış kelimesini asla kullanmadı ve köleleri dahi azat edip asker yaptılar. Böyle zorlu durumla daha önce karşılaşmamış olan Romalılara bu olumsuz şartlar yetmezmiş gibi bir de kendilerine bağlı İtalya kentleri Hannibal'a bağlanmıştı. Hannibal, Romalılara esirlerini fidye karşılığında iade etmeyi önerdi fakat senatustan silahlandırıldıkları halde esir konumuna düşebilen bu vatandaşlara ihtiyaç duyulmadığı yanıtı geldi. Bunun üzerine Hannibal çeşitli işkencelerle hepsini öldürdü.³²⁰

M.Ö. 88 civarında Konsül Sulla ve komutan Marius arasında sorun çıkmıştı. Sulla lejyonerleriyle birlikte Roma'ya doğru yola çıktılar. Daha önce herhangi bir Roma ordusu şehrin üstüne yürümemişti. Lejyonerlerin, Roma'ya girişi Marius tarafından organize edilmiş askerlerle durdurulunca Sulla daha büyük şekilde cevap vererek, askerleri sokaklarda savaşmaya ve geçtikleri sokaklardaki evlerden bazılarını yakmaya başladılar. Karşı askerler başta savunma gösterecekler bile hazırlıksız oldukları için çok zaman geçmeden bastırıldılar. Sulla kendine muhalif liderlerden on iki kişiyi yasadışı ilan etti. Bunların içerisinde Marius ve oğlunun yanı sıra Sulpicius da vardı. Bu durum, bu kişilerin ölmesi gerektiği anlamına geliyordu. Öldürenlere ödül dahi veriliyordu. Sulpicius, kendi kölelerinden biri tarafından ihanete uğradı ve öldürüldü. Roma geleneklerine göre kendi kölesi tarafından ihanete uğrayıp, öldürülmekte doğru bulunmadığı için köleye de ceza verildi.³²¹ Diğer kaçaklar ise yakalanamadılar ve firar ettiler.³²²

Marcus Licinius Crassus savaşmak üzere Parthlara gönderildi ve Carrhae günümüz Harran yakınlarında, kral Orodes'in komutanı Surena tarafından bozguna uğratıldı ve genç olan oğluyla birlikte öldürüldü.³²³ Crassus'un ölümüyle ilgili Plutarkhos farklı, Dio Cassius farklı bir durum anlatmaktadır.³²⁴ Plutarkhos'a göre; Part komutanı Surena, Crassus'u öldürmüş sağ elini ve kafasını keserek onu aşağılamıştır. Kestiği eli ve başı Part kralı Orodes'in sarayına göndermiştir.

³²⁰ Eutropius, Roma Tarihinin Özeti, 83.

³²¹ Köleye verilen ceza için sayfa 117'ye bakınız.

³²² Goldsworthy, Caesar, 44.

³²³ Eutropius, Roma Tarihinin Özeti, 155.

³²⁴ Dio Cassius'un anlatımı için bakınız sayfa 107.

Orodes'in sarayında gösterime giren bir oyun sırasında oyuncu, Crassus'un kafasını kralın önünde eğilerek seyirciye fırlatmıştır.

Ayrıca Surena dalga geçmeye devam etmiş Romalı bir esire, kadın kıyafeti (kadınsılığı ve korkaklığını vurgulamak ve küçümsemek için) giydirilmiş Crassus'a benzetilmeye çalışılarak fahişeler tarafından söylenen küfür ve şarkılarla aşağılanmıştır. Romalı askerlerin kesilmiş başları da sopalara tutturularak sergilenmiştir.³²⁵

Roma İmparatoru Caesar'ın ölümü de suikast sonucu ve yirmi üç hançer yarası olacak şekilde kanlı olmuştur. Komplocular, bunların arasında oğlu olduğu söylentileri de yer alan Marcus Brütüs, Cassius, Lucius Tillius Cimber, Publius Servilius Casca gibi güvendiği insanlar yer almaktadır.³²⁶ Pompeius'un inşa ettirdiği tiyatro da³²⁷ Senato ile toplantısı başlamadan önce komplocular Caesar'ın etrafında toplandı. Lucius Tillius Cimber, Caesar'ın emrinde olan görevli biriydi. Kardeşinin affedilmesi için ricada bulunuyordu. Kardeşi zamanında Pompeius yanlılarından birisiydi. Caesar'ın etrafını saran diğer komplucularda bu ricayı yerine getirmesini istiyor, ellerine sarılıp, öpüyorlardı. Caesar incitmeyecek şekilde cevap veriyor ve ricalarından etkilenmediğini söylüyordu. Bu esnada Publius Servilius Casca Longus, Caesar'ın koltuğunun arkasına geçti. Aniden Caesar'ın togasını kavrayan Cimber omuz kısmını yırttı ve anlaştıkları sinyali alan Casca hançerini çekip sapladı ama heyecandan olsa gerek yalnızca boynunu ya da omzunu sıyırmayı başarmıştı.³²⁸ Ona doğru dönen Caesar'ın "*seni kötü adam Casca, ne işler çeviriyorsun?*" gibilerinden bir şeyler söylediği rivayet edilir.³²⁹ Casca'yı kollarından yakalamış, hançerini elinden almaya çalışmıştır.³³⁰ Suetonius'a göreyse Caesar elindeki kalemi kendisine saldıran senatöre yani Casca'ya sapladı. Elllerinde bıçaklarla diğer komplocuları gören Caesar'a cübbesini yüzüne geçirdi ve komplocular saldırmaya başladı. Diktatör sonuna kadar saldırganlarla mücadele etti, onlarla boğuşuyor zorlayarak aralarından geçmeye çalışıyordu.

³²⁵ Plutarkhos, Plutarch's Lives III. Çev.George Long (Pdf: Yapımcı Jonathan Ingram, Stephen Schulze ve PG Online,2004), 85.

³²⁶ Goldsworthy ,Caesar, 573.

³²⁷ Cassius Dio, Dio's Roman History IV. Çev.Earnest Cary (London: Harvard Universty Press,1957),333.

³²⁸ Goldsworthy ,Caesar, 573.

³²⁹ Plutarkhos, Plutarch's Lives III. 458.

³³⁰ Goldsworthy ,Caesar, 573.

Servilia'nın oğlu Marcus Brütüs'ün de komplocular içinde olduğunu ve kendisine saldırdığını görünce direnmeyi bıraktı ve Brütüs, Caesar'ı kasıklarından hançerledi.

Bunun üzerine Yunanca “καὶ σὺ, τέκνον” "*Sen de mi, oğlum?*" anlamına gelen o sözü kullanmıştır.³³¹ Diktatör, Pompeius'un heykelinin dibine yıkıldı ve yirmi üç yerinden hançerlenmişti. Saldırı çok beklenmedik ve ani şekilde olmuştu ki izleyen yüzlerce senatör karşılık bile veremeyecek kadar hayret içinde kalmıştı.

Bunun üzerine herkes paniğe kapılmış oradaki tüm senatörler dahil hızlı şekilde olay yerinden kaçmışlardı.³³² Caesar'ın vasiyeti okundu ve vasiyetinde Gaius Iulius Caesar Octavianus'u resmen evlat edindiği ve bu yüzden ona adını verdiği yazıyordu.³³³ Octavianus komplo kuranları üç yıl içinde mağlup etmiştir.³³⁴

M.S. 31'de Praetorian Muhafızları kumandanı Lucius Aelius Sejanus'un, İmparator Tiberius'un tek oğlunu, Drusus'u öldürdüğü iddia edildi ve imparatorun kendisini de devirmeye kalkışacağından şüphe duyuldu. Sejanus ihanet sebebiyle ölüm cezasına çarptırıp, idam ettirdi. Ayrıca Tiberius fazla evhamlı biriydi ve güvenmediği herkese işkence yaptırırdı. Kendisine haber vermeden ziyaretine gelen bir arkadaşını bile dikkat etmediği için germe işkencesiyle öldürmüştür. Tiberius'un kendisinin geliştirdiği³³⁵ işkence yöntemi şu şekildeydi: Kurban çok miktarda şarap içirilir ve erkeklik organı ut yayıyla bağlanırdı, tuvalet ihtiyacı için sıkışan kişi yayın gerginliği ya da idrarının baskısıyla organını germiş olurdu.³³⁶

Caligula ise yemeğini yediği sırada mahkumların işkence edilmesini seyretmekten hoşlanırdı.³³⁷ Bazı suçlar için Çinlilerin ‘bin kesikle ölüm’ (Görsel 49) işkencesinden farkı olmayan bir yöntem uygulardı. Bıçağın küçük ve tekrarlayan batışlarıyla, kurban kendi ölümünü hissedebilirdi.³³⁸ Caligula'nın işkencelerinin sınırı yoktu. Rütbeli vatandaşları damgalayıp köle ilan ediyordu ve madenlerde veya yol yapımında çalışmaya mahkum ediliyorlardı. Hayvanlar gibi kafese kapatılıyor, vahşi hayvanlara atılıyor ya da vücutları parçalara ayrılıyordu.³³⁹

³³¹ Suetonius Tranquillus. The Lives Of The Twelve Caesars. çev. Alexander Thomson (Pdf: Produced by Tapio Riikonen and David Widger, 2016), 48.

³³² Goldsworthy ,Caesar, 573.

³³³ Suetonius, The Lives Of The Twelve Caesars, 49.

³³⁴ Goldsworthy ,Caesar, 574

³³⁵ Suetonius, The Lives Of The Twelve Caesars, 126.

³³⁶ Innes, İşkencenin Tarihi,21.

³³⁷ Scott, İşkencenin Tarihi,153.

³³⁸ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi,165.

³³⁹ Suetonius, The Lives Of The Twelve Caesars, 145.

Aşağılayıcı hicivler yazan birisini Roma sirkinde canlı canlı yakmış ve demirlerle bağlanmış gladyatör başının iki gün boyunca dövülmesinden sonra hemen öldürmeyip beyinlerinin iltihaplanması ve o iltihaplanmanın kokuşmasını kendilerinin de hissetmesi için bir süre beklerdi³⁴⁰ Ve bu cezalar genellikle ciddi suçlar için değil, sadece yaptığı eğlenceleri eleştirmek, şakalarına gülmemek gibi basit şeylerden dolayı veriliyordu.

Nero döneminde Roma çok sıkıntılı dönemlerden geçti. Nero, Roma İmparatorluğunu itibardan düşüren ve zayıflamasına neden olan dayısı Caligula'ya çok benziyordu. Gaius Caligula'dan sonra Nero da öylesine sefahat düşkünü ve savurgan birisiydi ki, parfüm kokulu sıcak ve soğuk sularla yıkanır, erguvan renkli, ipek sicimlerle salıverdiği altın ağlarla balık tutardı. Çok sayıda senatorü öldürdü, bütün iyi insanların düşmanı oldu. Bir sürü yakın akraba cinayeti işledi, annesini, erkek kardeşini ve karısını öldürdü.³⁴¹ Suetonius'a göre ise annesi Agrippina'yı, teyzesi Domitia'yı, eşlerinden biri olan Statilia'yı ve eski eşini, eski eşlerini ve birçok akrabasını çeşitli yöntemler ve işkencelerle öldürmüştür.³⁴² Bazı kurbanları zifte bulanarak ateşe verilir gece vakti ayaklı meşaleler halinde dolaştırılırdı. Bazı kurbanlarının ise derilerine kurt postları dikilir ve vahşi köpeklerle yem edilirdi. İmparatora karşı komplo kurmakla suçlanan özgür kadınlardan Epicharis, iş birlikçilerinin adını söylemesi için gün boyunca işkenceye maruz bırakıldı, bu işkence ne kadar kötüyse, sonunda dayanamayıp korsesiyle kendini astı.³⁴³ Vaktiyle işgal edilip yakılan Troia'nın sergilediği gibi bir manzarayı seyretmek için Roma şehrini ateşe verdi. Askeri alanda hiç bir başarı göstermedi ve Britannia'yı kaybediyordu. Britannia'daki en önemli iki kent onun yönetiminde kaybedilip, yerle bir edildi. Persler Armenia'yı ele geçirdiler ve Roma lejyonlarını emirleri altına aldılar. Bu davranışları sebebiyle Roma dünyasında Nero nefret uyandırdı. Herkes tarafından yüzüstü bırakıldı ve senatus tarafından düşman ilan edildi. Cezalandırılmak üzere arandığında ki bu ceza Nero için hak edilmiş olsa da fazlasıyla ağırdı, sarayından kaçtı.

³⁴⁰ Innes, İşkencenin Tarihi,21.

³⁴¹ Eutropius, Roma Tarihinin Özeti, 183.

³⁴² Suetonius, The Lives Of The Twelve Caesars, 201.

³⁴³ Innes, İşkencenin Tarihi,23.

Cezası şu şekilde olacaktı; Başına çatal sokulup çırılçıplak halkın arasında, caddelerde sürüklenecek ve canı çıkıncaya kadar dövülecek sonra da bir kayadan baş aşağı sallandırılacaktı. Bulunduğunda bir kölesinin kent dışındaki evinde intihar etmişti.³⁴⁴

Köklü ve soylu bir aileden gelen senatör Servius Galba yetmiş üç yaşındayken Hispanialılar ve Gallialılar tarafından imparator seçildi ve imparatorluğu bütün ordu tarafından büyük bir sevinçle karşılandı. Çünkü Galba imparator olmadan önce hem askeri hem de sivil alanda yaptığı işlerle saygın bir yer edinmişti. Galba'nın yönetimi kısa sürmüştü, şiddete yatkın bir kişilik sergilemiş ve iyi başlangıçlar yapamamıştı. Yönetiminin yedinci ayında Otho tarafından işkence görerek Roma forumunda boğazı kesildi. Saçı olmadığı için pelerinine sardı ama sonunda başparmağıyla ağzını tutturdu ve başını bir mızrağın ucuna takarak alay edip kampın etrafında dolaştırırken: "*Galba, gücünü göster!*" diyerek bağıırıyordu. Sonunda Galba'nın kahyası Argivus onu yeniden birleştirdi ve küller kentin fazla uzağında olmayan Aurelia yolu üzerindeki Galba'nın kendi bahçesine mezara defnedildi.³⁴⁵

Vitellius ise; soylu olmaktan ziyade şerefli bir ailenin oğluydu. Vitellius çok kötü bir siyaset yürüttü, zalimce hareketleriyle tanındı, özellikle oburluğu ve açgözlülüğü herkesin dilindeydi. Nero'ya benzemek istiyor ve bu isteğini açıkça dile getiriyordu. Rezil şekilde gömülen Nero'nun cesedine saygı gösteriyor ve açıkça yüceltmeye çalışıyordu. Bu aşırı hareketleri yüzünden, Vespasianus'un komutanları tarafından öldürüldü. Tıpkı bir zamanlar imparator Vespasianus'un kardeşi Sabinus'u öldürüp onu Capitolium'la birlikte ateşe vermesi gibi. Vitellius da aşağılanıp küçümsenecek şekilde can verdi. Kentin caddeleri boyunca saçları dikleşmiş, çırıl çıplak, çenesinin altına konan kılıç yüzünden başı yukarıya kalkmış bir halde sürüklendi, kendisini izlemeye gelenler tarafından göğsüne ve yüzüne gübre atıldı. En sonunda boğazı kesildi ve hiçbir cenaze töreni yapılmadan Tiber Nehri'ne atıldı.³⁴⁶

³⁴⁴ Eutropius, Roma Tarihinin Özeti, 183.

³⁴⁵ Suetonius, The Lives Of The Twelve Caesars, 221.

³⁴⁶ Eutropius, Roma Tarihinin Özeti, 187.

VII. BÖLÜM

İŞKENCE YÖNTEMLERİ

7.1.Zehir

Atinalı özgür erkeklerin infazında kullanılan en yaygın yöntem zehirdi. İnfaz edilecek olan kurbanı bir bardak baldıran ya da başka bir zehir verilirdi. Daha düşük sınıflardaki mahkumları ve köleleri daha kötü bir ölüm beklerdi. Ölene kadar sopayla dövülürlerdi.³⁴⁷ Filozof Sokrates'te Tanrılara karşı geldiği ve gençleri kışkırttığı gerekçesiyle MÖ.399 'da ölüm cezasına çarptırılmıştı.

Sokrates (M.Ö. 469–399) 70 yaşındayken, Atinalı gençleri toplumun kabul görmüş değerlerini sorgulatmak yoluyla yoldan çıkarmak, başka tanrılara inandırmak, kafa karıştırmak ve adalet sisteminin eleştirisini yapmakla kötü örnek olmak gibi suçlamalarla idama mahkum edilmiştir. Sokrates'in davasının görüleceği gün mahkeme salonunda 500 kişi vardı. Davacı olan taraf konuşmasına, karşılarında duran adamın yani Sokrates'in bir sahtekar olduğunu söyleyerek başladı. Dinden sapmış, sağlam argümanları kendi zayıf argümanlarıyla çürütmek için aldatıcı yöntemler geliştirmişti. Bu adam, yeryüzünün ve gökyüzünün gizemlerini çözmeye çalışıyordu. Sokrates suçlamalara yanıt vermeye çalıştı. Gökyüzüyle ilgili hiçbir kuram geliştirmediyi, yeryüzünün gizemlerini araştırmadığını, dinden sapmış bir adam olmadığını, aksine kutsal ibadetlerde bulunulması gerektiğine inandığını, Atinalı gençleri yoldan çıkarmaya çalışmadığını söyledi. Sokrates birilerini yoldan çıkarmışsa bu eylemi bilinçli şekilde yapmış olamazdı. İnsanın kendi arkadaşlarını

³⁴⁷ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi, 212.

bile isteye kötü yola sürüklemesi pek de anlamlı değildi çünkü kötü arkadaşlardan bir gün mutlaka kendisi de zarar görürdü.

Eğer istemeden de olsa bir hata yapmışsa, doğru olan şey ona karşı bir dava açmak yerine kendine gelmesi için küçük bir uyarıda bulunmaktır.³⁴⁸

Sokrates. “Eğer beni ölüme mahkum ederseniz, benim gibi kendisini kente adanmış, yerimi alacak birini kolay kolay bulamazsınız. Birazcık Komik birazcık alaycı bir benzetme yapmak gerekirse soylu ama hantal, iyi yetiştirilmiş, heybetli bir at, ben de bir at sineğiyim. Tanrı beni tüm gün boyunca durmaksızın yanınızda olup doğruları göstermek ve sizleri uyarmak ayrıca gerektiği zaman sizleri azarlayacak bir at sineği olarak görevlendirdi.”³⁴⁹

Eğer benim sözlerime kulak verirsiniz, hayatımı bağışlarsınız. Ne yazık ki bundan çok umutlu değilim. Belki biraz sonra uykunuzdan uyanıp Anitus’u dinleyecek, sonra da uyuklamaya devam edeceksiniz.”³⁵⁰ Jüri karar vermek için toplandığında 360 jüri üyesi -onun bu tarz konuşmasını aşağılayıcı ve alaycı bularak- idam edilmesinden yana oy kullanır. Nasıl idam edileceği Sokrates’e bırakılmıştır ve baldıran zehri içerek ölmeyi tercih eder.(Görsel 50)

7.2.Diri Diri Yakmak

İnsanları canlıyken yakmakta acı verici başka bir işkence metodudur. Bazen infazdaki acıyı artırmak için bazen de işkencenin kendisi olarak kullanılmıştır. Antik Yunanda, cezalandırma yöntemi olarak diri diri yakmanın daha az görüldüğü bilinmektedir. Bekaretini yitiren genç kızların bu yolla cezalandırıldığı ve bazı suçlar için kadınlar da diri diri yakılmaya mahkum edilirdi.³⁵¹

Roma’da ise, diri diri yakmak kayıtlarda sık rastlanmaktadır. Kaynaklara göre kundaklama ile ilgili suç işleyenlere bu işkence yöntemi uygulanmıştır. Kundaklamaya karşı bu cezanın verilmesi kısas olarak bu işkencenin yapıldığını da düşündürmektedir. Bunun yanında efendilerine karşı komplo kuran köleler de

³⁴⁸ Alain Botton, Felsefenin Tesellisi, Çev. Banu Tellioglu Altun (İstanbul: Sel Yayıncılık, 2007), 37.

³⁴⁹ Platon, Sokrates’in Savunması, Çev. Furkan Akdemir (İstanbul: Say Yayınları, 2015), 74.

³⁵⁰ Botton, Felsefenin Tesellisi, 53.

³⁵¹ Scott, İşkencenin Tarihi, 224.

genellikle cezalandırma yöntemi olarak kazığa bağlanıp diri diri yakılmışlardır. Ayrıca bazen asker kaçakları ve devlet düşmanlarında da işkence yöntemi olarak kullanılmıştır.³⁵²

İşkence sırasında ısı kullanmanın başka yöntemleri de bulunmaktaydı. Kaynar su, yağ veya donyağı, hatta eritilmiş kurşununda kullanıldığı bilinmektedir. Bunlar genelde işkencenin bir bölümünü oluşturduğu gibi bazen son bir ceza yöntemi olarak da kullanılabilirlerdi.³⁵³ Bu yöntem örneği olarak Roma İmparatoru Marcus Licinius Crassus'un ölümünü örnek verebiliriz. Crassus'un ölümüyle ilgili Plutarkhos³⁵⁴ farklı Dio Cassius farklı bir durum anlatmaktadır.

Romalı tarihçi ve yazar Dio Cassius'a göre; Partlarla olan savaşta yaralanan Crassus, Part komutanı olan Surena tarafından Carrhae bölgesi günümüz Harran olarak geçmekte MÖ.53'te öldürülmüştür. Ağır yaralı şekilde yakalanan Crassus'un ağzına erimiş altın dökerek işkence ile öldürmüşlerdir. Erimiş altın dökmelerinin sebebi ise Crassus'un çok zengin olmasına rağmen lejyonunu kendi imkanlarıyla desteklemediğinden dolayı onu aşağılamışlardır.³⁵⁵

Roma İmparatoru Maximinus'un kurbanı olan Apphianus'un ölümü de şiddetli şekilde acıya maruz kalmıştır. Apphianus'un ayakları yağa batırılmış, pamuklara sarılmış ve sonra tutuşturulmuştu. Bütün görenlere korku salması için bu dehşet verici manzara ile yükseğe asılmıştı. Aynı zamanda vücudunun yan taraflarını ve kaburgalarını, şişmiş bir yığına dönüşene kadar tarakla yırtmışlardı ve yüzünün görüntüsü tamamıyla değişmişti. Ayaklarını uzun bir süre harlı ateşle yaktılar, etleri erimiş mum gibi aktı ve ateş kemiklerini cayır cayır yaktı. (Görsel 51) Antik dönem uygarlıkları esirlerini bu yolla yakmayı gelenek haline getirmişlerdi. Çoğunlukla düşmanlar, alt tabakadan olanlar ve aşağılık, tiksindirici suçlar işleyenler için tam da olması gereken bir infaz yöntemi sayılıyordu. Özgür bir kadınla zina yapan kölenin diri diri yakılmış olması da zaman zaman görülmekteydi. Sapıklıkla suçlu bulunanlara verilen fazlasıyla caydırıcı bir ceza yöntemi bu.³⁵⁶

³⁵² Karakoç, Antik Roma'da Ölüm Cezaları, 512.

³⁵³ Innes, İşkencenin Tarihi, 77.

³⁵⁴ Plutarkhos'un yorumu için bakınız sayfa 100.

³⁵⁵ Cassius Dio, Dio's Roman History III. Çev.Earnest Cary (London: Harvard University Press, 1957), 447.

³⁵⁶ Scott, İşkencenin Tarihi, 223.

7.3.Haşlamak ve Kızartmak

Su, yağ veya balmumuyla dolu koca bir kazan ya da başka bir kap kaynayınca kadar ısıtılır ve kurban çoğunlukla önce vücudu olacak şekilde bunun içine atılırdı. Ayrıca kurbanlarının acısını uzatmak istediklerinde cellatlar, elleri ve kolları bağlı, başı dışarıda olan kurban, kazanın içine konur ve içindeki sıvı yavaş yavaş kaynama derecesine getirilirdi.

Kızgın tava yöntemi ise kurbanın içi yağ, balmumu veya zift dolu geniş ve sığ bir kaba konulup diri diri kızartılması dışında haşlamaktan pek farklı sayılmazdı. Bu işlemin bir başka çeşidi de altında ateş yanan bir ızgara veya sac kullanılmasıydı.³⁵⁷

Bu konuya ayrıca Antik Yunan'dan mitolojik bir anlatıdan örnek verebiliriz. Apollonois'in eserinde şu şekilde geçmektedir. Kolkhis kralı Aietes 'in iki kızı ve bir oğlu vardı. Bunlar, Khalkiope ile Medea adlı ve Apsyrtos adlı bir oğlan çocuğuydu. Bu arada Tesalya'daki İolkos kentinin kralı Kretheus ölünce tahta yasal varisi Aison yerine küçük kardeşi Pelias geçmişti.³⁵⁸

Hemen ardından, üvey kardeşi Aison'dan kurtulmaya karar verir. Bir kurban töreninde, Aison'un kurban edilen boğanın kanından içmesine ses çıkarmaz. Ardından Aison ölür çünkü kurban kanı aslında zehirdir ve bundan Pelias'ın haberi vardır. Aison'un karısı ağıtlar yakarak saraya koşar, kralı lanetler ve bir kılıçla kendini öldürür. Ardında genç bir oğul bırakmıştır, fakat Pelias onu da öldürtür.³⁵⁹ Bunların yaşanacağını tahmin eden Aison, oğlu İason'u kardeşinin hışmından korumak için Pelion Dağı'nda yaşayan Kentauros Kheiron'un yanına gönderir. Akhilleus ve Asklepios'un da öğretmeni olan bilge Kentauros'un (bkz. Mitoloji kısmı Asklepios bölümüne) yanında yetişen genç burada geleneksel eğitim ve tıp eğitimi de aldı. İsmi de bu yüzden "tedavi eden, sağaltıcı" anlamına gelir. İason büyüdüğünde babasına yapılan haksızlığı öğrendi ve hakkı olan tahtı amcasından geri almak için İolkos'a gitti. Yolculuğu esnasında Anauros Çayı'nı geçmek isteyen yaşlı bir kadınla karşılaştı. Bu kadın, insanların adil olup olmadıklarını sınamak için kılık değiştirerek yeryüzüne inen tanrıça Hera'ydı.

³⁵⁷ Scott, İşkencenin Tarihi,176.

³⁵⁸ Apollonois, Argonautika, 3.

³⁵⁹ Powell, Klasik Mitoloji, 541-542.

Yaşlı kadına acıyan İason onu sırtına alarak çaydan geçirdi, ama bu sırada sandaletlerinden birini akıntıya kaptırıp yitirdi. Çünkü bir kehanete göre Pelias'ın alnına tek sandalet giyen bir adamın elinden korkunç bir ölümle öleceği yazılmıştı. Kral delikanlıyı görünce düşüncelere daldı ve onu deniz yoluyla çok uzaklara, adamlarıyla birlikte yiterek eve dönüş yolunu bulamayacağı zor bir yolculuğa göndermeye karar verdi. Bu görevi vermesinin sebebi olarak, ataları Athamas, oğlu Phroikos'u öldürmeye yeltendiği için Zeus'un Aiolos soyunu lanetlediğini söyledi. Bu laneti ortadan kaldırmak için altın post geri getirilmeliydi. Bunu başarabilirse tahtı İason'a devredeceğini söyledi.

İason üstlendiği zor görevi yerine getirmek için Athena'nın da yol göstermesiyle çağının yetenekli ustası Argos'a bir gemi inşa ettirdi.³⁶⁰ İason bu yolculuğu esnasında Medea ile karşılaştı ve Medea kendisine aşık oldu. Bu aşk ile Medea ona postu alma konusunda yardımcı oldu ve onun sayesinde postu alıp sağ salim dönmeyi başardılar. İason'un yolculuğu toplam dört ay sürmüştür. İason kimsenin beklemediği bir anda, hem de yanında altın postla birlikte çıkıp geldiğinde kibirli Pelias postu hediye olarak kabul eder, fakat tahtı İason'a bırakacağına dair hiçbir teşebbüste bulunmaz.

Bunun üzerine Medea, Pelias'tan kurtulmaya karar verir, fakat bunun için adamın kızlarının yardımına ihtiyacı olacaktır. Kızlara, efsun gücünü kullanarak babalarını gençleştirebileceğini, gücüyle yalnızca yaşlıların bilgeliğinin baş edebileceğini söyler ve bunu yapabileceğini kanıtlamak için de yaşlı bir koç alarak keser, kızların gözü önünde parçalarını bir kazana atarak kaynatır. Birkaç saat sonra kazandan körpe bir kuzunun, hem de sapasağlam fırladığını gören kızlar ikna olurlar. (Görsel 52)³⁶¹ Aynı gece babalarını yakalayıp keserler ve parçalarını Medea'ya teslim ederler. Medea aynı şekilde adamın parçalarını birkaç saat kazanda kaynatır, fakat sonunda kapağı kaldırdığında kazanın içinde koyu, yapış yapış bir haşlamadan başka bir şey olmadığını görürler. Medea, herhalde bir malzemeyi eksik koyduğunu söyleyerek özür diler. Böylece Pelias, tıpkı kahinin öngördüğü gibi, ölmüş ve Hera da intikamını almış olur.³⁶²

³⁶⁰ Apollonois, Argonautika, 3-4.

³⁶¹ Pelias'ta kızları tarafından kesilip, kaynar suyun içine atılmak üzere Medea'ya verilecektir. Yani görselde ki koç yerine Pelias kaynıyor olacaktır. Görselin daha ayrıntılısını merak edenler British Museum'un internet sayfasından veya kaynaklar kısmına eklediğim müzenin linkinden görsele ulaşabilirler.

³⁶² Powell, Klasik Mitoloji, 541-542.

Ovidius'un eserinde ise şu şekilde geçmektedir;

“Dur dinlen bilmez kötülükler, hınç duyuyormuş gibi kocasına Medea yalvarıp sağındı Peliasın konağına. Çok yaşlıydı kendisi kızları karşıladı Colchisli usta büyücü yüzden bir yakınlıkla çeldi kızların gönlünü kısa bir zamanda. Yaptığı iyilikler arasında saydı Aesonun yaşlılığının giderildiğini de, bu konu üzerinde çok durdu, bir umud doğdu içine Pelias kızlarının, onlar da bu yolla sevindiler babaları gençleşecek diye yeniden. Böyle bir iyilik dilediler Medeadan ne isterse vermeyi göze aldılar yapacağı iyiliğe karşılık. Sustu bir süre, istemez göründü bir ara askıda bıraktı kızlarının umudunu yapmacık bir düşünceyle... Söz verdi biraz sonra daha çok güvenmeniz için.

Sanatıma koyun sürünüzün önünde giden en yaşlı koçu kuzu yapacağım ilacımla, dedi, durmadılar getirdiler yaşlılıktan bitmiş çökük şakaklarında kıvrık boynuzları bulunan koçu. Kesti koçun pörsemış boğazını Teselyalı kadın ancak birkaç damla kan boyadı bıçağı, tunç bir kaba koydu büyücü kadın koçun üyelerini. Etkili özsular döktü üzerlerine, koçun eli ayağı. Boynuzlan, yaşı silinip gitti ortadan ... İnce bir meleme duyuldu bu ara tunç kaptan. Bir kuzu melemesi yükseldi, şaşkınlıklar içinde. Gördüler tutkuyla meme aradığını emmeye.

Şaşıp kalmış Pelias kızları, olay arttırdı Medeaya karşı güvenlerini, sıkıştırdılar onu yakarışlarla ... Kaçınılmaz, ölümcek bir uyku bağladı kralı da, buyruğu altında bulunanları da, bekçileri de, uyuşup kalmışlar. Büyülü bir türkünün etkisiyle, kızlar girdiler Colchislinin buyruğu üzere eşikten içeri, aldılar yatağın çevresini neden kuşkulusunuz, kımıldamıyorsunuz, çekin bıçaklarınızı, dökün eski kanını, gençlik kanı akıtılabilmem için boşalmış damarlarına, elinizdedir yaşı da, yaşamı da babanızın. Yardım edin babanıza, biraz baba sevgisi varsa içinizde. Umutlarınız boşuna değilse, kovun kılıçlarınızla yaşlılığını, birlikte saplayın kılıçlan aksın bozuk kanı dedi, bu sözler üzerine en duygulu kızı olmuş ilk suçu işleyen, kan döktü, cana kıymayım diye ... Bakamadı ilk bıçaklayışa kızların biri bile, çevirdiler yüzlerini açtılar acımasız ellerle yaralan babalarında, kanlar içinde doğruldu Pelias dayandı dirseklerine, yarı ölü kalkmak istedi uzattı bitkin kollarını kılıçlar arasından. Nedir yaptığınız? dedi kızlarım, babanıza karşı bu pusatlar ne? Birden ne güç kaldı kızlarda ne de tutacak el. Konuşacaktı daha kesti boğazını Colchis'li attı kaynar suya yaralı örgenlerini.”³⁶³

Roma düzenine karşı gelen asi Makkabilerin ölene kadar haşlandığı ve kızartıldığı bilinmektedir. Kurbanlar kaynar suya atılmış, kızgın yağ da kızartılmış ve sıcak metal yüzeyde pişirilmişlerdi.³⁶⁴ Antiokhos'un emriyle, Makkabilli bir anneyle yedi oğluna yapılan acımasız işkenceleri ve infazı anlatılır. Antiokhos onları boğa organıyla dövdürdü. Önce büyük oğlanın soyulup, elleri bağlı halde işkence tezgahına yatırıldı.

³⁶³ Ovidius, Dönüşümler, 166-167.

³⁶⁴ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi, 197.

İşkence tezgahındayken dayak yedi ve çıkartılıp, işkence çarkına yerleştirildi. Ayaklarına ağırlıklar asıldı, sımsıkı gerildi sinirleri ve iç organları dağıldı. Bir ateş yakılarak bu halde ateşe atıldı. Alevlerden öyle yaktı ki bağırsakları ortaya çıktı fakat hala kendindeydi. Ardından ateşten alınarak, dili koparıldı ve kızgın tavaya kondu. Halkın, annesinin ve kardeşlerinin gözlerinin önünde bu işkencelere maruz kaldı ve can verdi. Ardından ikinci kardeş sürüklenip getirildi. Antiokhos ona bütün işkence aletlerini gösterdi ve kurbanı yani abisini yemezse daha kötü işkencelere maruz kalacağını söyledi. Kardeşin bunu reddetmesi üzerine elleri zincirlerle bağlandı ve asıldı, derisi başından dizlerine kadar yüzüldü, göğsündeki iç organları görünüyordu.³⁶⁵ Üçüncü erkek kardeşin baş ve yüz derisi yüzüldü ve bağırsakları deşildi, dördüncü diri diri yakılmadan önce dili bir şiş üzerinde kızartıldı. Beşinci kardeş ise bir kazığa bağlanarak yakıldı.³⁶⁶ Altıncı çocuk ise bir direğe bağlandıktan sonra baş aşağı çevrilip, yakacak ancak öldürmeyecek bir mesafede ateşe tutulmuş, sivri uçlu aletlerle gövdesinin her yerinin delik deşik edilmişti. Dili ısıtılmış kerpetenle koparılmış kızgın tavaya konulmuştu. Bu kadar acıya dayanamayan çocuk can vermişti. Bu yaşananlardan sonra Antiokhos, her Spartalı kadını delirtmeye yetecek hunharca ve dehşet verici görüntülere maruz kalmış zaten aklını yitirmiş olan anneye döndü ve onun kıyafetlerinin hepsini çıkarttırdı, ellerinden astırıp zalimce kamçılattı. Göğüsleri ve cinsel organları kesildi ve onlar da kızgın tavanın içerisine atıldı.³⁶⁷

Ayrıca Roma kralı Nero'nun da insanları bağlayıp, yüksek bir alana çivileyerek üzerlerine yanıcı bir sıvı döküp acıları artsın diye yakmaya ayaklarından başlayacak şekilde onları meşale misali kullandığı da bazı tasvirlerde görülmektedir.

Aziz Lawrence ise Romalılar tarafından ızgara da kızartılmıştı. Acı içindeyken cellatlarına artık döndürülme vaktinin geldiğini söyleyerek bu taraf yeterince kızardı, iyi pişmiş tarafın mı yoksa az pişmiş tarafın mı daha lezzetli olduğunu sormuştur.³⁶⁸

³⁶⁵ Scott, İşkencenin Tarihi, 177.

³⁶⁶ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 52.

³⁶⁷ Scott, İşkencenin Tarihi, 177.

³⁶⁸ Innes, İşkencenin Tarihi, 76.

7.4.Sakatlamak

Ölüm cezasının verilmediği durumlarda en yaygın olan cezalandırma yöntemi, farklı biçimlerde sakatlamaktır. Dilini kesmek, gözlerini çıkarmak, hadım etmek ve bazen de hepsini birden kesmek gibi değişik biçimler görülürdü.³⁶⁹

Bazı vakalarda sakatlama, dağlama yöntemini bir adım öteye taşıyarak suçlu kişiye suçunu hem kendine hem de etrafındakilere hatırlatacak kalıcı bir biçimde çaresiz bırakma cezasıydı.³⁷⁰ Bu ceza uygulanırken dikkat edilmezse nadir de olsa ölümle sonuçlandığı da görülmektedir. Suçların büyük bölümü, özellikle de hırsızlık ve dolandırıcılık gibi elle işlenen suçlar olduğu için bu suçlara verilen cezalar da genelde bir veya iki elin kesilmesi idi³⁷¹

Yalancı tanıklık gibi suçlarda dağlamanın yanı sıra, suçlunun teşhir tahtasına konulup kulaklarının kesildiği de olurdu. Benzer biçimde sahtekarlık, iftira atma, alışverişte eksik tartma ve hırsızlığın cezası da, suçun ağırlığına bağlı olarak, bir ya da iki kulağın veya ellerinin kesilmesi idi. Ayrıca koyun hırsızlarının ise iki eli de bilekten kesilirdi.³⁷² Başkasını öldürme gibi durumlarda ise, acının şiddetini artırmak için el, ayak, kol, dil gibi organlar teker teker acı verecek şekilde kesilirdi.

7.5.Kafa Derisi Yüzmek

Bu kanlı ve acı veren ceza yöntemi canlılara ve ölümlere uygulanırdı. En fazla acı veren işkencelerdendi. Diri veya yaralı bir esire yapıldığı zaman, uygulanan kaba ve vahşi yöntem nedeniyle, genellikle ölümle sonuçlanırdı fakat istisnalar da vardı.³⁷³

Herodot, İskitlerin de kafa derisi yüzdüklerini söyler. Herodot'a göre savaşla ilgili adetleri şunlardır:

³⁶⁹ Scott, İşkencenin Tarihi,218.

³⁷⁰ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi,121.

³⁷¹ Innes, İşkencenin Tarihi,70.

³⁷² Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 28.

³⁷³ Scott, İşkencenin Tarihi,219.

“Bir İskit, öldürdüğü ilk düşmanın kanını bir kupaya doldurup içer; savaşta öldürdüğü herkesin kafasını kesip krala götürür, zira ancak kafa götürürse, ganimetten pay alabilir, yoksa hiçbir şey vermezler. Düşmanlarının kafasını şöyle yüzerler.

Kulakların kenarından çepeçevre keser, kafayı tutup silkeleyerek deriyi alır, iyice yumuşasın diye öküzün kaburga kemiğiyle temizler ve avuçlarında yoğurur, el bezi gibi kullanmak üzere saklar. Bunları atının dizginlerine dizer ve bununla övünür, çünkü bu havlulardan en çoğunu taşıyan en yiğit diye geçinir.”³⁷⁴

Hatta içlerinden birçoğu yüzülmüş deri parçalarından, sığırtmaç³⁷⁵ kazaklarına benzer mantolar yapıp giyerler. Gene birçokları, yendikleri düşmanın sağ elinin derisini de tırnaklarla beraber yüzerler ve ok torbasına kapak yaparlar. Çünkü insan derisi kalın ve pürüzsüz olur, belki de deriler içinde en beyazıdır. Hatta birçokları ölünün bütün derisini yüzer, ağaçtan bir çerçeveye gerer ve at üzerinde gezdirirler.”³⁷⁶

Bu yöntemin görüldüğü başka bir olay ise; Pers kralı Artakserkses’in annesi Parysatis tarafından kullanıldığı bilinmektedir. Cyros’un(oğlunun) kafasını ve elini kesen adam, kralın hadımlarından birisi olan Masabates’e kin duyuyor ve intikamını almak için fırsat bekliyordur. Bu adam kendisini ele verecek hiçbir şey yapmadığı için Parysatis ona şöyle bir tuzak kurmaya karar verir. Doğuştan zeki bir kadındır ve zar atma oyununda ustaydı. Savaştan önce kralla sık sık zar atma oynardı, savaş bittikten sonra da onunla dostluk kurmaktan kaçınmadı. Bir gün, kralın kendi kendine zaman geçirmeye çalıştığını gördü ve zar atma oyunu başlatmayı teklif etti, kral da razı oldu. Her ikisi de en güvendikleri hadımlarından, oyunu kaybeden, kazanana içinden seçtiği birini verecekti ve bu şartlar altında oyunu oynadılar. Parysatis oyunu iyi bildiği için, oynarken çok azimliydi, zar atarken de şans yaver gidince oyunu kazandı ve hadım Masabates’i seçti fakat bu kişi, beklenenlerden birisi değildi. Kralın bu düzenden şüphelenmesine fırsat vermeden, hadımı, cellatlarının eline verdi, onlara kafa derisini canlı canlı kesmelerini, vücudunu üç kazık üzerine çaprazlamasına koymalarını ve derisini gerdirerek çivilemelerini emretti.³⁷⁷

³⁷⁴ Herodotos, Tarih, 310.

³⁷⁵ Sığırtmaç: Sığır güden kimselere verilen ad.

³⁷⁶ Herodotos, Tarih, 310.

³⁷⁷ Plutarkhos, Artakserkses. çev. Ayşen Sina (Pdf: Dergipark Yayınları, 2011), 151.

7.6.Suda Boğmak

Suda boğmak, Antik Çağ insanlarının suda yaşadıklarına inandıkları varlıklara insan kurban etmek amacıyla kullandıkları bir işkence biçimiydi. İnsanlar kadar her türden hayvanın da ırmak veya denize atılmasıyla, öfkelerini fırtınalarda gösteren varlıkların yatıştırılacağına inanılırdı.³⁷⁸ Öldürülen suçluların, savaş esirlerinin cesetlerinin de gömülmek yerine nehirlerle atıldığı görülmektedir. Roma'da, iki eşliler ve baba katilleri suda boğularak infaz edilirdi. Romalılara özgü olduğu düşünülen Poena Cullei denen çuval cezası en korkunç işkence türlerinden biriydi ve babalarını öldürenlere verilen cezaydı. (Görsel 53) Roma kanunlarına göre baba katlinden hüküm giyenler önce sopalarla şiddetli bir şekilde dövülür ve başları kurt postundan yapılmış bir torbayla kapatılırdı. Suçlu deriden yapılmış bir çuvalın içerisine konur ve vücudunun belirli yerlerinden çuvalın içine dikilirdi. Bu çuvalın içine maymun, köpek, yılan veya horoz olan hayvanlardan biri de konulur, ağız kısmı dikildikten sonra suya atılırdı.³⁷⁹ Birçok ülkede yeni doğan bebekler bu yöntemle öldürülürdü. Günümüzde de bu yöntemin varlığı görülmekte ve istenmeyen çocuklardan kurtulmak için, bulunmalarının çok zor olduğu düşünülmektedir.³⁸⁰

7.7.Su İşkencesi

Su, işkenceciler tarafından yüzyıllar boyunca kolay ulaşılabilen ve sürekli bulundurulabilen bir madde olduğu için farklı işkence yöntemlerinde kullanmışlardır. Boğulma ya da boğularak ölme, herkesi düşünmeye sevk eden korkunç bir işkence şeklidir. Bu işkencenin başka bir özelliği de yoğun korku ve bununla bağlantılı acı ve panikti.³⁸¹ En kolay işkence yöntemi kurbanı bol bol su içmeye zorlamaktır.

³⁷⁸ Scott, İşkencenin Tarihi,229.

³⁷⁹ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 61.

³⁸⁰ Scott, İşkencenin Tarihi,229.

³⁸¹ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 265.

Önceden yapılan işkencelerin üzerine su içmek kurbanı başta rahatlatıcı gelse de çok geçmeden kurban tıkanıp şişer ve aşırı bir rahatsızlık duymaya başlardı.³⁸²

Tezgahta işkenceyle birlikte su işkencesi de uygulanırdı. Tezgahın tek başına yararsız olduğu durumlarda çoğunlukla buna başvurulurdu. Kurban bağlanır ve daha sonra bir uzun ince kumaşla genellikle keten tercih edilirdi, boğazından aşağı ve burun delikleri bu bezle tıkanırdı. Bez yerine yerleştirildikten sonra, bezin açıkta kalan uçlarına ince bir su akışı damlatılarak nemin kurbanın boğazına ve burun deliklerine emilmesine izin verildi. Burada amaç kurbanı boğmak değil sadece paniklemesini sağlamaktı.³⁸³ Kurban neredeyse baygınlık noktasına ulaştığında bez çıkarılırdı. Çıkarılan kumaş sıklıkla kanla kaplı olurdu.

Bir diğer türünde ise; burun, tıkaç takılarak ya da parmakla da kapatılır, su yavaş ve düzenli olarak açık ağza aktarılırdı. Kurbanın nefes almak için gösterdiği yoğun çaba genellikle bir kan damarını çatlatırdı. Kurbanı dökülen suyun miktarı ne kadar artarsa işkence de o kadar eziyet verici olurdu.³⁸⁴

Bu işkencenin başka bir varyasyonunda, kurbanın boğazına bir bez yerine bir huni sokulurdu. Huniye su dökülmeye başlanırdı. Kurban anında öksürmeye ve öğürmeye başlardı. Midesi şişene ve su boğazından geri fişkırana kadar ağzındaki huni içerisinden su akıtılmaya devam ederdi. Kurban daha fazla suyu içemeyecek olduğunda, suyu kusmasını önlemek için boğazına doğru bir bez konur veya ağzına bir tıkaç yerleştirilir. Zavallı kurbanı bu şekilde işkence masasından kaldırdıktan sonra, işkenceciler onu zindanın zemininde ileri geri yuvarlayarak suyla dolu midesinde korkunç bir acıya neden olurdu. Sonunda, tıkaç veya bez çıkarılırdı, kurbanın başka bir sorgulamaya tabi tutulmadan önce suyu kusmasına izin verilirdi. Muhtemelen, bu korkunç prosedüre maruz kalanlardan bazıları, sorulara cevap veremeden mideleri parçalanarak ölür veya boğularak can verirdi³⁸⁵ (Görsel 54)

³⁸² Innes, İşkencenin Tarihi, 77.

³⁸³ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi, 176.

³⁸⁴ Scott, İşkencenin Tarihi, 185.

³⁸⁵ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 265.

7.8.Banyo İşkencesi

Antik Roma'nın sıcak havalarında, ter atma odalarıyla gösterişli kaplıcalara sahip olduğu günlerde, suçluyu bu banyolardan birine kapatmak yaygın bir infaz yöntemi idi. Amaç öldürmek değil de itiraf ettirmek veya cezalandırmak olduğunda, mahkum boğulma sınırına gelene kadar banyoda bırakılırdı. Hiçbir insan, banyonun terletici ya da bunaltıcı ortamına uzun süre dayanamazdı, boğulma derecesine gelene kadarki süre ısıнын azaltılması veya çoğaltılmasıyla uzatılıp kısaltılabilirdi.

Suyu suçlunun başına damla damla dökmek ya da verdiği acıyla insanı çıldırtmaya yetecek duyarlı bir bölge üzerinde sürekli su kullanımını içeren bir işkence biçiminin dayanılmaz acı verici işkencelerden olduğu pek bilinmese de maalesef gerçektir. Süzgeçsiz bir su kabı kullanılması, su damlatma işkencesinin genişletilmiş bir biçimidir. Ayrıca sırtüstü yatan bir suçlunun alnına iki metre yukarıdan sürekli su dökülmesi durumunda, en güçlü suçlular bile birkaç dakika içinde bu acıya daha fazla maruz kalmamak için canlarının bağışlanması için yalvardıkları görülmüştür. Bu yöntemin daha geliştirilmiş olanı duş kullanılmasıdır.³⁸⁶

7.9.Kuleden ya da Yüksek Bir Yerden Atmak

Sarp kayalıkların ya da uçurumların bulunduğu yerlerde yaşayan medeniyetler tarafından bu infaz biçiminin yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ayrıca intihar etmek için de sıkça başvurulmuş bir yöntemdir.

Bir gün Delphoi'de ki Apollon tapınağını ziyaret eden Aisopos, rahiplere Apollon'a hizmet etmeye layık olmadıklarını söyleyerek oradaki rahipleri para karşılığında akıllarına geleni kehanet olarak söyleyip yöre halkını kandırmakla suçlar. Çalışıp geçimlerini sağlaması gereken yöre halkının, tapınağa para yardımı gönderdikleri için tembellikle yaşamaya alıştıkları gerekçesiyle onlarla alay eder.

³⁸⁶ Scott, İşkencenin Tarihi,249.

Rahipler ise bu duruma tahammül edemezler ve intikam almak istemişler. Yasalara uygun bir ceza düşünürken ona iftira atmayı uygun görmüşlerdir. Tapınağın kutsal emanetlerinden birini eşyalarının arasına saklayarak onu hırsızlıkla suçlamışlar. M.Ö. 561 'de ölüme mahkum edilen Aisopos, Parnassos Dağı'nın İambria Tepesi'ne sürükleyerek götürülmüş, sonra oradan aşağı atılarak öldürülmüştür.³⁸⁷

Perilaus, mükemmel zekasının ürünü olan işkence aleti pirinç boğanın mucidi³⁸⁸ kendi ürettiği işkence aletinde neredeyse diri diri kızartıldıktan sonra Phalaris'in emriyle kayalıklardan atılmıştır.³⁸⁹

Antik Roma'da infaz yöntemi olarak yasallaştığı bilinmektedir. MÖ.485'te siyasi hataları yüzünden suçlu bulunan Marcus Manlius Capitolinus'un infazı bu şekilde gerçekleşmişti. Asi olarak suçlu bulundu ve Tarpeian Kayalıklarından aşağı doğru atıldı.³⁹⁰ Bu infaz biçiminin korkunç yanlarından biri de kayalıklardan ya da yüksekte atıldığı zaman ölmediyse, ölene kadar çekilen acılardır bir nevi can çekişe çekişe ölecektir. Kurban, kırık, çıkık, yaralı ve kanayan organlarıyla tam anlamıyla açlıktan ya da kan kaybından ölene kadar umutsuz bir biçimde yatar. Böyle kurbanların çoğunun ağrı, açlık ve umutsuzlukla pençeleşirken kendi vücut parçalarını yedikleri de saptanmıştır.³⁹¹

Roma döneminde Senatör Sulla tarafından komutan Marius, Marius'un oğlu ve Sulpicius'un da aralarında bulunduğu toplamda on iki kişi yasadışı ilan edildikleri için ölmeye hatta görüldükleri yerde katledilmelerine izin verilmiştir. Bunun üzerine Sulpicius'un kölesi, efendisine ihanet etmiş ve efendisini öldürmüştür. Sulla bu sebepten dolayı köleyi önce azletmiş hemen sonrasında Tarpeian Kayalıklarından aşağı atılıp öldürülmesini emretmiştir. Bu tip sert davranışlar hem yasaya hem de göreve karşı duyulan saygıyı üstün tutan Roma adetlerine uygundur.³⁹²

³⁸⁷ Aisopos, Masallar, Çev.Ari Çokona (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,2013), VII.

³⁸⁸ Perilaus ile ilgili ayrıntılı anlatım için bakınız sayfa 51-52.

³⁸⁹ Scott, İşkencenin Tarihi,197.

³⁹⁰ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi,78.

³⁹¹ Scott, İşkencenin Tarihi,197.

³⁹² Goldsworthy, Caesar, 44.

Tiberius'un Capri'deyken bir grup insana uzun ve karmaşık işkencelerden sonra kurbanları Tiberius'un emriyle uçurumdan suya doğru fırlatıldı. Aşağı da ise deniz piyadelerini konuşlandırmıştı, atılan kurbanlara kayıklar ve kayıkların kürekleriyle vücutlarını parçalamak ve kemiklerini kırıp herhangi bir yaşam kalıntısı kalmayana kadar işkenceye devam ettiler.³⁹³

³⁹³ Suetonius, The Lives Of The Twelve Caesars, 126.

VIII.BÖLÜM

İŞKENCE TEKNİKLERİ

8.1.Kırbaçlamak

Neredeyse uygarlığın başlangıcından beri kırbaçlama, her toplumun tercih ettiği ceza yöntemlerinden biri olarak kullanılmıştır. Genellikle öldürücü olmayan kullanımlarla sınırlandırılmıştır ancak bazı durumlarda kırbacın, kazığa asılmak veya yakılmak kadar öldürücü olduğu kanıtlanmıştır.³⁹⁴ Çoğu zaman işkenceden sayılmamakla birlikte, kırbacın yasal şekilde cezalandırma aracı olarak tanımlandığı zaman adaleti kendi elleriyle veren insanlar tarafından işkence türü olarak gelişmesi ve yaşamsal tehlike içeren bir biçimde kullanılması riski her zaman mevcuttur. Bu durum farklı şekillerde gerçekleşebilir. Darbelerin çok şiddetli olması, kırbacın sade mi yoksa çivi gibi metallerle desteklenmiş olması, aletin kullanılış tarzı, ceza süresinin uzatılması ya da sanığın kırbaçlama sırasındaki durumu, yaralamaya veya ölüme yol açabilirdi.³⁹⁵

Hayatın en sakin zamanlarında bile sert ve acımasız olduğu bilinen antik dönemde kırbaç cezaları uygulanması için üç temel türü vardı: Küçük suçlar için uygulanan kırbaç. Daha ciddi ancak ağır olmayan suçlar için göze göz başka bir deyişle kısas cezaları. Son olarak infaz için uygulanan cezalar. Küçük suçlar, ciddi suçlardan her zaman daha yaygın olduğundan, kırbaçlama, neredeyse tüm antik toplumlarda uygulanan en yaygın ceza şekliydi. Kırbaçlamanın bir sopayla mı ağır bir çubukla mı, basit bir deri kırbaçla mı yoksa kayışlara keskin metal şeritler

³⁹⁴ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 266.

³⁹⁵ Scott, İşkencenin Tarihi,198.

örülmüş bir kırbaçla mı yapıldığı, suçun ciddiyetine ve toplumun standartlarının ne kadar acımasız olduğuna göre belirlenirdi. Cezanın infazında ise suçlu ölene kadar kırbaçlanırdı.³⁹⁶

Zaman içinde birçok kırbaç, değnek ve sopa türü kullanılmıştır. At arabası kırbacı, tek düğümlü kırbaç, düğümlü ipler, metal toplar, çengeller ve türevleriyle ağırlaştırılmış kırbaçlar, huş ağacından yapılan değnek, falaka değnekleri ve demirin tavllanmasıyla elde edilip sopa olarak kullanılan metal çubuklar.

Mahkemede verilen cezalardan ayrı olarak köle sahipleri kırbacı her gün istekleri doğrultusunda ve her türlü kabahatte kullanırlardı. Bu özel cezalandırmaların şiddetine ya da kullanılan kırbacın türüne ilişkin herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildi.³⁹⁷

Ksenophon eserinde şu şekilde bahseder. Kinadon isimli bir gencin Sparta kralı Agelisaos'a komplo kuracağına dair bir ihbar alır. Kinadon sağlam yapılı, azimli, güçlü ve kuvvetli bir gençtir. Komplonun nasıl kurulacağını öğrenen ephorlar³⁹⁸ Kinadon ve suç ortaklarını yakaladılar. Kinadon getirilip sorguya çekilince, her şeyi itiraf etti ve suç ortaklarını ele verdi. Bu işi yapmaktaki amacının ne olduğu sorulduğunda o da cevap olarak: "*Amacım Sparta'da kimseden sonra gelmemekti*" dedi. Bunun üzerine, hemen ellerini ve boynunu bir teşhir tahtasına geçirdiler. Kırbaçlarla, öğendirelerle döve dürte, Kinadon ve suç ortaklarını şehrin sokaklarında dolaştırdılar. Onlara verilen ceza bu oldu.³⁹⁹

Platon ise cezalandırmaya karşı Yasalar kitabında bu konuya şöyle değinmiştir.

"Dine ve devlete karşı zararlı ne kadar eylem varsa, bunları uygulamak için kafalarında kuranlara söylenilecek söz yasalara uyup buna boyun eğenler sessizce geçip gitmeli, boyun eğmeyen için ise sesimizi yükselteceğiz. Tapınak soyarken yakalanan bir köle ya da yabancı ise, alınına ve ellerine bu talihsizliğin damgası vurulduktan ve yargıçların kararlaştırdığı sayıda kırbaçlandıktan sonra, çıtırçıplak ülke sınırlarının dışına atılsın. Belki bu cezayı çekmekle aklını başına toplayıp düzelebilir.

³⁹⁶ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 24.

³⁹⁷ Scott, İşkencenin Tarihi, 198.

³⁹⁸ Ephor: Nezaret eden, denetleyen ve sadece bir yıl için seçilen devlet yetkilisi anlamına gelir. Bunlar bütün öbür yetkilileri ve hatta kralları bile denetleme yetkisine sahiptiler.

³⁹⁹ Ksenophon, Yunan Tarihi, 75

Yasaya göre verilmiş hiçbir cezanın amacı zarar vermek değildir, ama iki sonuçtan birini verir. Cezasını çekenin ya daha iyi ya da daha az kötü olmasını sağlar. ⁴⁰⁰

Buradan görüldüğü üzere Platon da özgür vatandaş için yorum yapmazken köle ve vatandaş olmayanlar için bazı yasalara uyulmadığı takdirde kırbaç ve damgalama gibi cezaların verilmesini tasvip edip, onaylıyor. Ayrıca şehrin sınırlarında yaşamasını da istemiyor. Cezanın suç oranını azaltacağını ya da suçluların değişeceği düşüncesini savunuyor.

Antik Roma Dönemine baktığımızda kölelerini kırbaçlamaktan özellikle zevk alan toplum yapısı görülmektedir. Köleye verilen kırbaç cezası henüz bitmeden kırbaç vuran uygulayıcının bayıldığı oldukça sık görülen bir durum olduğu bilinmektedir. Romalılar ayrıca halka açık şekilde kırbaçlama uygulamasını yapma geleneğini başlatmışlardır.⁴⁰¹

Romalılar özgür erkekleri ve kadınları kırbaçla nadiren cezalandırırsalar da, her biri farklı türde ve derecede fiziksel hasar vermek üzere tasarlanmış farklı Roma kırbaç türleri, yenilikçi ve gaddarlık boyutunda görülmektedir. Bu kırbaçlar köleler, savaş esirleri, Roma kanunlarını çiğneyen vatandaşları ve asi Roma askerleri üzerinde kullanıldı. Kırbaçlamayı, mahkum bir kişiyi idama sürüklenirken kırbaçlamak gibi daha büyük bir cezanın parçası haline getiren ilk kişiler bu farklı kırbaçlar sayesinde Romalılar olması mümkündür.

Tiberius'un yolculuklarından birinde, güzergah yolu bazı çalılar tarafından engellenmiştir. Görevi kendisi yola çıkmadan ata binip yolu incelemek olan subaya dikkat etmediği ve görevini aksattığını söyler ardından subayı yüzüstü yere çivileyerek ölene kadar kırbaçlattırır.⁴⁰²

Bazı kırbaç çeşitleri şunlardır:

Ferula: En önemsiz suçlar için, ferula olarak bilinen basit, düz bir kırbaç kullanıldı ve kuşkusuz acı verici ve yükseltilmiş kenarlar olsa da fiziksel hasar geçiciydi.

Scutica: Scutica, dünyanın en kötü kağıt kesiği gibi, korkunç bir verimlilikle kurbanın sırtından deriyi yüzebilen, örgülü parşömen şeritlerinden yapılmış bir Roma kırbacıdır.

⁴⁰⁰ Platon, Yasalar, 342.

⁴⁰¹ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi, 109.

⁴⁰² Suetonius, The Lives Of The Twelve Caesars, 125.

Plumbatae: Plumbatae, daha sonraki dönemlerde farklı metallerle güçlendirilmiş kamçılardı. Bazı durumlarda, kayışların veya dikenlerin ucuna küçük kurşun toplar takılır veya deriye küçük keskin metal şeritler örülürdü. Bu tür herhangi bir değişikliğin cezayı çok daha acı verici ve fiziksel olarak zarar verici hale getirmesi garanti edilirdi.

Flagellum: Neredeyse herhangi bir kırbaç olsa da aşırıya kaçarsa ölüme neden olabilir. Romalılar özellikle bir infaz silahı olarak tasarlanmış bir kırbaçla karşılaştığımız tek toplumdur. Bu korkunç kırbaç tam anlamıyla bir kurbanı parçalara ayırabilir. Gladyatör arenasında sıklıkla bir savaş silahı olarak kullanılan kamçı, aynı zamanda Nero'nun hükümdarlığı sırasında 'oyunlarda' toplanan alaycı kalabalıkların önünde mahkum edilmiş bazı suçluları da parçalamak için kullanılırdı.⁴⁰³

Bir ceza ne zaman işkenceye dönüşür emin olmamakla birlikte bir suçlu ağır ağır ve dayanılmaz bir acıyla infaz edildiğinde, ölümüne işkence gördüklerini söylemek pekte yanlış sayılmaz. Daha az cezanın işkence olarak kabul edilip, edilemeyeceği ancak toplumun gelenekleri ve yasaları tarafından değerlendirilebilir.

8.2.Çarmıha Germe

En eski işkence yöntemlerinden birisi de çarmıha germektir. İlk olarak MÖ.1000 yıllarında Fenikeliler tarafından kullanılmıştır. Ayrıca İskitler, Yunanlar, Romalılar, Persler ve Kartacalılar tarafından da kullanıldığı bilinmektedir.⁴⁰⁴ Genel olarak kişiyi ahşap bir direğe veya ağaca sabitleyerek işkence işlemleri uygulanıyor ve ölüm gerçekleşiyordu.

Haçın kullanımı çoğu kavimde büyük olasılıkla, kazığa oturtma işlemlerinden önce biliniyor ve uygulanıyordu. Ağaçtan yapılmış haç, farklı dönemlerde, farklı uygarlıklarda değişik şekillerde kullanılmıştı. İsa'nın çarmıha gerilmesiyle ölümsüzleştirilen biçim, o dönemin büyük ihtimalle en yaygın olarak kullanılan biçimiydi.

⁴⁰³ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 268.

⁴⁰⁴ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi,203.

Yöntem kısa bir ağaç parçasının daha uzun, dik bir kazığa yatay biçimde kısmen daha üst tarafına çakılmasından ibaret, çok basit bir düzenek içeriyordu.(Görsel 57) Şekil itibariyle haçı andıran kazık, cezanın infazından ya da işkence uygulamadan hemen öncesinde toprağa sıkıca çakılırdı. Bu uygulama her dönemde geçerli olmasa da genelde tercih edilen bu şekilde olurdu. Kırbaçlandıktan sonra bu uzun ve nispeten ağır haç direğini infaz edileceği meydana taşımak, her zaman suçluya yaptırılan bir uygulamaydı.⁴⁰⁵ İnfaz meydanına gelindiğinde, kurbanın kıyafetleri tamamen çıkartılıp, soyulur ve başı çapraz direğin üstüne, kolları ise yanlara gelecek şekilde sırtüstü yere yatırılırdı. Bir başka uygulamada ip ile bilekten ya da kollarından direğe bağlanırdı. Bazen de bu işlemlerden farklı bir uygulama olarak ve daha çok acı çekmesi için avuç içleri direğin iki yanına gerilip çivilenirdi. Ardından kurbanın bulunduğu çarmıh, yerde daha önceden açılmış bir deliğe diklemesine konulup, sabitlenirdi.⁴⁰⁶ Üstüne bağlanmış ya da çivilenmiş insanla birlikte dik konuma getirilirdi. Nadiren de olsa kurbanın kollarındaki ağırlığı geçici olarak en aza indirmek için kurbanın ayaklarının altına küçük bir platform yerleştirilirdi. Vücudun tüm ağırlığı kurbanın bileklerinden sarktığı için, gerginlik sonunda diyaframlarındaki kasları yırtarak nefes almayı imkansız hale getirirdi.

İtiraf ettirme amaçlı cezalarda, kendi ölümünde işbirliği yapmayı reddeden, bu küçük platformda ayakta durmakta ısrar eden birinin dizleri sonunda uzun saplı bir balyozla kırılacaktı. Kimi zaman suçlulara yiyecek ve içecek verilerek iyice uzatılan, bu işkence günlerce devam ettirilebilirdi. Öyle ya da böyle, er ya da geç nefes almak imkansız hale gelirdi ve kurban yavaş yavaş boğulmaya maruz kalma nedeniyle ölürdü.⁴⁰⁷ İşkencenin şiddetine göre, bazen bacaklar ağır darbelerle kırılır, yüz ve göğüs kancalı aletlerle yırtılır, gövde sivri uçlu sopalar veya kazıklarda delik deşik edilirdi. Bazen anal yoldan veya cinsel organa sopalar sokulup, çıkarılırdı. Bir diğer yöntem de böcekleri çekmek için yüze bal sürmektir.⁴⁰⁸ Bunlar acıyı artırmak, kişinin direncini kırmak, ceza vermek, intikam almak ya da sırf eğlenmek için uygulanabilirdi.

⁴⁰⁵ Scott, İşkencenin Tarihi,166.

⁴⁰⁶ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi,203.

⁴⁰⁷ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 253.

⁴⁰⁸ Scott, İşkencenin Tarihi,166.

Ksenophon ise işkenceden şu şekilde bahseder; Pers kralı Artakserkses olmuştur. Kardeşi Cyrus ise bazı nedenlerden isyan çıkartır ve taht kavgası başlar. Ksenophon kendisini birden savaşın içinde bulur. Tarafında bulunduğu Cyrus ölür ve kendileri Yunanlılar olarak ortada kalırlar ve yurtlarına (Bergama'ya) geri dönmenin yollarını aramaya başlarlar. Bu dönüş esnasında şu konuşmayı Ksenophon bize aktarır:

“Pers kralı Artakserkses’e Eğer teslim olursak ve kralın kudretine boyun eğersek, kaderimizin ne olacağını sormamız gerekmez mi? Bu adam aynı anne ve babadan olan öz kardeşini öldürdüğünde, bununla yetinmeyip kafasını ve kollarını vücudundan ayırdı ve onları çarmıha çiviledi. Öyleyse onunla hiçbir kan bağı olmayan ve ona karşı yürüyüp kral yerine onu köle yapmaya niyetlenen ve eğer yapabilseydik onu katletmeye yeltenen biz Yunanların akıbeti onun ellerinde nasıl sonuçlanır? Bizi aşırı bir rezilliğe ve işkenceye çarptırarak, insanoğlunun geriye kalanına, bundan sonra ona karşı yürümeye yeltenenlere korku vermek için elinden geleni yapmayacak mı? Tek yapmamız gereken, dişimizi tırnağımıza takıp onun pençesine düşmekten kaçınmaktır, bundan ötesi yoktur.”⁴⁰⁹

şeklinde bir konuşma yapar ve geri dönüş için bütün yolları dener. Burada Pers kralı Artakserkses’in öz kardeşi Cyrus’a yaptığı işkenceden de bahsetmektedir. Kardeşinin kafasını ve kollarını kestiğini ve hincını alamayıp o parçaları çarmıha gererek sergilediğini ifade eder. Bunları kendi kardeşine yapanın kendisiyle savaşmaya gelen Yunan askerlerine neler yapacağını sorgular.

Yunanlılar kurbanlarını bazen sadece utanç ve cezalandırmak için düz bir tahtaya sabitlemişlerdi. Bir süre ahşap kalaslara bağlıken, işkenceye katlandılar. Daha sonra kurbanlar başka bir şekilde serbest bırakılır veya idam edilirdi.

Büyük İskender zamanında bu yöntemin toplu ve kanlı şekilde uygulanması yaygın olarak görülmektedir. Makedonyalı İskender ordusuyla birlikte Perslere doğru ilerlerken Tyre'ye⁴¹⁰ geldi.

Teslim olurlarsa herhangi bir savaş olmadan geçip gideceklerini söyledi. Tyre kentinin tiranı ona direndi ve eski bir yasaya uygun olarak şehirden geçmesine izin vermediler. Halihazırda bir kehanet olması onların bu kararını etkilemişti.

⁴⁰⁹ Ksenophon, Anabasis On Binlerin Dönüşü, 110.

⁴¹⁰ Tyre: Lübnan da yer alana Akdeniz'e kıyısı olan bir kent.

Kehanete göre; ‘Eğer bir kral bölgeden geçerse senin şehrin, onun egemenliğine girecek.’ Böylece onlar İskender'in girmesine izin vermemek için direndi ve şehir surlarla çevriliydi. Surlardan ateş açarak Makedon askerlerini öldürdüler. İskender ise ordusunu topladı ve destek alıp tekrar Tyre şehrine geldi ve tirana barışçıl şekilde kapıları açmasını eğer açmazlarsa kenti yakıp yıkacakları ve kehanetin gerçekleşeceğine dair elçilerle mektup yolladı. Gönderilen mektup bütün meclisin önünde okunduğunda, tiran elçilere işkence yapılmasını emretti ve şöyle dedi: "*Senin o İskender nerede?*" elçiler hiçbir şey bilmediklerini söyleyince onlara işkence yaparak çarmıha gerdiler. Bunun üzerine İskender Tyre'ye saldırdı muhafızların boğazlarını kesti. Tiranı daha kanlı şekilde çarmıha gerdirdi kenti harap ve yerle bir etti.⁴¹¹

Çarmıha germe büyük ihtimalle Romalılarla en çok özdeşleşen ve sık kullandıkları görünen infaz yöntemi olmalıdır. Romalılar gövdenin tamamen çürüyüp kemiklerden başka bir şey kalmayana kadar haçın üstünde bırakırdı. Tarih boyunca, farklı çarmıha germe formları için farklı haç türleri ve şekilleri vardı. Geç Cumhuriyet dönemine kadar erken bir tarihte, çarmıha germe, ölüm suçlarından hüküm giymiş köleleri infaz etmenin bir yolu olarak kabul edildi ancak imparatorluğa kadar, köleler dışındaki insanların özellikle bazı istisnalar dışında çarmıha gerilme cezası verilmesi mümkün değildi.

Devlet düşmanları gibi suçluları ortadan kaldırmak için çarmıha germe cezası çok yavaş ve acılı bir ölüm olduğundan ve özellikle büyük suçlu grupları toplu olarak çarmıha gerildiğinde büyük bir halk gösterisine yol açtığından gözde bir yöntem haline geldi.⁴¹²

M.Ö. 73-71 yılları arasında Roma imparatoru Crassus tarafından kendisine isyan eden 6.000 köleyi çarmıha gerdiği görülmektedir. Gladyatör Spartacus ve arkadaşları tarafından başlatılan isyana kısa sürede İtalya'nın birçok yerinden gelen köleler de katılmıştır. Başlarda başarılı olan Spartacus, Crassus'un askerlerine yenilmiştir.⁴¹³

⁴¹¹ Albert Mugrdich Wollohojian, *The Romance of Alexander the Great by Pseudo-Callisthenes* (New York: Columbia University Press, 1969), 58.

⁴¹² Donnelly-Diehl *The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History*, 61.

⁴¹³ Bu konunun ayrıntılı anlatımına Antik Roma Dönemi kölelere yapılan işkence ve Romalı gladyatör kısmında yer verilmiştir.

İmparator Crassus'un çok öfkelenmiş ve ceza olarak isyanın başladığı Capua şehrinden Roma'ya kadar olan Appia Yolu'nun her iki tarafında 6.000 kişiyi çarmıha gerdirmiştir.⁴¹⁴

Roma imparatoru Caesar, daha imparator olmadan önce patricius iken Asya kıyılarındaki Pharmacussa⁴¹⁵ açığında korsanlar tarafından fidye istenmek üzere alıkonuldu. Onu alıkoyan korsanlar fidye olarak 20 talent gümüş istemişlerdi. Caesar ise bu miktara gülmüş ve kendilerine 50 talent ödeyeceğini söylemişti. Otuz sekiz gün⁴¹⁶ esir tutulan Caesar fidyeyi ödediğinde serbest bırakıldı. Serbest bırakılır bırakılmaz Caesar hızla Pergamon'a geri dönerek korsanların çarmıha gerilmesini emretti. Patricius olarak bu emri verecek yasal otoriteden yoksundu fakat bir grup korsanın idamını kimse sorgulayacak değildi. Caesar söylediğini yaptı korsanlar kaçmadan onları yakaladı. Buna rağmen korsanlarla geçirdiği zamandan dolayı onlara karşı bazı hisler beslemiş olduğundan ya da merhametli doğasından dolayı çarmıha gerilmeden önce hepsinin boğazlarının kesilmesini emrederek onları oldukça acılı ve ağır bir ölümden kurtardı.⁴¹⁷ Boğazları kesildikten sonra çarmıha gerdirdi.

Çarmıha gerilme işkencesinin en bilindiklerinden biri de İsa'nın çarmıha gerilme olayıdır. Bu olay kutsal kitaplardan ve antik yazarlar tarafından da bildirilmektedir. İnanç yüzünden yapılan işkenceler hemen hemen her dönemde görülmekle birlikte halka açık, ceza açısından onur kırıcı ve vahşi şekilde uygulanmıştır.

Kiliselerin oluşumuna yol açan bu hareketin başlangıç noktasının Roma İmparatoru Tiberius'un son dönemlerinde Kudüs'de yaşayan bir topluluğun görülmesiyle olduğu düşünülmektedir. Buna göre; görülen bu ilk topluluk, Yahudi ileri gelenlerinin isteğiyle Roma valisi Pilatus'un emri üzerine işkence ile öldürülmüşlerdir.⁴¹⁸ Kudüs ve çevresi Roma idaresinde olduğu için Roma adına bölgeyi yönetenler siyasi bir kargaşanın çıkmaması için fazlasıyla hassas davranmaktadırlar.

⁴¹⁴ Karakoç, Antik Roma'da Ölüm Cezaları, 513.

⁴¹⁵ Günümüz ismi Farmakonisi. Didim'in 8 kilometre güneydoğusunda kalan bir ada.

⁴¹⁶ Plutarkhos, Plutarch's Lives III, 381.

⁴¹⁷ Goldsworthy, Caesar, 80.

⁴¹⁸ Houtin, Albert Hristiyanlığın Kısa Tarihi. çev. Abdurrahman Küçük, (Pdf: Ankara Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi. Cilt:25 Sayı:01, 1982), 439.

Bu olaydan Josephus şu şekilde bahsetmektedir. Pilatus Yerus alim'e⁴¹⁹ bir su akıntısı getirmeyi üstlendi ve bunu kutsal para ve nehrin kaynağını iki yüz fersah mesafeden türetmiştir. Ancak Yahudiler bu su ile ilgili yapılanlardan memnun değillerdi ve on binlerce insan bir araya gelerek Pilatus'a karşı yaygara kopardı ve bu tasarımı bırakması konusunda ısrar etti. Bazıları da sitemler ederek, bağırarak taciz ettiler, kışkırttılar ve sonunda ayaklandılar. Bu yüzden Pilatus askerlerinin büyük bir kısmını o bölgeye gönderdi. Ayaklananlar ise giysilerinin altında hançerler taşıyarak askerleri sıkıştırıp, etrafını sarabilirler diye Yahudilere dağılmalarını emretti. Yahudiler ise dağılmıyorlar ve cesurca sitemler savuruyorlardı, bunun üzerine askerlere önceden kararlaştırılan işareti verdi. Askerler ise Yahudilere karşı Pilatus'un onlara buyurduğundan çok daha büyük darbeler indiren ve eşit derecede gürültülü olanları ve olmayanları hepsini birden cezalandırdı. Hiçbirini esirgemedi silahlı ve silahsız ayırt etmeden yakaladıklarını katlettiler bir fırsatını bulanlar ise yaralı olarak kaçtı. Ve böylece bu kargaşaya son verildi.⁴²⁰

Hristiyan ve Hristiyan olmayan kaynaklara bakıldığında İsa'nın doğum tarihini M . 4 yılında Galile/Celile bölgesinin Nasıra kasabası olarak vermektedir. Bu dönemde Yahudiler Roma himayesi altında yaşamaktadırlar.⁴²¹

Josephus eserinde İsa'dan, bilge bir adam olan vardı; ona adam demek serbest ise harika işler yapan biriydi. Hakikati zevkle kabul eden adamların  ğretmeniydi. Hem Yahudilerin çoğunu hem de Yahudi olmayanların çoğunu kendisine çekti. O Mesih'ti. şeklinde bahseder.⁴²²

Romalı idareciler İsa'yı öldürmek için bir takım sebepler üretmişlerdir. Bunlardan bazıları; halkın İsa'yı çok sevmesi ve bir kral gibi davranıp, ona göre muamele etmeleri, Romalı idarecilerin bu durumu ileriye dönük bir tehdit olarak algılayıp bu durumdan rahatsız olmuşlardır. Baş kahine ait muhafızlar İsa'yı bir delil olmadan tutukladılar ve şehrin yönetiminde bulunan kurulun huzuruna çıkarıp, çeşitli suçlamalarda bulunurlar. Yeterli kanıtın olmamasına rağmen İsa'yı dinsel sebeplerden Yahudi hukukuna aykırı davranmaktan onu küfürle suçladılar.⁴²³

⁴¹⁹ Yerus alim: Kudüs bazı kaynaklarda bu şekilde anılmaktadır.

⁴²⁰ Flavius, Josephus. Josephus: The Complete Works.(Pdf: Christian Classics Ethereal Library),95.

⁴²¹ Mahmut, Aydın. İsa'ya Ne Oldu?. (Ankara: Otto Yayınları,2011). 171.

⁴²² Josephus. Josephus: The Complete Works.95.

⁴²³ Aydın. İsa'ya Ne Oldu?. 172.

Yahudiler, Chrestus'un⁴²⁴ kışkırtmasıyla sürekli karışıklık çıkardıkları için Cladius onları Roma'dan kovmuştur.⁴²⁵ Galilee'ye öğrencileriyle birlikte davet edilen İsa, Kudüs'e döner ve tutuklanır önce Sanhedrin'de⁴²⁶ Yahudi öğretilerini temsil eden din adamlarıyla sapkınlıkla ve fitnecilikle suçlanarak yargılanmış sonra da bölgenin yöneticisi Pilatus tarafından Pontius Pilatus önünde 'Yahudilerin kralı' olduğunu iddia etmekle suçlanmıştır.⁴²⁷ Ve Pilatus, önde gelen adamların önerisi üzerine onu mahkum ettiğinde çarmıha, İsa'yı ilk başta sevenler onu terk etmedi.⁴²⁸

Cezanın uygulanması şu şekilde olmuştur; idam cezasının infazı doğrultusunda İsa, üzerine gerileceği haçı kendisi taşımak zorunda bırakılmış, ancak daha fazla taşımaya takati kalmayınca haçı Cyreneli Simon isimli birisi taşımış ve aynı cezaya çarptırılan iki hırsızla birlikte cezası infaz edilmiştir.⁴²⁹ Bazı kaynaklara göre İsa ölümünden sonra tekrar dirildiği de rivayet edilmiştir.⁴³⁰

İsa'nın çarmıha gerilmesi ceza amaçlı işkencenin yapılması dışında bu eylemin sonucu olarak inançla ilgili toplumsal bağlamda anlamlar da içermektedir. Örneğin haç artık bir dini sembol olarak görülüp, yüceltilmesi şeklindedir. İsa çarmıha gerilerek, insanlığın kurtuluşu için kendisini feda etmiş ve haçta bu kurtuluşun yolunu açmıştır. Pavlus'a göre İsa Mesih'le ilgili çarmıh olayı bir başlangıç noktası olduğunu söyler. Çarmıha gerilen İsa'nın Mesih olduğu savunan Pavlus, insanlara çarmıha gerilmiş olan Mesih'i hatırlattığını söyleyerek 'Mesih'in çarmıhına düşman' olanları kınamaktadır. Çarmıh ya da haç terimi Pavlus'un mektuplarında oldukça sık bahsedilmektedir. Bunun basit bir terim ya da çarmıh olayının basit bir tarihsel olay olmadığını söylemektedir. Gerek haç gerekse haça gerilen Mesih yaşanan zamana etkide bulunmaktadır. Buna göre Tann, Mesih'in haçında dünyayı yargılamış ve bunun sonucunda Mesih'te kurtuluş yolunu açmıştır. Artık haç, kurtuluşun sembolü olarak görülmeye başlanmıştır. Ancak İsa, insanları kötülükten ve lanetten kurtarmak için onlar uğruna kendisinin lanetlenmesine katlanmış ve çarmıhta acı çeke çeke ölümü göze almıştır.

⁴²⁴ Chrestus: İsa'ya inananlar anlamına gelmektedir.

⁴²⁵ Suetonius, The Lives Of The Twelve Caesars, 53.

⁴²⁶ Şinasi, Gündüz. Pavlus Hristiyanlığın Mimarı, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004), 165.

⁴²⁷ Gündüz. Pavlus Hristiyanlığın Mimarı, 165.

⁴²⁸ Josephus. Josephus: The Complete Works, 95.

⁴²⁹ Gündüz, Pavlus Hristiyanlığın Mimarı, 165.

⁴³⁰ Aydın, İsa'ya Ne Oldu?, 173.

Pavlus'a göre İsa yani Mesih, insanların kurtuluşu için çarmıhta kurban edilmiştir.⁴³¹ Böylece haç simgesinin ve çarmıha gerilmenin inanç açısından o dönemin insanlarını etkilediği ve kilise için önemli olduğu anlaşılmaktadır.

8.3.Dağlama

Dağlama kullanımının izleri yazıtlara bakıldığında Babilliler Dönemine kadar uzanır. O dönemler de evli kadınlara ya da rahibelere sarkıntılık edenlere uygulanırdı.⁴³² Dağlamanın, Antik Yunan dünyasında da önemli ve vazgeçilmez bir yere sahiptir. Yunanca stigma ya da çoğulu stigmata sözcüğüyle ifade edilen, derideki 'ben, leke, iz ya da işaret' anlamlarına gelen dövme ya başka bir deyişle damgalama, daha çok kölelere ve suçlulara kızgın demirle uygulanan bir cezalandırma işareti olarak kullanılmıştır.⁴³³

Human branding (insan damgalama) şu şekilde uygulanmaktaydı; sıcak veya çok soğuk bir demir kullanarak, yaşayan bir insanın derisine, deriyi yakacak şekilde kalıcı bir sembol, işaret veya süslemeyi işlemek anlamına gelmektedir.⁴³⁴

İnsan damgalama birkaç amaçla kullanılmıştır. Esas kullanım amacı ise, tarih boyunca kölelerin mülkiyetini veya kölelik statüsünü göstermek amacıyla, köle sahiplerinin sembollerinin, markalarının veya köleliği ifade eden işaretlerin kölenin vücuduna işlenmesidir. Tarihçi Herodot 'a göre, Antik Yunan dünyasında dövme daha çok suçlulara, kölelere ve savaş esirlerine uygulanan bir ceza yöntemi ve aşağılama işaretiydi.⁴³⁵

Damgalamanın kullandığı başka bir alan ise itaatsiz olan kölelerin sıklıkla kaçmalarından ötürü damgalanmaları suretiyle yaptıklarının sonucu olarak hem cezalandırılması hem de vücutlarında taşıdıkları işaretin görülmesi amaçlı onlara daha sert şekilde ve dikkatli davranılmasının sağlanmasıdır.⁴³⁶

⁴³¹ Gündüz, Pavlus Hristiyanlığın Mimarı,235.

⁴³² Innes, İşkencenin Tarihi,119.

⁴³³ Çerikan.-Alanko, Dövmenin Çeşitli Dillerdeki Etimolojisi ve Kısa Tarihçesi, 176.

⁴³⁴ Önder Erol Ünsal. Etiket: Köle Damgalama (Pdf: IPR Gezgin Dergisi,2019), 5.

⁴³⁵ Herodotos, Tarih, 378.

⁴³⁶ Ünsal, Etiket: Köle Damgalama, 7.

Roma İmparatorluğunda ise dövmenin anlamı kölelerin ücretinin ödenerek satın alındığını ve kölenin kime ait olduğunu belgelemek için köle tüccarları tarafından bir nevi mülkiyet işareti anlamında kullanılmıştır. Roma İmparatoru Gaius Julius Caesar Augustus Germanicus ya da daha bilinen adıyla Caligula daha da ileri giderek gladyatörleri ve canını sıkınları (esprilerine gülmeyen, kendisini eleştirenleri vb.) bir kamu malı olarak damgalatıp ömür boyu madenlerde çalışmaya mahkum etmiştir.⁴³⁷ Damgaların türü ve konumu, suçun işlendiği döneme ve işleniş biçimine göre değişiklik gösteriyor, örnek verilecek olursa; Roma, kaçan ve geri alınan köleleri fugitivus için bir "F" ile damgalardı.⁴³⁸

Dağlama işleminde diğer amaçlardan biri ise; kurbanın bir suç işlemiş olduğunu geri kalan hayatı boyunca herkesin görebilmesiydi. Dağlama işlemi, yerel halkı olası suçlulardan koruyordu çünkü dağlanmış suçluların tespit edilmesi kolaydı. Suçlu açısından bakacak olursak ise dağlanma, hayat boyu süren bir ceza, aşağılanma ve şiddete maruz kalma sebebiydi. İşsiz kalmasına sebep olur ve yeniden suça yöneltebilirdi.⁴³⁹

Antik Roma da bir suçlunun etini kızgın demirle yakmak, kötülerin saygın toplumdan dışlanarak sürekli cezaya katlanabilmelerini sağlamanın geçerli bir yolu olarak kabul edildi. Bir kişinin utancı geri dönülmez bir şekilde derisine işleseydi (genellikle elleri veya yüzüne) geçmiş hatalarından veya suçlarından asla saklanamazdı.

Gerçekten de Roma Dönemi mahkemelerinde bir kişi mahkemeye çıktığında önceki mahkumiyetlerinden damgalar taşıyıp taşımadığını belirlemek için ellerini kaldırmaları gerekiyordu. Günümüzde de tanıklık için yemin ederken sağ elini kaldırma geleneği de buradan gelmesi muhtemeldir.⁴⁴⁰ Böylece varsa dövme açık şekilde görülmesi mümkün olabilirdi.

⁴³⁷ Çerikan.-Alanko, Dövmenin Çeşitli Dillerdeki Etimolojisi ve Kısa Tarihçesi, 176.

⁴³⁸ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 199.

⁴³⁹ Innes, İşkencenin Tarihi, 71.

⁴⁴⁰ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 199.

8.4.İşkence Tezgahı/Askı

Askı belki de en iyi bilinen işkence yöntemidir. Muhtemelen en iğrenç ve en yaygın kullanılan işkence aleti askıydı.⁴⁴¹ Bu mekanizma, temelde aynı olmakla birlikte dönemine göre ve bölgesel olarak bazı farklılıklar gösterirdi. Yerden yaklaşık olarak on santim yüksekliğe kurulan tezgahın ortasında enine dizilmiş tahtalar bulunmakta ve onun üzerinde ise kalın keresteden yapılmış bir çerçeve bulunurdu. Kurban bu çerçeveye yatırılır ve tezgahta bulunan iki ayrı makaralar birbirine zıt yönde hareket eden manivelalarla çalıştırılır. Bu iki makaraya iplerle kurbanın el ve ayak bilekleri bağlanırdı. Kurban tezgaha sıkıca bağlandıktan sonra sorgulanmak üzere işkenceye başlanırdı. Verilen cevaplardan memnun olunmaması durumunda iki kişi manivelaları harekete geçirirdi. Bunun sonucunda elleri ve ayakları makaralara sıkıca bağlı olan kurbanın uzuvları ters yönde harekete geçirildiği için gövdesi gerilirdi. Israrcı ve sert davranıldığı takdirde eklemlerin yerlerinden çıkması veya uzuvların kopmasıyla sonuçlanırdı. Bazen de uzuvlar, duvardaki halkalara veya tellerle tutturulmuş ip ve makaralar aracılığıyla aynı tezgahta olduğu gibi gerilirdi.(Görsel 60)

Tezgahta işkencenin, germe mekanizmasının yanında ayrı bir ip kullanılarak acının şiddetinin arttırıldığı bir türü daha vardı. Kollar ve bacaklar ince ama sağlam iplerle tezgahın yanlarına bağlanırdı.Bu ipler uzuvların çevresine içlerinde sopa olacak şekilde üçer defa sarılırdı. İşkenceye başlamak için hazır olduğunda bu sopalar sorgucular tarafından çevrilirlerdi. Böylece ipleri daha sıkı gererek etin kemiğe dayanana kadar kesilmesini sağlarlar ve korkunç yaralar açarlardı.⁴⁴²

Antik Yunan efsanelerinden birinde Procrustes adlı bir haydut, Atina'ya giden yollardan birini kendine mesken tutmuştu. Procrustes'un demirden yapılmış bir yatağı bulunmaktaydı ve eline düşen kurbanları bu yatağa yatırırdı. Yatan kişi bu yataktan uzunsa taşan kısımları keserdi neresi olursa olsun fark etmez kafa veya ayak umurunda olmazdı. Kestiği parçaları ise uçurumun aşağısında yaşayan dev bir kaplumbağaya atardı.

⁴⁴¹ Lyons, Cezalandırmanın Tarihi,168.

⁴⁴² Scott, İşkencenin Tarihi,182.

Yatan kişi yataktan kısaysa eğer yatağa tam uyana kadar kurbanın bedenini gererdi. Yatağı bir nevi işkence tezgahı işlevinde kullanırdı. Sonunda efsanevi kahraman Theseus tarafından öldürüldü. ⁴⁴³

Romalılar fazlasıyla yaratıcı bir halktı. Mühendisleri, antik dünyanın zekileriydi ve mühendis birliklerinin yollar inşa etmek ve askeri kuşatmalar için yeni aletler icat etmek için kullandıkları cihazların çoğu işkenceye eşit derecede uyarlanabilirdi. Bunların arasında makaralarda vardı. Makaralarla, bir adam aniden yere düşmeden önce havaya kaldırılabilirdi. Adam kötüyse, eti parçalara ayrılane ve kemikleri paramparça olana kadar tekrar tekrar keskin bir kaya yığımına düşebilirdi. Alternatif başka bir işkence yöntemi olarak, bir erkeğin uzuvlarının yerlerinden çekilebileceği makaralar kullanılabilirdi. Dört basit makara, dört küçük vinç ve kurbanın uzuvlarına bağlı bir ip ile dakikalar içinde uzuvları yerinden ayrılabilirdi. Tüm bu araçlar ve daha fazlası Romalılar tarafından sadece bir infaz biçimi olarak değil, şüphelilerden ve hatta potansiyel tanıklardan bilgi almanın bir yolu olarak kullanıldı. Giderek artan paranoyakça fikirler altında işkence ve buna eşlik eden korku hali, imparatorlukta düzeni sağlamanın rutin bir yolu haline geldi. Bir zamanlar yürümeye yardım etmek için kullanılan cihazlar bilgi almak için kullanılan işkence araçları haline geldikçe, yeni ve daha yaratıcı işkence yöntemleri icat edilmek zorunda kaldı. Yine, her zaman yaptıkları gibi, Romalılar önceden var olan teknikleri uyarladılar ve geliştirdiler. ⁴⁴⁴

Tiberius'un tasarladığı işkencelerden biri, kurbanı çok miktarda şarap içmeye ikna eder ve ardından işkence tezgahına yatırıp, cinsel organına bir kordon bağlanmasını emrederdi. Kordonun sıkıştırması ve idrar için sıkışıp, yapamaması sebebiyle iki kat acı çekerdı. ⁴⁴⁵

Roma imparatorları, yüzyıllar boyunca askı yönteminin çeşitli varyasyonlarını kullanılmış olmasına rağmen, prensipte hepsi aynı işlevi görmektedir. ⁴⁴⁶

⁴⁴³ Innes, İşkencenin Tarihi,157.

⁴⁴⁴ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 61.

⁴⁴⁵ Suetonius, The Lives Of The Twelve Caesars, 126.

⁴⁴⁶ Innes, İşkencenin Tarihi,157.

8.5.İşkence Çarkı

En eski infaz yöntemlerinden biri olan bu işkence biçimi uzun süreli en dehşet verici acıları ölmeden önce çektirdiği söylenebilir. Yüzyıllar boyunca farklı şekillerde uygulamaları görülmektedir.⁴⁴⁷ Bu çark, bir direğe yatay olarak yerleştirilmiş, yaklaşık iki metre çapında büyük ahşaptan yapılmış bir tekerlek olup, gövdenin bu tekerleğe bağlanıp kemiklerin kırılmasına ek olarak⁴⁴⁸ mahkum silindiri andıran geniş bir çarka bağlanırdı. Bu mekanizma, üzerindeki insanla birlikte bir tepe ya da dağdan aşağı yuvarlanırdı veya büyük çivilerle toprağa sabitleniyordu. Bazen de, buna ek olarak, çarkın üstünde çiviler bulunurdu. Ağır vagonları kemikler kırılana kadar gövdenin üzerinden geçirmek uygulanan başka bir yöntemdi. Eziyet ederek öldürmek için bundan daha zalimce ve daha iğrenç bir yöntem bulmak zordur. Buradaki amaç, vücut bütünlüğünü bozmadan veya ölümcül yaralanmaya neden olmadan vücuttaki tüm kemikleri kırmaktır. Kurbanın hareketli uzuvları genellikle tekerleğin parmaklıklarından bağlanır ve daha sonra bir direğe monte edilirdi. Yavaş yavaş ve acı içinde açlık ve susuzluğa maruz kaldıkları için veya iç kanamadan öleceklerdi.⁴⁴⁹ Bir diğer uygulama şekli ise; suçlu sıradan bir tekerleğin üzerine sırtüstü yatırılır ve çubuklara sıkıca bağlanırdı. Bazen tekerlek yerine, haç biçimli bir çift kalas ya da birkaç kereste parçasının kaba bir tekerleği andıracak biçimde birbirine çivilenmesi de yeterli olurdu.⁴⁵⁰

Balyoz, demir çubuk ya da ağır bir sopayla silahlanmış işkenceci, kurbanın acılarına son vermek istediğinde, bacaklara ve kollara birbiri ardına vurur, sonunda mideye esaslı bir coup de grace⁴⁵¹ indirirdi.⁴⁵²

Ayrıca kurban ölene kadar mümkün olduğunca çok çeşitli acı verici işkenceler uygulamaya başlanırdı. Tekerleğe bağlanarak uygulanan işkenceler arasında başka bir yöntem ise, pense veya kerpetenlerle vücuttan büyük et parçalarının kopartılması bazen et parçaları kopartılırken kerpeten ya da pense kızdırılarak ısıtılıp daha çok acı çekmesi sağlanırdı.

⁴⁴⁷ Scott, İşkencenin Tarihi,192.

⁴⁴⁸ Innes, İşkencenin Tarihi,69.

⁴⁴⁹ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 51.

⁴⁵⁰ Scott, İşkencenin Tarihi,192.

⁴⁵¹ Coup de grace: Ustaca bir vuruşla son darbenin inmesi anlamına gelmektedir.

⁴⁵² Lyons, Cezalandırmanın Tarihi,212.

Her bir eklemin ve uzuvların demir çubuklar veya tahta tokmaklarla parçalanır. Sonrasında el, ayak, kollar ve bacaklar baltalarla kesilirdi. Kurbandan hayat çekilirken, cellat zavallının kafasını uçuracaktı. Romalılar tarafından kullanılan çarkın özellikle ayrıntılı bir varyasyonu, dönme dolaba benzemesi için yerden yaklaşık 1 metre yüksekte bir 'A' çerçevesi üzerine monte edilmiş geniş, davul benzeri bir çarktı. Tekerleğin dışı birden fazla çiviyle donatıldı ve kurbanın bağlı olduğu yer bu çivilerdi. Tekerleğin altında, yere monte edilmiş ikinci bir çivi serisi vardı. Çark döndürüldüğünde, kurban iki çivi serileri arasında parçalara ayrılacaktı.⁴⁵³

Pers Kralı Artakserkses'in annesi Parysatis tarafından da bu işkence yönteminin kullanıldığı Plutarkhos tarafından aktarılmaktadır. Savaş sırasında oğlu (savaşanlar da taht kavgası yüzünden iki oğludur) Cyrus'u dizinden vurarak yere düşüren Karialı lakabıyla bilinen kişinin, kendisine armağan verilmemesini ayıpladığını söylemiştir. Kral bunu duyunca ödül gönderir. Ödülü götürenlere şöyle dedi: *"Kral, sana bunları getirdiğin iyi haberin ikincilik ödülü olarak verdi. Cyrus'un öldüğü haberini ilk önce Astasyras verdi, sonra sen verdin."* Karialı ise aç gözlülüğü sebebiyle kendi sonunu hazırladı. Elde ettiği ödülleri kaybetmekle karşı karşıya kaldı, kendisine gönderilenlerden daha iyi şeyler verilmesi gerekiyordu çünkü Cyrus'u öldürenin başkası değil, bizzat kendisi olduğunu itiraf etti ve kendisinin haksız biçimde kandırıldığını söyledi. Bunları duyan kral küplere bindi ve bu adamın derhal kafasının kesilmesini emretti. Orada bulunan annesi Parysatis: *"Kralım! Bu Karialının bu kadar kolay kurtulmasına izin verme, bu küstah konuşmaları yüzünden hak ettiği ücreti alsın diye onu bana bırak!"* dedi. Kralın fikrini değiştirmesi üzerine Parysatis hizmetkarlarına adamı alıp götürmelerini, on gün boyunca işkence çarkında germelerini, sonra gözlerini oymalarını ve en sonunda da ölünceye kadar kulaklarına sıcak tunç dökmelerini emretti.⁴⁵⁴

Antiochos ise inanç uğruna bazı durumları savunan ve bu davranışı uygulayan insanlara kızar, bu davranışın kendisini rahatsız ettiğini ve aptalca olduğunu düşünürdü. Mesela inancı için domuz eti yemeyenleri anlamaz ve kendisinin daha üstün ve güçlü olduğunu göstermek için onlara domuz eti yemelerini gerektiğini ve yemezlerse onlara işkence ederek öldüreceğini söylerdi.

⁴⁵³ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 208.

⁴⁵⁴ Plutarkhos, Artakserkses, 149.

Bir keresinde, domuz eti yemeyi reddeden bir çocuğu bir çarka bağladı ve eklemleri yerinden çıkıp, kemikleri kırılana kadar çevirdi. Aynı zamanda kızgın kısıkaçlarla etini parçaladı. Çocuğun acısını artırmak için bu çarkın altına ateş yaktırdı ve bu ateşi çocuğun kendi akan kanıyla sönünceye kadar işkenceye devam etti.⁴⁵⁵

8.6.Sandal İşkencesi

Bu eşine az rastlanır ve iğrenç işkence biçimi antik dönemlerden kalmadır ve o zamanlarda bile nadiren uygulanmış gibi görünmektedir.⁴⁵⁶ Plutarkhos, Pers Kralı Artakserkses'in, Mithridates'i bu yolla öldürdüğünü anlatır. Plutarkhos'un anlatımına göre; akıl almaz acılar içinde en az on yedi gün can çekişmiştir. Bunun sebebi ise Mithridates'in çok fazla içip aşırı sarhoşluyken, kral Artakserkses'in arkasından boş konuşması oldu. Kral Artakserkses, Cyros'un (kralın kardeşi) ölümünün kendisinin elinden olduğunu, kendisinin attığı mızrakla kardeşi Cyros'un öldüğünü söyledi. Halkına ve bütün insanlara bu şekilde anlattı ve inanmalarını sağladı. Mithridates ise her yerde bu şekilde olmadığını söylüyordu ve bunu kral duymuştu. Onu itiraf etmek amaçlı bir yemek düzenledi.

Cyros'a ilk saldıran Mithridates'e hediyeler gönderip yemeğe davet edeceği sırada askerlerine şunları söylemelerini emretti: *"Kral, seni Cyros'un atının eyer örtüsünü bularak kendisine gönderdiğin için bunlarla onurlandırdı."* Davet edildiği yemek ziyafetinde kralın ve annesinin hadımları da orada hazır bekliyordular. Mithridates, kraldan hediye olarak gelen kıyafetleri giymiş ve altınları takmış olarak geldi. Yemekte bulunanlar şaraplarını içtikten sonra, Parysatis'in hadımlarından en güvendiklerinden biri ona şöyle dedi: *"Mithridates, kral sana çok güzel kıyafetler, Burma zincirler ve pazubentler⁴⁵⁷ vermiş! Akinakes⁴⁵⁸ de çok kıymetli! Kral, bu hediyeleriyle seni çok mutlu ve bahtiyar etmiş olmalı!"* fazlasıyla sarhoş olan Mithridates şöyle cevap verdi: *"Bunlar nedir ki, ey Sparamizes! O gün kral için benim yaptığım hizmetin karşılığı, elbette daha fazla ve daha güzel hediyelere değer!"*

⁴⁵⁵ Donnelly-Diehl The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History, 51.

⁴⁵⁶ Scott, İşkencenin Tarihi,230.

⁴⁵⁷ Pazubent: Kol bandı anlamına gelmektedir.

⁴⁵⁸ Akinakes: Askerler tarafından kullanılan uzun hançer.

Bunun üzerine Sparamizes gülümseyerek şöyle dedi: *“asla kıskançlığım yok! Yunanlılar, gerçeği şarapta bulduklarını söylerler. Ah dostum, bir atın, keçeden yapılmış eyer örtüsünü bulup getirmek, ne büyük, parlak ve ince bir düşünce!”* Sparamizes esasında bunların hepsini biliyordu ve gerçeği itiraf ettirmek için soruyordu. Adamın şarap yüzünden kontrolünü iyice kaybedip boş ve çok konuşmasından yararlanarak maskesini düşürmek ve orada bulunanların hepsinin buna şahit olmasını istiyordu. Mithridates şarabın verdiği sarhoşluk ve rahatlıkla konuşmasını sürdürdü: *“Eyer örtüsü hakkında istediğin kadar boş konuşup gevezelik yapabilirsin ama ben sana açıkça dile getiriyorum ki, Cyros, benim ellerimde öldü. Benim yaptığım mızrak atışı, gözünü kıl payı ıskaladı ve şakağını vurup delerek adamı yere serdi ve bu yara sebebiyle öldü. Ben, Artakserkses gibi boşa giden ve işe yaramaz bir mızrak atışı yapmadım”* dedi. Bunun duyan beraberindeki kişiler Mithridates’in sonunu görüp başlarını yere eğdiler. Arkadaşlarından biri ise konuyu değiştirerek şöyle söyledi: *“Güzel Mithridates’im, haydi şimdi bizim için zor olan bu konuşmayı burada bitirip, yiyip içelim, kralın varlığına saygı gösterelim”* Daha sonra başka bir hadım bu olanları Parysatis’e anlattı. Parysatis de krala, Mithridates tarafından, zaferinin en keyifli ve en güzel anında herkesin önünde yalan söylemekle suçlandığı için öfkeleni. Tüm Yunanlıların ve barbarların, kardeşlerin birbirlerine saldırıp savaş açtıkları ve bu savaş sonucunda kral, kardeşini kendisinin attığı mızrakla öldürdüğünü ve kralın ise yalnızca yaralandığına inanmalarını istiyordu. Mithridates etrafta boş geziniyor ve böyle olmadığını herkese anlatıyordu. Kralı aleni şekilde yalancılıkla suçluyordu. Cezası ölüm olmalıydı ve bu nedenle Mithridates’in sandal işkencesiyle öldürülmesini emretti.

Bu yönteme göre; birbirinin aynısı iki sandal alınır ve kurban, bunlardan birinin içerisine sırtüstü yatırılır; sonra diğeri, birincinin üzerine dikkatli bir şekilde koyulur ve aynı hizaya getirilirdi. Kurbanın kafası, elleri ve ayakları dışarıya çıkmış bir şekilde bırakılır ve vücudunun geriye kalanının üstü tamamen kapanır. Ardından yemesi için yiyecek verilir şayet yemezse gözleri oyularak zorla yedirirler. Bu işlemden sonra ise süt ve balın karışımından oluşan içecek verirler. Bu karışımı ağzına zorla dökerler ve yüzünü de bu karışıma bularlar. Sonrasında yüzünü özellikle gözlerini sürekli güneşe bakacak şekilde sabitlerler. Böylece bir sinek sürüsü gelip yüzünü tamamen kaplar. Vücudun doğal ihtiyacı sonucu yiyip içtikten sonra tuvalet ihtiyacını sandalın içine yapmak zorunda kalır. (Görsel 62)

Pisliğin kokuşmuşluğundan ve çürümüşlüğünden kurtçuklar ve böcekler oluşur. Oluşan bu parazitler vücudunu yemeye başlayarak hayati organlarına doğru ilerler. Üstteki sandal kaldırılıp bakıldığında vücudunun tükenip gittiği bağırsakları, hızla tutunan ve çoğalan kurtçuk ve böceklerin akınına uğradığı adamın ise gerçekten öldüğü görülür. Mithridates de bu şekilde on yedi gün boyunca yavaş yavaş tüketildi ve sonunda öldü.⁴⁵⁹

⁴⁵⁹ Plutarkhos, Artakserkses, 150.

SONUÇ

Sonuç kısmında öncelikle tez ile ilgili kronolojik sıralamaya uyarak konulardan ufak bir çıkarım yapıp, özetlenip sonra genel değerlendirme yapılması düşünülmektedir.

Antik Yunan Dönemi insanına bakıldığında toplumda hiyerarşik yapının bulunduğu net şekilde görülmektedir. Şehirlerin kurulmaya başlamasından itibaren toplumsal yapı şekillenmeye, aristokrat kesim oluşmaya köleliğin yaygınlaşması ve kurumlaşmasına hatta bu durumların şehirler kurulurken yapılara yansması da görülmektedir. Aristokrat kesim bir sur ile ayrılan kentin daha yüksek yerine kurulan akropolis kısmında yaşarken halk bu surun dışında daha alt kesimde yaşamaktaydı. En kötü ve alt tabaka diye nitelendirilen kesimde köleler bulunmaktaydı. Aile yapıları önemliydi ve her aile de en az bir tane köle bulunurdu. Köle bulmak ucuz ve kolaydı. Neredeyse bütün işlerini kölelere yaptırırlar onları her alan da çalıştırır ve istedikleri şekilde muamele ederlerdi buna işkence de dahildi. Yunan toplumunda köleleri koruyan yasalar da bulunmamaktadır. Köleler, savaş esirleri ya da Yunan başka bir ifadeyle Atinalı olmayan insanlardan oluşurdu. O dönemlerde Atina da esir pazarlarının olduğu bilinmektedir. Sparta, Atina'dan toplumsal yapı olarak biraz daha farklı olmakla birlikte kölelik kurumu, yönetilme şekli benzerlik gösterse de, M.Ö. 8. Yüzyılda monarşik yönetimi kaldırıp değiştirmişler, önceleri yönetimi tek basileus yaparken değişimden sonra iki basileus tarafından yönetim devam etmiştir. Atina'da yönetim biçimleri sırasıyla monarşi, oligarşi, tiranlık ve demokrasi görülmektedir. Zaman içerisinde şartlara bağlı olarak bazı değişimler yapılmıştır. Dönemin filozoflarının bazıları demokrasiyi savunmuş bazıları ise karşı çıkmışlardır. Karşı çıkanların sebebi ise dönemin sosyal yapısını net şekilde betimlemiş, hiyerarşiyi vurgulamış ve aristokrat sınıfın yönetmesi gerektiğini savunmuştur. Her iki görüşe bakacak olursak, genel olarak köleliğe ya da toplumsal hiyerarşiye karşı çıkmamışlar ve kölelere yapılan işkenceleri normal karşılamışlardır. Yapılan işkencelerin korkunçluğunu ve acımasızlığını antik yazarlardan, heykel ve

betimlemelerden gördükçe sosyal yapının ne kadar da dengesiz olduğunu ve orantısız şekilde güç kullanıldığı fark edilmektedir.

Ceza olarak işkence yapmalarının bir diğer sebebi de büyük ihtimalle korkutma ve sindirme politikası uygulamaya çalışmışlardır. Bunun içinde verilen cezaların infazını toplumun gözü önünde halkın içinde gerçekleştirirlerdi. Buna örnek olarak hırsızların elinin kesilmesi ya da ölüme mahkum edilen bir bireye çarmıha gerilme cezası verilip bu infaza kırbaçlanarak gidip ardından çürüyene kadar cesedinin çarmıhın üzerinde günlerce kalması şeklinde görülmektedir. Buna benzer örnekler daha da uzatılabilir.

Antik Yunan medeniyeti heykeltıraşlık eserlerine bakıldığında işkence içeren betimlemeler görülmektedir. Ayrıca bu betimlemeler Antik yazarların eserlerine konu olmuş ve mitolojik anlatımları da bulunmaktadır. Örneğin; tanrı Apollon'a meydan okuyan Marsys'ın işkence edilip, derisi yüzülürken betimlenmesi ve bu meydan okuma da Marsys'ın kazandığını söyleyen Kral Midas'ın ceza olarak kulağının eşek kulağına dönüştürdüğü mitolojik anlatımlarda görülmektedir. Yine çanak çömlek betimlemelerine ve Ovidius, Euripides gibi Antik Dönem yazarlarının eserlerine konu olan Medea'nın mitolojik anlatımlarına yer verilmiştir. Bu anlatıma göre Medea kocasından intikam almak için kocasının yeni karısını ve babasını hatta kendi öz çocuğunu kendi elleriyle öldürdüğü eserlere yansması sebebiyle bilinmektedir. Heykel ve betimlemelere yansıyan mitolojik anlatımların en yaygın olanlarından biri de Gorgon kardeşler ve Medusa'nın anlatımıdır. Bu anlatımlarda Perseus ve Athena da geçmektedir. Medusa'nın hikayesi ve bulunan bir çok esere yansmış olması ve betimlemelerde saçlarının yerinde yılanların görüldüğü, göz göze geldiği insanları taşa çevirdiği şeklinde anlatımları bulunmaktadır. Athena tarafından cezalandırılmıştır. Antik Yunan toplumuna bakıldığında bu şekilde mitolojik anlatımların çoğunlukla olduğu, mevsimlerin oluşumunun bile bu tarz hikayelerle anlatıldığı bilinmektedir. Bu sebeple yapılan betimlemelerde bu tarz anlatımlara çok sayıda rastlanılmıştır. Bu heykel, çanak çömlek üzerindeki betimlenmiş sahneler, duvar resimleri ve mozaiklere yansımaları, Antik yazarların eserlerinde geçtiği için görselin, mitolojik anlatımıyla bağdaştırılıp, açıklanmıştır. Buna benzer mitolojik anlatımlara eser ve antik yazarların anlatımlarıyla birlikte konu kapsamında bahsedilmiştir.

Roma dönemine bakıldığında imparatorların ya da komutan, consül gibi yüksek mertebe de olanların uyguladıkları cezalar ve acımasız işkenceler çok yaygınlaşmış ve fazlasıyla destek bulmuştur. Mesela gladyatör oyunlarına bakıldığında halkın katılması bu sahneleri şölenmiş gibi izlemeleri destek vermeleri, bu müsabakalara katılmak için gladyatör okullarının açılıp devletin teşvik etmesi o dönemin sosyal yapısının nasıl hiyerarşik düzene ve acımasızlığa dayandığını göstermektedir. Roma’da bulunan Collesium yapısının gladyatör oyunlarına ev sahipliği yapması da o dönemin toplumsal yapısının, kullanılan mekana yansımaları olarak düşünülebilir. Ayrıca Roma Dönemi imparatorluğun sınırlarının genişlemesiyle birlikte toplumsal çeşitliliğin artmasından dolayı hiyerarşik yapı arasındaki fark açılmış, yönetmek zorlaşmış ve imparatorlar sürekli suikaste uğrayacakları düşüncesiyle kimseye güvenmeyip paranoyakça davranış içerisine girip çevresindeki çoğu insanlara hatta anneleri, babaları, kardeş ve eş gibi en yakınlarını öldürttükleri de bilinmektedir. En popüler örneği ise o meşhur sözünüle “Sen de mi Brütüs?” ile tarihe yazılan Caesar’ın suikastidir. İmparator Caligula’nın atını senatör üyesi yapmak istemesi ya da İmparator Nero’nun Roma’yı yakma gibi eylemleri de bu paranoyakça davranışlara örnek gösterilebilir. Bu kanlı işkenceler ve ağır cezalar karşısında suç oranına bakıldığında, işkencenin büyüklüğü ve şiddeti ile kıyaslanıldığı zaman suç oranındaki düşüşün daha fazla olması gerektiğini düşünürken suç oranında fazla bir düşüş görülmemektedir. Genel olarak bakıldığında ise hapis cezalarının yok denecek kadar az olduğu bunun yerine ya köleleştirip çalıştırıyorlar ya da Roma döneminde yaygın olarak görülmekle birlikte sürgüne yollama cezasını uyguluyorlardı. Bu ceza genelde özgür vatandaşa verilirdi. Yine köleler farklı statü de yer alır ve her dönem için özgür vatandaştan çok daha ağır cezalar alırlardı.

İşkence aletlerini inceleyecek olursak zamanla dikkat çekmek, acı vermek ya da ne kadar acımasız olduklarını göstermek için mi bilinmez ama sürekli geliştirmişler ve farklı yöntemler arayıp en acı vereni bulmaya çalışmışlardır. Yunan ve Roma Döneminin işkence aletlerini kıyaslayacak olursak her iki medeniyette fazlasıyla acı veren ve belki de daha keşfetmediğimiz işkence yöntemleri kullandırlarsa da, mühendislik bilgilerinin artmasıyla birlikte Roma Döneminde işkencelerin çok fazla görülmesi ve yaygınlaşması, işkence aletlerinin de çok çeşitlenip acı verme bakımından niteliklerini arttırmışlardır.

Buna örnek olarak İmparator Tiberius'un kendisinin bulmuş olduğu çokta uzun olmayan bir ip veya kordonla ne kadar işkence yapabilir ki diye düşünürken akıl almaz bir acı veren işkenceye maruz bırakmış olduğu da dikkatten kaçmamalıdır. Kullandıkları kırbaçların çok fazla çeşitli olup kullanım alanlarının farklı olması bir başka örnekte ise baba katillerine Poena Cullei cezasının verilmesi ki bu ceza hem fazla acı verici hem de onur kırıcı, aşağılama anlamları taşımaktaydı. Bu süre zarfında yapılan araştırma ve kaynaklara dayanarak işkence kullanımı cezaya bağlı olarak ya da ceza kavramı altında daha basite indirgenmeye çalışılarak mı bilinmez, geliştiği ve değiştiği düşünülmektedir. İşkencenin tam olarak ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte toplum içerisinde hızla kullanılıp, yayıldığı ve benimsendiği görülmektedir. İlkel toplumlarda bu durum çok kanlı ve vahşiyken günümüze kadar devam eden süreç içerisinde fiziksel olarak azaldığı fakat psikolojik işkencenin geliştiği görülmektedir. Antik dönemin genel yapısına karışık olarak bakıldığında ise hem Anadolu da, hem Yunan ve Roma da yaşayan insanların birbirinden pek farklı olmayan ceza ve işkence yöntemlerini kullandıkları yasalarını buna göre düzenlediklerini hemen hemen her toplumda kölelerin varlığı ve sınıfsal ayrımlar görülmektedir. Bu durum toplumsal düşüncüyü de etkilemiş böylece insanlar kölelerine ya da kendilerinden olmayana sert davranmayı, zarar vermeyi, insanca muamele etmemeyi normal karşılamış yapılan her ceza ve işkenceye destek vermişler. Daha çok bireysellik ön plana çıkmıştır.

İşkencenin kullanımına bakıldığında ise iki ana başlık altında incelendiği görülmektedir. Alet kullanımına bağlı olarak bu ayrım yapılmıştır. İşkence aletlerinin kullanılmadığı daha doğal yöntemlerin tercih edildiği bu işkencelere bakıldığında; zehir, canlı canlı yakma ve derisini yüzme, sakatlama gibi yöntemlere değinilmiştir. Acının derecesini artırma amacıyla birkaç yöntemde bir arada kullanıldığı bilinmektedir. Buna örnek olarak vücuttan bazı uzuvların kesilmesi ve bir süre beklendikten sonra yüksek bir yerden atılması, bu uçurum ya da nehir gibi bir alan olabilir. Ya da toplumsal bir mesaj veya uyarı verilmek istendiğinde toplum içerisinde bu ceza ya da işkence uygulanabilirdi. Buna örnek olarak Sokrates'in gençleri kötü yönde etkilediği sebebiyle ölüme mahkum edilip, halkın gözü önünde zehir verilerek öldürülmesi hem halkı sindirip susturma hem de yöneticilerin gücüne vurgu yapılma amaçlı bu tür cezalandırmaların göz önünde infazı yapılırdı.

Böylece suç işleme ya da toplumun huzurunu kaçırdığı gibi durumlarda cezaların hemen uygulanacağı anlamını da içermektedir.

İşkencede alet kullanımına bakıldığında ise; günümüze kadar gelen (günümüze ulaşmayan tekniklerinde olacağı dikkatten kaçmamalıdır) işkence aletlerine bakıldığında bu aletlerin gelişimi ve kullanımı açısından çaba harcanmış ve fazlasıyla acı verecek şekilde tasarlanmasına özen gösterilmiştir. Kullanımda pratik ama acı bakımından yoğun olan aletlerde görülmektedir. Bazı aletlerin tasarımı ise işkenceyi uygulayan tarafından zevkle dinlenecek şekilde planlanmıştır. Buna örnek olarak; tunçtan yapılmış boğa tasarımını verebiliriz. Bu boğanın uygulanması, bir kapağın açılarak içine işkence yapılacak kişi yerleştirilir. Boğanın boyutları gerçek boğa ile aynı olduğu için içerisine bir insan rahatlıkla sığmaktadır. Tunçtan yapılma boğanın altında ateş yakılarak içindeki kişinin yanarak ölmesi sağlanırdı. Bu boğanın aynı zamanda ağız kısmına yerleştirilen bir düzenek sayesinde içinde yanan kişinin çığlıkları melodiye dönüşürdü. Böylece çevresindekiler çığlık sesleri yerine güzel bir melodi duyarlar ve rahatsızlık hissetmezlerdi. İşkence çarkı kullanımında ise kurbanın kemikleri çarkta çevrilirken yavaş yavaş kırılır kurban acı içinde ölmeyi dilerdi. Bu yöntemde de birkaç işkencenin birlikte kullanıldığı görülmektedir. Mesela kurban ya da işkence görececek kişi çarmıha gerilecekse bu yine toplum içerisinde gerçekleştirilirdi. Cezanın infaz edilecek alanına gidene kadar aynı zamanda kırbaçlandığı da bilinmektedir. Bu durum hem acının fiziksel şiddetini arttırıyor hem de psikolojik olarak izleyenleri de etkisi altına alıyordu. Dolaylı olarak birkaç mesaj birden verilmiş oluyor ve aynı zamanda psikolojik olarak işkence de uygulanmış oluyordu. Ayrıca çarmıhın dini bir sembol olduğu da bilinmektedir. İsa'nın çarmıha gerilmesiyle haç işareti ve çarmıh artık dini sembol anlamları da içermektedir. Günümüzde de kilise için önem ve yere sahip olmakla beraber farklı anlamlar taşımakta ve kutsallığına vurgu yapılarak İsa'nın kendisini insanlığın kötülüğüne karşı feda ettiği şeklinde düşüncelerinin oluşmasına sebep olmuştur. Onlar için çarmıha gerilirken işkence çekmesi ve o kötü, insanlık dışı eziyetlere maruz kalması anlatılmaya devam etmekte ve hala betimlemelere yansarak, İsa ile çarmıh özdeşleştirilmektedir. Sonuç olarak Antik Yunan ve Roma dönemine bakıldığında, bu kanlı işkenceler ve ağır cezalar karşısında suç oranına bakıldığında ise işkencenin büyüklüğü ve şiddeti ile kıyaslanıldığı zaman suç oranındaki düşüşün daha fazla olması gerektiğini düşünürken suç oranında fazla bir düşüşte görülmemektedir.

KAYNAKLAR

- Agizza, Rosa. Antik Yunan'da Mitoloji Masallar ve Söylenceler. Çev. Zühre İlkelen. İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları,2006.
- Aisopos. Masallar. Çev.Ari Çokona. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,2013.
- Aiskyhlos. Zincire Vurulmuş Prometheus. Çev. Azra Erhat-Sabahattin Eyüpoğlu. Ankara: Bilgi Yayınevi,1968.
- Antiphon, Ancocides. Minor Attic Orators, Volume I: Antiphon, Andocides. Çev. Kenneth John Maidment. Cambridge: Maidment, Loeb Classical Library, MA: Harvard University Press, 1941.
- Apollonios, Rodoslu. Argonautika. Çev.Ari Çokona, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018.
- Aristoteles, Atinalıların Devleti. çev: Ari Çokona. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2012.
- Aristoteles. Politika. çev. Mete Tunçay. İstanbul: Remzi Kitabevi,1993.
- Aydın, Mahmut. Hz. İsa'ya Ne Oldu?. Ankara: OTTO Yayınları, 2011.
- Blanck, Horst. Eski Yunan ve Roma'da Yaşam. Çev. İslam Tanrıcut. İstanbul: Arion Yayınları, 1999.
- Bonnard, Andre. Antik Yunan Uygarlığı I. Çev. Kerem Kurtgözü. İstanbul: Evrensel Basım Yayın, 2004.
- Bonnefoy, Yves. Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü. Çev.Levent Yılmaz. Ankara: Dost Kitabevi, 2000.
- Botton, Alain. Felsefenin Tesellisi. Çev. Banu Tellioğlu Altun. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2007.

- Boyacı, Nihal Petek. Platon'un İdeal Toplum Modelinde Köleler: Kölelik. Pdf: Kilikya Felsefe Dergisi, Sayı: 1, 2014. S. 41-52.
- Bradley, Keith- Cartledge, Paul (ed.). The Cambridge World History of Slavery Volume I: The Ancient Mediterranean World. Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Burks, Andrew Mason. Roman Slavery: A Study of Roman Society and Its Dependence on Slaves. Johnson City: East Tennessee State University, The Faculty of the Department of History, 2008.
- Burn, Lucilla. Yunan Mitleri. Çev. Nagehan Tokdoğan. Ankara: Phoenix Yayınevi, 2009.
- Camus, Albert. Sisyphe Söyleni. Çev. Tahsin Yücel. İstanbul: Adam Yayınları, 1988.
- Croix, Geoffrey Ernest Maurice de Sainte. Antik Yunan Dünyasında Sınıf Mücadelesi. Çev. Çağdaş Sümer. İstanbul: Yordam Kitap, 2014.
- Çerikan, Fidan Uğur.-Alanko, Mehmet Rıza. Dövmenin Çeşitli Dillerdeki Etimolojisi ve Kısa Tarihçesi. Pdf: Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 25/1, 2016. S. 166-193.
- Diakov, Vladimir – Kovalev, Sergey. İlkçağ Tarihi. çev. Özdemir İnce. Ankara: V Kitap, 1987.
- Diakov, Vladimir – Kovalev, Sergey. İlkçağ Tarihi-2 Roma. çev. Özdemir İnce. İstanbul: Yordam Kitap, 2011.
- Dinçol, Belkıs. Eski Önasya Toplumlarında Suç Kavramı ve Ceza. İstanbul: Ege Yayınları, 2003.
- Dio Cassius. Dio's Roman History III. Çev. Earsnest Cary. London: Harvard University Press, 1957.
- Dio Cassius. Dio's Roman History IV. Çev. Earsnest Cary. London: Harvard University Press, 1957.
- Donnelly, Mark- Diehl, Daniel. The Big Book Of Pain: Torture & Punishment Through History. United Kingdom: The History Press, 2011.

- Eco, Umberto. Antik Roma. çev. Leyla Tonguç Basmacı. İstanbul: Alfa Yayınları, 2018.
- Efe, Ahmet. Nasıl Öldürüldüler?. Ankara: Alperen Yayınları, 2007.
- Erhat, Azra. Mitoloji sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi,1996.
- Esgin, Mehmet. İşkence Ve Engizisyon, Dergi: Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi S:3, 2016. Sy:39-60
- Estin Colette- Laporte Helene. Yunan ve Roma Mitolojisi. Çev. Musa Eran. Ankara: Tübitak Popüler Bilim Kitapları, 2002.
- Euripides. Medea. Çev.Ari Çokona. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2010.
- Eutropius. Roma Tarihinin Özeti. çev. Çiğdem Menzilioğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınları,2007.
- Flavius, Josephus. Josephus: The Complete Works. Pdf: Christian Classics Ethereal Library.
- Freeman, Charles. Mısır, Yunan ve Roma Antik Akdeniz Uygarlıkları. Çev. Suat Kemal Angı. Ankara: Dost Kitabevi,2010.
- Foucault, Michel. Hapishanenin Doğuşu. Çev. Mehmet Ali Kılıçbay. Ankara: İmge Kitabevi,1992.
- George.Frazer, James. Apollodoros: Bibliotheka Yunan mitolojisi: sunuş, ekler ve notlar. çev.Nur Nirven. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2017.
- Goldsworthy, Adrian. Caesar. Çev. Efe Kurtoğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,2014.
- Gökdağ, Rüçhan. Torture Museums: What Has Changed Today?.Dergi: Journalism and Mass Communication, Vol. 6, No. 2,2016,79-90.
- Graves, Robert.Yunan Mitleri. Çev. Uğur Akpur. İstanbul: Say Yayınları,2010.
- Gündüz, Şinasi. Pavlus Hristiyanlığın Mimarı. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2004.
- Herodotos. Tarih. çev. Müntekim Ökmen. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014.

- Hesiodos. Theogonia-İşler ve Günler. Çev. Azra Erhat-Sabahattin Eyüpoğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2016.
- Homeros. İlyada. Çev. Azra Erhat-Abdulkadir Meriçboyu. İstanbul: Can Yayınları, 2008.
- Homeros. Odysseia. Çev. Azra Erhat-Abdulkadir Meriçboyu. İstanbul: Can Yayınları, 2008.
- Houtin, Albert Hristiyanlığın Kısa Tarihi. çev. Abdurrahman Küçük. Pdf: Ankara Üniversitesi Akademik Arşiv Sistemi. Cilt:25 Sayı:01, 1982.
- Hunt, Peter. Ancient Greek and Roman Slavery. Wiley-Blackwell, 2017.
- İnnes, Brian. İşkencenin Tarihi. çev. Silya Zengilli, İstanbul: Paris Yayınları, 2018.
- İplikçioğlu, Bülent. Hellen ve Roma Tarihinin Anahatları. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007.
- Karakoç, Eren. Antik Roma'da Ölüm Cezaları. Pdf: Akademik Bakış Dergisi S:54, 2016. Sy:506-516.
- Kenny, Paul. The Meaning of Torture. Dergi: Northeastern Political Science Association V:9,2010.Sy: 1-25.
- Kerov, Zubritski Mitropolski. İlkel, Köleci ve Feodal Toplum. Çev. Sevim Belli. Ankara: Sol yayınları, 2002.
- Ksenophon. Anabasis On Binlerin Dönüşü. Çev.Sinem Ceviz. İstanbul: Parola Yayınları, 2014.
- Ksenophon. Yunan Tarihi. çev. Suat Sinanoğlu. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.
- Lenta, Patrick. Symposium: Torture and the Stoic Warrior, The Purpose of Torture. Dergi: South Africa Journal of Philosophy vol:25 (1),2020.
- Lucian. Lucian I. Çev. A. M. Harmon. London: The Loeb Classical Library, 1960.
- Lucian. Lucian VII. Çev.M. D. Macleod. London: Harvard University Press, 1961.
- Lyons, Lewis. Cezalandırmanın Tarihi. çev. Silya Zengilli. İstanbul: Paris Yayınları,2018.

- Malay, Hasan-Sılay,H. Antik Devirde Gladyatörler. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2013.
- Mansel, Arif Müfid. Ege ve Yunan Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1999.
- Manservigi, Flavia- Morini,Enrico. The Hypotheses About the Roman Flagrum: Some Clarifications. Pdf: St. Louis Shroud Conference. The Controversial Intersection of Faith and Science,2014.
- Mcneill, William. Dünya Tarihi. çev. Alaeddin Şenel. Ankara: İmge Kitabevi, 2002.
- Ovidius. Dönüşümler. Çev. İsmet Zeki Eyuboğlu. İstanbul: Payel Yayınları,1994.
- Peters, Edward. Torture. Oxford: Basil Blackwell,1996.
- Platon. Sokrates'in Savunması. Çev. Furkan Akdemir. İstanbul: Say Yayınları, 2015.
- Platon. Yasalar. Çev.Candan Şentuna-Saffet Babür. İstanbul: Kabalcı Yayınevi,2007.
- Plutarkhos. Lykurgos Hayatı. çev. Sabahattin Eyuboğlu-Vedat Günyol. İstanbul: Çan Yayınları, 1967.
- Plutarkhos. Artakserkses. çev.Ayşen Sina. Pdf: Dergipark Yayınları, 2011. Sy: 137-166.
- Plutarkhos. Plutarch's Lives I. Çev.George Long. Pdf: Yapımcı Jonathan Ingram, Stephen Schulze ve PG Online,2004.
- Plutarkhos. Plutarch's Lives III. Çev.George Long. Pdf: Yapımcı Jonathan Ingram, Stephen Schulze ve PG Online,2004.
- Pomeroy, Sarah. Antik Yunan'ın Kısa Tarihi: Siyaset, Toplum ve Kültür. Çev. Oğuz Yarlıtaş. İstanbul: Alfa Yayınları,2018.
- Powell, Barry. Klasik Mitoloji. Çev. Sinan Okan Çavuş. İstanbul, Bilge Kültür Sanat Yayınları,2018.
- Saydam, Tugay. Roma Cumhuriyetinde Kölelik: Spartaküs Örneği. Pdf: Journal of Social Sciences and Humanities, 2017. S.76-92.
- Scott, George Ryley. İşkencenin Tarihi. çev. Hamide Koyukan, Ankara: Dost Kitabevi, 2001.

- Şenel, Alaeddin. Kemirgenlerden Sömürgenlere İnsanlık Tarihi. Ankara: İmge Kitabevi, 2006.
- Tekin, Oğuz. Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş. İstanbul: İletişim Yayınları, 2008.
- Tekin, Oğuz. Hellen ve Roma Tarihi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Tranquillus, Suetonius. The Lives Of The Twelve Caesars. çev. Alexander Thomson. Pdf: Produced by Tapio Riikonen and David Widger, 2016.
- Ünsal, Önder Erol. Etiket: Köle Damgalama. Pdf: IPR Gezgini Dergisi, 2019. Sy. 1-8.
- Vergilius. Aeneas. Çev. İsmet Zeki Eyuboğlu. İstanbul: Payel Yayınları, 1995.
- Watkins, Smith. Torture and coercive interrogation: A critical discussion Masters. Pdf: Sheffield Hallam University, 2017.
- Williams, Friedrich. Ege Medeniyetleri. çev. Muzaffer Kalaycıoğlu. İstanbul: Düşünen Adam Yayınları, 1993.
- Wisnewski, Jeremy. Human Rights: Torture. Dergi: International Human Rights and Counter-Terrorism, 2019.
- Wollohojian, Albert Mugrdich. The Romance of Alexander the Great by Pseudo-Callisthenes. New York: Columbia University Press, 1969.

İNTERNET KAYNAKLARI

- https://artsandculture.google.com/asset/the-death-of-socrates/wgHWvnlrjJm_4Q?hl=tr
- <https://chiron-communications.com/chirons-cave/passages-essays-reports-and-profiles-by-steven-mcfadden/story-of-chiron/>
- <https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010092158>
- <https://collections.louvre.fr/recherche?page=1&q=M%C3%A9duse%2B> Erişim Tarihi: 10.06.2021
- <https://collections.mfa.org/objects/153654/mixing-bowl-bell-krater-with-the-death-of-aktaion-and-a-pu?ctx=5a481965-f700-4553-be25-2ed3b2000aa8&idx=3>

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nekyia_Staatliche_Antikensammlungen_1494_full.jpg#/media/File:Nekyia_Staatliche_Antikensammlungen_1494.jpg
Erişim Tarihi: 02.10.2021

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Museum_side_punishment_ixion.JPG
Erişim Tarihi: 06.10.2021

https://en.wikipedia.org/wiki/Apollo_and_Daphne_%28Bernini%29

https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Water_torture.png

<https://ekstremlbilgi.com/tarih/gladyator-dovuslerinin-kokeni-ve-gelisimi/>

<https://explorethearchive.com/9-torture-methods-of-the-ancient-world>

<https://historycollection.com/life-in-the-roman-army-and-the-realities-of-rome/30/>
Erişim Tarihi: 08.10.2021

<https://imperiumromanum.pl/en/biographies/marcus-licinius-crassus/>

<https://i.pinimg.com/564x/a5/ac/ee/a5acee967e587239d7b49328c049911d.jpg>

<https://mythus.fandom.com/wiki/Atlas> Erişim Tarihi: 03.10.2021

<https://mediterranees.net/civilisation/Rich/Articles/Supplices/Equuleus.html>

<https://recherche.smb.museum/detail/685799>

<https://stigmamachine.com/2020/01/20/the-ancient-penal-history-of-stigma/>

<https://tortureum.com/history-of-torture/>

<https://turk.deminasi.com/> Erişim tarihi: 02.08.2021

<https://worldarkeoloji.blogspot.com/2017/04/antik-donemde-kolelik-ve-koleligi.html>
Erişim Tarihi: 15.09.2021

<https://www.akg-images.com/CS.aspx?VP3=SearchResult&ITEMID=2UMEBMYWHSCME&LANGSWI=1&LANG=German>

<https://www.ancient.eu/Marsyas/>

<http://www.antiktarih.com/2018/06/17/gladyator-oyunlari/>

<http://www.antiksan.net/?uk=3->

<https://www.britannica.com/biography/Romulus-and-Remus> Erişim Tarihi: 09.08.2021

https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1843-1103-59

https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1849-0620-5

<https://www.flickr.com/photos/internetarchivebookimages/14597924529/in/photostream/> Erişim Tarihi: 15.09.2021

<https://www.futurelearn.com/info/courses/rome/0/steps/27616> Erişim Tarihi: 08.08.2021

<https://www.greecehighdefinition.com/blog/who-was-medea-in-greek-mythology>

<https://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/prometheus-bound>

<https://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/museo-gregoriano-etrusco/sale-xvii-e-xviii--collezione-dei-vasi--ceramica-corinzia--lacon/kylix-laconica-con-prometeo-e-atlante.html> Erişim Tarihi: 2.10.2021

<https://www.prague-underground-tours.com/museum/medieval-torture-and-executions/burning/>

<https://www.shadezofblack.com/scaphism>

http://www.sermonsfromseattle.com/series_b_the_passion_story_GA_p4.htm

<https://www.theoi.com/Gallery/T14.5.html>

https://www.wikiwand.com/en/Human_branding

<https://www.worldhistory.org/Tantalus/> Erişim Tarihi: 05.10.2021

<http://www.torturamuseum.com/this.html>

GÖRSELLER

Görsel 1: *Antik Dönem Yunanistan*

(<https://turk.deminasi.com/>)

Görsel 2: *M.Ö.400 civarı İtalya yarımadası*

(<https://www.futurelearn.com/info/courses/rome/0/steps/27616>)

Görsel 3: *Dişi kurt ve ikizler*

(<https://www.britannica.com/biography/Romulus-and-Remus>)

Görsel 4 : *Firavun II. Ramses düşman birliklerinin esirlerini kırbaçlattırıyor*

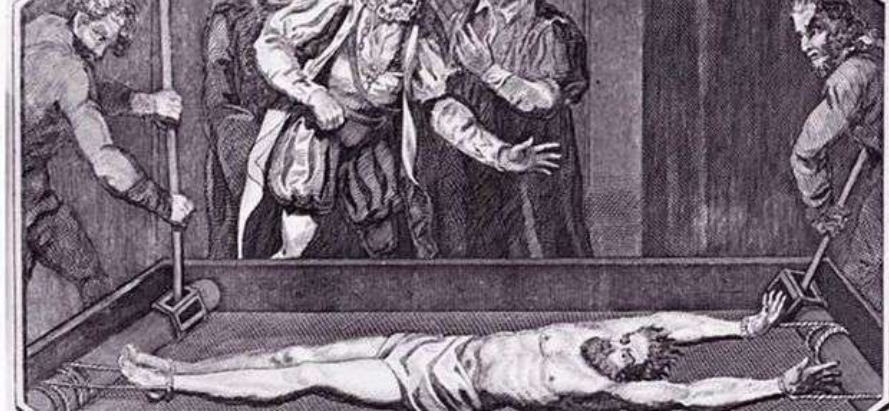
(INNES, 2018, s:16)

Görsel 5: *Bazı işkence aletleri*
(LAYCOCK,2014,s: 1)

Görsel 6 : *İçi demir çivili fıçı ve Regulus'un fıçı içerisine yerleştirilmesi*
(DONNELLY- DIEHL,2011, s: 217)

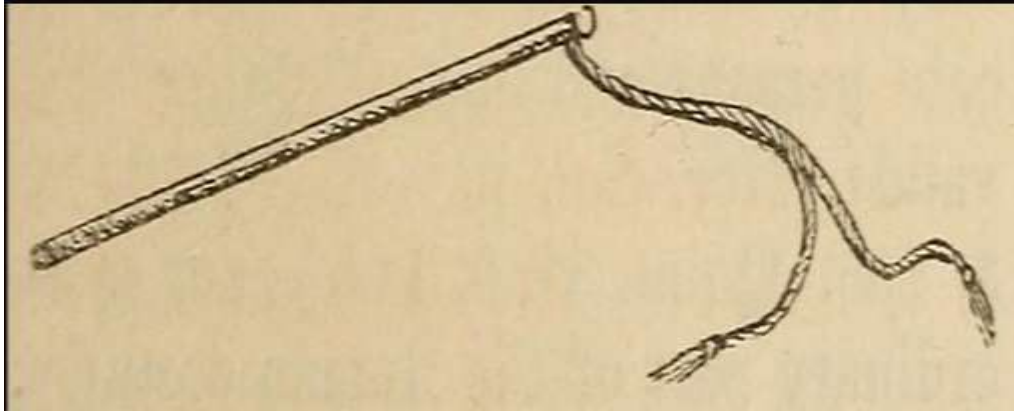
Görsel 7: *Şkence tezgahı*

(<https://explorethearchive.com/9-torture-methods-of-the-ancient-world>)

Görsel 8: *Atina köle pazarı*

(<https://worldarkeoloji.blogspot.com/2017/04/antik-donemde-kolelik-ve-koleligi.html>)

Görsel 9: *Hafif suçlar için kullanılan scutica*

(<https://www.flickr.com/photos/internetarchivebookimages/14597924529/in/photostram/>)

Görsel 10: *Dövmesi görülen kadın köle*

(<https://stigmamachine.com/2020/01/20/the-ancient-penal-history-of-stigma/>)

Görsel 11: *Demir Kız olarak adlandırılan işkence aleti*
(DONNELLY- DIEHL,2011,s:57)

Görsel 12: *Tunçtan yapılmış boğa şeklindeki işkence aleti*
(ALEX,2016,s:2)

Görsel 13: *Marsyas ve Apollon'un yarışma sahnesi*

(<https://www.ancient.eu/Marsyas/>)

Görsel 14 : *Marsyas 'ın derisinin yüzülerek öldürüldüğünün betimlenmesi*

(<http://www.antiksan.net/?uk=3->)

Görsel 15: *Medea kendi çocuklarını öldürürken*

(<https://www.greecehighdefinition.com/blog/who-was-medea-in-greek-mythology>)

Görsel 16: *Odysseus'un gemisi Sirenleri geçiyor*

(https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1843-1103-31)

Görsel 17: *Apollon, Leto ve Tityos*
 (<https://www.theoi.com/Gallery/T14.5.html>)

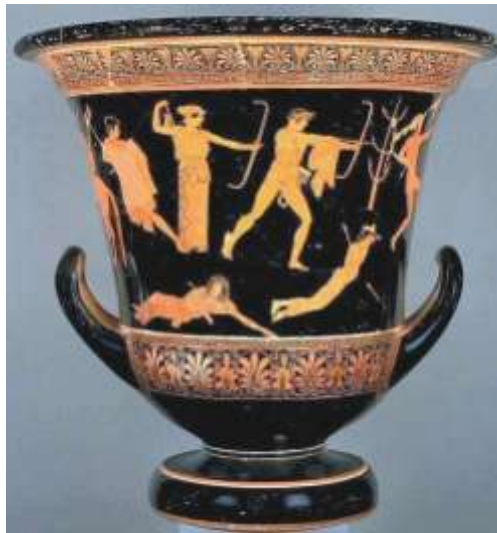

Görsel 18: *Apollo, Leto ve Tityos*
 (<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010270058>)

Görsel 19: *Artemis'in, Aktaion'u kendi köpeklerine parçalattırırken*

(<https://collections.mfa.org/objects/153654/mixing-bowl-bell-krater-with-the-death-of-aktaion-and-a-pu?ctx=5a481965-f700-4553-be25-2ed3b2000aa8&idx=3>)

Görsel 20: *Apollon ve Artemis, Niobe'nin çocuklarını oklarıyla öldürürken*

(<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010270201>)

Görsel 21: *Prometheus'un kartallar tarafından işkence edilişinin betimlenmesi*
(<https://www.louvre.fr/en/oeuvre-notices/prometheus-bound>)

Görsel 22: *Gök'ü omzunda taşıyan Atlas*
(<https://mythus.fandom.com/wiki/Atlas>)

Görsel 23: *Prometheus ve Atlas*

(<https://www.museivaticani.va/content/museivaticani/en/collezioni/musei/museo-gregorianoetrusco/sale-xvii-e-xviii--collezione-dei-vasi--ceramica-corinzia--lacon/kylix-laconica-con-prometeo-e-atlante>.

Html)

Görsel 24: *Persephone, Sisyphos'u cezasını çekerken denetliyor*

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nekyia_Staatliche_Antikensammlungen_1494_full.jpg#/media/File:Nekyia_Staatliche_Antikensammlungen_1494.jpg)

Görsel 25: Kentauros

(<https://chiron-communications.com/chirons-cave/passages-essays-reports-and-profiles-by-steven-mcfadden/story-of-chiron/>)

Görsel 26: İksion'un cezalandırılması

(https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Museum_side_punishment_ixion.JPG)

Görsel 27: *İksion, Tantalus ve Sisyphos*
(<https://www.worldhistory.org/Tantalus/>)

Görsel 28: *Perseus Medusa'nın başını keserken*
(<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010263963>)

Görsel 29: *Ortada Medusa sağda Tanrı Hermes ve solda Perseus görülmekte*
 (https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1849-0620-5)

Görsel 30: *Gorgon ressamı tarafından yapılmış siyah figürlü dinos*
 (<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010268439>)

Görsel 31: *Athena, Perseus ve Medusa'nın başı görülmekte*
(<https://www.theoi.com/Gallery/P23.2.html>)

Görsel 32: *Medusa'nın gemel olarak eserlerde betimlenmesi*
(<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/cl010092158>)

Görsel 33: *Perseus'un Andromeda'yı deniz canavarından kurtardığının betimlenmesi*

(<https://recherche.smb.museum/detail/685799>)

Görsel 34: *Apollon ve Daphne*

(https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1873-0820-355)

Görsel 35: *Gian Lorenzo Bernini'nin, Ovidius'un yazıtından etkilenerek Daphne ve Apollon'u betimlemesi*

(https://en.wikipedia.org/wiki/Apollo_and_Daphne_%28Bernini%29)

Görsel 36: *Ad Bestias denilen vahşi hayvanlara parçalatılma cezası*

(https://en.wikipedia.org/wiki/Damnatio_ad_bestias#/media/File:Zliten_Leopard.jpg)

Görsel 37: *Ayıya parçalattırılan bir suçlu*

(https://en.wikipedia.org/wiki/Damnatio_ad_bestias#/media/File:Bestiarii2.jpg)

Görsel 38: *Equuleus adı verilen işkence aleti*

(<https://mediterranees.net/civilisation/Rich/Articles/Supplices/Equuleus.html>)

Görsel 39: *Roma flagellumları*

(MORİNİ, 2014)

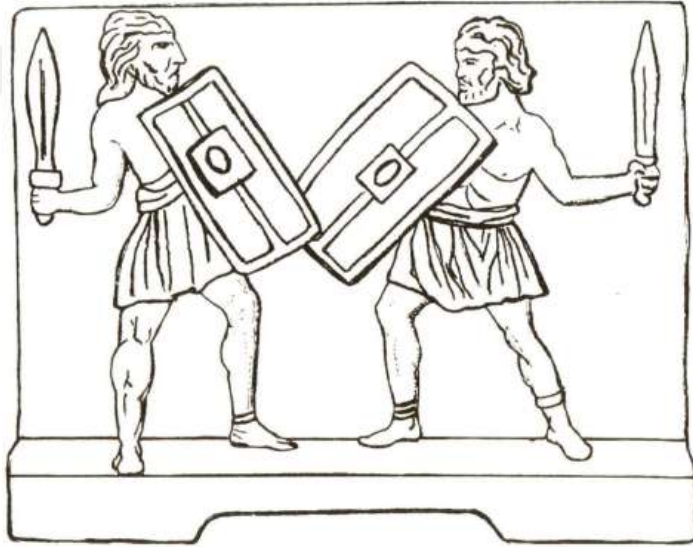

Görsel 40: *Köle kızı Euhodia'ya ait mezar taşı*

(Bradley, Cartledge, 2011)

Görsel 41: *Crassus'un 6000 köleyi çarmıha gerdirme cezası*
 (<https://imperiumromanum.pl/en/biographies/marcus-licinius-crassus/>)

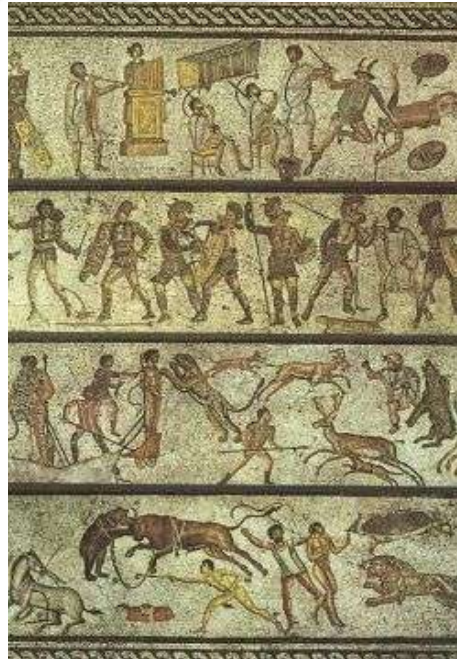

Görsel 42: *Etrüsk Gladyatör Oyunları tasviri*
 (Malay, 2013)

Görsel 43: *Romalı gladyatörler*

(<https://ekstremlbilgi.com/tarih/gladyator-dovuslerinin-kokeni-ve-gelisimi/>)

Görsel 44: *Roma gösterilerini gösteren mozaik*

(https://en.wikipedia.org/wiki/Zliten_mosaic)

Görsel 45: *Ludus Magnus*’un o dönem görünüşünün illüstrasyonu
(<http://www.antiktarih.com/2018/06/17/gladyator-oyunlari/>)

Görsel 46: *Colesseum*’u *Ludus*’a bağlayan tünel
(<https://thevelvetrocket.com/2016/01/28/ludus-magnus-an-academy-for-roman-gladiators/>)

Görsel 47: *Ludus Magnus* 'un günümüzden kalıntısı

(<http://www.antiktarih.com/2018/06/17/gladyator-oyunlari/>)

Görsel 48: *Gladyatör gösterilerini duyuran bir ilan*

(Malay,2013)

Görsel 49: *Caligula'nın uyguladığı işkence biçimi*
(INNES,2018,s: 186)

Görsel 50: *Sokrates baldıran zehri içerken*
(https://artsandculture.google.com/asset/the-death-of-socrates/wgHWvnlrjJm_4Q?hl=tr)

Görsel 51: *Diri diri yakma*

(<https://www.prague-underground-tours.com/museum/medieval-torture-and-executions/burning/>)

Görsel 52: *Medea'nın, kestiği koçun parçalarını kazan da kaynatırken*

(https://www.britishmuseum.org/collection/object/G_1843-1103-59)

Görsel 53 : Poena Cullei

(<https://historycollection.com/life-in-the-roman-army-and-the-realities-of-rome/30/>)

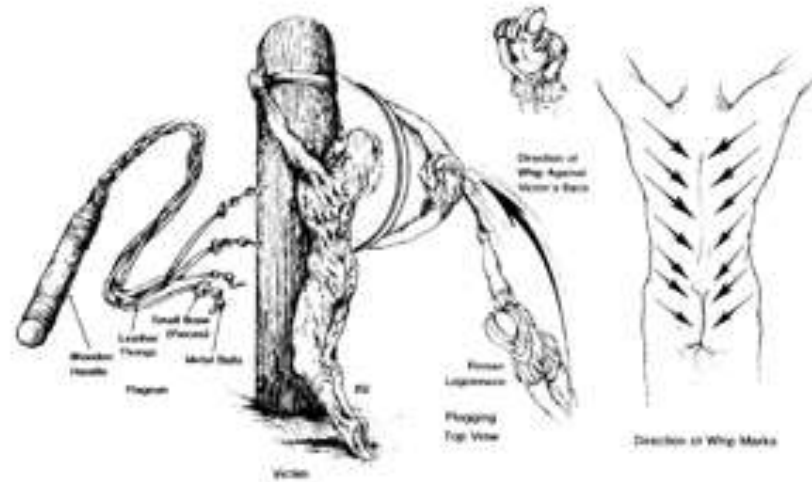
Fig. 141.—The Water Torture.—Frontispiece of a Woodcut in J. Bouchard's "Peuple Romain
Cristianisme;" in 4to, Antwerp, 1555.

Görsel 54: Su işkencesi

(https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Water_torture.png)

Görsel 55: *Marcus'un, Tarpeian Kayalığından atılması*
(LYONS,2018, s:78)

Görsel 56: *Kırbaqlama*

(http://www.sermonsfromseattle.com/series_b_the_passion_story_GA_p4.htm)

Görsel 57: *Çarmıha germe*

(<https://i.pinimg.com/564x/a5/ac/ee/a5acee967e587239d7b49328c049911d.jpg>)

Görsel 58: *Dağlama demiri*

(DONNELLY- DIEHL,2011s: 56)

Görsel 59 : *Dağlama işlemi*

(https://www.wikiwand.com/en/Human_branding)

Görsel 60: *İşkence tezgahının makarayla kullanımı*

(<https://www.akgimages.com/CS.aspx?VP3=SearchResult&ITEMID=2UMEBMYWHSCME&LANGSWI=1&LANG=German>)

Görsel 61: *İşkence çarkı*

(<http://torturemuseum.net/en/1012-2/>)

Görsel 62: *Sandal işkencesi*

(<https://www.shadezofblack.com/scaphism>)

